Jaktmarker

Bilagor till betänkande av jaktmarksutredningen

SOU 1974:81

Jaktmarker

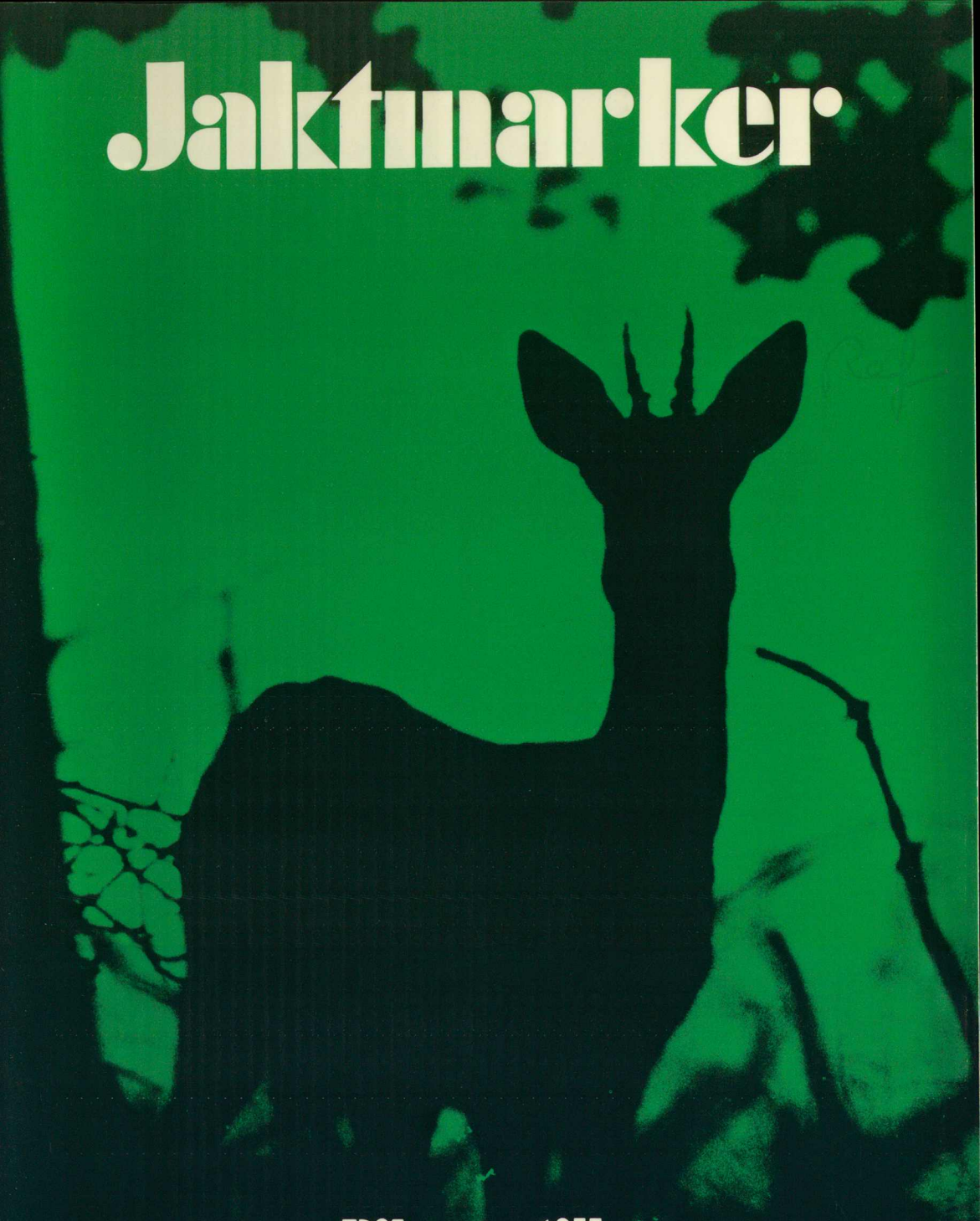

Bilagor till betänkande av jaktmarksutredningen

SOU 1974:81

Statens offentliga utredningar
1974: 81
Jordbruksdepartementet

Jaktmarker

Bilagor

Betänkande avgivet av Jaktmarksutredningen
Stockholm 1974

Omslagsfoto: Arne Schmitz/N
Omslagsarrangemang: Håkan Lindström
ISBN 91-38-01947-7
LiberTryck Stockholm 1975

Innehåll

Bilaga 1 Jaktundersökningen, en enkät till landets jägare

Bilaga 2 En planeringsmodell för korttidsupplåtelser

Bilaga 3 Planering av Skultuna viltvårdsområde

Bilaga 4 Kompetensprov för jägare

Bilaga 5 Jaktens administration

Bilaga 7 Föredrag vilka utgjort inledningar till diskussioner i jaktmarksutredningen

---

Bilaga 1 Jaktundersökningen, en enkät till landets jägare

Redogörelse för jaktundersökningen – en enkät till landets jägare – utförd av jägmästaren Knut Hagman. Undersökningen har planerats i samråd med Statistiska Centralbyrån, Utredningsinstitutet, som även svarat för fältarbetet.

1 Inledning

1.1 *Undersökningens uppläggning*

Utredningen fann vid dess inledande kartläggningar av jakten inom landet att uppgiftsunderlag till största delen saknas för att belysa väsentliga delar inom detta ämnesområde. Det gäller såväl begreppssfären kring landets vilda djur som den kring landets jägare. Tillräckligt välgrundad avskjutningsstatistik saknas således t. ex. för allt vilt utom älg. Vad avser jägarna, finns det s. k. jaktkortregistret, en länsvis uppdelad förteckning över personer, som erlagt jaktvårdsavgift, "löst jaktkort". Utredningen ansåg därför att den borde starta egna, tämligen omfattande undersökningar för att få underlag till giltiga bedömningar och ställningstaganden i det ålagda utredningsuppdraget.

En del av den önskade kartläggningen föreföll kunna utföras genom intervjuundersökning medelst stickprov bland landets jägare. Utredningen fick därför departementschefens tillstånd att öppna samarbete med Statistiska Centralbyrån, Utredningsinstitutet. I den planering, som sedan följde, befanns att undersökningen måste uppehålla sig vid vissa avgränsade komplex. En strävan till allsidig täckning av jaktens område medför att väl mycket av undersökningsresultaten inte skulle uppehålla sig vid utredningsuppdraget. Undersökningen hade utan en restriktiv syn dessutom blivit ett alltför kostnadskrävande pionjärarbete, som i så fall lämpligen inte borde sammankopplas med utredningsarbetet. Intervjufrågorna har av den anledningen knutits an till enskildheter i utredningsuppdraget och begränsas till det som rör jägarens person. Det senare är i huvudsak betingat av den tillämpade intervjutekniken och de önskade möjligheterna till fördjupad analys av undersökningsresultaten. Många för jakten och därmed för utredningen betydelsefulla ämnesområden kunde därmed inte beredas plats i undersökningen. Den viltzoologiska sidan

måste således stå tillbaka och endast återfinnas i primitiva frågor om hur många älgar, respektive övrigt vilt den jagande nedlagt under jaktåret. Det hade även varit av viss betydelse för utredningen att genom intervjuundersökningen nå en uppfattning om den enskildes insatser på viltvårdssidan och i vilken utsträckning olika jaktformer används. Inte heller detta har kunnat utföras av de förenämnda skälen.

Undersökningens frågeformulär har arbetats fram med inriktning på att genom objektiv, allmän kartläggning ge stöd åt ställningstaganden i utredningen. Frågorna syftar till att låta jägarna svara på grundläggande uppgifter om sin jakt, och uppehåller sig inte mer än i två fall vid jägarens attityd.

Den allmänna delen i intervjuundersökningen av jägarna inleds med geografiska bestämningar. Länstillhörigheten har varit en primäruppgift. Beroende på i vilket län den intervjuade varit bosatt, har han tillförts någon av sex regioner, vardera omfattande ett antal län. Grupperingen i regioner har motiverats av att få undersökningsresultaten giltiga för skilda geografiska enheter, jämsides med en redovisning av riket i sin helhet. Uppenbara erfarenheter talar för att det föreligger grundläggande skillnader i förutsättningarna för jakt inom skilda delar av landet. En förstahanduppdelning av jägarna på geografiska regioner ger således mer användbara anvisningar för utredningsarbetet än enbart en landsomfattande redovisning. En ytterligare – utöver nämnda sex regioner – långtgående uppdelning i flera, smärre regioner ger dock ökad osäkerhet i resultaten av orsaker som sammanhänger med den allmänna stickprovsproblematiken. En sådan analys av de jaktliga förhållandena i små geografiska enheter kräver för att upprätthålla användbar säkerhet i materialet – generellt sett – ett ökat antal intervjupersoner i stickprovet. Detta höjer i sin tur kostnaderna för undersökningen. En båtnadsbedömning visar att den geografiska uppdelningen eller uppdelningen i detaljer i jaktliga frågor inte bör drivas särskilt långt, så länge syftet är att täcka hela riket med en undersökning där insamlingen av grundläggande material måste ses som förstahandsuppgift.

Den genomförda regionuppdelningen av undersökningsmaterialet har följt tillämpliga länsgränser, bl. a. med syfte att i analysen också kunna utnyttja viss annan offentlig statistik hänförlig till rikets länsuppdelning.

Påståenden har förts fram i den allmänna jaktliga diskussionen rörande skillnader i möjligheterna att åtkomma jaktmark m. m. mellan å ena sidan jägare bosatta i tätorter av olika storlek och å andra sidan dem som bor i mindre, isolerade orter och glesbygd. Utredningen ansåg det allmänt betydelsefullt och användbart för sina behov att kartlägga något av bakgrunden till dessa påståenden. Jägarna har genom frågor i undersökningsformuläret kunnat delas upp alltefter storleken på deras bostadsort. Därmed har också, genom den tillämpade dataredovisningstekniken, kunnat belysas i vilken grad intervjupersonernas jaktliga förhållanden samvarierar med bostadsortens storlek.

Undersökningen har av liknande orsaker som anförs rörande bostadsorten belyst i vilken grad jägarnas inkomst (att taxera till statlig inkomstskatt) samvarierar med deras jaktliga förhållanden.

Den tillämpade metoden att ta fram stickprov bland jägarna beskrivs särskilt senare. Ett antal frågor beror av metoden. Stickprovet har gjorts bland personer, som erlagt jaktvårdsavgift, löst jaktkort ett visst jaktår, 67/68. Frågorna i formuläret avser deras jaktliga förehavanden under jaktåret 68/69. Genom metoden nås även personer, som ej jagat. Denna grupp av intervjupersoner har kartlagts rörande sin huvudsakliga anledning till att ej jaga under 68/69. Kontinuiteten i intervjupersonernas jaktutövning har vidare undersökts, vilka av jaktåren 66/67–68/69 dessa har jagat.

Intervjupersonerna, som jagat 68/69, har genom frågekonstruktionen kunnat delas upp på två huvudgrupper beroende på om de jagat älg eller övrigt vilt detta jaktår. Samma intervjuperson återfinns i båda grupperna om han idkat båda slagen jakt. I den följande redovisningen används uttrycken "älgjägarna" för dem som således uppgivit att de jagat älg, och "småviltjägarna" för dem som uppgivit att de jagat övrigt vilt, rådjur såväl som annat vilt utom älg. Vidare används "jägarna" för de fall där redovisningen avser samtliga av dem som jagat jaktåret 68/69.

De som jagat älg har fått frågor om sin huvudsakliga jaktmark för älgjakt, d. v. s. den jaktmark där de haft det största antalet bössdagar i älgjakt under jaktåret. (Bössdag är lika med dag eller del av dag, som tillbringats i jaktmarken i avsikt att fälla villebråd med skjutvapen.)

Älgjägaren har fått svara på om hans huvudsakliga jaktmark ingår i av länsstyrelsen fastställt jaktvårdsområde. Han har vidare fått uppge med vilket rättsförhållande han disponerat marken. Intervjupersonerna har därvid delats upp på åtta svarsalternativ, av vilka kan nämnas de tre svarsalternativ där merparten av jägarna återfinns: markägarna, jaktarrendatorerna och jaktgästerna.

Jaktarrendatorskategorin har kartlagts genom särskilda frågor med avseende på utformningen av överenskommelsen om jaktarrende, om den är skriftlig eller muntlig, om det finns en angiven avtalstid och hur lång denna är.

Samtliga älgjägare har fått svara på hur stor deras huvudsakliga jaktmark är, hur lång resväg de har dit från bostaden och hur många bössdagar de hade där under jaktåret. De har vidare fått ange om de jagat på annan mark än den där de huvudsakligen uppehållit sig. Har de svarat ja på denna fråga, har de också fått markera sig i en följdfråga, om de då varit jaktgäst eller jagat på korttidsupplåtelser.

Älgjägarna har slutligen haft att svara på hur många älgjaktsdagar de haft totalt under jaktåret och hur många älgar de då personligen fällt.

Motsvarande batteri av frågor, som riktats till älgjägarna, har också förelagts de intervjupersoner, som under jaktåret 68/69 jagat övrigt vilt, d. v. s. jagat någon djurart utom älg för vilka jakttid gäller under hela året eller del av året, de s. k. småviltjägarna.

Småviltjägarna har tillfrågats om sin huvudsakliga jaktmark för småviltjakt; om den tillhör jaktvårdsområde, under vilket rättsförhållande de disponerar den, hur stor den är, hur många bössdagar i småviltjakt de haft där och hur lång resväg de har dit från bostaden.

Jaktarrendatorerna bland de intervjupersoner som jagat småvilt har

fått särskilda frågor rörande utformningen av upplåtelsen, om den är skriftlig eller muntlig, om det finns en angiven avtalstid och hur lång denna är, samt hur mycket intervjupersonen själv betalar för jaktarrendet.

Om intervjupersonen jagat småvilt på andra ställen än den s. k. huvudsakliga jaktmarken, har han fått svara på om han då varit jaktgäst eller jagat genom korttidsupplåtelse.

Samtliga småviltjägare har fått uppge hur många bössdagar de haft totalt i småviltjakt under jaktåret 68/69 och hur mycket småvilt de då fällt.

Alla intervjuade, vare sig de jagat älg eller småvilt eller bådadera, har tillfrågats om till vilket belopp de beräknat sina utgifter för jakten under jaktåret 68/69. De kostnader som då avsågs var kostnader för jaktarrende, resor mellan bostaden och jaktmarken (där de hade att räkna kostnader för resa med egen bil till 3 kr per mil), inkvartering och ammunition. Intervjupersonernas attityd till korttidsupplåtelser undersöktes i två frågor. Den ena avsåg primära synpunkter på lokaliseringen av områden för korttidsupplåtelser där de själva skulle vilja jaga. Den andra frågan avsåg hur många dagar under jaktåret de kunde tänkas använda för jakt på korttidsupplåtelser.

Formulärets frågor liksom de flesta övriga detaljer i undersökningens tekniska planering arbetades fram i en grupp bestående av två representanter från SCB, Ui och utredningens sekreterare. Formulärutkast redovisades och diskuterades i utredningen. Slutligen gjordes två provundersökningar om vardera 200 respektive 140 intervjupersoner i syfte bl. a. att pröva enskildheter i formuläret. Under hela detta arbete kontrollerades också återverkningarna av frågeformuleringarna på den slutliga redovisningen av undersökningen, den redovisning i tabellform som avsågs utgöra grundmaterialet i den önskade kartläggningen.

Jaktkortregistret var vid tiden för jaktundersökningen ett adressplåtregister över alla personer, som under ett visst jaktår erlagt den för all jakt obligatoriska jaktvårdsavgiften. Registret har utgjort ram för det statistiska urvalet. Avgiften betalas genom postgiro på särskild blankett, vars talong vidarebefordras till registret. Uppläggningen av registret per länsenhet och distributionstekniken av adressplåtavtryck möjliggjorde ett enkelt utfört, systematiskt urval av intervjupersoner under slumpmässiga former.

Ett jaktkort för ett innevarande jaktår kan lösas när som helst före och under detta och skall enligt lag medföras vid jakt. Många löser kortet någon dag innan de avser att bege sig på jakt för en ny säsong och jaktkortlösare anhopas dagarna före första tillåtna jaktdagen för betydelsefullt vilt, främst älg. Svenska jägareförbundet sänder ut inbetalningskort för jaktvårdsavgiften före inledningen av ett nytt jaktår till dem som föregående år löst jaktkort. En stor del jägare löser till följd därav jaktkort i anslutning till jaktårets början, 1 juli. Upplagringen av personer i jaktkortregistret pågår dock under hela jaktåret.

Stickprovet för jaktundersökningen (och provundersökningarna) gjordes ur jaktkortregistret för jaktåret 67/68. De i juli 1968 slumpvis uttagna personerna underrättades i ett i augusti samma år utsänt introduktionsbrev (Appendix), att de skulle undersökas rörande sina jaktliga förhållanden under jaktåret 68/69. De ombads föra anteckningar över vissa i brevet angivna uppgifter. En kontrollundersökning gjordes i december 1968 bland 250 av de uttagna intervjupersonerna avseende bl. a. hur de förde sina minnesanteckningar och om särskilda oklarheter förelåg. Den egentliga intervjun försiggick i mars 1969 i form av en postenkät med det förut nämnda frågeformuläret som mätinstrument. Undersökningens uppgift blev härigenom att beskriva situationen under jaktåret 68/69 och med detta ge material till slutsatser för den framtida jakten i Sverige. Den tillämpade metoden för stickprovet svarar inte helt mot undersökningens uppgift. I stickprovet finns personer, som löste jaktkort 67/68 men inte jagade 68/69. Dessa har undersökts med särskilda frågor. Stickprovet täcker vidare inte de personer, som inte löste jaktkort 67/68 men löste 68/69 och jagade det senare jaktåret. De som jagade, lagligen eller olagligen, 68/69 utan att lösa jaktkort finns givetvis heller inte med men kan i vidare bemärkelse sägas tillhöra den s. k. målpopulationen. Den närmare statistisk-vetenskapliga beskrivningen över stickprovsmetoden framgår av Teknisk rapport avseende Jaktundersökningen (Appendix).

Nämnda rapport innehåller också metoder för att bedöma den statistisk-vetenskapliga säkerheten i resultaten. De senare redovisas med stickprovets värden upphöjda till en nivå, som svarar mot resultat avseende hela landets jägare. De enskilda värdenas giltighetsgrad, sannolikhet, kan således beräknas och beskrivas i matematiska storheter. Hela jägarkadern (jaktkortlösare) var jaktåret 68/69 ca 260 000 personer. Stickprovet avvägdes med hänsyn till å ena sidan önskvärd precision i de aktuella redovisningsgrupperna och å andra sidan kostnaderna, som ökade ju fler personer som togs ut. Stickprovet kom att omfatta 15 000 personer fördelade med omkring 2 500 i vardera av sex regioner, grupper av län, vilket närmare framgår av fig. 1.

Undersökningen genomfördes i enlighet med vad som framgår av nämnda tekniska rapport. Det intervjutekniska arbetet avslutades med att SCB, Ui överlämnade ett dataframställt tabellmaterial, som senare analyserats, bearbetats och sammanställts inom utredningen. Detta har blivit en stor och mycket arbetskrävande uppgift, som tangerat gränserna för utredningens egentliga uppdrag.

Resultat från analyserna av jaktundersökningens material begagnas på skilda håll i utredningens betänkande och bilagor och är hämtade från denna bilaga. Materialet i denna utgör dock heller inte en tillnärmelsevis fullständig redovisning av den resultatmängd, som är möjlig att prestera på tillhandahållet grundmaterial. Redovisningen upptar inledningsvis resultat, som är tämligen direkta summeringar av svaren på ställda frågor. Datatekniken ger dessutom möjligheter att göra s. k. korstabeller, d. v. s. att resultat från två eller flera frågor förs ihop i en tabell där graden av samvariation kan analyseras. Möjligheterna att göra korstabeller ur materialet samt möjligheterna att göra sådana tabeller över vissa delar av

svaren, skärma av vissa svarsalternativ, ter sig för utredningens praktiska perspektiv oändliga. Korstabeller har därför endast framställts inom vissa till utredningsuppdraget hörande ämnesområden och till viss, liten del för en vidare användning på jaktens område. Ur den för sinnevärlden möjliga materialmängden har således endast smärre delar framställts i tabellform och analyserats. Trots ett omsorgsfullt arbete för att begränsa tabellframställningen har likväl ett material innehållande närmare 800 tabeller måst analyseras.

1.2 *Vissa allmänna resultat*

Vissa allmänna resultat och synpunkter redovisas i det närmast följande såsom sammanfattande, översiktlig statistisk bakgrund till utredningens förslag i olika delar av jaktens område.

Närmare tre fjärdedelar av landets jägare bor i glesbygd och smärre tätorter med mindre än 2 000 invånare. En tredjedel av rikets totalbefolkning bor i samma bygd. En uppdelning på olika storleksklasser av tätorter har också gjorts. Jakt är i avseende på antalet jägare och deras bostadsort en sysselsättning för i huvudsak landsbygdens folk. Inslaget av jägare i den totala befolkningen där är t. ex. tio gånger större än i landets tätorter med mer än 50 000 invånare. I de senare finns en tredjedel av rikets befolkning. Befolkningsförändringar i detta avseende berörs något i bilagan om jägarkompetens i samband med en redogörelse för urbaniseringens effekt på kompetensen (Bilaga 4).

Drygt hälften av de ca 250 000 personer, som jagar under ett jaktår, jagar både älg och övrigt vilt. En sjättedel jagar endast älg och en fjärdedel jagar endast småvilt. 80 % av dem som löser jaktkort ett år deltar med skjutvapen i jakt påföljande jaktår.

Drygt en fjärdedel av rikets jägare har sin huvudsakliga jaktmark i jaktvårdsområde. Inslaget varierar inom olika delar av riket. Det är störst i Norrland.

Undersökningen har delat upp jägarna i kategorier med avseende på det rättsförhållande under vilket de disponerar sin huvudsakliga jaktmark, d. v. s. den mark där de har mest jaktdagar under det aktuella jaktåret. Den största kategorin blir då de jägare som äger den mark de jagar på. Två femtedelar av rikets jägare tillhör denna kategori. De, som uppger sig ha markerna under någon form av jaktarrende kommer därnäst. De utgör drygt en tredjedel av rikets jägare. De två nämnda kategorierna, som i antalsstorlek står tämligen nära varandra, dominerar bilden av de svenska jägarna. Efter dessa två kategorier följer jägare som har sin huvudsakliga jaktmark genom att vara jaktgäst. De utgör en sjundedel av rikets jägare.

Tre fjärdedelar av dem, som har sin huvudsakliga jaktmark genom jaktarrende, har en skriftlig uppgörelse. Två femtedelar av dem, som har jaktarrende, saknar uppgörelse om avtalstidens längd. Fem år är den mest förekommande, bestämda avtalstiden. En fjärdedel av jaktarrendatorerna har uppgörelse om en sådan tid. Tillsammans med personer, som har ännu längre avtalstider, utgör de två femtedelar av rikets jaktarrendato-

rer. En sjättedel har uppgörelse med ettårig avtalstid.

Medianen av jaktarrendatorer, som jagat småvilt, fördelade på klasser med avseende på deras *personliga* kostnad för jaktarrende ligger i klassen 101–200 kronor (klasserna enligt Tabell 18.). Närmare hälften av rikets jaktarrendatorer, som jagar småvilt, betalar mindre än 101 kronor för jaktarrende. En dryg tiondel uppger att de inte har kontanta utgifter för jaktarrende. En tiondel betalar mer än 500 kronor. Endast 2 % betalar mer än 1 500 kronor. En beräkning över klassmitterna ger en total summa för rikets jaktarrenden på 12,6 miljoner kronor årligen. Det motsvarar 230 kronor per jaktarrendator.

Medianen av rikets älgjägare fördelade på sin huvudsakliga jaktmarks storlek ligger i klassen 200–499 hektar (klasserna enligt Tabell 7). En femtedel av rikets älgjägare har en jaktmark, som är mindre än 200 hektar. Närmare två tredjedelar av rikets älgjägare har en jaktmark, som är 500 hektar eller större. Jägarnas fördelning på storleken av deras jaktmark varierar starkt mellan undersökningens olika regioner.

Medianen av rikets småviltjägare fördelade på sin huvudsakliga jaktmarks storlek ligger i klassen 200–499 hektar (klasserna enligt Tabell 20.). Två femtedelar av rikets småviltjägare har en jaktmark, som är mindre än 200 hektar. Närmare en tredjedel av rikets småviltjägare har en jaktmark, som är 500 hektar eller större. Detta varierar starkt mellan de olika regionerna.

Av rikets älgjägare har drygt en tredjedel ett avstånd från bostaden till jaktmarken, som är mindre än 2 kilometer. Endast en sjundedel av rikets älgjägare har ett reseavstånd till jaktmarken som överstiger fem mil.

Drygt två femtedelar av rikets småviltjägare har ett avstånd från bostaden till jaktmarken, som är mindre än 2 kilometer. Endast en tiondel av rikets småviltjägare har ett reseavstånd till jaktmarken som överstiger fem mil.

En femtedel av rikets älgjägare har 1–2 dagar/jaktår i älgjakt. Drygt hälften har 3–5 dagar och 6 % har mer än 10 dagar. En beräkning över klassmitterna ger 0,75 miljoner dagar i älgjakt per jaktår i riket.

Medianen av rikets småviltjägare fördelade på antalet jaktdagar i småviltjakt ligger i klassen 11–15 dagar (klasserna enligt Tabell 26.). I det närmaste hälften av rikets småviltjägare jagar inte mer än 10 dagar per jaktår. Drygt en tredjedel jagar mer än 15 dagar per jaktår.

Fyra femtedelar av dem som går ut på älgjakt fäller ingen älg. 16 % av dem fäller en älg, 3 % av dem fäller två älgar och 1 % av dem fäller tre älgar. Undersökningens klassindelning slutar vid nio älgar eller flera. I denna klass finns två personer i stickprovet, vilket, med de stora marginaler av osäkerhet en sådan beräkning kan ha, skulle motsvara 26 personer i hela älgjägarkadern. En beräkning av det totala antalet fällda älgar via undersökningens uppgifter ger 42 164 älgar. Officiell statistik från naturvårdsverket redovisar för samma år 32 428 älgar.

Medianen av rikets småviltjägare fördelade på antalet av dem uppgivet fällt småvilt ligger i klassen 2–5 småvilt. Närmare en femtedel av dem har gått på småviltjakt utan att ha fått något vilt under jaktåret. I det närmaste två femtedelar av rikets småviltjägare har fått mer än fem

stycken småvilt under jaktåret. 6 % har fått mer än 30 stycken och 1 % har fått mer än 100 stycken. En beräkning över klassmitterna ger 1,38 miljoner småvilt per jaktår.

Medianen av rikets jägare fördelade på antalet jaktdagar i såväl älg- som småviltjakt ligger i klassen 11–15 dagar. Drygt två femtedelar jagar inte mer än 10 dagar per jaktår. Drygt två femtedelar jagar mer än 15 dagar. 14 % jagar mer än 30 dagar och 3 % jagar mer än 50. I undersökningens högsta klass, mer än 101 dagar, finns 770 personer, som huvudsakligast kommer från slättbygdsregionerna S och M (länen K, L, M, N, resp. A, B, C, D, E, T, U). I sammanhanget bör erinras om undersökningens definition på en sådan dag: "Bössdagar är lika med dag eller del av dag som tillbringats i jaktmarken i *avsikt att* fälla villebråd med skjutvapen."

Jägarna har under vissa i det föregående beskrivna förbehåll, som även angavs i formuläret, fått uppge sin årliga kostnad för jakt. Medianan av rikets jägare fördelade på kostnaderna för sin jakt ligger i klassen 101–200 kronor (klasserna enligt Tabell 29). För två femtedelar av dem kostar det 0–100 kronor. För drygt två femtedelar av dem kostar det mer än 200 kronor. För 5 % av dem kostar det mer än 1 000 kronor. För 700 personer kostar det mer än 3 000 kronor och bland dem finns 300, vars jakt kostar dem mer än 5 000. För det allt övervägande flertalet jägare synes dock jakt vara en fritidssysselsättning, som i kostnader inte är särskilt mer krävande än många andra. I sammanhanget – om någon skulle finna de uppgivna kostnaderna anmärkningsvärt låga – bör beaktas att de jägare som äger sin jaktmark inte i formuläret uppmanats att värdera detta till någon kostnad. Dessa jägare utgör också en stor andel av totalantalet. En beräkning över klassmitter ger 58,4 miljoner kronor, som jägarna uppger att de har som årliga kostnader för denna fritidssysselsättning.

Personer, som inte jagade det undersökta jaktåret, 68/69, har som förut angivits ingått i stickprovet. Dessa personer, ca 44 000, frågades om orsaken till att ej ha jagat. En tredjedel uppgav att de inte haft tid. En fjärdedel uppgav att de var förhindrade av hälsoskäl. En sjundedel uppgav att de inte hade intresse av att jaga och en sjundedel att de inte hade tillgång till jaktmark.

Undersökningen har följt jägarnas kontinuitet i deras fritidssysselsättning under tre jaktår. Fyra femtedelar av jägarna har jagat alla tre åren. En tiondel har hållit upp ett av åren. 6 % av dem har jagat bara ett av åren och 6 % har inte jagat något av åren.

Undersökningen har haft två attitydfrågor om korttidsupplåtelser. Närmare tre femtedelar av rikets jägare kan tänka sig att utnyttja korttidsupplåtelser som form för viss egen jakt. 12 % av rikets jägare skulle i så fall jaga med denna upplåtelseform endast i en annan landsdel än bostadsortens t. ex. där det finns andra djurarter. 23 % av dem skulle jaga endast i den egna landsdelen. 21 % skulle jaga både i den egna landsdelen och i andra delar av landet. Den andra attitydfrågan gällde hur många dagar de i så fall skulle jaga i korttidsupplåtelser under ett jaktår. 14 % av rikets jägare skulle jaga mindre än 10 dagar och 43 % jaga 10 dagar eller mer. Formuläret har endast vagt angivit under vilka förutsätt-

ningar jakten skulle ske. Svaren har därmed blivit "till intet förpliktande" och uppgifterna bör begagnas under de reservationer som följer härav. Frågan ger vid beräkning över klassmitterna ett uppgivet "önskemål" om korttidsupplåtelser på 1,25 miljoner jaktdagar på ett jaktår.

Medianen för jägarnas taxerade inkomst (makarnas inkomst) ligger i klassen 10 001–30 000 kronor (klasserna enligt Tabell 34.). En femtedel av jägarna har en inkomst som inte överstiger 10 000 kr. Drygt fyra femtedelar har en inkomst, som inte överstiger 30 000 kronor. 4 % av jägarna ligger i inkomstklassen 50 001–100 000 kronor. Ca 1 000 jägare (av 260 000) har en inkomst överstigande 100 000 kronor. Utredningen har jämfört undersökningens uppgifter med bl. a. fördelningen av rikets manliga befolknings inkomst under samma beskattningsår och funnit fördelningarna i huvudsak överensstämmande. Jägarna har dock ett något större inslag av låginkomsttagare. Inslaget av lantbrukare, lantarbetare och skogsarbetare i jägarkadern torde vara dominerande. Dessa grupper har låg inkomst i förhållande till rikets övriga inkomsttagare. Jakten i riket är en sysselsättning till huvudsaklig del för människor med måttliga inkomster och låginkomsttagarna är starkt representerade bland jägarna.

Medianen av rikets jägare fördelade på kostnaden per jaktdag ligger i klassen 11–20 kronor (klasserna enligt Tabell 37.). Två femtedelar har en kostnad som inte överstiger 10 kronor per jaktdag. En tredjedel har en kostnad som överstiger 20 kronor per jaktdag. En tiondel har en kostnad, som överstiger 50 kronor per jaktdag.

Åldersfördelningen bland jägarna ligger under rikets manliga befolknings i åldrarna upp till 30 år och jägarnas relativa andelar i åldersklasserna mellan 30 år och 59 år är större än rikets manliga befolknings.

Jägarnas intresse för att delta i undersökningen har varit stort och mycket underlättande för det tekniska genomförandet. 80 % av de tillfrågade hade svarat efter avslutad postenkät. Således återstod 20 % för bortfallsuppföljningen. Resultaten från denna ger ett slutligt bortfall, som är mindre än 3,7 % av undersökningspopulationen. Detta betraktades av den statistiska expertis som anlitades, SCB, Ui, som ett mycket gott resultat.

2 Förutsättningar för resultatredovisningen

Enkätfrågorna i jaktundersökningen har, som förut nämnts, i grunden konstruerats för att belysa ämnesområden inom jaktmarksutredningens uppdrag. Undersökningens planeringsarbete har därför omfattat överväganden för att söka nå ändamålsenlig redovisning av enkätresultatet. Frågeformuläret har med hänsyn till enkätens omfattning byggts upp för en följande bearbetning i dator. Intervjupersonernas svarsuppgifter har överförts från frågeformuläret till data genom kodning, vilket närmare beskrivs i den tekniska rapporten. Ett av Statistiska Centralbyråns s. k. standardprogram för framställning av korstabeller har utnyttjats. Dessa tabeller har främst p. g. a. kodningen krävt en manuell vidarebearbetning för att göra materialet direkt tillgängligt.

Data som utgör tämligen direkta sammanställningar av uppgifterna från frågeformulären har benämnts Rikstabellerna. Dessa 38 tabeller utgör primärmaterial i resultatredovisningen.

Dataprogrammets möjligheter att framställa s. k. korstabeller har utnyttjats för att sammanföra resultat från två eller flera av formulärets frågor för att bl. a. belysa graden av samvariation mellan fördelningarna på respektive frågas svarsalternativ. Dessa tabeller har benämnts Regiontabellerna, eftersom de främst avses för analys av förhållandena inom respektive region. Sammanställningar för riket har dock även gjorts av dessa data för översiktlig jämförelse. Möjligheterna att framställa olika korstabeller har varit – praktiskt sett – obegränsade, varför särskilt planeringsarbete ägnats åt att genom datorn låta producera endast korstabeller som bedömts vara av värde för utredningens ändamål.

Hur landet delats upp i regioner och hur stora stickprov, som tagits inom respektive region, hur stor andel stickprovet utgör av den totala undersökningspopulationen och hur stor denna är inom respektive region framgår av Fig. 1.

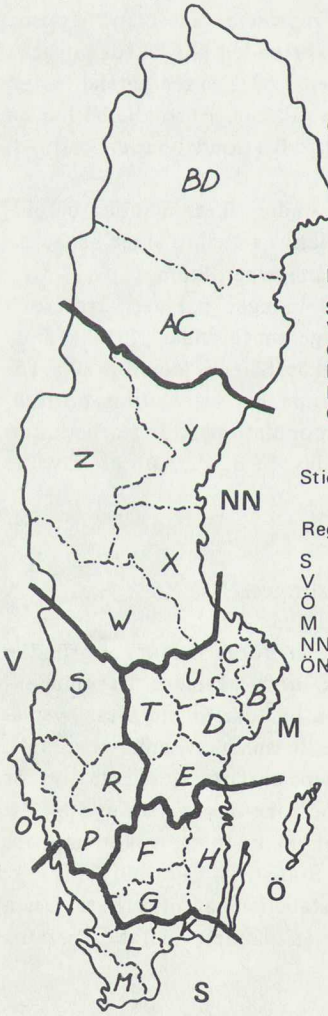

Region

S :	Länen,	K, L, M, N
V :	"	O, P, R, S
Ö :	"	F, G, H, I
M: :	"	A, B, C, D, E, T, U
NN:	"	W, X, Y, Z
ÖN:	"	AC, BD

Stickprovet:

Region	Urvals-storlek	Urvals-fraktion	Population
S :	2 551	0,078	32 705
V :	2 458	0,050	49 160
Ö :	2 556	0,070	36 514
M :	2 473	0,047	52 617
NN:	2 543	0,049	51 898
ÖN:	2 447	0,066	37 078
	15 028		259 972

Fig. 1. Uppdelning av landet i sex regioner, stickprovets storlek och dess del av populationen.

Den s. k. Q-variabeln anges i sifferkod inom parentes vid varje rikstabell. Q-variabeln anger vilken begränsad del av undersökningspopulationen, som respektive tabell redovisar. Q=54 innebär t. ex. att tabellen redovisar intervjupersoner som jagat älg under jaktåret 68/69 uppvägt till populationsnivå, d. v. s. att tabellens värden endast avser alla som jagat älg detta jaktår. Respektive tabell redovisar genom denna avgränsningsmetod endast den del av populationen som har aktualitet för frågeställningen. En tabell, som redovisar upplåtelsetiden för jaktarrenden, kan således begränsas till att omfatta den del av populationen, som uppger att de är jaktarrendatorer.

Följande sammanställning redovisar de Q-variabler som avser rikstabellerna. Dessa variabler svarar mot s. k. skattningar uppvägda till populationsnivå. Sammanställningen kan användas för att beräkna de absoluta talen – antalet jägare – som svarar mot en viss i respektive rikstabell angiven procentuell andel inom regionerna. Sådana absoluta tal har av utrymmesskäl inte redovisats i rikstabellerna.

Den som t. ex. med ledning av procenttalet i rikstabellen, Tabell 1. Jägarnas bostadsort (Q = 53), önskar beräkna hur många jägare inom M-regionen som bor i tätort med mindre än 2 000 invånare och glesbygd förfar på följande sätt.

Ur Tabell 1. fås det aktuella procenttalet 58 och för Q-variablen 53 anges i följande sammanställning för M-regionen det absoluta talet 51 929. Av detta tal tas 58 procent, som ger svaret 30 119 jägare. Häri ingår även den relativa delen av det i Tabell 1. redovisade bortfallet på 6 procent för M-regionen.

Antal jägare inom respektive region i skattade absoluta tal per Q-variabel.

Region	Q=53	Q=54	Q=55	Q=56	Q=57	Q=59	Q=61
S	32 272	9 907	4 100	23 636	24 262	6 576	8 518
V	47 999	28 018	8 153	32 156	37 053	8 966	10 206
Ö	35 876	18 220	6 064	26 533	27 969	6 519	8 623
M	51 929	29 729	10 837	36 460	40 073	9 757	12 906
NN	50 465	36 917	11 648	27 620	41 817	6 931	8 047
ÖN	36 228	25 866	8 365	20 441	30 630	4 762	6 262

Redovisningen i tabellerna upptar såväl den procentuella andelen personer av populationen som andelen i absoluta tal inom angivet svarsalternativ. Det absoluta talet bör anses utgöra ett tämligen grovt cirkavärde och är taget från datatabellen samt förkortat uppåt och nedåt till närmaste hundratal. Den statistiska sannolikhetsteorin kan tillämpas för att ge en uppfattning om felens sannolika omfattning i resultatredovisningen, eftersom undersökningen har en statistisk-vetenskaplig uppläggning. Den tekniska rapporten innehåller en redogörelse härom (Appendix).

3 Rikstabellerna

3.1 *Jägarnas bostadsort*

Enkätformulärets fråga om jägarens bostadsort är delvis föranledd av den utveckling som följt av 1789 års beslut om rätt till jakt. Gustav III gav detta år allmogen rätt till jakt på den mark den ägde. Jakten blev därmed en sysselsättning för landsbygdens befolkning som del i hushållningen. Jaktmetoderna har utvecklats ur denna befolknings möjligheter till och behov av jakt, till skillnad från förhållandena i många andra länder där t. ex. ett feodalt jordägande bildat grund för en annan utformning av jakten.

Rikets urbanisering, tätorternas tillväxt och landsbygdens avfolkning, jämte ett utländskt inflytande på jaktformerna, som även givit jakten sportkaraktär, ävensom ett växande viltbiologiskt intresse för viltvård och jakt har gjort att jakt idkas av en allt större mängd tätortsbor.

Det har varit av såväl allmän som särskild betydelse för utredningsuppdraget att mäta jägarnas fördelning med avseende på deras bostadsort, om denna varit belägen i tätort av olika storlekar eller i glesbygd. Uppdraget om korttidsupplåtelser och jaktarrenden har således motiverat mätningar av eventuella skillnader mellan jägare bosatta i tätort och jägare bosatta i glesbygd vad avser deras jakt. Utredningen har vidare genom kartläggningen av jägarnas bostadsort bl. a. sökt belysa urbaniseringens verkningar på jägarkompetensen. Det allmänna resultatet av mätningen framgår av rikstabellerna, Tabell 1, medan de särskilda resultaten återfinns i redogörelsen för regiontabellerna.

Intervjupersonen fick svara på frågan "Bor Ni i tätort?", och om personen svarade ja, uppmanades denne att ange tätortens namn. En särskild lista över tätorter upprättades för central kodning av jägarnas bostadsort med hänsyn till befolkningstalet i den tätort de uppgivit namnet på. Listan återfinns i den tekniska rapporten såsom bilaga. Befolkningstalet har avsett själva tätorten och icke den kommun som eventuellt bär tätortens namn enligt de närmare uppgifter och definitioner, som SCB, Ui, förfogat över.

Jägare bosatta inom Stor-Stockholmsområdet har således utgjort en egen grupp för att ge belysning åt eventuella särdrag eller överensstämmelser med övriga jägare bosatta i tätorter av olika storleksgrad samt i glesbygd. Gränsdragningen mellan tätorternas befolkningstal har skett i avsikt att urskilja extremt stora tätorter från dels medelstora, dels mindre men dock av sådan storlek att de upplevs av invånaren såsom en tätort. Undersökningens schablon för en sådan är att den bör ha ett differentierat näringsliv, som sysselsätter den allt övervägande delen av den arbetande befolkningen i annat än jord- och skogsbruk. Den således schabloniserade gränsen har satts vid 2 000 invånare. Jägare som är bosatta i orter med mindre befolkningstal än 2 000 har därmed sammanförts med glesbygdens jägare, de som uppgivit att de inte bor i tätort.

Jaktundersökningens uppgifter om jägarnas bostadsort har även

sammanställts med uppgifter om de allmänna befolkningstalen vid tidpunkten för undersökningen. I den sammanställning vilken närmast följer i texten, och som upprättats häröver, utläses bl. a. totalbefolkningens fördelning (tabellens t %) på de tätortsklasser som använts i jaktundersökningen samt andelen jägare (jaktkortlösare) i respektive tätortsklass (tabellens j %). Tabellen har upprättats såväl för hela landet som för varje region enligt uppdelningen i Fig. 1.

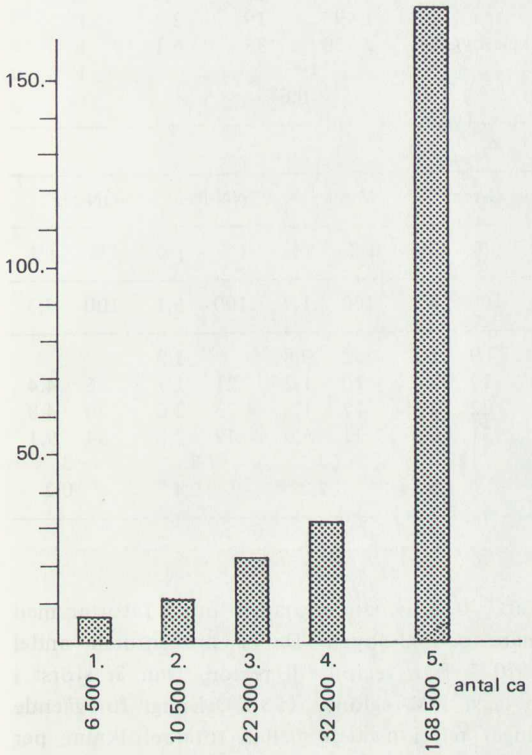

	Bostadsort	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Storstockholm	3	0	0	0	13	0	0
2.	Tätort med mer än 50 000 inv	4	6	5	3	9	2	0
3.	Tätort med mer än 15 000 inv	9	10	8	9	7	7	16
4.	Tätort med mer än 2 000 inv	13	16	14	13	12	12	14
5.	Tätort med mindre än 2 000 inv och glesbygd	70	68	73	75	58	79	70
	(Bortfall: Uppgift saknas)	6	7	7	6	6	5	4

Tabell 1. Jägarnas bostadsort (Q=53)

Relationstal mellan totalbefolkning per tätortsgrad och jägare

	Riket			
	1 000 st	t %	j %	
Totalbefolkning	7 894	100	3,3	A
Tätort med mer än 50 000	2 433	31	0,7	B
Tätort med mer än 15 000	1 216	15	1,8	C
Tätort med mer än 2 000	1 495	19	2,2	D
Tätort med mindre än 2 000-glesbygd	2 750	35	6,1	E
Inv/km²	19			F
Jägare/km²	0,6			G

	S-reg		V-reg		Ö-reg		M-reg		NN-Reg		ÖN-reg	
	t %	j %	t %	j %	t %	j %	t %	j %	t %	j %	t %	j %
A	100	2,5	100	3,0	100	4,7	100	1,9	100	5,1	100	7,3
B	26	0,6	33	0,4	9	1,2	52	0,8		1,3		
C	18	1,3	15	1,5	17	2,4	10	1,2	21	1,7	26	4,4
D	19	2,0	17	2,2	22	2,6	17	1,3	23	2,6	20	4,8
E	37	4,2	35	5,8	51	6,5	21	5,0	49	7,8	54	9,1
F	69		38		22		62		8		3	
G		1,7		1,1		1,1		1,2		0,4		0,2

Tabell 1. visar bl. a. att 70 % av landets jägare bor i tätorter med mindre än 2 000 invånare och glesbygd. Denna procentuella andel varierar något omkring 70 % från region till region. Den är störst i NN-regionen (79 %) och lägst i M-regionen (58 %). Enligt föregående sammanställning, som anger relationstalen mellan totalbefolkning per tätortsgrad och jägare, bor 35 % av landets totalbefolkning i dessa mindre tätorter och glesbygd där det relativa inslaget jägare är 6,1 % av totalbefolkningen (män, kvinnor och barn).

NN-regionen har enligt Tabell 1. den största andelen jägare i glesbygd, mätt i absoluta tal, jämfört med övriga regioner. ÖN-regionens glesbygd har enligt föregående sammanställning det största relativa inslaget jägare i totalbefolkningen, 9,1 %, vilket, med uppgifter från allmän befolknings-statistik, innebär att 21 % av regionens alla män över 19 års ålder var jägare det aktuella undersökningsåret.

Av Tabell 1. framgår vidare att 7 % av landets jägare bor i Stor-Stockholm och tätorter med mer än 50 000 invånare. I dessa orter bor enligt föregående sammanställning 31 % av landets totalbefolkning och jägarna utgör där 0,7 % av totalbefolkningen i nämnda orter. Inslaget av jägare bosatta i tätorter är störst i M-regionen, såväl i relativa tal som i absoluta tal. Där utgör t. ex. jägarna i Stor-Stockholmsområdet 13 % av regionens jägare. Tillsammans med jägare från regionens övriga tätorter

med mer än 50 000 invånare utgör de 0,8 % av totalbefolkningen i dessa tätorter.

Uppgifter om visst bortfall i undersökningen anges i varje rikstabell. Ett procenttal, såväl för riket som för varje region, anger hur stor andel av intervjupersonerna som inte lämnat registrerbart svar på aktuell fråga. De som besvarat frågan korrekt har förts till respektive svarsalternativ och har därefter betraktats som en enhet. Tabellens procenttal anger fördelningen inom denna enhet. Summan av procenttalen inom enheten skall således i normalfallet bli 100. Datatabellerna anger procenttalen med två decimaler. Till följd härav kan summan, genom förkortningar uppåt och nedåt till närmaste hela tal, variera med en till två procent omkring 100.

3.2 *Jägarnas verksamhet*

Den allmänna utvecklingen av jaktformerna i landet t. ex. i fråga om jaktutövning, jaktvapen och ammunition, lagar och föreskrifter, utformning av upplåtelser, m. m. visar att vården av älgstammen och älgjakt har en särställning i många avseenden gentemot övrig jakt. Dessa förhållanden har även återverkat på planläggningen av jaktundersökningen. Det visade sig vara av stor vikt för utredningens ändamål att skilja jägare som idkat älgjakt från jägare som idkat övrig jakt i frågor som gällde deras jaktmark, jakträttsförhållandet, jaktarrendet, reseavståndet till jaktmarken samt antalet bössdagar i respektive jakt.

Nämnda uppdelning av intervjupersonerna har åstadkommits genom tre frågor. Den första löd: "Har Ni hittills jagat med skjutvapen under jaktåret 1968/69?" Personer, som jagat det aktuella jaktåret kunde därmed skiljas från dem som inte jagat men av annan, särskild anledning ingick i stickprovet. Svarade personen nej på frågan, innehöll den ytterligare utfrågningen av personen frågor som sökte kartlägga anledningen till att han ej jagat och frågor som berörde allmänna delar om jakt, vilket beskrivs närmare i det följande. Den andra frågan löd: "Har Ni jagat älg under jaktåret 1968/69?" Denna fråga gjorde det möjligt att skilja ut dem som jagat älg och övrigt vilt från dem som endast jagat övrigt vilt. Svarade personen nej begränsades den ytterligare utfrågningen till frågor om övrig jakt. Den tredje frågan löd: "Har Ni hittills jagat övrigt vilt under jaktåret 1968/69?" De personer som endast jagat älg kunde utskiljas genom denna fråga. Svarade således personen nej på frågan begränsades utfrågningen till frågor om personens älgjakt och allmänna frågor om jakt.

Tabell 2 visar bl. a. att 14 % av landets jägare endast jagat älg under det aktuella jaktåret. Detta procenttal varierar mycket från region till region. S-regionen är lägst med 2 % och de båda norrländska regionerna högst med 29 %. Den totala procentuella andelen älgjägare, d. v. s. att till de nämnda siffrorna läggs de från dem som jagat både älg och övrigt vilt, utgör 60 % av landets jägare. Görs på motsvarande sätt med dem som jagat övrigt vilt, utgör dessa 68 % av landets jägare, av vilka 22 % endast jagat övrigt vilt. Det senare talet varierar mycket från region till region,

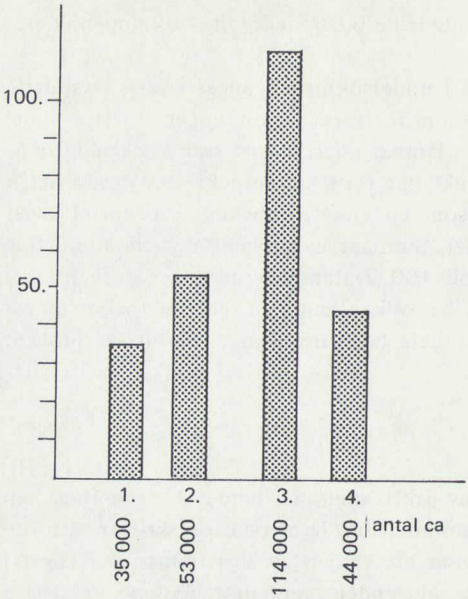

	Verksamhet	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Jagat endast älg	14	2	11	4	7	29	29
2.	Jagat endast övrigt vilt	22	47	20	28	21	10	13
3.	Jagat både älg och övrigt vilt	46	30	50	49	52	47	44
4.	Ej jagat	18	21	19	19	20	14	13
	(Bortfall: Uppgift saknas)	4	4	4	4	4	3	2

Tabell 2. Jägarnas verksamhet jaktåret 68/69 (Q=53)

där S-regionen är högst med 47 % och NN-regionen lägst med 10 %.

Bedömningar av procenttalen i tabellen bör ske under beaktande av att 18 % uppger att de inte jagat det aktuella jaktåret. Denna siffra kan synas hög och beror till största delen på att stickprovet tagits ur jaktkortregistret för jaktåret 67/68 och att intervjupersonerna studerats under jaktåret 68/69. Förhållanden som följer av detta beskrivs närmare i det följande.

Stickprovsförfarandet och vissa andra felkällor bör föranleda allmänna korrigeringar vid bedömningar av undersökningsresultaten med utgångspunkt i tabellens uppgifter i absoluta tal för att ge en riktigare bild av de aktuella förhållandena. Dessa korrigeringar gäller i princip alla tabeller. Korrigering för det redovisade bortfallet kan således – i denna tabell 4 % för hela landet – ske genom att generellt anta att bortfallet fördelar sig likformigt med fördelningen i övrigt. Härigenom ökas respektive absoluta tal till viss liten del, som måhända kan vara av viss betydelse om

bortfallsprocenten är tämligen stor. Det är vidare av betydelse i detta sammanhang att korrigera med hänsyn till att stickprovet inte omfattar de personer, som inte löste jaktkort för jaktåret 67/68 men löste sådant för undersökningsåret 68/69 och även jagade detta år. Detta förhållande torde, med allmän erfarenhet från in- och utflödet per år i jaktkortregistret, generellt motivera att de absoluta talen höjs med 6–10 %, under antagande av att nämnda tillskott också fördelar sig likformigt med den redovisade fördelningen. Tabellernas redovisade procenttal påverkas givetvis inte av de nämnda korrigeringarna.

Beaktas de nämnda korrigeringarna på så sätt att bortfallet, 4 %, nedre gränsen för in- och utflödet i jaktkortregistret, 6 %, tilläggs tabellens absoluta tal kan följande sägas om landets jägares verksamhet under ett jaktår.

ca 39 000 jagar	endast älg
" 58 000 "	" övrigt vilt
" 125 000 "	både älg och övrigt vilt
" 164 000 "	älg
" 183 000 "	övrigt vilt

3.3 *Uppgifter om älgjägarna*

3.3.1 Allmänna synpunkter

Intervjupersoner, som uppgivit att de jagat älg under jaktåret 1968/69, har fått svara på elva särskilda frågor om denna älgjakt.

Allmän kännedom om jaktvanorna hos landets jägare föranledde att undersökningen planerats på sådant sätt att jägaren i första hand fick svara på frågor som gällde "den egna" jaktmarken, den där han vistades mest under jaktåret, och i andra hand den jakt som skett på annan mark. En av orsakerna till denna uppdelning var att jägaren kunde antas ha god kännedom om t. ex. arealstorlek, arrendetid o. dyl. för den förstnämnda marken, medan sådana uppgifter om den övriga marken, dels kunde vara okända för jägaren, dels var av mindre intresse för undersökningen. De första sju frågorna om älgjakten har därför avsett intervjupersonens s. k. huvudsakliga jaktmark för älg, d. v. s. den jaktmark där intervjupersonen haft det största antalet bössdagar i älgjakt under jaktåret.

3.3.2 Huvudsakliga jaktmarken i eller utanför jaktvårdsområde

Ett av jaktmarksutredningens uppdrag avser jaktvårdsområden. Dessa områden är föremål för vissa administrativa åtgärder, dels vid bildande, dels under den tid som verksamhet bedrivs i områdena. Åtgärderna har gett upphov till statistiskt material, som samlats in av utredningen i annan ordning och redovisas i samband med övriga frågor om jaktvårdsområden. Det har ändå funnits anledning för utredningen att genom jaktundersökningen komplettera denna statistik. De, som uppgivit att de

jagade älg under 1968/69 har således fått svara på frågan: "Ingår Er huvudsakliga jaktmark för älgjakt i av länsstyrelsen fastställt jaktvårdsområde?" Älgjägarna har genom denna fråga kunnat delas upp i två till storleken bestämda grupper, med nämnda jaktmark i eller utanför jaktvårdsområde. Korstabeller har därefter framställts, som jämförande kunnat belysa vissa förhållanden rörande jakten i respektive utanför jaktvårdsområde.

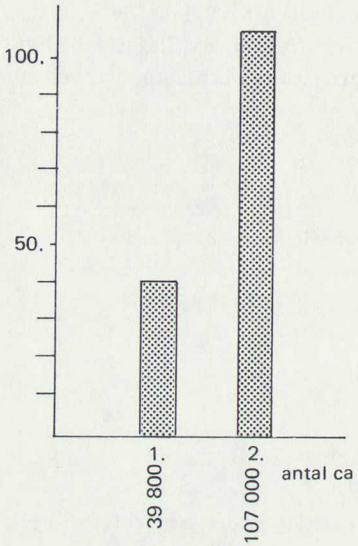

	Huvudsakliga jaktmarken	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	I jaktvårdsområde	27	27	25	24	23	31	31
2.	Ej i jaktvårdsområde	73	73	75	76	77	69	69
	(Bortfall: Uppgift saknas)	1	1	2	1	1	1	1

Tabell 3. Älgjägarnas huvudsakliga jaktmark i jaktvårdsområde eller ej (Q=54)

Tabell 3. visar att 27 % av landets älgjägare har sin huvudsakliga jaktmark för älg i jaktvårdsområde. Den procentuella andelen är störst i NN- och ÖN-regionerna, 31 %, och lägst i M-regionen 23 %. S-regionen har mätt i absoluta tal det lägsta och NN-regionen det högsta antalet jägare i jaktvårdsområde.

Sammanförs resultaten från Tabell 3. med viss annan, allmän statistik om jaktvårdsområden fås följande sammanställning.

Regionernas totala areal (skogsmark + impediment + åker + kulturarbete) totala arealen jaktvårdsområde samt dessa totalarealer delade med antalet jägare enligt Tabell 3.

	Totalarea[a] (1 000 ha)	Areal jaktvårdsområden (1 000 ha)	Areal per jägare (ha)			
			Hela regionen	I jaktvårdsomr.	Utanför[a] jaktvomr.	Riktvärde[b]
S	1 570	325	160	125	173	100
V	3 797	702	138	103	150	100
Ö	3 010	409	167	95	190	100
M	3 842	598	130	88	143	100
NN	10 386	2 177	285	193	327	150–300
ÖN	10 749	1 791	422	224	512	500–700[c]

[a] Avser såväl mark där jakt utövas som mark där jakt inte utövas.
[b] Avser domänverkets riktvärden för beräkning av lämplig jaktmarksstorlek för jaktlag med angivet antal medlemmar enligt cirkulär 34/1969.
[c] Avser regionens inland.

Den föregående sammanställningens skillnader mellan areal per jägare i respektive utanför jaktvårdsområde ger i mycket grova drag en graderande uppfattning om regionens outnyttjade kapacitet av jakttillfällen vid rationell jaktvård, om sådan allmänt förutsätts ske i jaktvårdsområden. Sammanställningens redovisade genomsnittsvärden skall givetvis inte förväxlas med storleken på den jaktmark som varje jägare enligt jaktundersökningen uppger att han förfogar över för sin jakt. Detta värde anges i Tabell 7. Skillnader i storlek på den jaktmark varje jägare i respektive utanför jaktvårdsområde förfogar över för sin älgjakt framgår av tabellen i huvudbetänkandets Avd. III Jaktvårdsområde i figur 7, sid 83. Denna tabell visar att det övervägande flertalet jägare i jaktvårdsområde har större areal för sin älgjakt än vad jägare utanför jaktvårdsområde har, främst till följd av områdenas gemensamjakt på älg.

3.3.3 Rättsförhållandet till huvudsakliga jaktmarken för älgjakt

Jaktmarksutredningens uppdrag omfattar bl. a. överväganden som berör jaktarrenden och korttidsupplåtelser. Det har till följd härav varit av stor vikt för utredningen att få en uppfattning om jägarnas antalsfördelning på olika rättsförhållanden under vilka de disponerar sin jaktmark.

De som uppgivit att de jagat älg har fått svara på om de disponerat sin huvudsakliga jaktmark för älgjakt på grund av äganderätt, arrende eller annat rättsförhållande. Formuläret innehöll följande sju svarsalternativ och intervjupersonen fick ange endast ett alternativ.

Jag eller någon i min familj äger jaktmarken helt eller delvis

Jakträtten ingår i jordbruksarrende som jag eller någon i min familj har

Jag arrenderar hela jaktmarken ensam eller tillsammans med annan

Jag var gäst hos jakträttsinnehavaren

Jag var anställd hos jakträttsinnehavaren (t. ex. markägaren)

Jag hade överenskommelse om korttidsjakt (s. k. kortjakt)

Annat rättsförhållande

Vilket? . . . . . .

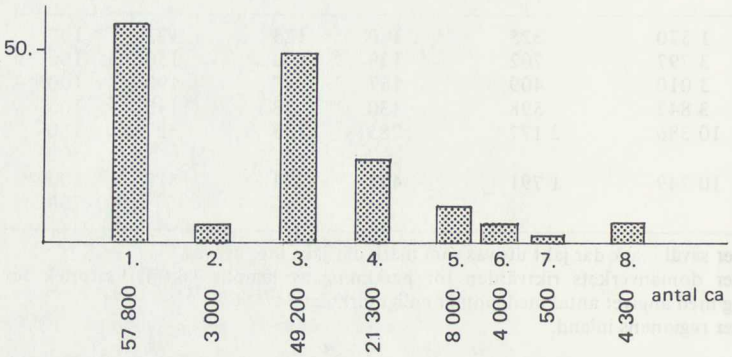

	Jakträttsförhållande	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Äger jaktmarken helt eller delvis	39	34	43	42	29	40	44
2.	Jakträtten ingår i jordbruksarrende	2	3	2	3	3	1	2
3.	Arrenderar hela jaktmarken	33	42	29	33	37	32	32
4.	Som gäst hos jakträttsinnehavaren	14	18	17	17	24	8	7
5.	Som anställd hos jakträttsinnehavaren	5	2	4	3	4	10	6
6.	Korttidsupplåtelse	3	1	1	–	2	5	5
7.	Annat rättsförhållande	–	–	–	–	–	–	1
8.	. . . och uppger: "jaktklubb, jaktlag, jaktförening."	3	1	3	1	2	4	4
	(Bortfall: Uppgift saknas)	0	–	1	–	–	–	–

Tabell 4. Älgjägarnas jakträttsförhållande till sin huvudsakliga jaktmark (Q=54)

Uppgifter som följer av det första svarsalternativet visar i vilken omfattning markägare – vilken enligt lag innehar jakträtt på den mark som tillhör honom (2 § JL) – också nyttjar den för egen del eller någon markägarens familjemedlem nyttjar denna jakträtt som om han vore markägaren. Av Tabell 4. framgår att 39 % av landets älgjägare disponerar sin jaktmark i sådan egenskap av markägare. De utgör den största gruppen i tabellen, vad avser hela landet. Markägargruppen är också den största inom respektive region utom i S- och M-regionerna. Den senare har det lägsta relationstalet, 29 %, i markägargruppen.

Innehavare av jordbruksarrende kan under vissa omständigheter, vilka

närmare framgår av 7 § JL, ha jakträtt, som ingår i jordbruksarrendet. Dessa arrendatorer kan vara innehavare av arrenden på kronomark enligt särskilda upplåtelseformer där jakträtten är förenad med vissa förbehåll eller ha jordbruksarrende där jakträtten inte undantagits i arrendeavtalet. Tabell 4. visar i vilken omfattning sådana jordbruksarrendatorer utnyttjar denna jakträtt. Av tabellen framgår att nämnda grupp utgör en mycket liten del av landets jägare, 2 %, ävensom av jägarna inom respektive region.

En av de grupper som varit av särskilt intresse för utredningen har varit jaktarrendatorerna, d. v. s. de som innehar upplåten jakträtt – på annat sätt än genom jordbruksarrende – på grund av avtal vars huvudsakliga innehåll utgör jakträtten på ifrågavarande mark. Intervjupersonen, som själv fått avgöra vilket svarsalternativ han bör välja, har inte behövt vara den, som tecknat avtalet eller eljest överenskommit med markägaren om upplåtelsen, utan kan t. ex. vara en av flera som står för arrendekostnaden eller dylikt. Flera personer vilka arrenderar samma område kan således ingå i stickprovet och uppge sig vara jaktarrendatorer. Vid bedömningar av resultatet från undersökningen bör också beaktas att frågan gällt intervjupersonens huvudsakliga jaktmark. Det kan dessutom finnas personer, som markerat sig i annat svarsalternativ, men som innehar jaktarrende på t. ex. ett tillskott av jaktmark till den han i övrigt äger. Redovisningen gäller således inte alla som innehar jaktarrende. Resultat från en senare fråga i enkäten visar i vilken omfattning jägarna jagar på annan mark än sin huvudsakliga jaktmark. Tabell 4. visar att 33 % av landets älgjägare åtkommer sin huvudsakliga jaktmark för älg genom jaktarrende. De utgör den näst största gruppen efter jägare som äger sin jaktmark och är endast något färre än dessa. Jaktarrendatorerna är de största grupperna inom S- och M-regionerna. I den förstnämnda utgör de 42 % av regionens älgjägare, vilket är gruppens största relationstal inom regionerna. Det lägsta relationstalet finns i V-regionen, 29 %.

Allmänna erfarenheter om jaktmöjligheter har visat att en del av landets jägare inte stadigvarande disponerar viss jaktmark utan endast jagar såsom gäst hos någon jakträttsinnehavare. Antalet sådana jägare har inte tidigare uppmätts och det har varit av intresse för utredningen i dess överväganden om korttidsupplåtelser att få en uppfattning om dessa jägares antal. Ett av svarsalternativen avser således att ge uppgifter därom. Tabell 4. visar att 14 % av landets älgjägare åtkommer sin huvudsakliga jaktmark för älg genom att vara gäst hos någon jakträttsinnehavare. Den relativa andelen sådana jägare varierar mycket från region till region. M-regionen har den högsta andelen, 24 %. NN- och ÖN-regionerna har de lägsta, 8 respektive 7 %.

Skogstjänstemän inom domänverket och skogsbolagen har sedan lång tid tillbaka haft rätt till jakt inom vissa delar av arbetsgivarens mark. Skogsarbetare anställda hos de nämnda arbetsgivarna har under de senaste årtiondena även erbjudits motsvarande jaktmöjligheter. Det kan dessutom antas att jaktintresserade som är anställda hos andra innehavare av jordbruks- och skogsmark har utverkat rätt till jakt på liknande sätt.

Jaktundersökningen har med hänsyn till dessa förhållanden ett svarsalternativ för jägare som erhåller jakt genom att vara anställda hos jakträttsinnehavaren. Tabell 4. visar att 5 % av landets älgjägare har sin huvudsakliga jaktmark för älg genom arbetsgivaren. Relationstalet varierar mellan regionerna och är störst där också domänverkets och skogsbolagens markinnehav utgör stora delar av den totala skogsmarken, nämligen i NN- och ÖN-regionen.

Omfattningen av korttidsupplåtelser var till mycket liten del känd vid tidpunkten för jaktundersökningen. Upplåtelseformen förekom i Norrland och var i det närmaste okänd för jägare och markägare i Syd- och Mellansverige. Utredningen kunde genom förut nämnda svarsalternativ om korttidsupplåtelser få en närmare kartläggning av hur många jägare som var hänvisade till att nyttja sådana upplåtelser för sin huvudsakliga älgjakt. Någon närmare definition av innebörden av korttidsupplåtelser kunde av utrymmesskäl inte anges i frågeformuläret. Ett antal intervjupersoner torde till följd därav ha haft svårigheter att välja mellan alternativen jaktarrende och korttidsupplåtelser. Tabell 4. visar att 3 % av landets älgjägare åtkommer sin huvudsakliga jaktmark för älg genom korttidsupplåtelser. Det är till övervägande delen jägare i de båda norrländska regionerna, NN- och ÖN-regionerna, som svarar för detta inslag.

Frågeformuläret upptog ett sista svarsalternativ avsett för den rest av intervjupersoner, som inte kunnat markera sig för något av de tidigare svarsalternativen. Intervjupersonen fick ett särskilt utrymme för att anteckna vilket rättsförhållande som var giltigt för honom. Flera av dessa personer angav därvid att de åtkom sin huvudsakliga jaktmark genom att vara medlemmar i jaktklubb, jaktlag, jaktförening o. dyl. (det kan inte uteslutas att en liten del intervjupersoner, som markerat sig i svarsalternativet och tillhör jaktklubb etc. underlåtit att ange detta). Personer som särskilt angivit att de tillhör jaktklubb etc. har sammanförts till en särskilt grupp. Tabell 4. visar att denna grupp utgör 3 % av landets jägare. Den procentuella andelen sådana jägare varierar något från region till region.

Redovisningen i Tabell 4. av antal jägare i absoluta tal ger efter korrigering med förslagsvis 8 % (enligt vad som förut anförts om korrigering av de absoluta talen, avsnitt 3.2) följande antal älgjägare fördelade på kategorier

Markägare och motsvarande	62 500
Jordbruksarrendatorer med jakträtten i arrendet	3 200
Jaktarrendatorer	53 000
Jaktgäster	23 000
Anställda hos jakträttsinnehavaren	8 600
Korttidsupplåtelse	4 300
Jaktklubbsmedlemmar o. dyl.	4 600
Övriga	500
	159 700

Korrigeringen enligt det föregående har endast tagit hänsyn till att frågan avsett jägare, som jagat älg jaktåret 68/69. Det förekommer givetvis även bland personer som inte jagat det aktuella jaktåret sådana som äger mark för egen älgjakt, innehar jaktarrenden för älgjakt o. s. v.

3.3.4 Typ av överenskommelse om jaktarrende

Upplåtelser av jakträtt har av hävd kallats jaktarrende. De är dock inte i juridisk mening arrenden utan upplåtelser av viss nyttjanderätt. Jaktmarksutredningen har i uppdrag att överväga om vissa ytterligare bestämmelser, än vad som annars gäller nyttjanderätter i allmänhet, bör införas rörande jaktarrenden i fall att starka viltvårdsskäl talar för det. Lagstiftningen om arrenden har fäst avseende vid om arrendeavtal skall upprättas skriftligt eller ej. Lagen har vid vissa former av arrenden krävt skriftligt avtal i vilket samtliga avtalsvillkor skall anges. Vissa skäl har således visat på ett behov av skriftligt avtal och att muntligt avtal inte varit till fyllest. Jaktarrenden har dock aldrig varit bundna av liknande regler. Skriftliga avtal om jaktarrende har förekommit sedan lång tid tillbaka hos markägare, som lagt särskild vikt vid jaktarrendeförhållandet. Jaktmarksutredningen har ansett det betydelsefullt att kartlägga omfattningen av skriftliga, respektive muntliga jaktarrenden. Intervjupersoner som uppgivit att de jagat älg och att de arrenderar sin huvudsakliga jaktmark för älg har fått svara på om överenskommelsen med markägaren varit skriftlig eller muntlig.

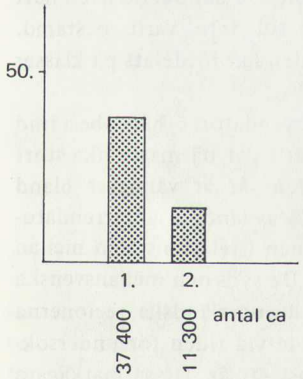

	Typ av överenskommelse	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Skriftlig	77	71	70	75	77	79	84
2.	Muntlig	23	29	30	25	23	21	16
	(Bortfall: uppgift saknas)	1	–	1	2	1	1	1

Tabell 5. Älgjägarnas typ av överenskommelse om jaktarrende (huvudsakliga jaktmarken) (Q=55)

Tabell 5, visar att 77 % av de angivna jaktarrendatorerna har skriftligt avtal. Detta relationstal varierar något mellan regionerna. V-regionen har det lägsta, 70 %, och ÖN-regionen det högsta, 84 %.

3.3.5 Upplåtelsetiden för jaktarrende

Landets lagar om jordbruksarrenden har sedan långt tillbaka innehållit bestämmelser om arrendetid. Lagstiftningen visar att dessa bestämmelser tillmätts grundläggande betydelse för att nå lagens avsedda verkan. Sociala behov av trygghet i vissa arrenden har t. ex. givit motiv till bestämmelser om minsta tid. Jaktvårdande skäl talar för att avtal om jakträttsupplåtelse på liknande sätt bör innehålla överenskommelse om upplåtelsetidens längd. Denna bör vara sådan att jaktarrendatorn får möjlighet att tillgodogöra sig avkastning från tämligen långsiktigt verkande viltvårdsåtgärder och därmed stimuleras att hålla jaktmarkerna i god hävd. Många markägare, som ansett överenskommelse om upplåtelsetidens längd vara av betydelse för jaktvården – eller ansett att avtal t. ex. av generella skäl bör innehålla en klausul om avtalets varaktighet – har träffat uppgörelse därom med jaktarrendatorn. En i avtal fastställd upplåtelsetid ger formellt viss trygghet i jaktarrendeförhållandet, men motsvarande trygghet kan givetvis uppstå till följd av andra åtgärder i förhållandet mellan markägaren och jaktarrendatorn. Det har varit av intresse för jaktmarksutredningen att undersöka i vilken omfattning uppgörelse träffas om upplåtelsetidens längd vid jaktarrende. Intervjupersoner som uppgivit att de jagat älg har fått svara på hur många år arrendet av den huvudsakliga jaktmarken för älgjakt gällt. De har därvid även haft möjlighet att såsom svar ange att sådan tid inte varit bestämd. Intervjupersonernas uppgifter om upplåtelsetiden har fördelats på klasser enligt Tabell 6.

Tabell 6. visar att 39 % av landets jaktarrendatorer har obestämd upplåtelsetid avseende älgjakt. Relationstalet är i det närmaste lika stort inom de olika regionerna. Upplåtelser på fem år är vanligast bland jaktarrendatorer som har viss angiven tid. 25 % av landets jaktarrendatorer har sådan uppgörelse om älgjakt. Variationen i relationstalen mellan regionerna delar i stort landet i två områden. De syd- och mellansvenska regionerna har 30–37 % femåriga avtal och de norrländska regionerna 14–17 %. Skogsbolagen och domänverket hade vid tiden för undersökningen som regel att upplåta älgjakt för endast ett år. Dessa markägare innehar en stor del av skogsmarken i de norrländska regionerna, och varaktigheten i arrendeförhållandet regleras i huvudsak av interna föreskrifter och företagens praxis. En kunglig förordning, som gällt domänverket och föreskrivit ettårig upplåtelsetid för älgjakt, har sedermera upphävts. Verket upplåter numer älgjakt för fem år. Tabell 6. visar även att ettårig upplåtelsetid förekommer till 12–17 % i de syd- och mellansvenska regionerna samt till 38–41 % i de norrländska. Fem år och ett år är således de mera allmänt förekommande upplåtelsetiderna och därefter följer tabellens klass 6–10 år, med 10 % för hela landet med liten variation mellan regionerna. Andra upplåtelsetider förekommer i mycket liten omfattning.

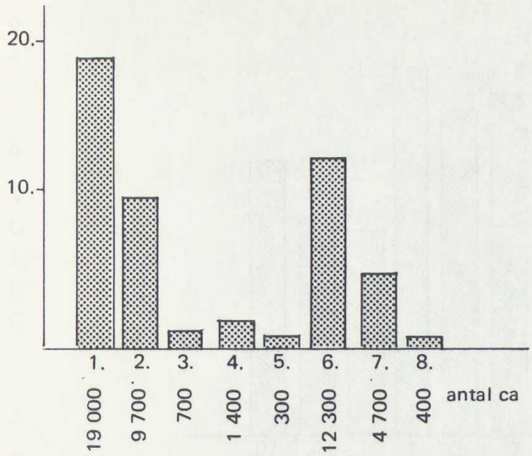

	Upplåtelse-tiden/år	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Ej bestämd	39	39	40	39	39	41	38
2.	1	20	12	14	10	17	30	27
3.	2	1	1	1	1	2	1	3
4.	3	3	2	2	5	4	3	2
5.	4	1	–	1	–	1	0	–
6.	5	25	37	30	35	30	14	17
7.	6 – 10	10	9	11	10	8	9	12
8.	11 +	1	1	1	1	–	2	0
	(Bortfall: uppgift saknas)	2	2	1	2	1	1	2

Tabell 6. Upplåtelsetiden för älgjägarnas jaktarrende (huvudsakliga jaktmarken) (Q=55).

3.3.6 Storleken på den huvudsakliga jaktmarken för älgjakt

Det har varit av intresse för jaktmarksutredningen att få en uppfattning om storleken på den jaktmark som varje jägare disponerar för sin jakt. Frågan har särskild betydelse i samband med utredningens uppdrag om jaktvårdsområden där t. ex. delägarnas gemensamjakt på älg bidrar till att ett antal relativt små arealer – vilka är olämpliga för separat jakt – avjagas tillsammans med andra småmarker i ett stort, sammanhängande markkomplex. Denna effekt är dock avläsbar först i den korstabell som redovisar dels jaktmarkens storlek, dels tillhörigheten till jaktvårdsområde (huvudbetänkandet Avd. III Jaktvårdsområde fig. 7). Ett allmänt intresse för nämnda jaktmarks storlek föreligger i fråga om reglerad älgjakt, vilken fråga inte tillhör jaktmarksutredningens uppdrag. Intervjupersonerna har tillfrågats om hur många hektar deras huvudsakliga jaktmark för älgjakt omfattar.

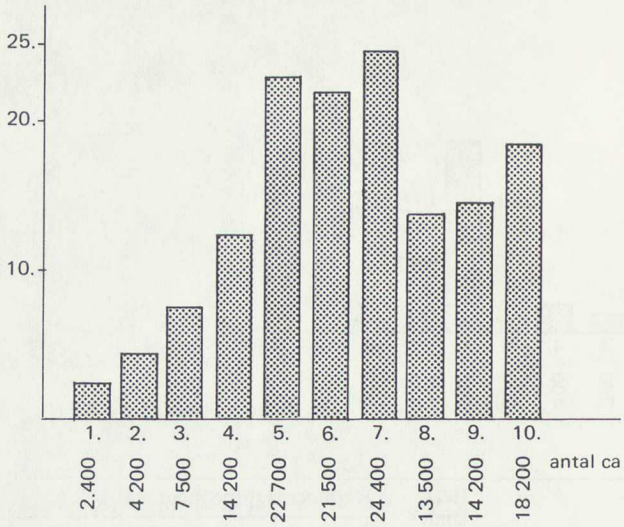

	Jaktmarkens storlek/ha	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	<20	2	2	2	1	1	2	1
2.	20– 49	3	4	4	2	5	2	2
3.	50 – 99	5	11	6	5	8	3	3
4.	100 – 199	10	25	9	12	14	6	4
5.	200 – 499	16	22	17	18	23	10	10
6.	500 – 999	15	18	18	20	18	11	10
7.	1000 – 1999	17	14	20	23	15	17	13
8.	2000 – 2999	9	2	9	10	6	14	11
9.	3000 – 4999	10	1	8	6	4	14	19
10.	5000 +	13	1	7	2	6	21	28
	(Bortfall: uppgift saknas)	4	2	4	3	3	6	5

Tabell 7. Storleken på älgjägarnas huvudsakliga jaktmark (Q=54)

Tabell 7. visar jägarnas fördelning på arealklasser. Tabellen kan läsas på det sättet att vissa arealklasser slås samman och därigenom visar att t. ex. 10 % av landets älgjägare har en jaktmark som är mindre än 100 hektar eller att 36 % har mindre än 500 hektar. Genom samma metod kan visas att medianen, d. v. s. medelvärdet för landets jägare vilket i tabellen svarar mot den femtionde procentens läge i arealklasserna, ligger i klassen 500–999 hektar. De generella kraven på lämplig storlek på jaktmark för älg varierar från landsdel till landsdel. Frågan om medianens läge i redovisningen för hela landet ger således en mycket översiktlig bild av förhållandena. En jämförelse av medianens läge från region till region ger en mer detaljerad uppfattning. S- och M-regionerna har medianen i klassen 200–499 hektar, V- och Ö-regionerna i klassen 500–999 hektar

och NN- respektive ÖN-regionerna i de två därefter följande klasserna. En annan metod att läsa tabellen är att lägga en gräns vid t. ex. 500 hektar och få följande resultat

S-regionen: 64 % av älgjägarna har jaktmark som är mindre än 500 hektar

V-" : 38 % "-
Ö-" : 38 % "-
M-" : 51 % "-
NN-" : 23 % "-
ÖN-" : 20 % "-

3.3.7 Reseavståndet till huvudsakliga jaktmarken

Konkurrensen om jaktmark har enligt vad som bl. a. anförs i utredningens direktiv samt Svenska jägareförbundets skrivelse (Bilaga 6.) alltmer hårdnat. Detta har resulterat i kraftigt stigande priser på jaktarrenden och ökande svårigheter att åtkomma jaktmark för arrende. Den situation som åberopas i dessa påståenden borde bl. a. kännetecknas av att jägare till följd av nämnda konkurrens fått relativt långt att åka för att jaga. En kartläggning av jägarnas reseavstånd från bostaden till jaktmarken kan således ge viss anvisning om hårdhetsgraden i konkurrensförhållandet. En annan orsak till att undersöka jägarnas reseavstånd till jaktmarken är att få en allmän uppfattning om hur långt jägare är vana vid att åka för att jaga. En belysning av detta förhållande kan t. ex. vara av värde för frågan om korttidsupplåtelser av jaktutövningsrätt vad avser ett utbud av konventionella jakttillfällen.

De intervjupersoner som uppgivit att de jagat älg har fått svara på frågan: "Hur lång är Er resväg i km (enkel resa) mellan bostaden och huvudsakliga jaktmarken för älgjakt? (Om Ni bor inom jaktmarken anges 0 km)."

Tabell 8. visar bl. a. att 36 % av landets älgjägare har 0–2 kilometers reseavstånd till sin huvudsakliga jaktmark för älg. Relationstalet i denna klass varierar något mellan regionerna. Ö-regionen har det högsta talet, 44 %, och NN-regionen det lägsta, 31 %. 13 % av landets älgjägare har en resväg som är längre än 5 mil till sin jaktmark. En gruppvis summering av avståndsklasserna ger följande belysning åt de procentuella skillnaderna mellan regionerna.

	S-	V-	Ö-	M-	NN-	ÖN-
. . . har längst en mil:	54	55	71	52	57	56
. . . har längst 5 mil:	83	86	95	77	89	85

Landets mest tätbefolkade regioner, S och M, har således de största relativa andelarna älgjägare som måste resa mer än fem mil för att nå sin huvudsakliga jaktmark för älg. M-regionen har 11 % som reser mer än 25 mil.

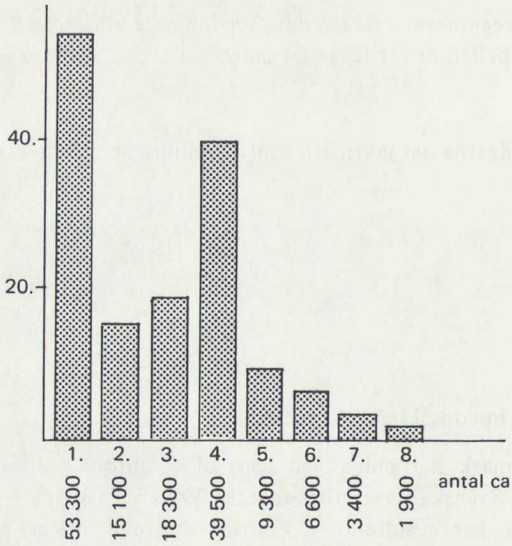

	Reseavstånd/km	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	0 – 2	36	34	42	44	33	31	35
2.	>2 – 5	10	10	10	13	8	12	10
3.	>5 – 10	12	10	13	14	11	14	11
4.	>10 – 50	27	29	21	24	25	32	29
5.	>50 – 100	6	8	6	3	7	6	8
6.	>100 – 250	4	7	5	2	6	3	5
7.	>250 – 500	2	1	1	–	7	2	2
8.	>500	1	1	1	–	4	–	1
	(Bortfall: uppgift saknas)	1	–	1	1	–	–	1

Tabell 8. Älgjägarnas reseavstånd till sin huvudsakliga jaktmark (Q=54)

Älgjägarnas fördelning på deras reseavstånd har, enligt vad som mest åskådligt framgår av stapeldiagrammet för hela landet, två toppar dels i klassen 0–2 kilometer, dels i klassen 10–50 kilometer. En regiontabell i det följande (nr 52) visar att den förstnämnda toppen till stor del innehåller markägare och den sistnämnda jaktarrendatorer. De båda topparna förekommer i samma klasser inom respektive region med samma inbördes storleksordning utom i NN-regionen.

3.3.8 Antal jaktdagar i huvudsakliga jaktmarken för älg

Det har varit av betydelse i många avseenden för utredningens uppdrag att få belyst hur många dagar landets jägare ägnar åt jakt under ett jaktår, i vilken omfattning de nyttjar sin jaktmark och hur många dagar de har

för vana att jaga. Kartläggningen av detta har direkt genom olika frågor till intervjupersonen specificerats vad avser älgjakt respektive övrig jakt (småviltjakt), jakt på huvudsakliga jaktmarken för älg respektive småvilt, jakt som gäst hos annan och jakt genom korttidsupplåtelser. En ytterligare kartläggning har sedan varit möjlig genom att i korstabeller sammanföra dessa svar med svar på övriga frågor.

De som uppgivit att de jagat älg har tillfrågats om hur många bössdagar de haft i sin huvudsakliga jaktmark för älg. De allmänna jakttider som gällt för aktuellt jaktår var följande.

Region	Län	Allmän jakttid 68/69	
		Datum	Antal dagar
S	K	14–16 okt	3
	L	14–18 okt	5
	M	14–18 okt	5
	N	14–17 okt	4
V	O	14–16 okt	3
	P	14–16 okt	3
	R	14–17 okt	4
	S	14–17 okt	4
Ö	F	14–16 okt	3
	G	Reglerad älgjakt	
	H	14–16 okt	3
	I	–	
M	A	14–17 okt	4
	B	14–17 okt	4
	C	14–16 okt	3
	D	14–17 okt	4
	E	14–16 okt	3
	T[a]	14–16 okt	3
	U	Reglerad älgjakt	
NN	W[b]	14–18 okt	5
	X	14–17 okt	4
	Y	9–10 sep	2
	Z	9–11 sep	3
ÖN	AC[b]	9–10 sep	2
	BD[b]	9–10 sep	2

[a] Med undantag för viss del av länet.
[b] Med undantag för länets inre delar.

Av Tabell 9. framgår såsom mest iögonenfallande att 57 % av landets älgjägare jagar 3–5 dagar på sin huvudsakliga jaktmark för älgjakt. Antalet i de två lägsta klasserna, d. v. s. de som inte jagat älg mer än fem dagar på ett jaktår, utgör 79 % av landets älgjägare. 21 % av landets älgjägare jagar mer än 5 dagar på sin huvudsakliga jaktmark för älgjakt. Motsvarigheten till de nämnda procenttalen varierar något från region till region enligt följande.

	S	V	Ö	M	NN	ÖN
. . .högst 5 dagar	91 %	84 %	80 %	82 %	72 %	72 %

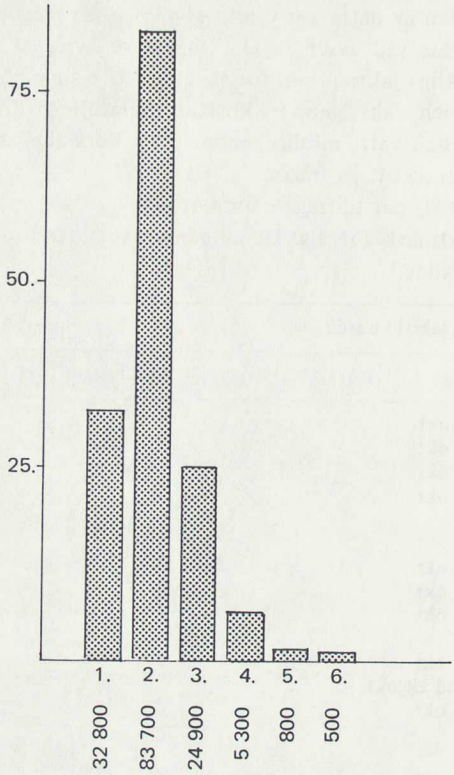

	Bössdagar	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	1 – 2	22	19	12	18	16	17	51
2.	3 – 5	57	72	72	62	66	55	21
3.	6 – 10	17	6	14	17	14	20	22
4.	11 – 15	4	2	2	2	3	6	5
5.	16 – 20	1	0	–	–	–	1	–
6.	21 – 30	–	–	–	–	1	–	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	–	–	–	1	–	–	–

Tabell 9. Älgjägarnas bössdagar i sin huvudsakliga jaktmark (Q=54)

Vid läsning av dessa tal bör beaktas bl. a. att i Ö- och M-regionerna ingår Kronobergs län respektive Västmanlands län med reglerad älgjakt samt att båda länen inom ÖN-regionen har högst 2 dagar allmän jakt och att 49 % av denna regions älgjägare jagar fler dagar än den allmänna jakttiden på sin huvudsakliga jaktmark för älgjakt.

De bör vidare beaktas att fördelningen av älgjägare per region skett med grund i den bostadsort de uppgivit. Det är därför något oegentligt att – som här – förutsätta att deras huvudsakliga jaktmark ligger i samma län som bostadsorten.

3.3.9 Älgjakt på annan mark än den huvudsakliga jaktmarken för älgjakt

I det föregående har motiverats behovet av att särskilja jägarens jakt på den s. k. huvudsakliga jaktmarken för älgjakt respektive småviltjakt och den jaktmark jägaren i övrigt eventuellt besöker. Kartläggningen av det sistnämnda ger belysning åt i vilken omfattning jägare över huvud taget använder sig av mer än en jaktmark under ett jaktår.

De intervjupersoner som jagat älg har fått svara på frågan om de jagat på annan jaktmark än den huvudsakliga jaktmarken för älgjakt.

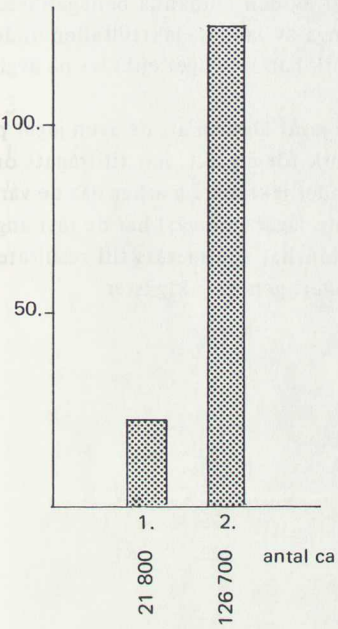

		Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Jagat på annan mark än sin "huvudsakliga"	15	17	16	18	19	11	10
2.	Ej jaga på annan mark än sin "huvudsakliga"	85	83	84	82	81	89	90
	(Bortfall : uppgift saknas)	–	0	–	–	0	–	–

Tabell 10. Älgjägarnas jakt på annan mark än sin huvudsakliga jaktmark (Q=54)

Av tabell 10. framgår att 15 % av landets älgjägare jagat på annan mark än sin huvudsakliga och att detta tal varierar från region till region med, som mest, 19 % i M-regionen och, som minst, 10 % i ÖN-regionen.

3.3.10 Älgjägarnas bössdagar som gäst hos jakträttsinnehavaren

I det föregående (Tabell 4) har konstaterats hur många av landets älgjägare som har sitt största antal jaktdagar under ett jaktår i marker där de är gäst hos jakträttsinnehavaren (har sin huvudsakliga jaktmark för älgjakt som gäst hos jakträttsinnehavaren). Den närmast föregående enkätfrågan har kartlagt i vilken omfattning älgjägare även jagar på annan mark än sin huvudsakliga jaktmark. Ett förhållande som ansluter till de båda nämnda är i vilken omfattning, mätt i antal bössdagar, som landets alla älgjägare jagar som gäst hos någon jakträttsinnehavare. En kartläggning av denna fråga kan bl. a. ge en bild av den allmänna benägenheten att ha jaktgäster och visar även hur många av landets jakttillfällen under ett jaktår vid vilka den som jagar på mark han inte äger ej krävs på avgift för jakten.

Intervjupersoner, som uppgivit att de jagat älg och att de även jagat på annan mark än sin huvudsakliga jaktmark för älgjakt, har tillfrågats om hur många bössdagar i älgjakt de haft under jaktåret i marker där de varit gäst hos jakträttsinnehavaren. Om de inte jagat som gäst har de fått ange "0" bössdagar såsom svar. Svarsresultaten har summerats till resultaten från förut dokumenterad älgjakt vilken skett genom jaktgäster.

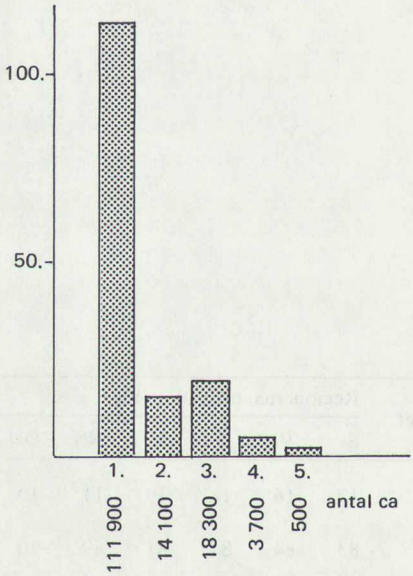

	Bössdagar	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	0	75	68	73	69	62	85	87
2.	1 – 2	10	14	9	12	11	6	9
3.	3 – 5	12	17	15	16	21	7	2
4.	6 – 10	3	1	3	3	5	2	1
5.	11 – 15	–	–	–	–	1	–	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	–	0	–	–	0	0	–

Tabell 11. Älgjägarnas bössdagar som gäst hos jakträttsinnehavaren (Q=54)

Tabell 11. visar att 75 % av landets älgjägare inte jagar som gäst hos någon under ett jaktår. Detta tal varierar från landsdel till landsdel med de lägsta andelarna i de fyra södra regionerna, t. ex. M-regionen 62 %, och de högsta andelarna i NN- och ÖN-regionerna, 85 respektive 87 %. 12 % av landets älgjägare jagar 3–5 bössdagar som jaktgäst under ett jaktår. I denna klass har de fyra syd- och mellansvenska regionerna relationstal mellan 15 och 21 %. M-regionen har det största antalet jaktgäster, 11 100, varav 7 800 jagar tre eller flera dagar som gäst under ett jaktår. En beräkning över klassmitterna (1,5 bössdagar, respektive 4 och 8 samt 13 bössdagar) ger 130 450 bössdagar, vilket enligt de korrigeringar som bör ske utgör ett minimum.

3.3.11 Älgjägarnas bössdagar i korttidsupplåtelser

Ett av jaktmarksutredningens uppdrag avser frågor om korttidsupplåtelser av jakt. Det har därför varit angeläget att även genom jaktundersökningen kartlägga omfattningen av de nuvarande korttidsupplåtelserna.

På motsvarande sätt som skett angående gäster vid älgjakt har intervjupersonerna tillfrågats om hur många bössdagar de haft i älgjakt under jaktåret i marker där de jagat genom korttidsupplåtelser. Svarsresultaten redovisas på motsvarande sätt som i föregående tabell.

Tabell 12. visar att 95 % av landets älgjägare inte jagat någon gång genom korttidsupplåtelser. De båda norrländska regionerna har de största andelarna älgjägare som jagar genom korttidsupplåtelser, medan M-regionen intar en mellanställning och de tre övriga södra regionerna har mycket små andelar av jägare som jagar genom korttidsupplåtelser. Det är sannolikt att frågeformulärets av naturliga skäl vaga formulering av definitionen på korttidsupplåtelser föranlett en del intervjupersoner att istället för att markera sig för jaktarrende valt korttidsupplåtelser. Det är dock dokumenterat i andra sammanhang att norrlänningarna är mer bekanta med korttidsupplåtelser än vad de syd- och mellansvenska jägarna är. En beräkning över klassmitterna ger 24 150 bössdagar varav 15 750 bössdagar avser Norrland.

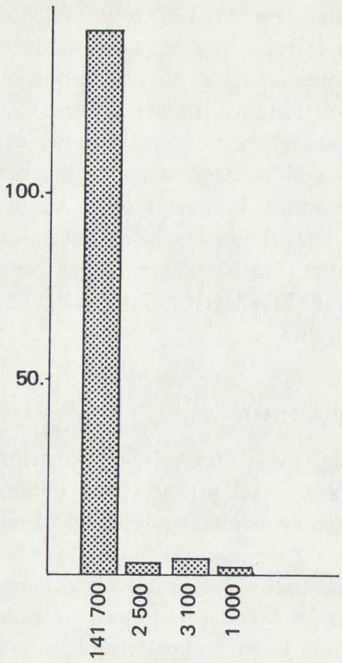

	Bössdagar	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	0	95	98	97	98	96	93	93
2.	1 – 2	2	1	1	1	1	2	4
3.	3— 5	2	1	2	1	2	3	2
4.	6 – 10	1	0	–	0	–	1	1
	(Bortfall: uppgift saknas)							

Tabell 12. Älgjägarnas bössdagar i korttidsupplåtelser (Q=54)

3.3.12 Älgjägarnas totala antal bössdagar

Älgjägarna har slutligen tillfrågats om deras antal bössdagar i älgjakt under jaktåret, inräknat bössdagar i den huvudsakliga jaktmarken såväl som alla övriga älgjaktsdagar.

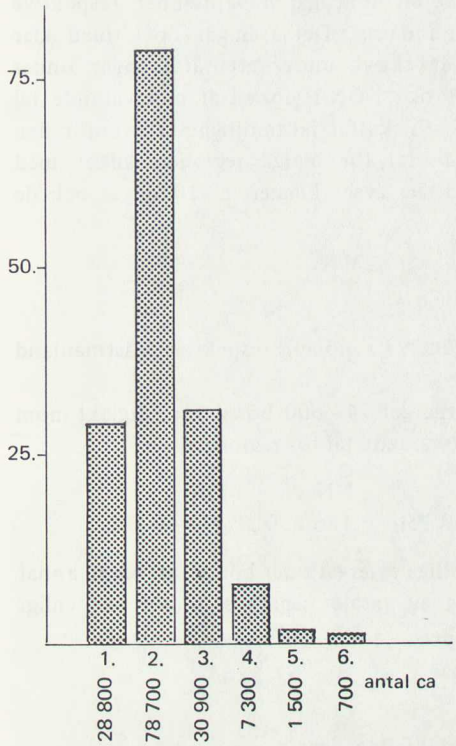

	Bössdagar	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	1 – 2	19	15	9	15	13	16	48
2.	3 – 5	53	72	68	59	62	50	20
3.	6 – 10	21	10	19	20	18	25	24
4.	11 – 15	5	3	3	4	5	6	6
5.	16 – 20	1	–	–	1	1	2	1
6.	21 – 30	–	–	1	–	1	–	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	–	–	–	1	–	–	–

Tabell 13. Älgjägarnas totala antal bössdagar (Q=54)

Tabell 13. visar att den största delen av landets älgjägare, 53 %, jagar 3–5 dagar på ett jaktår. De största andelarna jägare inom varje region finns i denna klass, utom i ÖN-regionen. Fördelningen på klasserna hänger givetvis samman med de allmänna jakttiderna för det aktuella jaktåret, vilka framgår av kommentaren till Tabell 9. Den allmänna

jakttiden i ÖN-regionen var två dagar. Betydelsen av s. k. licensjakt eller reglerad älgjakt för älgjägarnas antal bössdagar kan endast översiktligt utläsas ur tabellen. Vissa faktorer bidrar därvid till att göra bilden oklar, såsom t. ex. det att länen inom samma region kan ha olika antal allmänna dagar eller att jägare i ÖN-regionen, respektive övriga regioner, kan utnyttja förhållandet att älgjakten försiggår i september respektive oktober och jaga i båda landsändarna. Det framgår dock med klar tendens att landets älgjägare är aktiva under ett fåtal dagar under jaktåret. 19 % jagar 1–2 dagar och i ÖN-regionen är motsvarande tal 48 %. Där har således minst 52 % skaffat jaktmöjligheter utanför den allmänna jakttiden. Motsvarande tal för övriga regioner, vilket med hänsyn till de allmänna jakttiderna avser klassen 6–10 dagar och de högre klasserna, är

S	V	Ö	M	NN
13 %	22 %	25 %	25 %	33 %.

I Ö- och M-regionerna ingår länen Kronoberg respektive Västmanland med den reglerade älgjakten.

En beräkning över klassmitterna ger 744 600 bössdagar i älgjakt inom hela landet under ett jaktår. Motsvarande tal för regionerna är

S	V	Ö	M	NN	ÖN
42 550	134 000	85 550	169 750	186 350	110 600

Beräkningen är grov och åtskilliga reservationer bör göras, bland annat bör beaktas att den korrigering av antalet jägare som bör ske enligt kommentaren i avsnitt 3.2 inte skett.

3.3.13 Av älgjägarna uppgivet antal fällda älgar

Jaktundersökningens frågor har, som förut nämnts, måst begränsas till att omfatta sådant som direkt berör utredningsuppdraget. Undersökningen har därför av utrymmesskäl inte kunnat inriktas på frågor om t. ex. viltvård, jaktformer m. m. i de delar som tillhör detaljerna i jägarnas praktiska verksamhet. Frågorna som avser att ge nämnda översikt har dock ansetts böra omfatta en fråga om hur många älgar intervjupersonen personligen nedlagt under jaktåret för att på så sätt ge närmare belysning åt vissa övriga frågor om jaktutövningen. Ordet personligen sattes in i frågan sedan första provundersökningen visat att några intervjupersoner varit tveksamma om frågan avsåg dem personligen eller det jaktlag o. dyl de tillhörde. Den andra provundersökningen gav inte upphov till sådana förfrågningar.

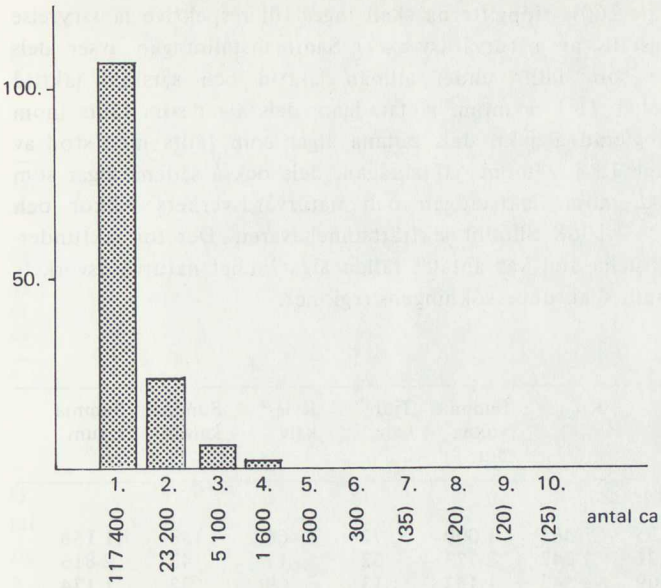

	Antal älgar	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	0	79	79	78	79	81	76	83
2.	1	16	17	17	17	14	17	13
3.	2	3	3	4	3	3	4	2
4.	3	1	–	1	1	–	2	1
5.	4	–	–	–	–	–	–	–
6.	5	–	0	–	–	–	–	0
7.	6	–	0	0	0	0	–	–
8.	7	–	0	0	0	0	–	0
9.	8	–	0	0	0	0	–	0
10.	9 +	–	–	0	0	0	0	0
	(Bortfall: uppgift saknas)	–	1	1	1	–	–	–

Tabell 14. Av älgjägarna uppgivet antal fällda älgar (Q=54)

Tabell 14. visar att 79 % av dem som gick ut på älgjakt det aktuella jaktåret inte fällde någon älg. Motsvarande tal är tämligen lika inom de olika regionerna. 16 % av landets älgjägare fällde en älg och inom regionerna M och ÖN var motsvarande tal 14 respektive 13 %, medan det var 17 % i de övriga regionerna, 3 % av landets älgjägare fällde två älgar och 1 % tre älgar. En beräkning från tabellens resultat av det antal älgar som fällts ger 42 460 älgar.

Den enda i landet förekommande statistik om viltet som avser hela landet och som bygger på uppgifter om totalantal är de årsvisa uppgifterna om antal fällda älgar. Skyldighet att rapportera sådana uppgifter föreligger enligt Kungl. kungörelse 9 april 1955 om älgavgift

m. m. (SFS nr 260). Uppgifterna skall inges till respektive länsstyrelse och sammanställs av naturvårdsverket. Sammanställningen avser dels antalet älgar som fällts under allmän jakttid och särskild jakttid (licenstid) enligt 13 § 1 mom. jaktstadgan, dels älgar som fällts inom länen med reglerad älgjakt, dels sådana älgar som fällts med stöd av tillstånd enligt 13 § 2 mom. jaktstadgan, dels också sådana älgar som enligt 23 § 2 mom. jaktstadgan och naturvårdsverkets villkor och föreskrifter 26.4.1968 tillfallit jakträttsinnehavaren. Det för jaktundersökningen aktuella året var antalet fällda älgar enligt naturvårdsverkets statistik följande i jaktundersökningens regioner.

	Tjur	Ko	Summa vuxna djur	Tjur-[a] kalv	Kvig-[a] kalv	Summa kalvar	Summa s:rum
Allmän jakttid							
S	535	465	1 000	92	66	158	1 158
V	1 531	1 242	2 773	32	11	43	2 816
Ö	609	543	1 152	13	9	22	1 174
M	1 032	866	1 898	140	93	291	2 189
NN	1 966	1 682	3 648	455	297	898	4 546
ÖN	882	791	1 673	20	17	37	1 710
S:a	6 555	5 589	12 144	752	493	1 449	13 593
Särskild jakttid och reglerad jakt							
S	138	89	227	76	47	123	350
V	1 335	1 038	2 373	629	438	1 067	3 440
Ö	938	593	1 531	456	334	790	2 321
M	1 463	1 095	2 558	685	491	1 371	3 929
NN	2 329	1 585	3 914	514	371	1 452	5 366
ÖN	1 233	740	1 973	294	189	483	2 456
S:a	7 436	5 140	12 576	2 654	1 870	5 286	17 862
Totalt							
S	673	554	1 227	168	113	281	1 508
V	2 866	2 280	5 146	661	449	1 110	6 256
Ö	1 547	1 136	2 683	469	343	812	3 495
M	2 495	1 961	4 456	825	584	1 662	6 118
NN	4 295	3 267	7 562	969	668	2 350	9 912
ÖN	2 115	1 531	3 646	314	206	520	4 166
S:a	13 991	10 729	24 720	3 406	2 363	6 735	31 455

Älgar som tillfallit jakträttsinnehavaren enl. 23 § 2 mom. JS

S	V	Ö	M	NN	ÖN
14	59	58	77	72	54 = 334

Älgar som fällts med stöd av 13 § 2 mom. JS

153	57	0	0	763	0 = 973

[a] Vissa län har ej angivit kalvens kön. Dessa kalvar redovisas endast i "Summa kalvar".

Jämförs naturvårdsverkets uppgifter med vad älgjägarna uppgivit genom jaktundersökningen föreligger en skillnad på 9 698 älgar. Skillnaden fördelar sig på regionerna enligt följande.

	S	V	Ö	M	NN	ÖN
Jaktunders.	2 200	7 900	4 800	6 600	11 200	5 200 = 37 900[a]
Naturvårdsv.	1 675	6 372	3 553	6 195	10 747	4 220 = 32 762
Skillnad	525	1 528	1 247	405	453	980
Skillnad i %. . .						
av jaktunders.	23	19	26	6	4	19
av naturvårdsv.	31	24	35	7	4	23

[a] Älgar, som skjutits av dem som skjutit tre eller fler älgar, är ej medräknade.

Den statistiska sannolikhetsteorin har använts i en beräkning av de systematiska fel som kan föreligga enligt de anvisningar som återfinns i jaktundersökningens tekniska rapport. Beräkningen har utförts av aktuarien Staffan Sollander och visar att intervallet vid 95 % konfidens är ± 2 393 älgar, d. v. s. att jaktundersökningen visar att det fällts 42 200 ± 2 393 älgar det aktuella jaktåret.

Sammanställs jaktundersökningens uppgifter över antalet fällda älgar med uppgifterna i Tabell 13. över älgjägarnas antal bössdagar i älgjakt fås följande tabell.

	Hela landet	S	V	Ö	M	NN	ÖN
Antal älgar	37 900	2 200	7 900	4 800	6 600	11 200	5 200
Bössdagar	744 600	42 550	134 000	85 550	169 750	186 350	110 600
Älgar/bössd.	0,051	0,052	0,059	0,056	0,039	0,060	0,027
Bössd./älg	19,65	19,34	16,96	17,82	25,72	16,64	21,27

3.4 *Uppgifter om småviltjägarna*

3.4.1 Allmänna synpunkter

Intervjupersoner, som uppgivit att de jagat annat vilt än älg, har, som förut nämnts, fått beteckningen småviltjägare och har fått svara på fjorton särskilda frågor om denna småviltjakt.

Flertalet frågor motsvarar de frågor som ställts i det föregående rörande älgjakten. De åtta första frågorna avser således småviltjägarens huvudsakliga jaktmark.

3.4.2 Huvudsakliga jaktmarken i eller utanför jaktvårdsområde

Småviltjägarna har tillfrågats om deras huvudsakliga jaktmark för småviltjakt ligger i ett av länsstyrelsen fastställt jaktvårdsområde.

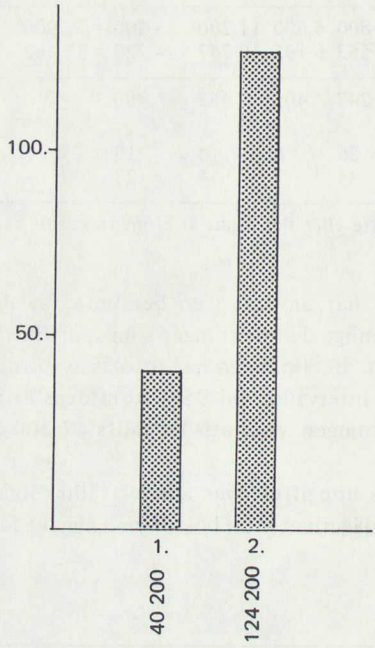

	Huvudsakliga jaktmarken	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	I jaktvårdsområde	24	24	20	16	20	34	36
2.	Ej i jaktvårdsområde	75	76	79	83	79	66	64
	(Bortfall: uppgift saknas)	1	2	2	1	1	–	1

Tabell 15. Småviltjägarnas huvudsakliga jaktmark i jaktvårdsområde eller ej (Q=56)

Tabell 15. visar att 24 % av landets småviltjägare har sin huvudsakliga jaktmark för småvilt i jaktvårdsområde. Motsvarande tal varierar från region till region och är lägst, 16 %, i Ö-regionen och högst i de båda norrländska regionerna, 34 respektive 36 %. S-regionen har, mätt i absoluta tal, det lägsta antalet småviltjägare i jaktvårdsområde, medan NN-regionen har det högsta antalet.

Sammanförs resultaten från Tabell 15. med viss annan, allmän statistik om jaktvårdsområden på motsvarande sätt som skett rörande älgjakten i avsnitt 3.3.2 fås följande tabell.

Regionernas totala areal (skogsmark + impediment + åker + kulturbete) totala arealen jaktvårdsområde samt dessa totalarealer delade med antalet jägare enligt Tabell 15.

	Totalareal[a] (1 000 ha)	Areal jaktvårdsområden (1 000 ha)	Areal per jägare (ha)			
			Hela regionen	I jaktvårdsomr.	Utanför jaktv.-omr.	Riktvärde[b]
S	1 570	325	68	59	71	100
V	3 797	702	120	108	123	100
Ö	3 010	409	119	95	119	100
M	3 842	598	107	82	113	100
NN	10 386	2 177	379	232	456	150–300
ÖN	10 749	1 791	530	246	689	500–700[c]

[a] Avser såväl mark där jakt utövas som mark där jakt inte utövas.
[b] Avser domänverkets riktvärden för beräkning av lämplig jaktmarksstorlek för jaktlag med angivet antal medlemmar enligt cirkulär 34/1969.
[c] Avser regionens inland.

3.4.3 Rättsförhållandet till huvudsakliga jaktmarken för småviltjakt

Småviltjägarna har på motsvarande sätt som älgjägarna tillfrågats om de disponerar sin huvudsakliga jaktmark för småvilt på grund av äganderätt, arrende eller annat rättsförhållande. Svarsalternativen var de samma som i frågan om älgjakt, avsnitt 3.3.3.

Tabell 16. visar att 40 % av landets småviltjägare helt eller delvis äger sin huvudsakliga jaktmark för småvilt. Motsvarande tal inom regionerna varierar från region till region. Högsta relativa talet finns i V- och Ö-regionerna, 45 %, och lägsta i M-regionen, 33 %.

De största relativa andelarna småviltjägare, som disponerar sin huvudsakliga jaktmark för småvilt genom sitt jordbruksarrende, finns i S- och M-regionerna, 5 respektive 4 %.

33 % av landets småviltjägare arrenderar hela sin huvudsakliga jaktmark för småvilt. De största relativa andelarna finns i S- och M-regionerna, 36 %, och de lägsta i de båda norrländska regionerna.

14 % av landets småviltjägare åtkommer sin huvudsakliga jaktmark för småvilt genom att vara gäst hos jakträttsinnehavaren. M-regionen har den största relativa andelen sådana jägare och de båda norrländska regionerna de lägsta.

Den andel småviltjägare, som disponerar över sin huvudsakliga jaktmark för småvilt genom sin anställning hos jakträttsinnehavaren, uppgår till 5 %. Den största relativa andelen sådana jägare finns i NN-regionen, 9 %.

Endast 2 % av landets småviltjägare åtkommer sin huvudsakliga jaktmark för småvilt genom korttidsupplåtelser. De båda norrländska regionerna har de största relativa andelarna, 5 respektive 8 %, och de utgör i absoluta tal 3 000 jägare av landets 3 900 sådana jägare.

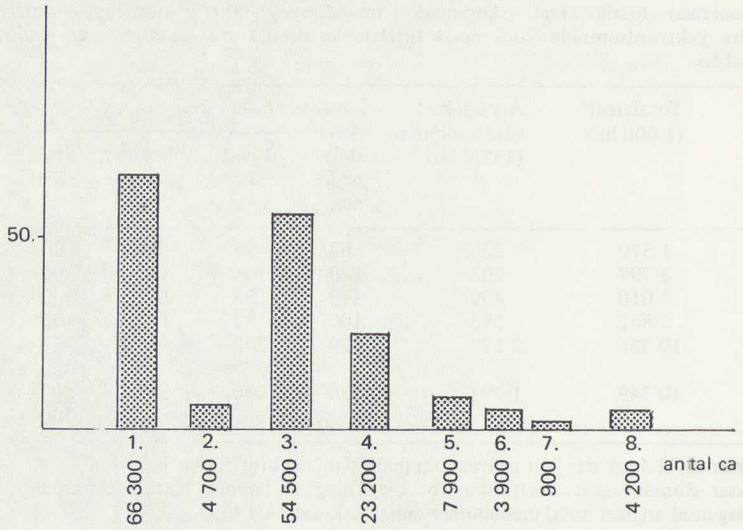

	Jakträttsförhållande	Hela landet %	Regionerna, pros inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Äger jaktmarken helt eller delvis	40	39	45	45	33	40	41
2.	Jakträtten ingår i jordbruksarrende	3	5	3	3	4	1	2
3.	Arrenderar hela jaktmarken	33	36	32	33	36	29	31
4.	Som gäst hos jakträttsinnehavaren	14	15	14	16	21	8	6
5.	Som anställd hos jakträttsinnehavaren	5	3	4	3	5	9	4
6.	Korttidsupplåtelse	2	1	1	1	1	5	8
7.	Annat rättsförhållande	1	1	–	–	1	1	1
8.	. . . och uppger: "jaktklubb, jaktlag, jaktförening,"	3	–	2	1	1	5	8
	(Bortfall: uppgift saknas)	1	1	1	–	1	1	1

Tabell 16. Småviltjägarnas jakträttsförhållande till sin huvudsakliga jaktmark (Q=56)

Småviltjägare, som åtkommer sin huvudsakliga jaktmark för småvilt genom att vara medlemmar i någon jaktklubb eller motsvarande, utgör 3 % av landets småviltjägare. De största relativa andelarna finns i de båda norrländska regionerna, 5 respektive 8 %.

Resultaten i Tabell 16 ger efter korrigering med förslagsvis 8 % (enligt vad som anförts om korrigering av de absoluta talen, avsnitt 3.2.) följande antal småviltjägare fördelade på kategorier.

Markägare och motsvarande	71 600
Jordbruksarrendatorer med jakträtten i arrendet	5 100
Jaktarrendatorer	58 900
Jaktgäster	25 100
Anställda hos jakträttsinnehavaren	8 500
Korttidsupplåtelse	4 200
Jaktklubbsmedlemmar o. dyl.	4 500
Övriga	1 000
	178 900

De korrigerade talen innefattar endast jägare som uppgivit att de jagat småvilt jaktåret 68/69. Till de angivna talen kan således läggas ytterligare jägare som äger mark för egen småviltjakt, innehar jaktarrenden för småviltjakt o. s. v., men som inte jagade det aktuella jaktåret.

3.4.4 Typ av överenskommelse om jaktarrende

Småviltjägare, som uppgivit att de åtkommer sin huvudsakliga jaktmark genom jaktarrende, har på motsvarande sätt som sådana älgjägare tillfrågats om överenskommelsen med markägaren varit skriftlig eller muntlig.

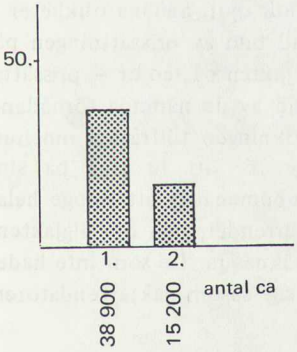

	Typ av överenskommelse	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Skriftlig	72	61	64	70	72	84	88
2.	Muntlig	28	39	36	30	28	16	12
	(Bortfall: uppgift saknas)	1	1	1	1	–	1	3

Tabell 17. Småviltjägarnas typ av överenskommelse om jaktarrende (huvudsakliga jaktmarken) (Q=61)

Tabell 17. visar att 72 % av landets småviltjägare, som förfogar över sin huvudsakliga jaktmark för småvilt genom jaktarrende, har skriftlig överenskommelse med markägaren om sådant arrende. Regionernas motsvarande tal varierar i stort mellan södra och norra Sverige. De syd- och mellansvenska regionerna har de lägsta andelarna, S-regionen lägst med 61 % och M-regionen högst med 72 %, medan de båda norrländska regionerna har 84 respektive 88 %.

3.4.5 Kostnad för jaktarrende

Ett antal frågor i jaktundersökningens formulär avses för kartläggning av vissa ekonomiska förhållanden i samband med jakt. Det har således varit av intresse att få jaktarrendena belysta ur ekonomisk synvinkel. Undersökningens tekniska uppbyggnad gav möjlighet att fråga intervjupersonen om hans *personliga* kostnader för jaktarrende. Det innebär bl. a. att personer som har gemensamt arrende svarat med den del av arrendekostnaden som fallit på dem. Det har därför inte varit meningsfullt att sammanföra den uppgivna arrendekostnaden med uppgiften om den disponerade arealen. Resultaten ger således inte möjlighet till en kartläggning av prisnivån på jaktarrenden inom skilda delar av landet. Denna nivå är för övrigt, enligt uppgifter som erhållits i annat sammanhang, mycket skiftande och svår att utläsa. Det beror främst på att de prisuppgifter som erhålls inte grundar sig på ensartade förfaranden vid upplåtelser av jakt. De senare präglas av stora olikheter som bör orsaka prisskillnader. Prissättningen på upplåtelser av älgjakt är – om det inte är ett arealberoende pris – t. ex. ibland sammansatt av en grundavgift och ett pris per upplåtet eller fällt djur. Sådana olikheter i systemen bidrar bl. a. till att ge en splittrad bild av prissättningen på jaktarrenden. Småviltjakten – här undantas jakten på rådjur – prissätts oftast efter arealberoende prislistor. Till följd av de nämnda förhållandena har endast småviltjägarna i jaktundersökningen tillfrågats om hur mycket de personligen betalade i arrende för att få jaga på sin huvudsakliga jaktmark för småviltjakt. De uppmanades att uppge hela summan även om rätt till älgjakt ingick i arrendet, och om älgjakten skedde till särskild avgift skulle denna inte räknas in. De som inte hade någon avgift i kontanter men markerat sig såsom jaktarrendatorer uppmanades att ange 0 kronor som svar.

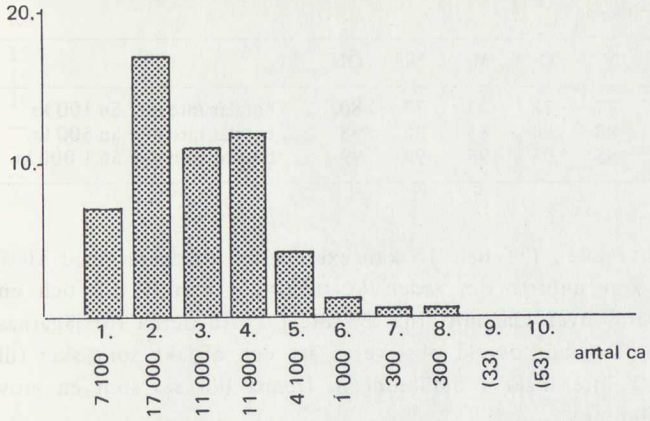

	Arrendekostnad/kr	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	0	13	13	13	8	12	19	16
2.	1 – 100	32	18	24	20	25	58	64
3.	101 – 200	21	19	23	26	26	13	13
4.	201 – 500	22	34	28	30	22	8	5
5.	501 – 1000	8	12	7	11	10	1	1
6.	1001 – 1500	2	2	3	2	2	1	0
7.	1501 – 2000	1	1	–	1	1	–	–
8.	2001 – 3000	1	–	1	1	1	0	0
9.	3001 – 5000	–	–	–	0	0	0	0
10.	5000 +	–	–	–	0	0	0	0
	(Bortfall: uppgift saknas)	3	2	3	3	4	2	5

Tabell 18. Småviltjägarnas kostnad för jaktarrende (huvudsakliga jaktmarken) (Q=61)

Tabell 18. visar bl. a. att 13 % av landets småviltjägare, som arrenderar hela sin huvudsakliga jaktmark, inte erlägger någon avgift i kontanter till jakträttsupplåtaren. Ö-regionen har den lägsta relativa andelen, 8 %, sådana jägare och NN-regionen den högsta, 19 %. Medianen för hela landets jaktarrendatorer ligger i klassen 101–200 kronor, ävensom medianen inom de fyra syd- och mellansvenska regionerna. Medianen för de båda norrländska regionerna ligger i klassen 1–100 kronor.

Summeras landets och regionernas procentuella fördelning vid olika kostnadsnivåer erhålles t. ex. följande tabell.

Hela landet	Regionerna						
	S	V	Ö	M	NN	ÖN	
45	31	37	28	37	77	80	... betalar inte mer än 100 kr.
88	84	88	84	85	98	98	... betalar inte mer än 500 kr.
96	96	95	95	95	99	99	... betalar inte mer än 1 000 kr.

De absoluta talen i Tabell 18 kan exempelvis korrigeras med 10 % enligt vad som anförts om sådan korrigering i avsnitt 3.2 och en beräkning göras över klassmitterna av totala kostnaderna för jägarnas jaktarrenden. Det bör därvid observeras att den älgjakt som sker till särskild avgift inte ingår i beräkningen. Denna bör ses som en grov överslagsberäkning.

Totalsummor för jägarnas kostnader för jaktarrende

Hela landet	Regionerna					
	S	V	Ö	M	NN	Ön
13,9 milj.	2,3[a]	2,2	2,2	2,8	0,7	0,5

[a] Klasserna över 1 000 kronor är inte medräknade i regionernas summor.

Prisnivån på jaktarrenden vid tiden för jaktundersökningen kan – med de reservationer som nämnts i det föregående – något åskådliggöras av domänverkets riktpriser, vilka gällde vid nämnda tid. Den prisutveckling som följt under tiden därefter kan också i någon mån belysas genom de prisjusteringar domänverket vidtagit under åren. (Cirkulärskrivelserna 16/1965, 52/1968, 2/1973).

Småvilt	Öre per hektar fr. o. m. 1 juli		
	1965	1969	1973
Skånes, Blekinges och Hallands bättre viltbiotoper	250	300–600	400–1 000
Småländska höglandet och jämförliga angränsande marker	100	150–300	200– 500
Bohuslän, kustlandskapen utmed Östersjön samt mellansvenska låglandet	200	300–500	300– 700
Bergslagens skogsområde samt Dalsland och Värmland	100	150–300	200– 500
Nordvästra Dalarna samt Härjedalen	15	25– 50	25– 50
Hälsingland, Medelpad, Ångermanland och Jämtland			
Låglandsområden och områden kring tätorter	30	40– 80	40– 80
Övriga delar	20	30– 60	30– 60
Västerbotten och Norrbotten	15	20– 50	20– 50
Lappland	5	10– 30	10– 30

Rådjur		
1965 förskottsavgift	40 kronor	
1969 "	50 "	
1973 "	75"	(eller 40–80 öre/ha)

Älg	År	Grund-avgift kr.	Fall-avgift kr.	Summa kr.
Tjur med mer än 12 taggar	1965	100	500	600
	1969	200	800	1000
	1973	200	1000	1200
Annat vuxet djur	1965	100	250	350
	1969	200	400	600
	1973	200	500	700
Årskalv	1965	100	–	100
	1969	200	–	200
	1973	200	–	200

År 1973 infördes även arealberoende priser för älgjakt. Ramarna var i Götaland och Svealand 90–140 öre per hektar och i Norrland 10–80 öre per hektar.

Domänverket fakturerar jaktarrenden för 4,7 miljoner jaktåret 1974/75.

3.4.6 Upplåtelsetiden för småviltjägarnas jaktarrende

Småviltjägarna har på motsvarande sätt som älgjägarna tillfrågats om hur många år deras arrende av huvudsakliga jaktmarken för småviltjakt gällt eller om sådan tid inte varit bestämd.

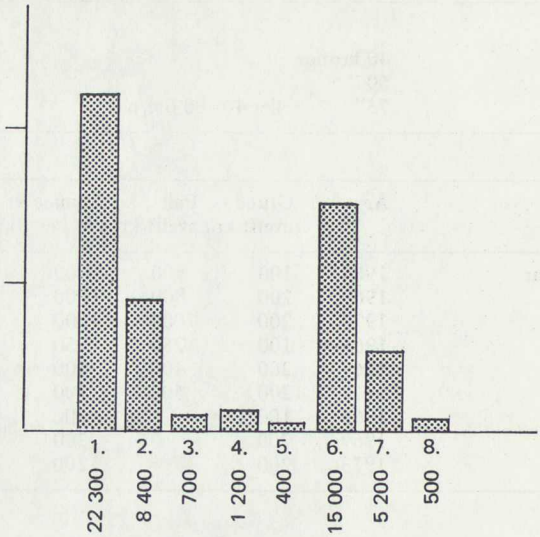

	Upplåtelse-tid/år	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Ej bestämd	41	47	42	41	40	45	33
2.	1	16	15	14	12	16	19	21
3.	2	1	1	1	1	1	2	4
4.	3	2	2	2	2	3	2	3
5.	4	1	1	2	–	1	0	–
6.	5	28	28	29	33	31	19	24
7.	6 – 10	10	7	11	10	7	11	14
8.	11 +	1	1	–	1	–	3	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	1	2	1	1	1	1	2

Tabell 19. Upplåtelsetiden för småviltjägarnas jaktarrende (huvudsakliga jaktmarken) (Q=61)

Tabell 19. visar att 41 % av landets småviltjägare arrenderar sin huvudsakliga jaktmark för småvilt utan att ha upplåtelsetiden bestämd. S- och NN-regionerna har de högsta relationstalen, 47 respektive 45 %, och ÖN-regionen det lägsta, 33 %. Den 5-åriga tiden dominerar bland de tidsbestämda upplåtelserna. Därnäst följer den 1-åriga och den 6–10-åriga. Dessa förhållanden är i stort likformiga inom regionerna. Det förekommer mycket små andelar av övriga tider i landet och inom regionerna.

3.4.7 Storleken på den huvudsakliga jaktmarken för småvilt

Småviltjägarna har tillfrågats om hur många hektar deras huvudsakliga jaktmark för småvilt omfattar.

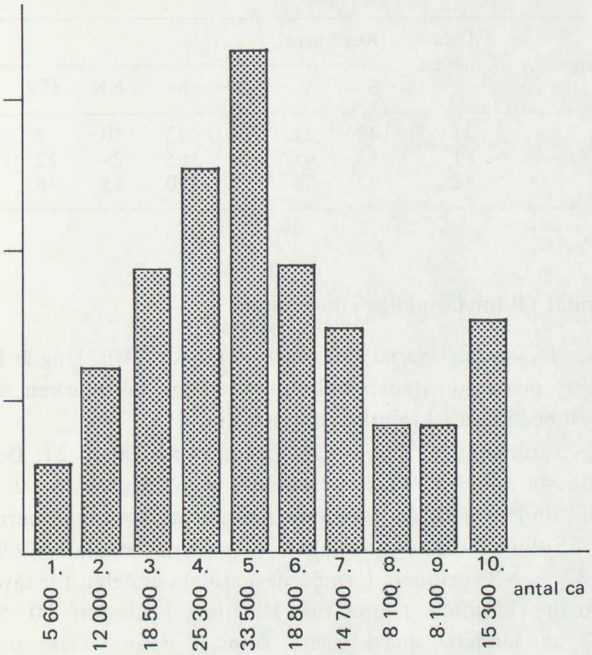

	Jaktmarkens storlek/ha	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	20	4	9	3	3	3	2	2
2.	20 – 49	8	19	7	7	7	3	2
3.	50 – 99	12	20	11	14	13	5	3
4.	100 – 199	16	23	18	22	18	6	5
5.	200 – 499	21	17	26	30	24	13	10
6.	500 – 999	12	6	13	14	14	11	11
7.	1000 – 1999	9	3	8	6	11	15	12
8.	2000 – 2999	5	1	4	2	4	11	11
9.	3000 – 4999	5	–	4	1	3	11	15
10.	5000 +	9	–	5	1	4	24	29
	(Bortfall: uppgift saknas)	5	3	4	3	4	7	8

Tabell 20. Storleken på småviltjägarnas huvudsakliga jaktmark (Q=56)

Tabell 20. visar småviltjägarna fördelade på arealklasser med hänsyn till storleken på deras jaktmark. Vid summering av tabellens procenttal kan utläsas att medianen av landets småviltjägare ligger i klassen 200–499 hektar. S-regionens median ligger i klassen 100–199 hektar och

de övriga mellansvenska regionernas i klassen däröver. NN- och ÖN-regionerna har respektive median i klasserna 1 000–1 999 hektar och 2 000–2 999 hektar. En annan form av summering av tabellens procenttal där gränser läggs vid viss arealklass visar följande.

Av småviltjägarna har . . . % mindre än . . .	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
100 hektar	24	48	21	24	23	10	7
500 hektar	61	88	65	76	65	29	22
2 000 hektar	82	97	86	96	90	55	45

3.4.8 Reseavståndet till huvudsakliga jaktmarken

Småviltjägarna har liksom älgjägarna fått svara på frågan: "Hur lång är Er resväg (enkel resa) mellan bostaden och huvudsakliga jaktmarken för övrig jakt? (Om Ni bor inom jaktmarken anges 0 km.)"

Småviltjägarnas fördelning på reseavstånd framgår av Tabell 21. Den visar bl. a. att största andelen, 43 %, av landets småviltjägare har 0–2 kilometers resa till sin jaktmark. Motsvarande procenttal inom regionerna – där de också utgör största andelarna – varierar mellan 49 %, Ö-regionen, och 37 %, NN-regionen. Den därnäst största andelen för såväl hela landet som de enskilda regionerna återfinns i klassen 10–50 kilometer. 25 % av landets småviltjägare finns i denna klass och regionernas motsvarande relationstal varierar mellan 23 %, S- och V-regionerna, och 29 %, NN-regionen. En gruppvis summering av procenttalen visar följande.

	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
. . . har längst en mil	64	68	68	72	59	63	57
. . . har längst fem mil	89	91	91	96	83	92	85

Den tätt befolkade M-regionen med stora tätorter spridda inom hela ytan och den glest befolkade ÖN-regionen med de större tätorterna vid kusten har enligt sammanställningen de största relativa andelarna jägare som måste resa mer än fem mil för att nå sin jaktmark för småvilt. M-regionen har 10 % som reser mer än 10 mil och 5 % som reser mer än 25 mil.

Småviltjägarnas fördelning på deras reseavstånd har, enligt vad som mest åskådligt framgår av stapeldiagrammet för hela landet – liksom även älgjägarna –, två toppar dels i klassen 0–2 kilometer dels i klassen 10–50 kilometer. En regiontabell i det följande (nr 52) visar att den förstnämnda toppen till stor del innehåller markägare och den sistnämnda jaktarrendatorer.

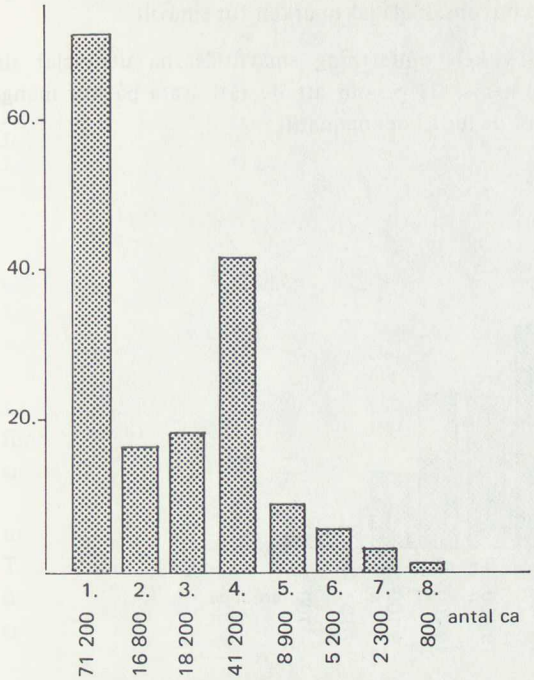

	Reseavstånd/km	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	0 – 2	43	46	47	49	40	37	40
2.	2 – 5	10	11	10	11	8	13	9
3.	5 – 10	11	11	11	12	11	13	8
4.	10 – 50	25	23	23	24	24	29	28
5.	50 – 100	5	5	4	3	7	4	9
6.	100 – 250	3	3	3	1	5	2	4
7.	250 – 500	1	–	–	–	4	1	2
8.	500 +	1	–	–	–	1	–	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	1	3	2	1	1	–	1

Tabell 21. Småviltjägarnas reseavstånd till sin huvudsakliga jaktmark (Q=56)

3.4.9 Antal jaktdagar i huvudsakliga jaktmarken för småvilt

En kartläggning av i vilken omfattning småviltjägarna utnyttjar sin huvudsakliga jaktmark har skett genom att de fått svara på hur många bössdagar under jaktåret de haft i denna mark.

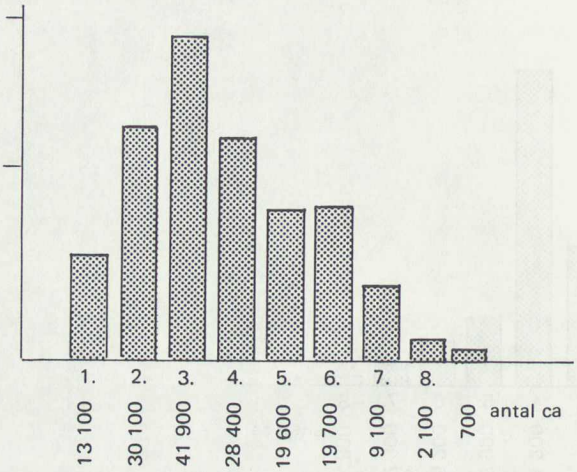

	Bössdagar	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	1 – 2	8	8	8	6	7	9	11
2.	3 – 5	18	16	17	16	18	22	22
3.	6 – 10	25	26	26	24	26	26	25
4.	11 – 15	17	18	17	17	18	18	16
5.	16 – 20	12	11	11	16	12	11	11
6.	21 – 30	12	13	13	13	12	10	10
7.	31 – 50	6	6	7	6	6	4	4
8.	51 – 100	1	2	1	2	1	1	1
9.	101 +	–	1	–	–	1	–	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	1	2	1	2	1	1	2

Tabell 22. Småviltjägarnas bössdagar i sin huvudsakliga jaktmark (Q=56)

Tabell 22 visar småviltjägarnas fördelning på antalet bössdagar i huvudsakliga jaktmarken. Medianen för hela landet ligger i klassen 6–10 dagar, liksom den gör för samtliga regioner utom Ö-regionen där medianen ligger i klassen 11–15 dagar. En gruppvis summering av procenttalen visar följande.

	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
Jagat högst 5 dagar	26	24	25	22	25	31	33
Jagat högst 15 dagar	68	68	68	63	69	75	74
Jagat högst 30 dagar	92	92	92	92	93	96	95

Av sammanställningen framgår att det råder tämligen god överensstämmelse mellan regionerna i fråga om småviltjägarnas nyttjande av sin huvudsakliga jaktmark. De båda norrländska regionerna visar något lägre nyttjandegrad än de övriga.

En beräkning över klassmitterna av totala antalet bössdagar i huvudsakliga jaktmarken för småvilt ger 2 075 000 bössdagar, vilket sammanfört med uppgifter från Tabell 26 utgör ca 80 % av totala antalet dagar i småviltjakt.

Beräkningar över klassmitterna med uppgifter från Tabell 20, som upptar storleken på småviltjägarnas huvudsakliga jaktmark, och från Tabell 22 över antalet bössdagar i denna jaktmark, ger följande överslagsvisa, grova mått på småviltjägarnas nyttjande av marken för småviltjakt.

	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
Bössd. i småviltj./ha under ett jaktår	0,114	0,535	0,168	0,324	0,181	0,056	0,046

3.4.10 Småviltjakt på annan mark än den huvudsakliga jaktmarken för småviltjakt

Småviltjägarna har tillfrågats om de jagat på annan mark under jaktåret än den huvudsakliga jaktmarken för småviltjakt.

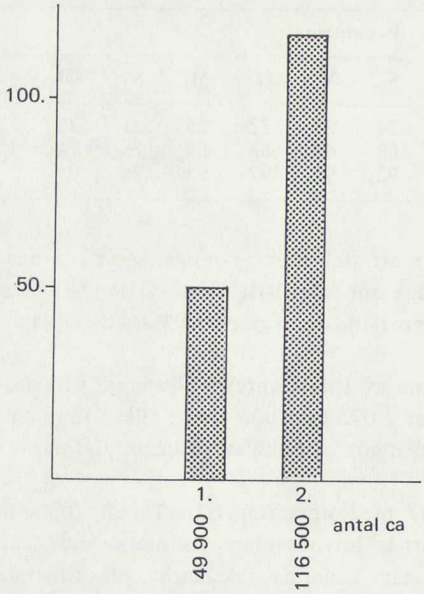

		Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Jagat på annan mark än sin "huvudsakliga"	30	38	31	35	30	21	23
2.	Ej jagat på annan mark än sin "huvudsakliga"	70	62	69	65	70	80	77
	(Bortfall: Uppgift saknas)	–	–	–	–	–	–	–

Tabell 23. Småviltjägarnas jakt på annan mark än sin huvudsakliga jaktmark (Q=56)

Tabell 23 visar att 30 % av småviltjägarna någon gång under jaktåret jagat på mer än en mark. Motsvarande procenttal inom regionerna varierar i huvudsak från landsdel till landsdel med de lägsta relationstalen i de båda norrländska regionerna. S-regionen har det högsta talet, 38 %, följd av Ö-regionen med 35 %. NN-regionen är lägst med 21 %.

3.4.11 Småviltjägarnas bössdagar som gäst hos jakträttsinnehavaren

Småviltjägarna har undersökts i fråga om sin benägenhet att jaga som gäst hos någon jakträttsinnehavare. De har tillfrågats om hur många dagar de jagat som gäst under jaktåret. Kartläggningen avsågs ge en uppfattning om den årsvisa volymen jaktdagar där den som jagar inbjudits till annans mark och därför inte krävs på avgift för jakten.

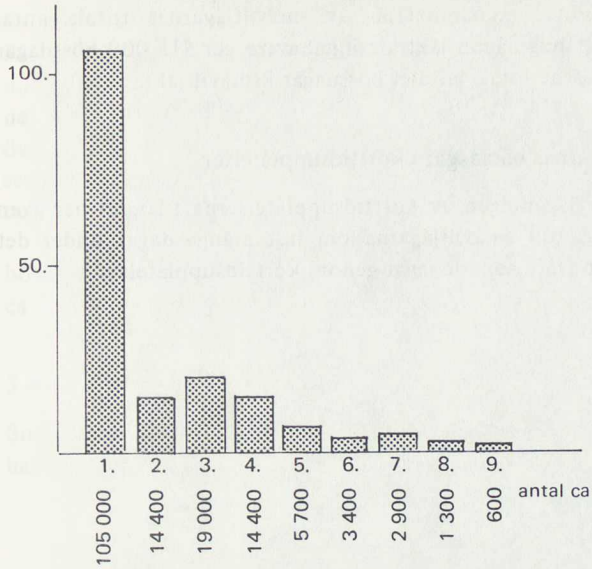

	Bössdagar	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	0	63	53	61	55	57	78	78
2.	1 – 2	9	10	9	11	8	7	7
3.	3 – 5	11	13	12	15	13	7	8
4.	6 – 10	9	14	9	9	11	5	3
5.	11 – 15	3	4	3	4	5	2	2
6.	16 – 20	2	2	3	3	3	1	–
7.	21 – 30	2	2	2	2	3	1	–
8.	31 – 50	1	1	1	1	1	–	–
9.	51 – 100	–	–	–	–	1	–	0
	(Bortfall: uppgift saknas)	–	–	–	–	–	0	0

Tabell 24. Småviltjägarnas bössdagar som gäst hos jakträttsinnehavaren (Q=56)

Tabell 24 visar att 63 % av landets småviltjägare inte någon gång under jaktåret är jaktgäster hos någon. Motsvarande tal för regionerna varierar i stort från landsdel till landsdel. De syd- och mellansvenska regionerna har jägare som i större utsträckning än de norrländska jagar som gäst hos någon. En summering av procenttalen i tabellens lägsta klasser, 1–10 dagars jakt som gäst, understryker denna tendens.

	Hela landet	Regionerna S	V	Ö	M	NN	ÖN
Jagat 0 dagar	63	53	61	55	57	78	78
Jagat 1–10 dagar	29	37	30	35	32	19	18

En beräkning över klassmitterna av småviltjägarnas totala antal bössdagar som gäst hos någon jakträttsinnehavare ger 518 000 bössdagar vilket utgör ca 20 % av totala antalet bössdagar i småviltjakt.

3.4.12 Småviltjägarnas bössdagar i korttidsupplåtelser

Den allmänna kartläggningen av korttidsupplåtelserna i landet har även innefattat en fråga till småviltjägarna om hur många dagar under det aktuella jaktåret, 68/69, som de jagat genom korttidsupplåtelser.

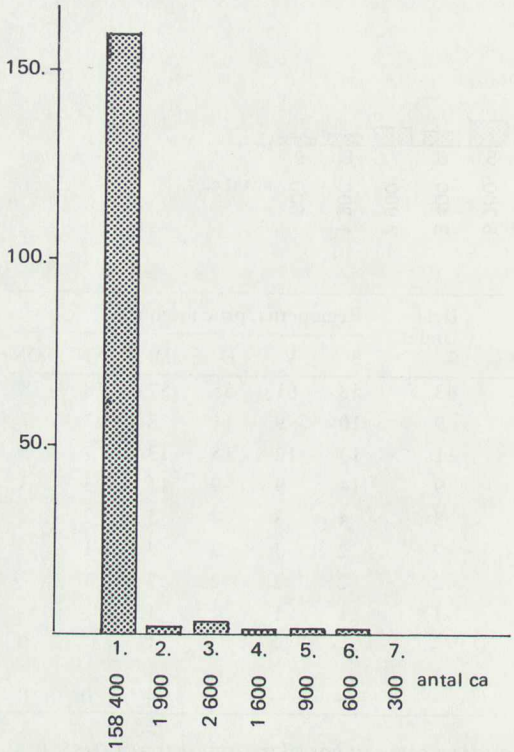

	Bössdagar	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	0	95	97	98	98	97	90	87
2.	1 – 2	1	1	–	1	1	2	3
3.	3 – 5	2	1	1	1	1	3	4
4.	6 – 10	1	1	1	–	–	2	3
5.	11 – 15	1	–	–	0	–	2	1
6.	16 – 20	–	–	0	–	–	1	1
7.	21 – 30	–	0	–	–	–	–	1
	(Bortfall: uppgift saknas)	0						

Tabell 25. Småviltjägarnas bössdagar i korttidsupplåtelser (Q=56)

Tabell 25 visar att den allt övervägande delen av landets småviltjägare, 95 %, inte begagnat sig av korttidsupplåtelser för sin jakt. De syd- och mellansvenska regionerna har mycket små andelar sådana jägare, medan de båda norrländska regionerna har 10 respektive 13 %. Detta är i överensstämmelse med vad som tidigare anförts att korttidsupplåtelser sedan länge förekommit i Norrland men är i det närmaste okända i Syd- och Mellansverige.

En beräkning över klassmitterna av småviltjägarnas totala antal bössdagar genom korttidsupplåtelser ger 56 000 bössdagar, vilket utgör ca 2 % av totala antalet bössdagar i småviltjakt.

3.4.13 Småviltjägarnas totala antal bössdagar

Småviltjägarna har slutligen tillfrågats om hur många bössdagar de totalt haft i småviltjakt under det aktuella jaktåret.

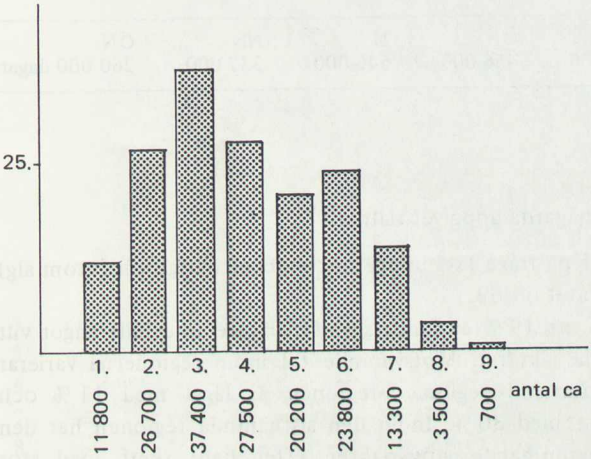

	Bössdagar	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	1 – 2	7	7	7	5	6	8	11
2.	3 – 5	16	13	16	14	15	20	20
3.	6 – 10	23	24	22	21	22	24	23
4.	11 – 15	17	17	16	16	18	16	17
5.	16 – 20	12	11	13	14	13	12	9
6.	21 – 30	14	16	14	17	15	12	13
7.	31 – 50	8	10	9	9	8	6	6
8.	51 – 100	2	3	3	3	2	1	1
9.	101 +	–	1	–	–	1	–	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	1	2	1	2	1	1	2

Tabell 26. Småviltjägarnas totala antal bössdagar (Q=56)

Tabell 26 visar att landets småviltjägare har en relativt stor spridning över de klasser som tabellen upptar. Den största andelen, 23 %, finns i klassen 6–10 dagar. Samtliga regioner har även sina största andelar i denna klass. Medianen för landet ligger i klassen 11–15 dagar, vilket den också gör i de syd- och mellansvenska regionerna. De båda norrländska regionerna har medianen i klassen 6–10 dagar. En gruppvis summering av klassernas procenttal visar följande.

	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
Jagat högst 5 dagar	23	20	23	19	21	28	31
Jagat högst 15 dagar	63	61	61	56	61	68	71
Jagat högst 30 dagar	89	88	88	87	89	92	93

En summering över klassmitterna av totala antalet bössdagar i småviltjakt ger 2 541 300 dagar. Dessa fördelar sig på regionerna enligt följande.

S	V	Ö	M	NN	ÖN
387 000	517 000	456 000	546 000	337 000	260 000 dagar

3.4.14 Av småviltjägarna uppgivet fällt vilt

Småviltjägarna har på fråga fått uppge hur mycket övrigt vilt (utom älg) de fällt under jaktåret 68/69.

Tabell 27 visar att 19 % av landets småviltjägare inte fällt något vilt under det aktuella jaktåret. Motsvarande tal inom regionerna varierar mycket från region till region. S-regionen är lägst med 11 % och NN-regionen högst med 30 %. Inom den sistnämnda regionen har den annars ofta förekommande stövarjakten efter hare skett med stor restriktivitet på grund av att de ifrågavarande länen sommaren 1967 drabbades av en förödande tularemiepizooti. Denna gick även fram över ÖN-regionen. Den största andelen av landets småviltjägare, 34 %, uppger att de fällt 2–5 småvilt under jaktåret. Regionerna har samtliga sina största relativa andelar i denna klass. Hela landet såväl som samtliga regioner utom S har medianen i klassen 2–5 vilt. S-regionen har medianen i klassen 6–10 vilt. En gruppvis summering av klassernas procenttal visar föjande.

	Hela landet	regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
Fällt högst 5 vilt	63	40	73	61	66	74	56
Fällt högst 15 vilt	87	68	94	89	91	93	83
Fällt högst 30 vilt	95	83	100	96	97	98	91

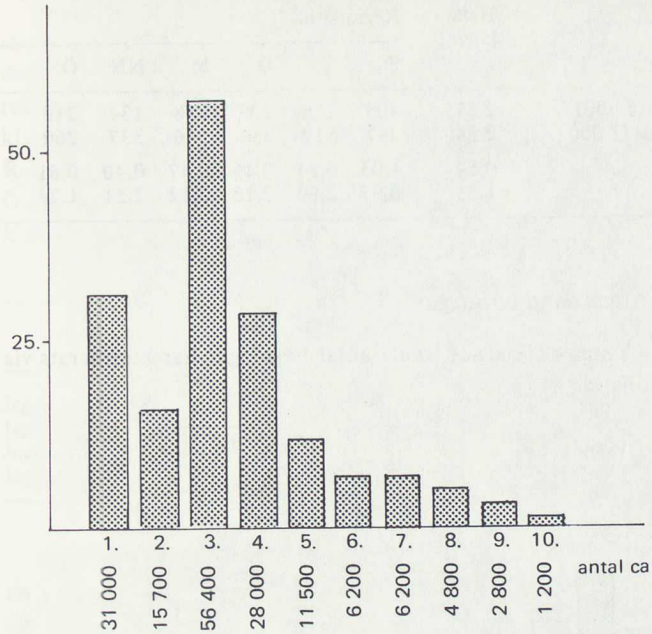

	Antal vilt	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	0	19	11	21	14	18	30	18
2.	1	10	5	12	9	11	9	9
3.	2 – 5	34	24	40	38	37	35	29
4.	6 – 10	17	18	15	22	19	13	17
5.	11 – 15	7	10	6	6	6	6	10
6.	16 – 20	4	7	2	4	3	3	4
7.	21 – 30	4	8	4	3	3	2	4
8.	31 – 50	3	9	1	3	2	1	4
9.	51 – 100	2	5	1	1	1	–	3
10.	101 +	1	3	–	–	–	0	1
	(Bortfall: uppgift saknas)	2	2	2	2	2	2	2

Tabell 27. Av småviltjägarna uppgivet antal fällt vilt (Q=56)

En beräkning över klassmitterna av totala antalet fällt småvilt jaktåret 68/69 ger 1 375 200 vilt. Svenska jägareförbundet redovisar för samma jaktår (Redogörelse 1968 1/7 1969) 947 934 fällt vilt (utom älg).

Sammanförs resultaten från tabellerna 26 och 27 kan följande överslagsvisa beräkning av medelvärden för antal vilt per bössdag och antal bössdagar per fällt vilt göras.

	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
Antal fällt vilt (1 000)	1 375	400	178	209	258	134	210
Antal bössdagar (1 000)	2 546	387	517	456	546	337	260
Vilt/bössdag	0,54	1,03	0,34	0,46	0,47	0,40	0,81
Bössdagar/vilt	1,85	0,97	2,90	2,18	2,12	2,51	1,24

3.5 *Jägarnas totala antal bössdagar*

Älgjägarnas och småviltjägarnas totala antal bössdagar har summerats via dator enligt följande.

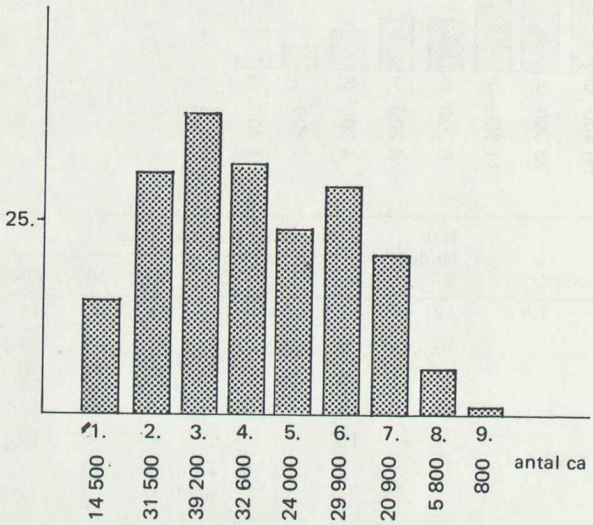

	Bössdagar	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	1 – 2	7	7	4	4	4	7	19
2.	3 – 5	16	11	16	12	14	23	14
3.	6 – 10	20	21	19	17	18	22	21
4.	11 – 15	16	17	17	16	17	16	16
5.	16 – 20	12	11	12	14	14	11	10
6.	21 – 30	15	17	16	19	16	12	11
7.	31 – 50	11	12	12	14	12	8	6
8.	51 – 100	3	3	4	4	4	1	2
9.	101 +	–	1	–	–	1	–	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	1	2	1	2	1	1	1

Tabell 28. Jägarnas totala antal bössdagar (Q=57)

Tabell 28 visar att landets jägare fördelar sig med relativt stor spridning inom tabellens klasser. Det största relativa talet finns i klassen 6–10 dagar vad avser hela landet och samtliga regioner utom NN där det största relativa talet finns i klassen 3–5 dagar. Medianen för hela landet ligger i klassen 11–15 dagar där även regionerna S, V och M har sina medianer. Regionerna NN och ÖN har sina medianer i klassen 6–10 dagar och Ö-regionen sin i klassen 16–20 dagar. En gruppvis summering av klassernas procenttal visar följande.

	Hela landet	S	V	Ö	M	NN	ÖN
Jagat högst 5 dagar	23	18	20	16	18	30	33
Jagat högst 15 dagar	59	56	56	49	53	68	70
Jagat högst 30 dagar	86	84	84	82	83	91	91
Jagat högst 50 dagar	97	96	96	96	95	99	97

Sammanställningen visar att de syd- och mellansvenska regionerna har en i stort överensstämmande fördelning, medan de två norrländska skiljer sig från de övriga genom de jämförelsevis stora relativa antalen jägare som jagat få dagar.

En beräkning över klassmitterna av jägarnas totala antal bössdagar (älg- och småviltjakt) ger ca 3 416 000 dagar fördelade på regionerna enligt följande.

S	V	Ö	M	NN	ÖN
454 000	667 000	552 000	754 000	585 000	406 000 dagar

Sammanförs beräkningen av totalantalet bössdagar med uppgifterna om regionernas totala jaktbara mark (skogsmark + impediment + åker + kulturbete) som redovisas i samband med Tabell 3 fås följande överslagsvisa mått på nyttjandet av landets och regionernas jaktmark.

	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
Areal (1 000 ha)	33 354	1 570	3 797	3 010	3 842	10 386	10 749
Jaktdagar/ha under ett jaktår	0,102	0,289	0,176	0,183	0,196	0,056	0,038

3.6 *Av jägarna uppgivna kostnader för sin jakt*

Det har varit av väsentlig betydelse för utredningens allmänna kartläggning av förhållandena på jaktens område att få en bild av ekonomiska transaktioner i samband med jakt. Jägarnas kostnader för jaktarrende har redovisats i det föregående. Åtskilliga problem har mött i planeringen av undersökningen rörande de ekonomiska frågorna. Ett av dessa har varit det begränsade utrymme som kunde ställas till förfogande i jaktundersökningen. Andra problem sammanhängde med att formulera frågan till intervjupersonen på sådant sätt att svaret kunde väntas innehålla så väl definierade, avgränsade uppgifter att de var ensartade från den ena till den andra intervjupersonen. Enkäten kom därför att innehålla en fråga som formulerades enligt följande.

"Vad beräknar Ni Era utgifter för jakten under jaktåret 1968/69 till? De kostnader som avses är kostnader för jaktarrende, resor mellan bostad och jaktmark (räkna kostnader för resa med egen bil till 3 kr. per mil), inkvartering och ammunition."

Intervjupersonen avsågs genom denna formulering t. ex. svara med uppgifter om ammunitionskostnader, som orsakats av dennes jakt, och inte exempelvis kostnader som kunde hänföras till sportskytte. Kostnader för jakthund har utelämnats främst på grund av svårigheten att ge lämplig anvisning för en rimlig fördelning av kostnaderna för hunden dels på jakten, dels på båtnad för det övriga utbyte som hundhållning ger. Det kan vidare tyckas vara en uraktlåtenhet vid planeringen av undersökningen att personer, som äger sin jaktmark, inte i frågan uppmanats att värdera sin disposition av marken till exempelvis ett belopp som motsvarar den personliga kostnaden för ett jaktarrende på samma mark. Det har dock även här infunnit sig svårigheter att lämna intervjupersonen en lämplig och entydig instruktion, som kunde leda till ett tillfredsställande svar. Det är dessutom uppenbart att övriga, som betalar för sin jakt, gör det på en mycket varierad prisgrund, varför även dessa i så fall borde inordnas i en ensartad värderingsnorm. Detta var orimligt att utföra inom jaktundersökningens ram.

Intervjupersonerna har inte uppmanats att ta med sina årliga kostnader för jaktvapen. Dessa kostnader har vid planeringen av undersökningen bedömts såsom relativt små och svåra för intervjupersonen att ange med hänsyn till en oftast lång avskrivningstid. Detta följer av att de flesta jaktvapen används under brukarens hela tid som jägare eller efter en tid säljs för att brukas av någon annan.

Som frågan formulerats är det inte uteslutet att vissa jägare även tagit upp kostnader för viltvård i sitt svar. En särskild fråga om jägarnas kostnader för viltvård kan tyckas motiverad, men av främst utrymmesskäl och svårigheter att ge en mycket kortfattad, avgränsande definition har en sådan fråga inte tagits med.

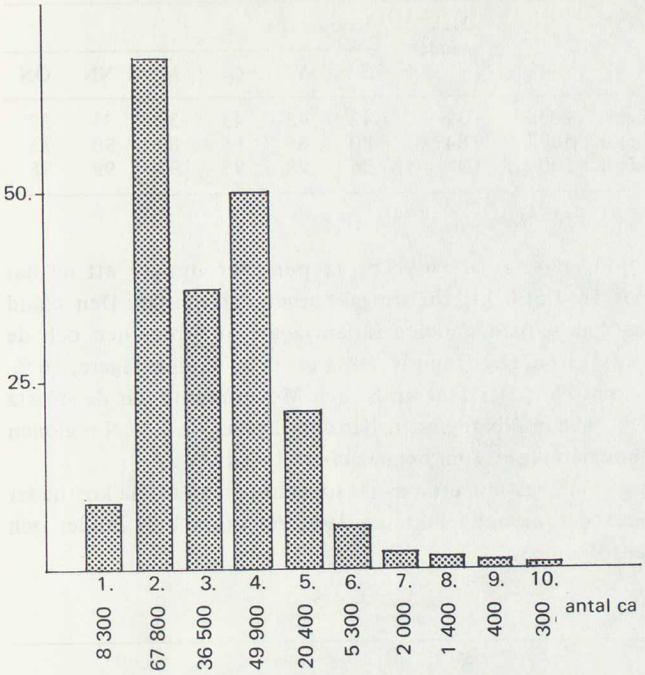

	Kostnader	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	0	4	5	6	8	5	2	1
2.	1 – 100	35	37	39	37	34	35	31
3.	101 – 200	19	15	17	16	14	26	23
4.	201 – 500	26	23	23	24	27	27	30
5.	501 – 1 000	11	12	11	10	13	8	11
6.	1 001 – 1 500	3	4	2	3	4	1	2
7.	1 501 – 2 000	1	2	1	2	1	–	1
8.	2 001 – 3 000	1	1	1	1	1	–	–
9.	3 001 – 5 000	–	–	–	–	1	0	–
10.	5 001 +	–	–	–	0	–	–	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	5	6	5	5	5	4	4

Tabell 29. Av jägarna uppgivna kostnader för sin jakt (Q=57)

Tabell 29. visar att landets jägare fördelar sig till huvuddelen inom klasserna 0 till 1 001–1 500 kr. Fördelningen har två maximipunkter, en i klassen 1–100 kr., 35 %, och en i klassen 201–500 kr., 26 %. En i stort likformig fördelning föreligger inom samtliga regioner. Medianen för landets jägare ligger i klassen 101–200 kr., vilket den också gör i samtliga regioner. En gruppvis summering av klassernas procenttal visar följande.

	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
Kostnaden var högst 100 kr.	39	42	45	45	39	37	32
Kostnaden var högst 500 kr.	84	80	85	85	80	90	85
Kostnaden var högst 1 500 kr.	98	96	98	98	97	99	98

Sammanställningen visar att mycket få personer uppger att de har högre kostnader än 1 500 kr. för sin jakt under ett jaktår. Den bland regionerna som har största andelen sådan jägare är S-regionen och de utgör där 4 % av jägarna. Det framgår också att få av landets jägare, 16 %, har kostnader som överstiger 500 kr. S- och M-regionerna har de största andelarna, 20 %, medan NN-regionen har den lägsta, 10 %. ÖN-regionen har den lägsta andelen jägare som betalar högst 100 kr., 32 %.

En beräkning över klassmitterna av jägarnas uppgivna totala kostnader för jakten under det aktuella jaktåret 1968/69 inom hela landet och regionerna visar följande.

Hela landet	Regionerna					
	S	V	Ö	M	NN	ÖN
56 855 000	8 255 000	9 905 000	8 345 000	13 370 000	9 615 000	8 400 000 kr.

3.7 *Av jaktkortlösare jaktåret 67/68 uppgiven anledning till att ej jaga jaktåret 68/69*

Sättet att ta stickprov i 1967/68 års jaktkortregister för att få intervjupersoner, vilkas jakt under år 68/69 kartlades, medförde – som förut nämnts – att stickprovet kom att innehålla personer som inte jagade det aktuella undersökningsåret. Detta förhållande utnyttjades vid planläggningen av enkäten för att till någon del kartlägga anledningarna till utflödet ur jaktkortregistret från år till år. Intervjupersonerna som inte jagat har haft möjlighet att markera sig i något av fem svarsalternativ med i formuläret angiven anledning eller i ett sjätte svarsalternativ och själv anteckna orsaken till att inte ha jagat. De fasta svarsalternativen var följande.

Hade inte intresse av att jaga
Hade inte tillgång till jaktmark
Hade inte tillgång till jaktgevär
Var förhindrad av hälsoskäl
Hade inte tid.

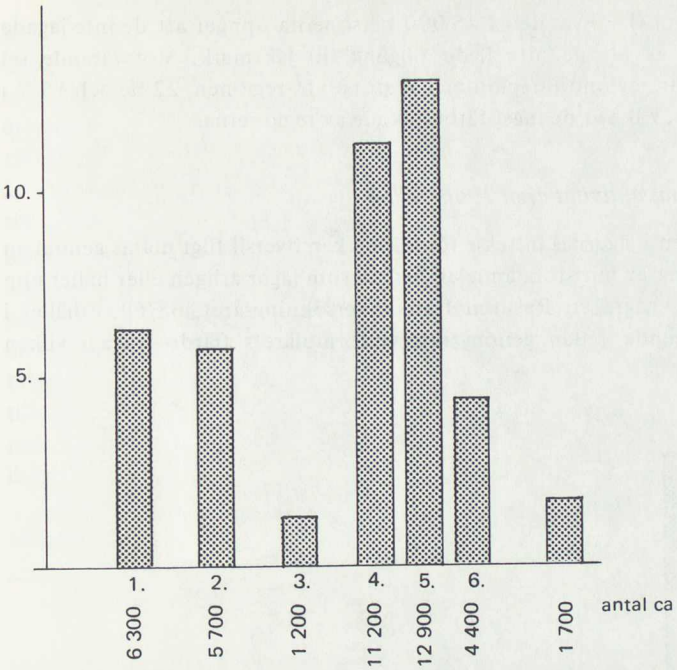

	Anledning	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Hade inte intresse av att jaga	15	13	18	21	14	12	13
2.	Hade inte tillgång till jaktmark	14	15	9	12	22	11	9
3.	Hade inte tillgång till jaktgevär	3	2	7	2	1	2	2
4.	Var förhindrad av hälsoskäl	27	22	22	30	24	32	36
5.	Hade inte tid	31	41	30	25	32	29	29
6.	Annan orsak	11	7	15	10	7	14	12
	(Bortfall: uppgift saknas)	4	4	7	5	2	2	3

Tabell 30. Av jaktkortlösare jaktåret 67/68 uppgiven anledning till att ej jaga jaktåret 68/69 (Q=59)

Tabell 30. visar att den största delen, 31 %, av de ca 45 000 personer som löste jaktkort 67/68 men inte jagade 68/69, uppger att de inte hade tid för jakt det senare året. Därnäst följer den andel personer, 27 %, som uppger att de varit förhindrade av hälsoskäl att jaga 68/69. De båda nämnda svarsalternativen har de största andelarna inom regionerna, men har där en varierad inbördes ordning. De som varit förhindrade av hälsoskäl utgör den största andelen i regionerna Ö, NN och ÖN. Svarsalternativet "Hade inte tillgång till jaktmark" har varit av särskilt intresse för utredningen med hänsyn till dess uppdrag att söka bereda fler

jakttillfällen. 14 % av de ca 45 000 personerna uppger att de inte jagade på grund av att de inte hade tillgång till jaktmark. Motsvarande tal varierar från region till region och är störst i M-regionen, 22 %, och 15 % i S-regionen, vilka är de mest tätbefolkade av regionerna.

3.8 *Jägarnas aktivitet åren 1966–1969*

Intensiteten i jägarnas intresse för jakten kan översiktligt mätas genom en kartläggning av hur stora andelar av dem som jagar årligen eller hållet upp något eller några år. Resultat från undersökningsåret, 68/69, erhålles i detta avseende redan genom intervjuformulärets fjärde fråga i vilken

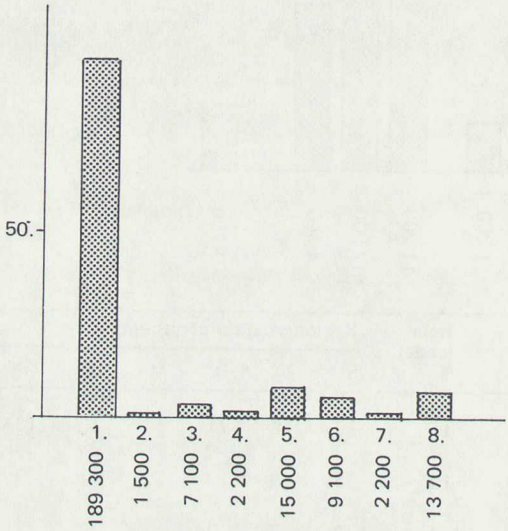

	Jagat jaktåret . . .	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	66/67, 67/68, 68/69	79	76	77	79	77	82	84
2.	66/67, 68/69 men ej 67/68	1	1	1	0	0	1	1
3.	67/68, 68/69 men ej 66/67	3	3	3	3	3	3	3
4.	68/69 men ej 66/67, 67/68	1	0	2	1	1	1	0
5.	66/67, 67/68 men ej 68/69	6	7	7	7	8	5	5
6.	66/67 men ej 67/68, 68/69	4	5	2	3	5	4	4
7.	67/68 men ej 66/67, 68/69	1	1	1	1	1	1	1
8.	Ej jagat	6	7	8	7	6	4	3
	(Bortfall: uppgift saknas)	6	7	7	6	5	5	4

Tabell 31. Jägarnas aktivitet åren 1966–1969 (Q=53)

intervjupersonerna delades upp i dem som jagat respektive inte jagat med skjutvapen under 68/69. En ytterligare intervjufråga har konstruerats särskilt för det förstnämnda ändamålet. Denna fråga täcker endast de två åren närmast före undersökningsåret 68/69, vilket – med hänsyn till den tillämpade metodiken för stickprovet – ger en kartläggning av såväl det år som intervjupersonerna löst jaktkort, 67/68, som jaktåren på ömse sidor om detta år. Resultaten från de båda frågorna har sammanställts genom dator i en gemensam tabell.

Tabell 31. visar att 79 % av landets jägare jagat varje år under den aktuella perioden och att 6 % inte jagat något av åren. Motsvarande tal inom regionerna varierar något. De båda norrländska regionerna har de högsta andelarna jägare som jagar årligen, 82 respektive 84 %, och tillsammans med M-regionen har de också de lägsta andelarna jägare som inte jagat under perioden, 5 respektive 4 %. S-regionen är den som har lägsta andelen årligen jagande, 76 %.

En gruppvis sammanställning av procenttalen i tabellens klasser visar följande avseende jägarnas aktivitet.

	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
Jagat årligen	79	76	77	79	77	82	84
Hållit upp ett år av tre	10	11	11	10	11	9	9
Hållit upp två år av tre	6	6	5	5	6	6	5
Inte jagat	6	7	8	7	6	4	3
Inte jagat undersökningsåret 68/69	17	20	18	18	20	14	13

Sammanställningen visar att hela landet och regionerna har en i stort överensstämmande fördelning av jägare som hållit upp ett år, respektive två år under den aktuella treårsperioden.

3.9 *Jägarnas intresse för korttidsupplåtelser*

Korttidsupplåtelser av jaktutövningsrätt utgör ett av jaktmarksutredningens huvudämnen. Det ingår som del i utredningens uppdrag att undersöka möjligheterna till ett ökat antal jakttillfällen för landets jägare. Det har därför varit av intresse för utredningen att kartlägga efterfrågan på korttidsupplåtelser. Denna form för upplåtelser var vid tidpunkten för jaktundersökningen så föga känd för den jaktintresserade allmänheten att någon djupgående analys av efterfrågan inte ansågs möjlig att utföra. Genom jaktundersökningen fanns möjlighet att översiktligt kartlägga efterfrågan hos den del av landets jaktintresserade som löst jaktkort 67/68. Efterfrågan på korttidsupplåtelser hos den jaktutövande delen av landets jaktintresserade kunde därmed kartläggas. Någon särskild undersökning av efterfrågan på korttidsupplåtelser hos den del av den jaktintresserade allmänheten som inte har möjligheter till jaktutövning

har inte företagits av jaktmarksutredningen. Denna har dock övervägt frågan och därvid funnit att de svårigheter som var förenade med en sådan undersökning vid den aktuella tidpunkten inte stod i proportion till nyttan av den, främst med hänsyn till att korttidsupplåtelser praktiskt sett var okända för en stor del av ifrågavarande allmänhet samt att den kartlagda efterfrågan hade mycket små möjligheter att bli tillgodosedd genom det utbud av korttidsupplåtelser som kunde påräknas i ett initialskede av verksamhet med sådana upplåtelser.

Det får anses sannolikt att den övervägande delen av landets mest jaktintresserade personer också förmått att på ett eller annat sätt skaffa sig jaktutövning och således ingår i jaktundersökningens undersökningspopulation. Dessa personer kan av skilda anledningar bedömas hysa en mycket stor andel av en eventuell efterfrågan på korttidsupplåtelser. De kan t ex anse sig ha för få möjligheter till jakt genom att de äger eller arrenderar förhållandevis liten eller viltfattig jaktmark eller också genom att andra av dem endast jagar som gäst hos jakträttsinnehavare. Dessa etablerade jägare får dessutom anses vara beredda att tämligen omgående svara på ett utbud av korttidsupplåtelser, eftersom de har ett aktivt intresse och innehar utrustning för jakt. Den kartläggning av efterfrågan på korttidsupplåtelser som kan ske genom jaktundersökningen bör med hänsyn till det anförda tillmätas större betydelse i initialskedet av en utveckling av frågorna om korttidsupplåtelser än en undersökning av efterfrågan hos en jaktintresserad allmänhet som inte jagar.

Den analys av efterfrågan på korttidsupplåtelser som kunde ske genom jaktundersökningen måste av utrymmesskäl inskränkas till ett fåtal frågor. Denna restriktivitet underströk ytterligare analysens karaktär av översiktlig kartläggning av förhållandena. Det bedömdes att en sådan översikt borde omfatta en grovt schematisk kartläggning av om efterfrågan förelåg eller inte samt om denna endast avsåg jakt inom områden för korttidsupplåtelser i närheten av bostadsorten eller om efterfrågan endast var betingad av ett behov av omväxling till den jakt som fanns i hemorten. En intervjufråga konstruerades för detta ändamål och löd enligt följande.

"Det har diskuterats att utöka möjligheterna till korttidsupplåtelse av jakträtt (s. k. kortjakt). Kortjakt innebär att markägaren till jägaren säljer ett jakträttsbevis som gäller för en kortare tid och för ett bestämt antal djur av visst slag. I stora drag skulle systemet motsvara användningen av fiskekort inom fritidsfisket. Det förutsätts att jaktvården inte försummas och att åtgärder för att undvika olyckor vidtas.

"Tror Ni att Ni skulle jaga i kortjaktsområde?"

Intervjupersonen fick markera sig i något av följande svarsalternativ.

Ja, men endast i en annan landsdel än där jag bor t. ex. där det finns andra djurarter
Ja, men endast i den landsdel där jag bor
Ja, både i den landsdel där jag bor och i andra delar av landet
Nej. Ange varför .....

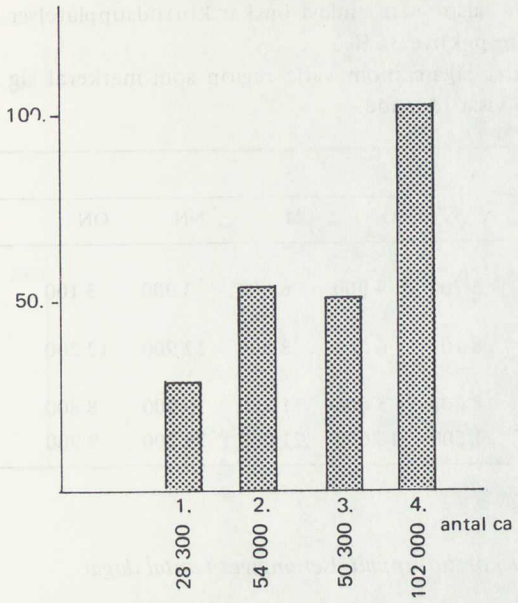

	Skulle jaga genom korttidsupplåtelse	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Endast i en annan landsdel än bostadsortens	12	14	13	15	14	8	9
2.	Endast i den egna landsdelen	23	20	19	20	18	28	36
3.	Både i den egna landsdelen och i andra delar av landet	21	19	19	15	25	23	26
4.	Skulle inte jaga i område för korttidsupplåtelser	43	47	49	50	44	41	29
	(Bortfall: uppgift saknas)	8	9	9	8	8	7	6

Tabell 32. Jägarnas intresse för korttidsupplåtelser (Q=53)

Tabell 32. visar att 43 % av landets jägare inte avser att jaga i områden för korttidsupplåtelser, vilket – omvänt – innebär att 57 % av landets jägare i enkäten markerat sig som intresserade av korttidsupplåtelser. Intresset för korttidsupplåtelser varierar från region till region och är lägst i de syd- och mellansvenska regionerna där denna upplåtelseform vid tidpunkten för undersökningen var i det närmaste okänd. ÖN-regionen, där korttidsupplåtelser förekommit sedan lång tid tillbaka, har den största andelen jägare som är intresserade av korttidsupplåtelser, 71 %. De syd- och mellansvenska regionerna har högre procentuella andelar jägare som endast önskar korttidsupplåtelser i en annan landsdel än bostadsortens än de båda norrländska regionerna. De senare har de

största relativa andelarna jägare som endast önskar korttidsupplåtelser i den egna landsdelen, 28 respektive 36 %.

En beräkning av antalet jägare inom varje region som markerat sig i respektive svarsalternativ visar följande.

	Region					
	S	V	Ö	M	NN	ÖN
... endast i annan landsdel	4 100	5 700	4 900	6 600	3 900	3 100
... endast i den egna landsdelen	5 800	8 100	6 500	8 500	12 900	12 200
... både i den egna och andra	5 600	8 300	5 000	11 700	10 900	8 800
Skulle inte jaga ...	13 700	21 500	16 600	21 000	19 200	9 900

3.10 *Jägarnas intresse för korttidsupplåtelser angivet i antal dagar*

Den grovt översiktliga kartläggningen av jaktutövarnas efterfrågan på korttidsupplåtelser bedömdes – vad avsåg de personer som i den första intervjufrågan i ämnet markerat sitt positiva intresse därav – även böra omfatta en fråga om hur många dagar per jaktår de kunde tänkas jaga i korttidsupplåtelser. Vid bedömningar baserade på resultat från en sådan fråga bör beaktas att de i frågeformuläret meddelade förutsättningarna för korttidsupplåtelser inte preciserats i avseende på jakttillfällets art, pris o. d., som kunnat verka återhållande på intervjupersonens önskemål.

Tabell 33. visar att merparten, 22 %, av landets jägare, som uttalat önskemål om visst antal jaktdagar genom korttidsupplåtelser, därvid avsett jakt mindre än tio dagar på ett jaktår. Motsvarande tal inom regionerna varierar något och är högst i ÖN-regionen, 27 %. 14 % av landets jägare har önskemål om att få jaga 10–19 dagar per jaktår genom korttidsupplåtelser och även i denna tabellklass har ÖN-regionen det högsta relationstalet, 19 %, av regionerna.

En gruppvis sammanställning av procenttalen i tabellens klasser – där klassen "Vet ej" försiktigtvis tillförts klassen "mindre än 10 dagar på ett jaktår" – visar följande.

	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
Mindre än 10 dagar	36	36	33	35	34	36	44
10–40 dagar	20	16	17	14	21	23	27
Skulle inte jaga	43	47	49	50	43	41	29

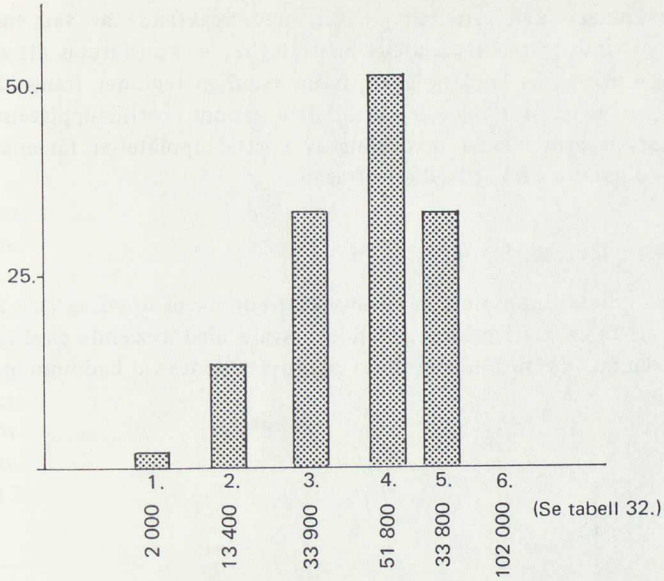

	Skulle jaga genom korttidsupplåtelser	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Mer än 40 dagar på ett jaktår	1	1	–	1	1	1	1
2.	20 – 40 dagar på ett jaktår	6	3	5	4	6	7	8
3.	10 – 19 dagar på ett jaktår	14	13	12	10	15	16	19
4.	Mindre än 10 dagar på ett jaktår	22	24	20	21	21	20	27
5.	Vet ej	14	12	13	14	13	16	17
6.	Skulle inte jaga i område för korttids-upplåtelser	43	47	49	50	43	41	29
	(Bortfall: uppgift saknas)	7	9	8	7	7	6	5

Tabell 33. Jägarnas intresse för korttidsupplåtelser angivet i antal dagar (Q=53)

En beräkning över klassmitterna av totala antalet önskade jaktdagar genom korttidsupplåtelser av jaktutövningsrätt ger följande.

Antalet jaktdagar

Hela landet	Regionerna					
	S	V	Ö	M	NN	ÖN
1 384 600	149 600	225 200	155 000	292 200	301 900	261 100

Av beräkningen kan generellt – även med beaktande av vad som inledningsvis anförts om resultatens bristfällighet – konstateras att en relativt stor mängd av landets jägare inom samtliga regioner framställt önskemål om en så stor mängd jakttillfällen genom korttidsupplåtelser att ett fortsatt arbete med utveckling av korttidsupplåtelser får anses befogat med hänsyn till kartlagd efterfrågan.

3.11 *Jägarnas taxerade inkomst år 1968*

Det har för arbetet inom flera av jaktmarksutredningens uppdrag varit av betydelse att få en kartläggning av landets jägare med avseende på deras privata ekonomi. Kännedom om detta erfordras således vid bedömningar

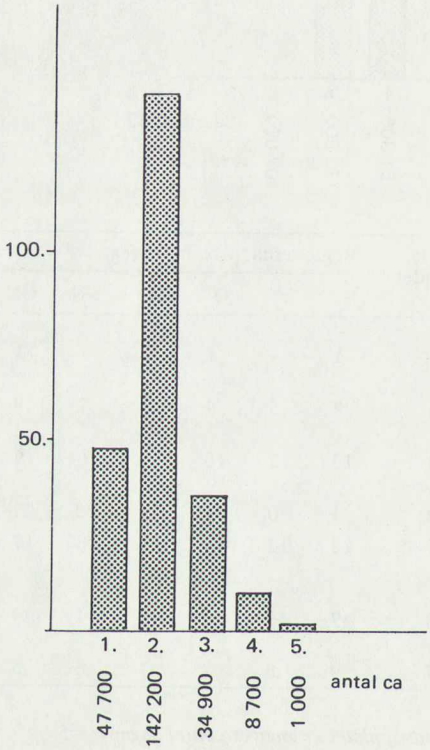

	Inkomst	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Mindre än 10 001	20	17	24	23	15	22	21
2.	10 001 – 30 000	61	61	60	63	57	62	62
3.	30 001 – 50 000	15	17	13	12	20	13	15
4.	50 001 – 100 000	4	4	3	3	7	3	2
5.	100 000 +	–	1	–	–	1	–	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	8	10	10	8	8	7	5

Tabell 34. Jägarnas texerade inkomst år 1968 (Q=53)

inom utredningens uppdrag att söka bereda fler jakttillfällen t. ex. i samband med korttidsupplåtelser. I jaktundersökningen frågades därför följande.

"Hur stor var Er och Er makes/makas sammanlagda inkomst att taxera till statlig inkomstskatt enligt självdeklarationen för inkomståret 1968?"

Tabell 34. visar att den största delen av landets jägare, 61 %, har en inkomst som överstiger 10 000 men inte 30 000 kronor. Regionerna har inom denna inkomstklass i det närmaste lika stora procentuella andelar. 20 % av landets jägare har en inkomst som inte överstiger 10 000 kronor. V-regionen har den största procentuella andelen i denna klass, 24 %, tätt följd av Ö- respektive NN- och ÖN-regionen. De båda tätbefolkade regionerna S och M har de lägsta relationstalen av regionerna i denna klass, 17 respektive 15 %. Av landets jägare har 15 % en inkomst som överstiger 30 000 men inte 50 000 kronor. M-regionen har den högsta andelen av regionerna i denna klass, 20 %, och Ö-regionen den lägsta, 12 %.

En summering av procenttalen i inkomstklasserna visar följande.

		Hela landet	Regionerna					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
Inkomsten högst	10 000	20	17	24	23	15	22	21
"	30 000	81	78	84	86	72	84	83
"	50 000	96	95	97	98	92	97	98

Av summeringen framgår att 81 % av landets jägare år 1968 hade en inkomst som var högst 30 000 kronor. M-regionen har den minsta procentuella andelen sådana jägare, 72 %. Det kan således konstateras att den övervägande delen av landets jägare tillhör de lägre inkomstklasserna och att detta gäller med smärre inbördes skillnader för samtliga regioner.

Jägarnas fördelning på inkomstklasser jämförs i följande sammanställning med den procentuella fördelningen av landets manliga inkomsttagare på samma inkomstklasser och samma inkomstår, 1968. (Uppgifter från Statistisk Årsbok 1970, Tabell 374.)

	Landets manliga inkomsttagare	Jägarna
Mindre än 10 000 kronor	17	20
10 001–30 000 kronor	61	61
30 001–50 000 kronor	17	15
50 000–	5	4

Av jämförelsen framgår att de båda fördelningarna i väsentlig grad överensstämmer. Jägarna har dock en något större representation i den lägsta inkomstklassen, vilket kan förmodas bero på att – som förut nämnts – en så stor del av landets jägare utgörs av personer bosatta i landsbygd. Bland dem förefinns ett stort inslag av skogsarbetare, lantarbetare och småbrukare med låga inkomster. Medianinkomsten för

manliga rörelseidkare i jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske var det aktuella året 14 056 kronor och för manliga anställda i samma näringar 13 591 kronor (Statistisk Årsbok, Tabell 375). För samtliga förvärvsarbetande var medianinkomsten samma år 22 140 kronor.

De aktuella förvärvsarbetandes fördelning på inkomstklasser framgår av följande diagram och sammanställning över summerade procent. (Beräkningar utförda med uppgifter från Statistisk Årsbok, Tabell 378.)

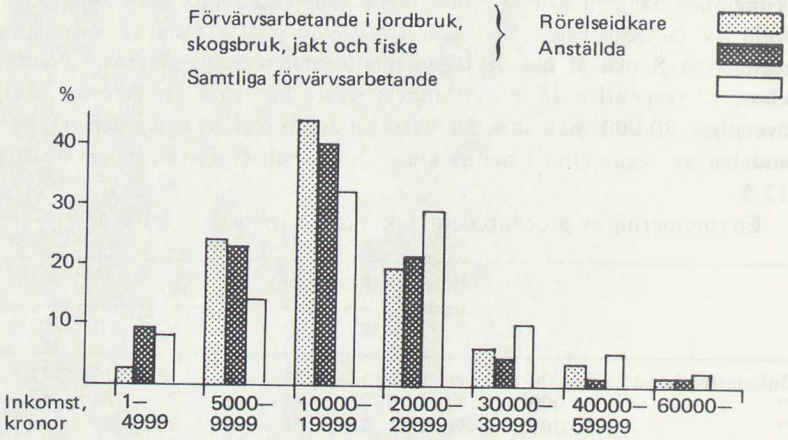

Fig. 2. Jämförelse mellan förvärvsarbetande i jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske och samtliga förvärvsarbetande vad avser deras inkomst år 1968.

Inkomst	Förvärvsarbetande i jordbruk, etc.		Samtliga förvärvs-arbetande
	Rörelse-idkare	Anställda	
Högst 5 000	3	9	8
" 10 000	27	32	22
" 20 000	71	72	54
" 30 000	90	93	83
" 40 000	96	97	93
" 60 000	99	98	98

Diagrammet och sammanställningen åskådliggör den förskjutning mot de lägre inkomstklasserna som fördelningen av förvärvsarbetande män i jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske har gentemot fördelningen av landets samtliga förvärvsarbetande. I sammanställningen kan t. ex. utläsas att över 70 % av de förstnämnda förvärvsarbetande har en inkomst som inte överstiger 20 000 kronor, medan motsvarande tal för landets samtliga förvärvsarbetande är 54 %.

3.12 *Svarsfrekvens och bortfall i undersökningspopulationen*

Jaktundersökningens intervjuformulär sändes ut till intervjupersonerna 10 mars 1969 med begäran om återsändning senast 16 mars 1969. Påminnelsebrev sändes ut 19 och 26 mars samt 2 april. Den 20 mars hade 42 % av 15 028 intervjupersoner sänt in formulär och till den 17 april hade 80 % av stickprovet lämnat formulär. Intervjupersoner som hoppat över någon fråga ombads i särskilt brev komplettera detta och av 2 779 sådana försändelser svarade 70 %. De intervjupersoner som endast meddelat att de inte jagade något under undersökningsåret och inte svarat på några frågor fick en försändelse där de ombads svara på formulärets allmänna frågor. Av 243 sådana personer svarade 40 %.

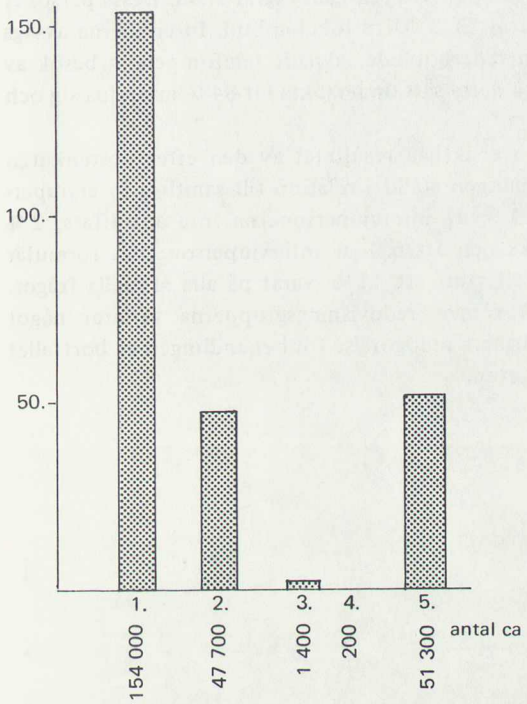

		Hela landet %	Regionerna, proc inom					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Intervjupersonen har svarat på alla aktuella frågor	60	58	57	60	64	61	63
2.	Intervjupersonens formulär innehåller partiellt bortfall	19	20	21	20	17	17	19
3.	Intervjupersonen är "obefintlig"	1	1	–	1	1	–	–
4.	Intervjupersonen är sjuk	–	–	–	–	–	–	0
5.	Intervjupersoner som deltog i bortfallsuppföljningen	20	22	22	19	19	21	18

Tabell 35. Svarsfrekvens och bortfall i undersökningspopulationen (Q=53)

Tabell 35. visar att 60 % av intervjupersonerna svarat på alla aktuella frågor och att någon större avvikelse från detta tal inte föreligger inom någon region. 19 % av intervjupersonerna har hoppat över frågor, utgör s. k. partiellt bortfall. 20 % av alla intervjupersoner har inte lämnat formulär sedan postenkäten avslutades. Dessa personer blev föremål för särskilda åtgärder i bortfallsuppföljningen.

3.13 *Bortfallsuppföljningen, svarsfrekvens och bortfall*

Medelst stickprov har tagits ett systematiskt urval av var fjärde intervjuperson bland dem som inte lämnat formulär i postenkäten samt bland dem som vid postenkäten uttryckligen vägrat svara. Dessa personer kontaktades för intervju av SCB, Ui: s lokalombud. Intervjuerna avsågs ske per telefon eller om vederbörande saknade telefon genom besök av lokalombudet. Av 628 på detta sätt undersökta lät 84 % intervjua sig och 11 % vägrade.

Tabell 36. visar det översiktliga resultatet av den efter postenkäten vidtagna bortfallsuppföljningen ställd i relation till samtliga intervjupersoner. Där framgår att 1 % av intervjupersonerna inte anträffats, 2 % vägrat svara eller är sjuka och att 6 % av intervjupersonernas formulär innehåller partiellt bortfall samt att 11 % svarat på alla aktuella frågor. Relationstalen i de två senare redovisningsgrupperna varierar något mellan regionerna. En närmare redogörelse för behandlingen av bortfallet finns i den tekniska rapporten.

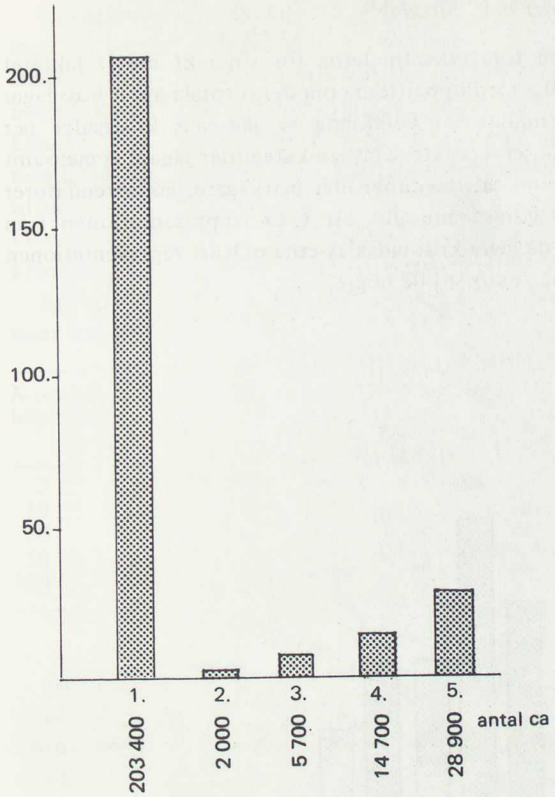

		Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Intervjupersoner som sänt in formulär i postenkäten	80	78	78	81	81	79	82
2.	Intervjupersonen ej anträffad	1	1	1	1	1	1	1
3.	Intervjupersonen vägrar svara eller är sjuk	2	3	3	2	2	2	1
4.	Intervjupersonens formulär innehåller partiellt bortf.	6	6	8	5	3	6	7
5.	Intervjupersonen har svarat på alla aktuella frågor	11	12	10	11	13	12	9

Tabell 36. Bortfallsuppföljningen, svarsfrekvens och bortfall (Q=530)

3.14 *Jägarnas kostnader per "bössdag"*

Jägarnas uppgifter om totala kostnaderna för sin jakt under jaktåret 68/69 har sammanställts med uppgifterna om deras totala antal bössdagar och via dator har erhållits en beräkning av jägarnas kostnader per bössdag. Det bör då observeras att samtliga kategorier jägare gemensamt ingår i beräkningen, som således innehåller markägare, jaktarrendatorer osv. Det kan därför göras sannolikt att t. ex. representationen från markägarna är störst i de lägre kostnadsklasserna och att representationen från jaktarrendatorerna är störst i de högre.

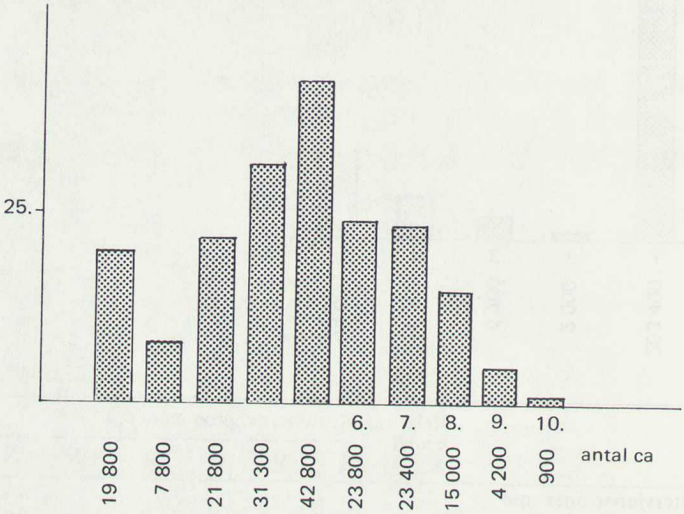

	Utgifter/ bössdag/kr	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	mindre än 2	10	14	15	16	12	5	2
2.	2 < 3	4	6	5	5	4	3	2
3.	3 < 6	11	13	12	14	12	10	7
4.	6 < 10	16	16	17	16	17	17	13
5.	10 < 20	22	21	21	23	21	26	22
6.	20 < 30	12	11	11	11	11	13	18
7.	30 < 50	12	10	12	8	11	14	17
8.	50 < 100	8	7	5	4	9	8	13
9.	100 < 200	2	1	2	1	3	2	4
10.	200 +	–	–	–	–	1	–	1
	(Bortfall: uppgift saknas)	5	7	5	6	6	4	5

Tabell 37. Jägarnas kostnader per bössdag (Q=57)

Tabell 37. visar att 10 % av landets jägare har en kostnad per jaktdag som understiger 2 kronor. De syd- och mellansvenska regionerna har stora relativa andelar i denna kostnadsklass jämfört med de båda norrländska. Den största relativa andelen av landets jägare, 22 %, finns i klassen 10 intill 20 kronor, och motsvarande förhållande råder inom samtliga regioner. Medianen för hela landet och för samtliga regioner utom Ö och ÖN ligger i nämnda klass. Medianen för Ö-regionen ligger i klassen 3 intill 6 kronor och för ÖN-regionen i klassen 20 intill 30 kronor.

En gruppvis summering av procenttalen i tabellens kostnadsklasser visar följande.

Kostn./dag högst./kr.	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
2	10	14	15	16	12	5	2
10	41	49	49	51	45	35	24
30	75	81	81	85	77	74	64
50	87	91	93	93	88	88	81
100	95	98	98	97	97	96	94

Sammanställningen visar att jägarnas fördelning på kostnadsklasser vid jämförelse mellan de syd- och mellansvenska regionerna är tämligen likformig medan de båda norrländska regionerna har en mot dessa avvikande fördelning med lägre andelar jägare som har låga kostnader. ÖN-regionen företer därvid de största avvikelserna. Av jägarna i denna region har 74 % kostnader per jaktdag som överstiger 10 kronor och 36 % kostnader som överstiger 30 kronor. Det förhållandet föreligger således att jägarna i landets viltrikare delar har lägre kostnader per jaktdag än jägarna i landets viltfattigare delar.

3.15 *Jägarnas ålder*

Intervjupersonerna har fått uppge sina personnummer och med ledning av detta har gjorts en fördelning på åldersklasser för landets jägare.

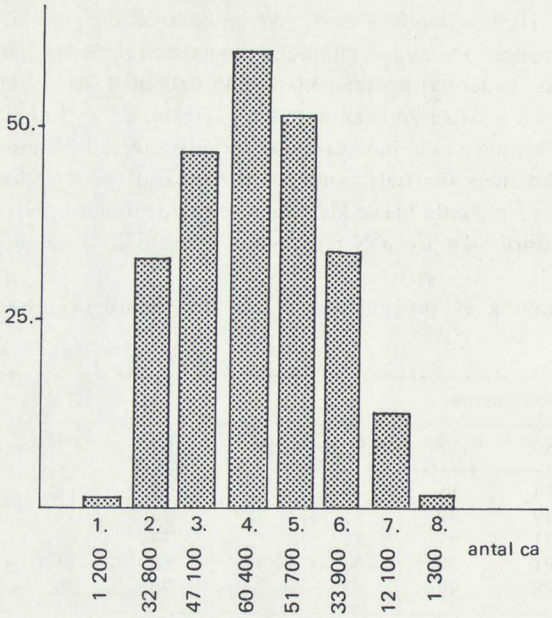

	Ålder	Hela landet %	Regionerna, proc inom reg					
			S	V	Ö	M	NN	ÖN
1.	Yngre än 20	1	1	1	1	–	–	–
2.	20 – 29	14	17	14	13	13	11	15
3.	30 – 39	20	21	20	18	19	19	22
4.	40 – 49	25	25	25	24	25	26	27
5.	50 – 59	21	19	20	24	22	23	20
6.	60 – 69	14	13	14	14	16	15	11
7.	70 – 79	5	4	5	5	6	6	4
8.	80 +	1	1	–	1	–	1	–
	(Bortfall: uppgift saknas)	6	7	7	6	5	5	4

Tabell 38. Jägarnas ålder (Q=53)

Tabell 38. visar jägarnas fördelning på åldersklasser. Medianen ligger i klassen 40–49 år för hela landet och de enskilda regionerna. Av regionerna har NN-regionen den lägsta representationen i de lägre åldersklasserna, yngre än 30 år, 11 %, och S-regionen den högsta 17 %.

En gruppvis summering av procenttalen i åldersklasserna visar följande.

Yngre än/år	Hela landet	Regionerna					
		S	V	Ö	M	NN	ÖN
30	15	18	15	14	13	11	15
50	60	64	60	56	57	56	64
70	95	96	94	94	95	94	95

Sammanställningen visar att av regionerna har S och ÖN de största relativa andelarna yngre jägare, 64 % yngre än 50 år, samt Ö och NN de lägsta, 56 %. Samtliga regioner har ungefär lika stora relativa andelar åldriga jägare, omkring 5 % som är 70 år och äldre.

Den allmänna befolkningsstatistiken visar per den 31.12.1968 följande procentuella åldersfördelning bland rikets manliga befolkning utom åldrarna under 15 år jämförd med jägarnas enligt Tabell 38.

Yngre än/år	Hela landet	Jägarna
20	9	1
20–29	20	14
30–39	15	20
40–49	17	25
50–59	16	21
60–69	13	14
70–79	7	5
80+	2	1

Jämförelsen visar att jägarnas relativa fördelning ligger under rikets manliga befolknings i åldrarna upp till 30 år och att jägarnas relativa andelar i åldersklasserna mellan 30 år och 59 år är avsevärt större än rikets manliga befolknings.

4 Regiontabellerna

4.1 *Förutsättningar*

Jägarnas förhållanden som kartlagts i det föregående har sammanförts parvis i s. k. korstabeller för att belysa graden av samvariation mellan de olika förhållandena. Möjligheterna att framställa sådana korstabeller är som förut nämnts från praktisk synpunkt oändliga varför i det följande endast återges ett litet urval. Detta urval har skett med hänsyn dels till särskilda behov i jaktmarksutredningens arbete, dels till vad läsaren kan förväntas finna vara av allmänt intresse. För det förstnämnda ändamålet har även framställts ytterligare tabeller, vilka av utrymmesskäl inte publicerats i denna bilaga.

Urvalet grupperar sig kring vissa förhållanden som t. ex. folkmängden i jägarens bostadsort m. m. vilket framgår av rubrikerna i det följande. Varje sådan grupp innehåller tabeller som belyser graden av samvariation mellan vissa av jägarens olika förhållanden och det förhållande som gruppen betecknas av.

4.2 *Samvariationen med jägarnas bostadsort*

4.2.1 Jakträttsförhållandet

Samvariationen mellan storleken på älg- och småviltjägarnas bostadsort och deras jakträttsförhållande avseende deras huvudsakliga jaktmark för älg- respektive småviltjakt framgår av följande tabell.

Tabell 39 Älg- och småviltjägarnas jakträttsförhållande fördelat på orttyp

Teckenförklaring

A. Äger jaktmarken helt eller delvis
B. Arrenderar hela jaktmarken
C. Som gäst hos jakträttsinnehavaren
D. Som anställd hos jakträttsinnehavaren
E. Övriga

Hela landet, småviltjägarnas procentuella fördelning

	A.	B.	C.	D. och E.	Totala antalet jäg.
Stor-Stockholm	25	33	33	9	4 000
Tätort större än 50 000 invånare	19	49	28	4	7 700
Tätort större än 15 000 invånare	22	42	24	12	15 000
Tätort större än 2 000 invånare	24	42	22	12	23 000
Tätort mindre än 2 000 invånare och glesbygd	47	29	10	14	116 000

Regionerna, älg- och småviltjägarnas procentuella fördelning

tätort = samtliga tätortsgrader större än 2 000 invånare
glesbygd = tätorter mindre än 2 000 invånare och glesbygd

Älgjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	Tot.antal jägare
S-reg.	tätort	24	49	24	1	2	2 900
	glesbygd	38	38	15	2	5	6 900
V-reg.	tätort	22	44	25	4	4	7 300
	glesbygd	50	24	13	4	9	20 000
Ö-reg.	tätort	21	44	29	4	1	4 500
	glesbygd	49	30	14	2	5	14 000
M-reg.	tätort	19	43	31	2	5	12 000
	glesbygd	36	33	19	5	7	17 000
NN-reg.	tätort	30	32	18	8	11	7 400
	glesbygd	43	32	6	10	10	29 000
ÖN-reg.	tätort	36	39	11	5	9	7 200
	glesbygd	47	30	5	6	12	18 000

Småviltjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	Tot.antal jägare
S-reg.	tätort	18	51	25	2	4	7 300
	glesbygd	48	30	11	4	8	16 000
V-reg.	tätort	25	45	24	4	2	8 500
	glesbygd	51	27	10	4	7	23 000
Ö-reg.	tätort	22	44	30	3	1	6 700
	glesbygd	53	29	11	3	6	19 000
M-reg.	tätort	19	41	32	3	4	14 000
	glesbygd	42	32	14	5	7	22 000
NN-reg.	tätort	26	34	15	11	13	6 100
	glesbygd	45	28	6	9	13	21 000
ÖN-reg.	tätort	30	38	9	3	22	6 600
	glesbygd	46	27	4	5	18	14 000

Tabell 39 visar i sin första del som avser hela landets småviltjägare att de från Stor-Stockholm till 33 % utgörs av jaktarrendatorer respektive sådana småviltjägare som åtkommer sin huvudsakliga jaktmark för småvilt genom att vara gäst hos jakträttsinnehavaren. Stor-Stockholm har det största relativa inslaget av sådana jaktgäster jämfört med övriga tätortsgrader. Detta relativa inslag sjunker något med storleken på tätorterna och är vad avser alla tätortsgrader väl markerat större än glesbygdens inslag, 10 %. Jaktarrendatorernas relativa inslag, 42–49 %, dominerar inom övriga tätortsgrader och i glesbygden dominerar inslaget av småviltjägare som äger sin jaktmark, 47 %.

Den senare delen av tabell 39 avser regionernas älg- och småviltjägare fördelade på större tätorter å ena sidan och å den andra små tätorter med mindre än 2 000 invånare och glesbygd. Respektive region visar genomgående men i olika grad samma förhållanden som nämnts rörande hela landets småviltjägare, dvs. att jaktarrendatorerna dominerar i tätorterna medan markägarna dominerar i glesbygden samt att inslaget av jaktgäster är störst i tätorterna. De syd- och mellansvenska regionerna har i glesbygden genomgående större inslag av jaktgäster avseende älgjakt än småviltjakt. De båda norrländska regionerna och särskilt NN har något större relativt inslag av älg- och småviltjägare som åtkommer sin huvudsakliga jaktmark genom att vara anställda hos jakträttsinnehavaren. Dessa båda regioner har även de största relativa inslagen av gruppen övriga, där t. ex. ÖN-regionens småviltjägare från tätort utgör 22 %. Detta höga relativa tal beror till stor del på förekomsten av till medlemsantalet stora jaktklubbar i Norrbottens inland.

4.2.2 Kostnaden för jaktarrende

Följande tabell visar samvariationen mellan storleken på småviltjägarnas bostadsort och deras personliga kostnad för jaktarrende.

Tabell 40 Småviltjägarnas kostnad för jaktarrende fördelat på orttyp

Teckenförklaring		Kronor
A.	Kostnaden för jaktarrende	– 0
B.	Kostnaden för jaktarrende	1– 100
C.	Kostnaden för jaktarrende	101– 200
D.	Kostnaden för jaktarrende	201– 500
E.	Kostnaden för jaktarrende	501–1 000
F.	Kostnaden för jaktarrende	1 001–1 500
G.	Kostnaden för jaktarrende	1 501–2 000
H.	Kostnaden för jaktarrende	2 001–3 000
I.	Kostnaden för jaktarrende	3 001–5 000
K.	Kostnaden för jaktarrende	5 000+

Hela landet, småviltjägarnas procentuella fördelning

	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.	Totala antalet jäg.
Stor-Stockholm	8	20	16	23	20	3	3	7	0	0	1 300
Tätort större än 50 000 invånare	5	18	17	35	16	5	1	2	0	1	3 700
Tätort större än 15 000 ”	12	35	19	20	10	4	1	0	0	0	6 400
Tätort större än 2 000 ”	13	27	20	28	8	3	0	0	0	0	9 500
Tätort mindre än 2 000 ” och glesbygd	15	35	22	20	6	1	1	0	0	0	33 000

Regionerna, småviltjägarnas procentuella fördelning

tätort = samtliga tätortsgrader större än 2 000 invånare
glesbygd = tätorter mindre än 2 000 invånare och glesbygd

		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	Totala antalet jäg.
S-reg.	tätort	13	16	16	36	14	4	1	1	3 700
	glesbygd	12	19	22	34	11	1	1	0	4 600
V-reg.	tätort	6	23	18	32	13	6	0	1	3 700
	glesbygd	18	24	26	27	4	0	0	0	6 100
Ö-reg.	tätort	9	17	22	38	11	4	1	0	2 800
	glesbygd	8	22	28	26	12	2	2	1	5 500
M-reg.	tätort	9	20	25	24	15	3	1	2	5 600
	glesbygd	14	29	27	21	7	2	0	0	6 600
NN-reg.	tätort	18	52	12	13	2	2	0	0	2 000
	glesbygd	20	60	13	6	0	0	0	0	5 900
ÖN-reg.	tätort	16	63	12	7	1	1	1	0	2 300
	glesbygd	15	65	15	5	0	0	0	0	3 500

Tabell 40 visar översiktligt i sin första del som avser hela landets småviltjägare att andelarna jägare med låga arrendekostnader är störst i glesbygd och avtar med ökande storlek på tätorten samt att andelarna jägare med höga arrendekostnader ökar med ökande storlek på tätorten. Vid beräkning av medianens läge i fördelningarna på de olika bostadsorttyperna framgår att småviltjägare bosatta inom Stor-Stockholm och i tätorter med mer än 50 000 invånare har medianen i arrendekostnads-

klassen 201–500 kronor. Fördelningen av småviltjägare bosatta i tätorter med mer än 15 000 invånare och 2 000 invånare har medianen i kostnadsklassen 101–200 kronor. Småviltjägare i glesbygd och småsamhällen har medianen i klassen 1–100 kronor.

En gruppvis summering av procenttalen i kostnadsklasserna redovisas i följande sammanställning.

	Betalar högst		
	100 kr.	500 kr.	1 500 kr.
Stor-Stockholm	28	67	90
Tätort större än 50 000 invånare	23	75	96
Tätort större än 15 000 ”	47	86	100
Tätort större än 2 000 ”	40	88	99
Tätort mindre än 2 000 ” och glesbygd	50	92	99

Sammanställningen ger ytterligare belysning åt vad som nämnts i det föregående och visar bl. a. att andelen jägare med arrendekostnader som inte överstiger 500 kronor är störst i glesbygd och småsamhällen, 92 %, och att andelen jägare under nämnda kostnadsnivå sjunker med ökande storlek på tätorten. Tätorter med mer än 50 000 invånare har t. ex. 25 % som betalar mer än 500 kronor och Stor-Stockholm har 10 % som betalar mer än 1 500.

Tabellen över den regionvisa fördelningen av småviltjägarna på arrendekostnadsklasser visar översiktligt skillnader mellan fördelningarna på tätort respektive glesbygd inom de tre södra regionerna, S, V och Ö, medan en utjämning av skillnaderna föreligger i de tre norra regionerna. En beräkning av medianens läge visar också att i de tre sydliga regionerna ligger medianen avseende tätorterna i klassen 201–500 kronor och för samma regioners glesbygd i klassen 101–200 kronor. Småviltjägarnas fördelning på tätort respektive glesbygd inom de övriga regionerna, M, NN och ÖN, har medianerna i inbördes samma arrendekostnadsklasser, M-regionen i klassen 101–200 kronor samt de båda norrländska i klassen 1–100 kronor.

En på motsvarande sätt som för hela landet gjord gruppvis summering av procenttalen i kostnadsklasserna ger följande för respektive region.

		Medianens läge, klass	Betalar högst 100 kr.	500 kr.	1 500 kr.
S-regionen	tätort	D.	29	81	99
	glesbygd	C.	31	87	99
V-regionen	tätort	D.	29	79	98
	glesbygd	C.	42	95	99
Ö-regionen	tätort	D.	26	86	101
	glesbygd	C.	30	84	98
M-regionen	tätort	C.	29	78	96
	glesbygd	C.	43	91	100
NN-regionen	tätort	B.	70	95	99
	glesbygd	B.	80	99	99
ÖN-regionen	tätort	B.	79	98	100
	glesbygd	B.	80	100	100

4.2.3 Reseavstånd till huvudsakliga jaktmarken

Följande tabell belyser samvariationen mellan storleken på älg- och småviltjägarnas bostadsort och deras reseavstånd till huvudsakliga jaktmarken för älg- respektive småviltjakt.

Tabell 41 Älg- och småviltjägarnas reseavstånd till sin huvudsakliga jaktmark fördelat på orttyp

Teckenförklaring

A. 0– 2 km
B. 2– 5 ”
C. 5– 10 ”
D. 10– 50 ”
E. 50–100 ”
F. 100–250 ”
G. 250–500 ”
H. 500– ”

tätort = samtliga tätortsgrader större än 2 000 invånare

glesbygd = tätorter mindre än 2 000 invånare och glesbygd

Regionerna, älg- och småviltjägarnas procentuella fördelning

Älgjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H	Tot.antal jägare
S-reg.	tätort	4	4	8	48	13	19	2	3	2 900
	glesbygd	47	12	10	21	5	2	1	1	7 000
V-reg.	tätort	4	6	13	40	15	16	2	3	7 200
	glesbygd	55	12	13	15	3	1	0	0	20 000
Ö-reg.	tätort	3	8	20	54	9	4	1	1	4 500
	glesbygd	58	14	12	13	1	1	0	0	14 000
M-reg.	tätort	4	4	10	39	12	12	13	6	12 000
	glesbygd	54	10	12	16	4	1	3	2	18 000
NN-reg.	tätort	6	7	13	41	15	11	5	2	7 400
	glesbygd	38	13	15	30	3	1	1	0	29 000
ÖN-reg.	tätort	4	3	6	43	23	15	5	1	7 100
	glesbygd	47	12	13	23	3	1	0	0	18 000

Småviltjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	Tot.antal jägare
S.reg.	tätort	8	12	15	46	10	8	1	0	7 200
	glesbygd	63	11	9	12	3	1	0	0	16 000
V-reg.	tätort	5	8	15	48	12	10	1	1	8 500
	glesbygd	63	10	10	14	2	1	0	0	23 000
Ö-reg.	tätort	4	7	19	59	8	3	1	0	6 600
	glesbygd	64	12	10	13	1	1	0	0	19 000
M-reg.	tätort	4	5	12	44	13	10	9	3	14 000
	glesbygd	63	10	10	11	3	1	1	0	22 000
NN-reg.	tätort	6	9	15	42	13	9	4	1	6 100
	glesbygd	46	14	12	25	2	0	0	0	21 000
ÖN-reg.	tätort	9	3	7	45	21	11	4	1	6 500
	glesbygd	55	12	9	20	3	1	0	0	14 000

Tabell 41 visar graden av de stora skillnader som föreligger i fördelningarna av såväl älg- som småviltjägarna mellan tätorter och glesbygd inom samtliga regioner vad avser reseavståndet till huvudsakliga jaktmarken. Fördelningarna av älgjägarna från glesbygd inom V-, Ö- och M-regionerna har medianen i lägsta klassen, 0–2 km, och de två övriga regionerna i klassen därefter. Fördelningarna av älgjägarna från tätort har medianen i klassen 10–50 km, inom samtliga regioner.

Medianen för småviltjägarna från tätort ligger i klassen 10–50 km inom samtliga regioner och för småviltjägare i glesbygd i klassen 0–2 km inom samtliga regioner utom NN.

En gruppvis summering av klasserna med gränser lagda vid "gångavståndet", 2 km, "bil-ut-och-åter-över-dagen-avståndet", 50 km, "övernattning-med-matsäck-avståndet", 250 km visar följande.

		Älgjägarna			Småviltjägarna		
		Färdas högst			Färdas högst		
		2 km	50 km	250 km	2 km	50 km	250 km
S-reg.	tätort	4	64	96	8	81	99
	glesbygd	47	90	97	63	95	99
V-reg.	tätort	4	63	94	5	76	98
	glesbygd	55	95	99	63	97	100
Ö-reg.	tätort	3	85	98	4	89	100
	glesbygd	58	97	99	64	99	101
M-reg.	tätort	4	57	81	4	65	88
	glesbygd	54	92	97	63	94	98
NN-reg.	tätort	6	67	93	6	72	94
	glesbygd	38	96	100	46	97	99
ÖN-reg.	tätort	4	56	94	9	64	96
	glesbygd	47	95	99	55	96	100

Av sammanställningen framgår allmänt i vilken grad glesbygdens jägare gynnas i förhållande till tätorternas i fråga om att lätt nå sina jaktmarker och därvid tycks ha obetydliga utgifter för resor och logi Skillnader mellan tätorternas älgjägares och småviltjägares situation i nämnt avseende framgår tydligast vid jämförelse mellan dem vid avståndet 50 km. Uppmärksamhet kan riktas mot jägarna i M-regionens tätorter där 19 respektive 12 % reser längre än 250 km för att nå sin huvudsakliga jaktmark och vidare mot Ö-regionen som uppvisar de minst markerade skillnaderna.

4.2.4 Bössdagar som gäst på annan mark än den huvudsakliga jaktmarken

Samvariationen mellan storleken på älg- och småviltjägarnas bostadsort och deras bössdagar som gäst på annan mark än sin huvudsakliga framgår av följande tabell. Bössdagarna på huvudsakliga jaktmarken för de jägare som åtkommer denna mark genom att vara jaktgäster ingår således inte i tabellen. Vid de kommentarer som görs till tabellens procenttal bör även – vilket också gäller övriga tabeller – beaktas de absoluta talen till höger i tabellen som t. ex. kan göra att en stor relativ andel jägare från tätort omräknat i absoluta tal kan vara lika stor som en tämligen liten procentuell andel jägare från glesbygd.

Tabell 42 Älg- och småviltjägarnas bössdagar som gäst på annan mark än sin huvudsakliga fördelat på orttyp

Teckenförklaring

A. 0 dagar
B. 1– 2 ”
C. 3– 5 ”
D. 6–10 ”
E. 11–15 ”
F. 16–20 ”
G. 21–30 ”

tätort = samtliga tätortsgrader större än 2 000 invånare

glesbygd = tätort mindre än 2 000 invånare och glesbygd

Regionerna, älg- och småviltjägarnas procentuella fördelning

Älgjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	Tot.antal jägare
S-reg.	tätort	63	15	21	0	0	0	0	2 900
	glesbygd	69	14	15	2	0	0	0	7 000
V-reg.	tätort	60	13	24	3	0	0	0	7 300
	glesbygd	77	8	12	3	0	0	0	20 000
Ö-reg.	tätort	56	17	22	4	0	0	0	4 500
	glesbygd	74	11	13	2	0	0	0	14 000
M-reg.	tätort	54	13	28	5	0	0	0	12 000
	glesbygd	68	10	16	5	0	0	0	18 000
NN-reg.	tätort	77	8	11	4	0	0	0	7 400
	glesbygd	86	6	6	1	0	0	0	29 000
ÖN-reg.	tätort	82	13	2	1	0	0	0	7 200
	glesbygd	89	8	2	1	0	0	0	19 000

Småviltjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	Tot.antal jägare
S-reg.	tätort	42	11	15	19	4	3	3	7 300
	glesbygd	58	10	12	12	4	2	2	16 000
V-reg.	tätort	47	11	14	16	5	3	2	8 500
	glesbygd	67	8	11	7	2	3	2	23 000
Ö-reg.	tätort	35	14	21	13	8	4	3	6 700
	glesbygd	62	10	13	7	3	2	1	19 000
M-reg.	tätort	42	11	18	13	6	4	4	14 000
	glesbygd	66	6	10	9	4	1	2	22 000
NN-reg.	tätort	62	12	11	7	4	2	0	6 100
	glesbygd	82	5	5	4	1	1	1	21 000
ÖN-reg.	tätort	68	11	12	4	2	1	1	6 700
	glesbygd	83	5	6	3	2	0	0	14 000

Tabell 42 visar att älgjägarna från tätort inom samtliga regioner i högre grad än glesbygdens älgjägare jagar som gäst på annan mark än sin huvudsakliga. De förstnämnda har därvid inom samtliga regioner utom ÖN sin största relativa andel i klassen 3–5 dagar. ÖN-regionen hade vid tiden för undersökningen det lägsta antalet allmänna jaktdagar, 2 dagar, av regionerna. M-regionens älgjägare från tätort har den lägsta relativa andelen som inte jagat som gäst, 54 %.

Fördelningarna av småviltjägarna visar allmänt vid jämförelse med älgjägarnas att fler jägare utnyttjar möjligheterna att jaga som gäst och även har större andelar i klasserna med stort antal bössdagar. Småviltjägarna från tätorter i Syd- och Mellansverige och särskilt Ö-regionens har de största relativa andelarna i detta avsende.

4.2.5 Bössdagar totalt under jaktåret

Samvariationen mellan jägarnas totala antal bössdagar under jaktåret 68/69 och storleken på deras bostadsort framgår av följande tabell.

Tabell 43 Jägarnas totala antal bössdagar fördelat på orttyp

Teckenförklaring

A. 1– 2 dagar
B. 3– 5 ”
C. 6– 10 ”
D. 11– 15 ”
E. 16– 20 ”
F. 21– 30 ”
G. 31– 50 ”
H. 51–100 ”

tätort = samtliga tätortsgrader större än 2 000 invånare

glesbygd = tätort mindre än 2 000 invånare och glesbygd

Regionerna, jägarnas procentuella fördelning

		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	Tot.antal jägare
S-reg.	tätort	4	12	20	16	10	20	12	5	7 500
	glesbygd	8	11	21	18	11	16	12	2	16 000
V-reg.	tätort	7	17	15	18	11	13	12	6	9 900
	glesbygd	4	16	20	16	12	17	12	3	26 000
Ö-reg.	tätort	4	10	18	13	14	20	16	4	6 700
	glesbygd	4	13	17	17	14	19	13	4	20 000
M-reg.	tätort	5	14	19	15	15	15	12	5	16 000
	glesbygd	4	13	18	19	13	16	12	3	23 000
NN-reg.	tätort	8	22	22	15	11	13	7	2	8 700
	glesbygd	7	23	22	16	12	11	8	1	32 000
ÖN-reg.	tätort	17	14	21	16	11	13	7	1	9 000
	glesbygd	20	15	21	16	10	10	6	2	21 000

Följande sammanställning utgör en gruppvis summering av procenttalen i klasserna.

		Medianens läge, klass	Jagade högst		
			5 dagar	15 dagar	30 dagar
S-reg.	tätort	D.	16	52	82
	glesbygd	D.	19	58	85
V-reg.	tätort	D.	24	57	81
	glesbygd	D.	20	56	85
Ö-reg.	tätort	E.	14	45	79
	glesbygd	D.	17	54	83
M-reg.	tätort	D.	19	53	83
	glesbygd	D.	17	54	83
NN-reg.	tätort	C.	30	67	91
	glesbygd	C.	30	68	91
ÖN-reg.	tätort	C.	31	68	92
	glesbygd	C.	35	72	92

Tabell 43 visar allmänt att fördelningarna av jägare från tätort respektive glesbygd regionvis i stort överensstämmer utom i Ö-regionen där jägarna från tätort har ett större relativt inslag av sådana som jagar många dagar än jägarna från glesbygden.

4.2.6 Av jägarna uppgivna kostnader för sin jakt

Följande tabell belyser graden av samvariation mellan storleken på jägarnas bostadsort och deras kostnader för jakten under jaktåret 68/69. Det som avses är kostnader för jaktarrende, resor mellan bostad och jaktmark där resa med egen bil beräknas till tre kronor per mil, inkvartering och ammunition.

Tabell 44 Av jägarna uppgivna kostnader för sin jakt fördelat på orttyp

Teckenförklaring

A. 0 kronor
B. 1– 100 ”
C. 101– 200 ”
D. 201– 500 ”
E. 501–1 000 ”
F. 1 001–1 500 ”
G. 1 501–2 000 ”
H. 2 001–3 000 ”

tätort = samtliga tätortsgrader större än 2 000 invånare

glesbygd = tätort mindre än 2 000 invånare och glesbygd

Regionerna, jägarnas procentuella fördelning

		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	Tot.antal jägare
S-reg.	tätort	2	21	16	28	19	7	4	1	7 100
	glesbygd	6	44	15	21	9	3	1	1	16 000
V-reg.	tätort	1	18	18	29	20	7	2	2	9 700
	glesbygd	8	47	17	21	7	1	0	0	25 000
Ö-reg.	tätort	4	20	16	31	15	7	2	3	6 600
	glesbygd	9	42	16	21	8	2	1	1	20 000
M-reg.	tätort	3	20	13	33	18	7	2	2	15 000
	glesbygd	6	43	15	23	10	2	1	1	22 000
NN-reg.	tätort	1	21	26	34	14	3	1	1	8 500
	glesbygd	3	38	26	26	6	1	0	0	31 000
ÖN-reg.	tätort	1	16	19	39	20	3	2	0	8 800
	glesbygd	2	37	25	27	8	1	0	0	21 000

Tabell 44 visar att fördelningarna av jägare från tätort inom samtliga regioner har avsevärt större relativa andelar i de högre kostnadsklasserna än jägarna från glesbygd. Den förstnämnda fördelningen har sina största relativa andelar i klassen 201–500 kronor och de senare har sina i klassen 1–100 kronor.

Följande sammanställning utgör en gruppvis summering av procenttalen i kostnadsklasserna.

		Medianens läge, klass	Hade kostnader för högst		
			100 kr.	500 kr.	1 500 kr.
S-reg.	tätort	D.	23	67	93
	glesbygd	B.	50	86	98
V-reg.	tätort	D.	19	66	93
	glesbygd	B.	55	93	101
Ö-reg.	tätort	D.	24	71	93
	glesbygd	B.	51	88	98
M-reg.	tätort	D.	23	69	94
	glesbygd	C.	49	87	99
NN-reg.	tätort	D.	22	82	99
	glesbygd	C.	41	93	100
ÖN-reg.	tätort	D.	17	75	98
	glesbygd	C.	39	91	100

4.2.7 Jägarnas inkomst

Samvariationen mellan storleken på jägarnas bostadsort och deras inkomst år 1968 framgår av följande tabell. Med inkomst avses jägarens och makens/makans sammanlagda inkomst att taxera till statlig inkomstskatt enligt självdeklarationen för inkomståret 1968.

Tabell 45 Jägarnas taxerade inkomst år 1968 fördelat på orttyp

Teckenförklaring

A. Mindre än 10 001 kronor
B. 10 001– 30 000 kronor
C. 30 001– 50 000 kronor
D. 50 001–100 000 kronor
E. Mer än 100 001 kronor

tätort = samtliga tätortsgrader större än 2 000 invånare
glesbygd = tätort mindre än 2 000 invånare och glesbygd

Regionerna, jägarnas procentuella fördelning

		A.	B.	C.	D.	E.	Tot.antal jägare
S-reg.	tätort	7	57	26	8	2	9 300
	glesbygd	22	62	12	2	1	20 000
V-reg.	tätort	8	60	24	7	1	12 000
	glesbygd	30	60	8	2	0	31 000
Ö-reg.	tätort	9	62	22	7	0	8 200
	glesbygd	27	64	8	1	0	24 000
M-reg.	tätort	4	51	32	11	2	20 000
	glesbygd	23	62	12	3	0	27 000
NN-reg.	tätort	6	59	28	8	0	10 000
	glesbygd	27	63	9	1	0	36 000
ÖN-reg.	tätort	8	57	29	6	0	10 000
	glesbygd	27	64	8	1	0	24 000

Tabell 45 visar att fördelningarna av jägare från tätort inom samtliga regioner har avsevärt lägre relativa andelar i den lägsta inkomstklassen och större relativa andelar i de högre inkomstklasserna än jägarna från glesbygd inom samtliga regioner.

En summering av procenttalen i inkomstklasserna visar följande.

		Inkomsten var högst		
		10 001 kr.	30 000 kr.	50 000 kr.
S-reg.	tätort	7	64	90
	glesbygd	22	84	96
V-reg.	tätort	8	68	92
	glesbygd	30	90	98
Ö-reg.	tätort	9	71	93
	glesbygd	27	91	99
M-reg.	tätort	4	55	87
	glesbygd	23	85	97
NN-reg.	tätort	6	65	93
	glesbygd	27	90	99
ÖN-reg.	tätort	8	65	94
	glesbygd	27	91	99

Från sammanställningen kan bl. a. utläsas att jägarna från glesbygden i V-regionen har den högsta relativa andelen av regionerna, 30 %, i gruppen med lägsta inkomsten och att jägarna från tätort i M-regionen har den högsta relativa andelen, 13 %, som har inkomster överstigande 50 000 kronor.

4.3 *Samvariationen med om huvudsakliga jaktmarken ligger i eller utanför jaktvårdsområde*

4.3.1 Jakträttsförhållandet

Följande tabell visar samvariationen mellan älg- och småviltjägarnas jakträttsförhållande under vilket de åtkommer sin huvudsakliga jaktmark för älg- respektive småviltjakt och om nämnda jaktmark ligger i av länsstyrelse fastställt jaktvårdsområde eller utanför.

Tabell 46 Älg- och småviltjägarnas jakträttsförhållande fördelat på om huvudsakliga jaktmarken ligger i jaktvårdsområde eller inte

Teckenförklaring

A. Äger jaktmarken helt eller delvis
B. Jakträtten ingår i jordbruksarrende
C. Arrenderar hela jaktmarken
D. Som gäst hos jakträttsinnehavaren
E. Som anställd hos jakträttsinnehavaren
F. Korttidsupplåtelse
G. Annat rättsförhållande
H. Annat rättsförhållande och anger "jaktklubb" o. d.

Jvo = Jaktvårdsområde

Hela landet, älg- och småviltjägarnas fördelning

Älgjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	Tot.antal jägare
Tillhör jvo	45	2	31	9	5	4	0	6	40 000
Tillhör inte jvo	37	2	35	16	6	2	0	2	107 000

Småviltjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	Tot.antal jägare
Tillhör jvo	41	3	32	9	4	5	1	6	40 000
Tillhör inte jvo	40	3	33	15	5	2	1	1	124 000

Regionerna, älg- och småviltjägarnas fördelning

Älgjägarna		A.	C.	D.	E.	Tot.antal jägare
S-reg.	jvo	45	39	14	0	2 600
	inte jvo	31	43	18	3	7 200
V-reg.	jvo	48	23	10	7	6 800
	inte jvo	41	32	18	3	21 000
Ö-reg.	jvo	50	29	12	3	4 300
	inte jvo	40	35	19	3	13 700
M-reg.	jvo	35	36	16	1	6 800
	inte jvo	27	37	26	4	23 000
NN-reg.	jvo	48	28	5	7	11 300
	inte jvo	37	34	10	11	25 000
ÖN-reg.	jvo	41	35	3	5	8 000
	inte jvo	46	32	8	6	18 000

Småviltjägarna		A.	C.	D.	E.	Tot.antal jägare
S-reg.	jvo	43	37	12	1	5 500
	inte jvo	37	37	16	4	18 000
V-reg.	jvo	49	28	8	7	6 500
	inte jvo	44	33	15	4	25 000
Ö-reg.	jvo	43	32	17	3	4 300
	inte jvo	45	33	15	3	22 000
M-reg.	jvo	33	38	16	3	7 300
	inte jvo	33	35	22	5	29 000
NN-reg.	jvo	45	29	3	6	9 400
	inte jvo	38	30	11	11	18 000
ÖN-reg.	jvo	33	30	3	3	7 300
	inte jvo	45	31	7	5	13 000

Tabell 46 visar i sin första del som avser hela landet att fördelningen av älgjägare inom jaktvårdsområde har något större andel markägare, 45 %, än fördelningen av älgjägare vilkas huvudsakliga jaktmark inte tillhör jaktvårdsområde, 37 %. Den näst största gruppen, jaktarrendatorerna, har något större relativ andel bland dem som jagar på mark utanför jaktvårdsområde än bland dem som jagar inom sådant område. Skillnaden mellan de relativa andelarna jaktgäster i de båda nämnda fördelningarna bör observeras ävensom skillnaderna i de absoluta tal som avser respektive fördelning, 40 000 respektive 107 000 älgjägare.

Fördelningarna som avser hela landets småviltjägare visar små skillnader mellan de relativa andelarna markägare och jaktarrendatorer samt skillnad mellan jaktgästerna. I övrigt bör motsvarande som nämnts om älgjägarna även observeras rörande småviltjägarna.

Den del av tabellen som visar regionernas fördelningar bör läsas med utgångspunkt i de kommentarer som gjorts beträffande fördelningarna av hela landets jägare. De mest markerade skillnaderna jämfört med hela landets fördelningar föreligger inom M- och ÖN-regionerna.

4.3.2 Storleken på älg- och småviltjägarnas huvudsakliga jaktmark

Samvariationen mellan älg- respektive småviltjägarna vad avser om deras huvudsakliga jaktmark tillhör jaktvårdsområde eller inte och storleken på denna mark framgår av följande tabell.

Tabell 47 Storleken på älg- och småviltjägarnas huvudsakliga jaktmark

Teckenförklaring

A. Mindre än 20 hektar
B. 20– 49
C. 50– 99
D. 100– 199
E. 200– 499
F. 500– 999
G. 1 000–1 999
H. 2 000–2 999
I. 3 000–4 999
J. 5 000+

Jvo = Jaktvårdsområde

Hela landet, älg- och småviltjägarnas fördelning

Älgjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.	Tot.antal jägare
Tillhör jvo	1	2	4	7	10	10	16	12	17	21	40 000
Tillhör inte jvo	2	3	6	11	18	17	18	8	7	10	107 000

Småviltjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.	Tot.antal jägare
Tillhör jvo	3	6	9	11	16	9	9	7	10	20	40 000
Tillhör inte jvo	4	8	12	17	23	13	9	4	3	6	124 000

Regionerna, älg- och småviltjägarnas fördelning

Älgjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.	Tot.antal jägare
S-reg.	jvo	1	2	11	25	22	16	17	3	1	2	2 600
	inte jvo	2	5	11	25	23	19	12	2	1	1	7 200
V-reg.	jvo	1	4	6	7	6	11	17	15	21	13	6 800
	inte jvo	2	4	6	10	21	20	21	7	4	4	21 000
Ö-reg.	jvo	2	3	4	9	12	18	28	13	8	3	4 300
	inte jvo	1	2	5	12	20	21	22	9	6	2	13 700
M-reg.	jvo	1	2	6	7	19	16	19	9	9	11	6 800
	inte jvo	2	5	8	16	24	18	14	5	3	5	23 000
NN-reg.	jvo	2	2	2	5	7	6	13	15	19	29	11 300
	inte jvo	2	2	3	7	12	14	19	13	12	17	25 000
ÖN-reg.	jvo	1	1	1	2	4	4	9	12	26	40	8 000
	inte jvo	1	2	4	5	12	12	15	11	15	22	18 000

Småviltjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.	Tot.antal jägare
S-reg.	jvo	10	18	19	22	19	6	5	0	0	0	5 500
	inte jvo	9	19	21	24	17	7	3	1	1	0	18 000
V-reg.	jvo	2	5	10	11	19	10	9	9	13	13	6 500
	inte jvo	4	8	12	19	28	14	9	2	2	3	25 000
Ö-reg.	jvo	3	12	14	18	28	10	7	2	2	2	4 300
	inte jvo	3	6	14	23	30	15	6	2	0	1	22 000
M-reg.	jvo	3	3	11	16	21	15	12	5	6	9	7 300
	inte jvo	3	8	14	18	25	13	10	4	2	3	29 000
NN-reg.	jvo	2	2	3	3	9	7	17	13	13	35	9 400
	inte jvo	2	3	6	7	15	12	17	10	9	19	18 000
ÖN-reg.	jvo	1	1	0	2	4	5	10	9	21	47	7 300
	inte jvo	2	2	5	7	13	14	12	11	12	21	13 000

Följande sammanställning utgör en gruppvis summering av procenttalen i klasserna.

		Älgjägarna					Småviltjägarna				
		Medianens läge	Den huvudsakliga jaktmarken är mindre än				Medianens läge	Den huvudsakliga jaktmarken är mindre än			
			50	200	1 000	3 000 ha		50	200	1 000	3 000 ha
Hela landet	jvo	G.	3	14	34	62	F.	9	29	54	70
	ej jvo	F.	5	22	57	83	E.	12	41	77	90
S-reg.	jvo	E.	3	39	77	97	D.	28	69	94	99
	ej jvo	E.	7	43	85	99	D.	28	73	97	101
V-reg.	jvo	G.	5	18	35	67	F.	7	28	57	75
	ej jvo	F.	6	22	63	91	E.	12	43	85	96
Ö-reg.	jvo	G.	5	18	48	89	E.	15	47	85	94
	ej jvo	F.	3	20	61	92	E.	9	46	91	99
M-reg.	jvo	F.	3	16	51	79	E.	6	33	69	86
	ej jvo	E.	7	31	73	92	E.	11	43	81	95
NN-reg.	jvo	H.	4	11	24	52	H.	4	10	26	56
	ej jvo	G.	4	14	40	72	G.	5	18	45	72
ÖN-reg.	jvo	I.	2	5	13	34	I.	2	4	13	32
	ej jvo	G.	3	12	36	62	G.	4	16	43	66

Tabell 47 och den därefter följande sammanställningen visar allmänt i vilken omfattning jaktvårdsområdesbildning genom regler om s. k. gemensamjakt bidragit till att eliminera jakt begränsad till förhållandevis små arealer. Nämnda regler tillämpas på så sätt att följande kan sägas gälla generellt för respektive landsdel. Inom de norrländska jaktvårdsområdena bedrivs såväl älg- som småviltjakt gemensamt över fastighetsgränserna. I de mellansvenska jaktvårdsområdena sker älgjakt gemensamt över fastighetsgränserna och i landets södra delar bedrivs såväl älg- som småviltjakt företrädesvis inom varje fastighet för sig. Den redovisning som avser hela landets älgjägare visar t. ex. att av dem som jagar inom

jaktvårdsområde har 34 % en jaktmark som är mindre än 1 000 hektar, jämfört med 57 % av dem som jagar utanför jaktvårdsområde. Det bör då även observeras att dessa procent utgör andelar av de absoluta talen 40 000 respektive 107 000 jägare.

Av landets 40 000 småviltjägare som jagar inom jaktvårdsområde har t. ex. 29 % marker som är mindre än 200 hektar och av 124 000 jägare som jagar utanför jaktvårdsområde har 41 % marker av nämnda storlek.

De regionvisa fördelningarna återspeglar vad som allmänt nämnts i det föregående om reglerna för jaktutövningen inom jaktvårdsområde. Vad avser t. ex. älgjakten i S-regionen kan avläsas en viss, mindre effekt av jaktvårdsområdesbildningen medan för småviltjägarna inom samma region inte förefinns nämnvärd skillnad mellan fördelningarna av jägare inom respektive utanför jaktvårdsområde. V-regionen kan tjäna som exempel på stora skillnader mellan fördelningarna avseende såväl älg- som småviltjägarna vilket bl. a. torde bero på ett framgångsrikt arbete med jaktvårdsområden inom främst Värmlands län. Ö-regionen visar relativt små skillnader mellan fördelningarna av älg- och småviltjägare inom respektive utanför jaktvårdsområde medan M-, NN- och ÖN-regionernas fördelningar visar påtagliga skillnader.

4.3.3 Älg- och småviltjägarnas bössdagar i sin huvudsakliga jaktmark

Följande tabell visar samvariationen mellan älg- och småviltjägarnas antal bössdagar under jaktåret 68/69 i sin huvudsakliga jaktmark för älg- respektive småviltjakt och om denna mark tillhör jaktvårdsområde eller inte.

Tabell 48 Älg- och småviltjägarnas bössdagar i sin huvudsakliga jaktmark

Teckenförklaring

A. 1– 2 dagar
B. 3– 5 ”
C. 6– 10 ”
D. 11– 15 ”
E. 16– 20 ”
F. 21– 30 ”

Jvo = Jaktvårdsområde

Vad avser älgjägarna:
G. 31– 40 dagar
H. 41– 50 ”
I. 51+ ”

Vad avser småviltjägarna:
G. 31– 50 dagar
H. 51–100 ”
I. 101+ ”

Hela landet, älg- och småviltjägarnas fördelning

Älgjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	Tot.antal jägare
Tillhör jvo	18	49	27	5	1	0	0	0	0	40 000
Tillhör inte jvo	24	59	13	3	1	0	0	0	0	107 000

Småviltjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	Tot.antal jägare
Tillhör jvo	8	18	27	17	12	12	5	1	0	40 000
Tillhör inte jvo	8	18	25	17	12	12	6	1	0	124 000

Regionerna, älg- och småviltjägarnas fördelning

Älgjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	Tot.antal jägare
S-reg.	jvo	19	72	8	1	0	0	0	0	0	2 600
	inte jvo	19	73	6	2	0	0	0	0	0	7 200
V-reg.	jvo	14	57	25	4	1	0	0	0	0	6 800
	inte jvo	11	77	11	1	0	0	0	0	0	21 000
Ö-reg.	jvo	29	42	24	4	0	0	0	0	0	4 300
	inte jvo	15	69	14	2	0	0	0	0	0	13 700
M-reg.	jvo	17	49	27	3	1	0	0	0	0	6 800
	inte jvo	15	71	10	3	0	0	0	0	0	23 000
NN-reg.	jvo	9	53	31	6	1	0	0	0	0	11 300
	inte jvo	21	56	16	5	1	0	0	0	0	25 000
ÖN-reg.	jvo	27	31	32	9	0	0	0	0	0	8 000
	inte jvo	62	16	17	4	0	0	0	0	0	18 000

Småviltjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	Tot.antal jägare
S-reg.	jvo	8	14	33	16	9	13	6	2	0	5 500
	inte jvo	8	17	24	18	11	13	6	2	1	18 000
V-reg.	jvo	5	19	29	18	10	12	5	1	0	6 500
	inte jvo	7	16	26	17	12	14	8	1	0	25 000
Ö-reg.	jvo	5	17	29	18	14	14	3	1	0	4 300
	inte jvo	6	16	23	16	16	13	7	3	0	22 000
M-reg.	jvo	6	16	26	18	14	13	6	1	0	7 300
	inte jvo	7	18	26	18	14	13	6	1	0	29 000
NN-reg.	jvo	10	18	24	17	15	11	3	0	0	9 400
	inte jvo	9	24	26	18	9	9	4	1	0	18 000
ÖN-reg.	jvo	11	23	24	17	11	9	5	1	0	7 300
	inte jvo	12	22	25	15	10	10	3	1	0	13 000

Följande sammanställning utgör en gruppvis summering av procenttalen i klasserna.

		Älgjägarna Jagade högst			Småviltjägarna Jagade högst		
		2 dag.	5 dag.	10 dag.	5 dag.	15 dag.	30 dag.
Hela landet	jvo	18	67	94	26	70	94
	inte jvo	24	83	96	26	68	92
S-reg.	jvo	19	91	99	22	71	93
	inte jvo	19	92	98	25	67	91
V-reg.	jvo	14	71	96	24	71	93
	inte jvo	11	88	99	23	66	92
Ö-reg.	jvo	29	71	95	22	69	97
	inte jvo	15	84	98	22	61	90
M-reg.	jvo	17	66	93	22	66	93
	inte jvo	15	86	96	25	69	96
NN-reg.	jvo	9	62	93	28	69	95
	inte jvo	21	77	93	33	77	95
ÖN-reg.	jvo	27	58	90	34	75	95
	inte jvo	62	78	95	34	74	94

Tabell 48 visar i sin första del som avser fördelningarna av hela landets älgjägare vilka jagar inom respektive utanför jaktvårdsområde att de som jagar inom sådant område har mindre andelar i klasserna med det lägre antalet dagar än de som jagar utanför jaktvårdsområde. Detta förhållande får ökad belysning av motsvarande del i den närmast föregående sammanställningen. Där framgår t. ex. att 83 % av dem som jagar utanför jaktvårdsområde inte jagade mer än 5 dagar mot 67 % av dem som jagar inom sådant område.

De regionvisa fördelningarna av älgjägarna visar i S-regionen ingen större skillnad mellan dem som jagar inom eller utanför jaktvårdsområde, medan det inom övriga regioner föreligger väl markerade skillnader vilka framträder särskilt tydligt i sammanställningens kolumn, "jagade högst 5 dagar".

Fördelningarna som avser hela landets småviltjägare visar små skillnader mellan dem som jagar inom respektive utanför jaktvårdsområde. De regionvisa fördelningarna uppvisar vissa inbördes skillnader som bäst framträder i sammanställningens kolumn vilken avser dem som jagade högst 15 dagar.

4.4 *Samvariationen mellan vissa förhållanden som rör jaktarrende*

4.4.1 Skriftligt eller muntligt arrende och storleken på jaktmarken

Följande tabell avser att belysa samvariationen mellan den typ av överenskommelse – skriftlig eller muntlig – som markägare träffar med jägare vid upplåtelse av jakt, s. k. jaktarrende, och storleken på den upplåtna marken. Tabellen avser dem som åtkommer sin huvudsakliga jaktmark för älg- respektive småviltjakt genom jaktarrende.

Tabell 49 Typ av överenskommelse och jaktmarkens storlek

Teckenförklaring

A. Mindre än 20 hektar
B. 20– 49
C. 50– 99
D. 100– 199
E. 200– 499
F. 500– 999
G. 1 000–1 999
H. 2 000–2 999
I. 3 000–4 999
J. 5 000+

Hela landet, älg- och småviltjägarnas fördelning

Älgjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.	Tot.antal jägare
Skriftlig	1	1	2	8	19	18	19	10	11	11	37 000
Muntlig	2	3	8	14	25	14	17	6	7	4	11 000

Småviltjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.	Tot.antal jägare
Skriftlig	1	2	6	13	24	17	15	6	6	9	39 000
Muntlig	3	8	14	24	29	11	6	2	2	1	15 000

Regionerna, älg- och småviltjägarnas fördelning

Älgjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.	Tot.antal jägare
S-reg.	Skriftlig	1	1	6	29	29	23	10	2	1	0	2 900
	Muntlig	1	2	19	31	26	13	5	0	1	1	1 200
V-reg.	Skriftlig	1	1	4	6	28	23	21	7	6	4	5 700
	Muntlig	1	5	8	12	23	18	25	6	1	2	2 400
Ö-reg.	Skriftlig	0	0	3	8	25	23	22	10	7	1	4 400
	Muntlig	3	2	5	14	20	18	23	9	6	1	1 500
M-reg.	Skriftlig	0	2	3	9	23	24	21	8	5	4	8 300
	Muntlig	0	6	7	18	40	15	9	2	1	3	2 500
NN-reg.	Skriftlig	2	0	1	5	10	12	24	15	16	15	9 100
	Muntlig	2	2	6	9	16	10	18	12	18	8	2 400
ÖN-reg.	Skriftlig	1	1	1	3	9	7	13	14	21	31	7 000
	Muntlig	5	1	6	7	18	7	21	2	16	16	1 300

Småviltjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.	Tot.antal jägare
S-reg.	Skriftlig	2	7	13	32	28	13	4	0	0	1	5 200
	Muntlig	4	20	25	29	17	4	1	0	0	0	3 300
V-reg.	Skriftlig	1	2	6	13	33	22	12	4	4	4	6 400
	Muntlig	4	4	5	33	30	14	8	3	1	0	3 700
Ö-reg.	Skriftlig	1	1	6	15	40	20	12	4	1	0	6 000
	Muntlig	3	2	7	30	43	11	2	1	1	0	2 600
M-reg.	Skriftlig	0	3	5	13	25	21	19	6	3	4	9 200
	Muntlig	3	8	19	20	34	12	3	1	1	1	3 600
NN-reg.	Skriftlig	1	0	2	4	11	13	26	10	14	19	6 700
	Muntlig	2	2	9	5	28	17	14	8	9	6	1 300
ÖN-reg.	Skriftlig	2	0	3	2	8	12	15	14	15	30	5 300
	Muntlig	2	2	8	8	16	10	24	4	14	10	740

Följande sammanställning utgör en gruppvis summering av klasserna.

		Älgjägarna					Småviltjägarna				
		Medianens läge	Den huvudsakliga jaktmarken är mindre än . . . ha				Medianens läge	Den huvudsakliga jaktmarken är mindre än . . . ha			
			50	200	1 000	3 000		50	200	1 000	3 000
Hela landet	Skriftlig	G.	2	12	49	78	F.	3	22	63	84
	Muntlig	E.	5	27	66	89	E.	11	49	89	97
S-reg.	Skriftlig	E.	2	37	89	101	D.	9	54	95	99
	Muntlig	D.	3	53	92	97	D.	24	78	99	100
V-reg.	Skriftlig	F.	2	12	63	91	E.	3	22	77	93
	Muntlig	F.	6	26	67	98	E.	8	46	90	101
Ö-reg.	Skriftlig	F.	0	11	59	91	E.	2	23	83	99
	Muntlig	F.	5	24	62	94	E.	5	42	96	99
M-reg.	Skriftlig	F.	2	14	61	90	F.	3	21	67	92
	Muntlig	E.	6	31	86	97	D.	11	50	96	100
NN-reg.	Skriftlig	G.	2	8	30	69	G.	1	7	31	67
	Muntlig	G.	4	19	45	75	F.	4	18	63	85
ÖN-reg.	Skriftlig	I.	2	6	22	49	H.	2	7	27	56
	Muntlig	G.	6	19	44	65	G.	4	20	46	74

Tabell 49 visar i sin första del som avser fördelningarna av hela landets älgjägare att de som har skriftlig överenskommelse om jaktarrende har mindre relativa andelar i de lägre arealklasserna än de som har muntlig överenskommelse. Detta förhållande framgår tydligare i sammanställningen där t. ex. 49 % av älgjägarna med skriftlig överenskommelse om jaktarrende jagar på mark som är mindre än 1 000 hektar jämfört med 66 % av dem som har muntlig överenskommelse. Det kan samtidigt observeras att flera tämligen stora marker upplåtes muntligen eftersom relativt många, 34 % av 11 000 med muntlig överenskommelse, jagar på mark som är 1 000 hektar eller större.

Fördelningarna av hela landets småviltjägare visar med mer markerad skillnad motsvarande förhållande som nämnts i fråga om älgjägarnas. I sammanställningen kan t. ex. läsas att 22 % av dem som har skriftlig överenskommelse jagar på mark som är mindre än 200 hektar jämfört med 49 % av dem som har muntlig överenskommelse. Det framgår vidare att 11 % av 15 000 småviltjägare med muntlig överenskommelse innehar jaktmark som är 1 000 hektar eller större.

De regionvisa fördelningarna företer i olika grad motsvarande skillnader som föreligger mellan de riksomfattande fördelningarna. Vid betraktande av dessa bör avseende fästas vid att man inom skilda landsdelar uppställer olika krav på en rationell jaktmarks minsta storlek. De norrländska regionerna har till följd därav en väl markerad förskjutning mot de större arealerna av sina procentuella andelar.

4.4.2 Skriftligt eller muntligt arrende och arrendetiden

Tabellen i det följande avser att belysa samvariationen mellan typen av överenskommelse om jaktarrende – skriftligt eller muntligt – och överenskommelsens varaktighet, upplåtelsetiden. Tabellen avser dem som åtkommer sin huvudsakliga jaktmark för älg- respektive småviltjakt genom jaktarrende. Det bör i detta sammanhang nämnas att jaktarrende saknar en i lag föreskriven minsta avtalstid jämte uppsägningstid och att jaktarrendatorn således i princip kan tvingas lämna arrendet utan varsel.

Tabell 50 Typ av överenskommelse och upplåtelsetiden

Teckenförklaring

A. Ej bestämd
B. 1 år
C. 2 år
D. 3 år
E. 4 år
F. 5 år
G. 6–10 år
H. 11+ år

Hela landet, älg- och småviltjägarnas fördelning

Älgjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	Tot.antal jägare
Skriftlig	26	23	2	3	1	33	12	1	37 000
Muntlig	82	11	0	1	0	2	3	0	11 000

Småviltjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	Tot.antal jägare
Skriftlig	25	17	2	3	1	38	12	1	39 000
Muntlig	83	11	0	0	0	2	2	0	15 000

Regionerna, älg- och småviltjägarnas fördelning

Älgjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	Tot.antal jägare
S-reg.	Skriftlig	18	15	1	2	0	51	13	0	2 900
	Muntlig	89	7	0	1	0	2	0	1	1 200
V-reg.	Skriftlig	26	15	1	3	2	41	12	1	5 700
	Muntlig	73	12	0	1	0	5	9	0	2 400
Ö-reg.	Skriftlig	25	11	2	4	1	46	11	1	4 400
	Muntlig	80	5	0	7	0	4	5	0	1 500
M-reg.	Skriftlig	24	18	2	5	1	40	10	1	8 300
	Muntlig	87	11	1	1	0	0	0	0	2 500
NN-reg.	Skriftlig	29	35	2	4	0	18	10	3	9 100
	Muntlig	86	12	0	0	0	1	2	0	2 400
ÖN-reg.	Skriftlig	30	30	3	2	0	20	14	0	7 000
	Muntlig	80	15	0	1	0	1	2	0	1 300

Småviltjägarna		A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	Tot.antal jägare
S-reg.	Skriftlig	23	17	1	3	1	44	10	1	5 200
	Muntlig	84	11	0	0	0	2	1	0	3 300
V-reg.	Skriftlig	22	14	1	3	2	43	14	1	6 400
	Muntlig	77	13	1	0	1	3	5	0	3 700
Ö-reg.	Skriftlig	23	12	1	3	0	46	14	1	6 000
	Muntlig	82	12	0	0	0	4	2	0	2 600
M-reg.	Skriftlig	22	18	1	4	1	43	10	0	9 200
	Muntlig	86	12	1	0	0	0	1	0	3 600
NN-reg.	Skriftlig	36	21	2	2	0	22	13	4	6 700
	Muntlig	92	6	0	0	0	0	2	0	1 300
ÖN-reg.	Skriftlig	25	23	4	3	1	28	16	0	5 300
	Muntlig	88	6	0	0	0	2	4	0	740

Tabell 50 visar i sin första del som avser fördelningarna av hela landets älgjägare bl. a. att av dem som har skriftlig överenskommelse saknar 26 % bestämd upplåtelsetid och att den mest förekommande upplåtelsetiden är 5 år, 33 %, följd av den ettåriga med 23 %. Av de älgjägare som har muntlig överenskommelse saknar 82 % bestämd upplåtelsetid och 11 % har överenskommit om ettårig upplåtelsetid.

Fördelningarna av hela landets småviltjägare visar att 25 % av dem som har skriftlig överenskommelse saknar bestämd upplåtelsetid och att 38 % av dem har 5-årig sådan tid samt att 17 % har ettårig upplåtelsetid. Av de småviltjägare som har muntlig överenskommelse saknar 83 % bestämd upplåtelsetid och 11 % har ettårig sådan tid.

De regionvisa fördelningarna visar var och en i stort samma förhållanden som råder inom hela landet. Älgjägarna i de båda norrländska regionerna vilka har skriftlig överenskommelse har större relativa andelar än de övriga regionerna i klassen med ettårig upplåtelsetid. Det beror främst på att domänverket vid undersökningstillfället tillämpade ettårig avtalstid. Verket har senare övergått till 5-årig.

4.4.3 Upplåtelsetiden och storleken på den huvudsakliga jaktmarken

Följande tabell avser att belysa samvariationen mellan upplåtelsetidens längd vid överenskommelse om jaktarrende och storleken på älg- respektive småviltjägarnas huvudsakliga jaktmark. Tabellen upptar endast de mest allmänt förekommande svarsalternativen avseende upplåtelsetiden.

Tabell 51 Upplåtelsetiden och storleken på den huvudsakliga jaktmarken

Teckenförklaring

A. Mindre än 20 hektar
B. 20– 49
C. 50– 99
D. 100– 199
E. 200– 499
F. 500– 999
G. 1 000–1 999
H. 2 000–2 999
I. 3 000–4 999
J. 5 000+

Hela landet, älg- och småviltjägarnas procentuella fördelning

Älgjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.
Ej bestämd	42	62	61	47	39	36	38	33	31	31
1 år	46	23	16	18	15	16	20	22	34	36
5 år	12	7	14	26	32	35	26	27	14	11
6–10 år	0	3	3	4	8	8	10	13	14	15
Antal jäg.	520	770	1 800	4 600	9 700	8 000	9 100	4 400	4 700	4 700

Småviltjägarna	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	J.
Ej bestämd	59	65	57	50	41	35	32	25	37	29
1 år	22	17	13	17	14	13	19	13	10	25
5 år	14	13	19	25	32	37	30	38	23	22
6–10 år	0	3	5	5	8	10	13	18	19	19
Antal jäg.	900	2 000	4 200	8 500	14 000	8 200	6 700	2 700	2 700	3 700

Tabell 51 visar avseende älgjägarnas fördelningar allmänt att de små markerna har större relativa andelar älgjägare som saknar bestämd upplåtelsetid än de större markerna. Det bör dock observeras att det även bland de förhållandevis stora jaktmarkerna förefinns stora relativa andelar jägare – 31 % och däröver – som saknar bestämd upplåtelsetid. Vid mera ingående bedömningar bör avseende även fästas vid de absoluta talen där marker mellan 200 och intill 2 000 hektar berör mer än hälften av tabellens älgjägare. Den 5-åriga upplåtelsetiden är den vanligaste av de

bestämda tiderna för marker av nämnd storlek. Även i denna tabell kan effekten av domänverkets ettåriga upplåtelsetider för älgjakt i Norrland märkas i klasserna med de största jaktmarkerna. Detta förefinns dokumenterat i de regionvisa tabellerna vilka av utrymmesskäl inte redovisas här.

Fördelningarna avseende småviltjägarna visar med mer markerade skillnader motsvarande allmänna förhållanden som nämnts rörande älgjägarna. Den 5-åriga upplåtelsetiden är den vanligaste av de bestämda tiderna vad avser de relativa talen för marker mellan 50 och intill 5 000 hektar.

4.5 *Jämförelser mellan vissa kategorier jägare*

4.5.1 Reseavstånd

De närmast följande sex tabellerna syftar till att belysa skillnader och likheter mellan de tre största kategorierna jägare, de som äger sin huvudsakliga jaktmark helt eller delvis (i tabellerna benämnda markägarna), de som har jaktarrende på hela denna jaktmark (jaktarrendatorerna) samt de som åtkommer denna mark genom att vara jaktgäst (jaktgästerna). Den första tabellen avser dessa kategoriers reseavstånd till den huvudsakliga jaktmarken.

Tabell 52 Jägarkategori och reseavstånd

Hela landet, älg- och småviltjägarnas procentuella fördelning

	Markägarna	Jaktarrendatorerna	Jaktgästerna
Älgjägarna			
0– 2 km	52	25	13
2– 5 ”	10	12	7
5– 10 ”	10	15	15
10– 50 ”	18	33	37
50–100 ”	4	8	10
100–250 ”	3	4	11
250–500 ”	2	2	4
500+ ”	1	1	2
Antal jägare	58 000	49 000	21 000
Småviltjägarna			
0– 2 km	62	29	17
2– 5 ”	8	13	10
5– 10 ”	7	15	15
10– 50 ”	15	33	39
50–100 ”	3	7	9
100–250 ”	3	3	7
250–500 ”	1	1	3
500+ ”	0	0	1
Antal jägare	66 000	55 000	23 000

En gruppvis summering av klasserna med gränser lagda vid "gångavståndet", 2 km, "bil-ut-och-åter-över-dagen-avståndet", 50 km, "övernattning-med-matsäck-avståndet", 250 km, visar följande.

	Älgjägarna Färdas högst			Småviltjägarna Färdas högst		
	2 km	50 km	250 km	2 km	50 km	250 km
Markägarna	52	90	97	62	92	98
Jaktarrendat.	25	85	97	29	90	100
Jaktgästerna	13	72	93	17	81	97

Tabell 52 visar allmänt i vilken grad markägarna har kortare reseavstånd till sin huvudsakliga jaktmark än vad jaktarrendatorerna och jaktgästerna i nämnd ordning har. Markägarna har sin största relativa andel såväl ifråga om småvilt- som älgjakt i klassen 0–2 km, medan jaktarrendatorerna och jaktgästerna har sina största relativa andelar i klassen 10–50 km.

Den gruppvisa summeringen visar allmänt att jaktgästerna har de största relativa andelarna som färdas längst i jämförelse med de båda övriga kategorierna. De sistnämnda visar tämligen god överensstämmelse sinsemellan vad avser de längre avstånden, 50 respektive 250 km.

4.5.2 Omkostnader för jakten under ett jaktår

Följande tabell avser skillnader och likheter mellan de tre jägarkategoriernas – markägarna, jaktarrendatorerna och jaktgästerna – omkostnader för jakten under jaktåret 68/69. Det som ingår är kostnader för jaktarrende, resor mellan bostad och jaktmark där resan med egen bil beräknas till tre kronor per mil, inkvartering och ammunition. Tabellen upptar endast småviltjägarna.

Tabell 53 Jägarkategori och omkostnader för jakten

Hela landet, småviltjägarnas procentuella fördelning

Kronor	Mark-ägarna	Jaktarren-datorerna	Jakt-gästerna
0	6	1	6
1– 100	47	14	36
101– 200	18	16	19
201– 500	20	37	25
501–1 000	6	20	11
1 001–1 500	1	7	2
1 501–2 000	1	2	1
2 001–3 000	0	2	0
3 001–5 000	0	1	0
5 000+	0	0	0

En gruppvis summering av procenttalen i klasserna visar följande.

	Hade kostnader för högst			Tot.antal jägare
	100 kr.	500 kr.	1 500 kr.	
Markägarna	53	91	98	66 000
Jaktarrendat.	15	68	95	55 000
Jaktgästerna	42	86	99	23 000

Tabell 53 visar allmänt att markägare, som jagar småvilt, har lägre kostnader för jakten än jaktarrendatorerna och jaktgästerna. Medianen ligger för de förstnämnda i klassen 1–100 kronor och för jaktarrendatorerna i klassen 201–500 kronor samt för jaktgäster i klassen 101–200 kronor. Det bör då observeras att markägarna inte anmodats att ta upp någon kostnad för sin användning av den innehavda fastighetens jakträtt. Av den gruppvisa summeringen kan utläsas att jaktarrendatorerna har den största procentuella andelen, 32 %, som betalar mer än 500 kronor jämfört med jaktgästerna, 14 %, och markägarna, 9 %.

4.5.3 Taxerad inkomst år 1968

Tabellen i det följande avser skillnader och likheter mellan de tre jägarkategoriernas – markägarna, jaktarrendatorerna och jaktgästerna – taxerade inkomst år 1968. Därmed avses jägarens och makens eller makans sammanlagda inkomst att taxera till statlig inkomstskatt enligt självdeklarationen för inkomståret 1968. Tabellen upptar endast älgjägarna.

Tabell 54 Jägarkategori och taxerad inkomst år 1968

	Mark-ägarna	Jaktarren-datorerna	Jakt-gästerna
Mindre än 10 001 kronor	26	14	12
10 001– 30 000 kronor	60	63	63
30 001– 50 000 ”	11	19	19
50 001–100 000 ”	3	4	5
100 001+ ”	0	0	1

En summering av procenttalen i klasserna visar följande.

	Hade inkomst som var högst			Tot.antal jägare
	10 001 kr.	30 000 kr.	50 000 kr.	
Markägarna	26	86	97	58 000
Jaktarrendat.	14	77	96	49 000
Jaktgästerna	12	75	94	21 000

Tabell 54 visar bl. a. att markägare som jagar älg har större andel inkomsttagare med mindre inkomst än 10 001 kronor jämfört med jaktarrendatorerna och jaktgästerna, 26 och 14 respektive 12 %. Av sammanställningen framgår bl. a. att 86 % av markägarna har inkomst som inte överstiger 30 000 kronor, medan jaktarrendatorerna och jaktgästerna har 23 respektive 25 % med inkomst överstigande 30 000 kronor. De sistnämnda har 6 % med inkomst över 50 000 kronor och jaktarrendatorerna 4 % med sådana inkomster.

4.5.4 Huvudsakliga jaktmarkens storlek

Följande tabell avser att belysa skillnader och likheter mellan de tre jägarkategoriernas – markägarna, jaktarrendatorerna och jaktgästerna – storlek på deras huvudsakliga jaktmark för älg- respektive småviltjakt.

Tabell 55 Jägarkategori och huvudsakliga jaktmarkens storlek, procentuell fördelning

Hektar	Älgjägarna			Småviltjägarna		
	Markäg.	J-arr.	J-gäst	Markäg.	J-arr.	J-gäst
Mindre än 20	2	1	3	5	2	5
20– 49	5	2	3	7	4	7
50– 99	7	4	6	13	8	13
100– 199	10	9	14	21	16	21
200– 499	13	20	24	27	26	27
500– 999	15	17	18	11	15	11
1 000–1 999	16	19	16	7	13	7
2 000–2 999	10	9	4	3	5	3
3 000–4 999	10	10	5	2	5	2
5 000+	12	10	6	3	7	3
Tot.antal jäg.	58 000	49 000	21 000	66 000	55 000	23 000

Följande sammanställning utgör en gruppvis summering av procenttalen i klasserna.

	Älgjägarna				Småviltjägarna			
	Den huvudsakliga jaktmarken är mindre än				Den huvudsakliga jaktmarken är mindre än			
	50	200	1 000	3 000 ha	50	200	1 000	3 000 ha
Markäg.	7	24	52	78	12	46	84	94
J-arr.	3	16	53	81	6	30	71	89
J-gäst	6	26	68	88	12	46	84	94

Tabell 55 och sammanställningen visar bl. a. att jaktarrendatorerna vad avser älgjakt har mindre relativa andelar med marker under 200 hektar än markägarna och jaktgästerna, 16 och 24 respektive 26 %. Motsvarande

gäller även i fråga om mark för småviltjakt, 30 och 46 respektive 46 %. Av sammanställningen kan bl. a. utläsas att 29 % av jaktarrendatorerna vad avser småviltjakt har marker som är minst 1 000 hektar, medan 16 % av markägarna och jaktgästerna har marker av den storleken.

4.5.5 Antal bössdagar i huvudsakliga jaktmarken för småvilt

Följande tabell avser att belysa skillnader och likheter mellan de tre jägarkategoriernas – markägarna, jaktarrendatorerna och jaktgästerna – antal bössdagar i huvudsakliga jaktmarken för småvilt.

Tabell 56 Jägarkategori och bössdagar i huvudsakliga jaktmarken för småvilt
Hela landet, småviltjägarnas procentuella fördelning

Dagar	Mark-ägarna	Jaktarren-datorerna	Jakt-gästerna
1– 2	10	4	12
3– 5	21	12	23
6– 10	27	23	28
11– 15	16	20	14
16– 20	11	15	9
21– 30	10	16	9
31– 50	4	8	4
51–100	1	2	1
101+	0	0	0
Tot.antal jägare	66 000	55 000	23 000

Följande sammanställning utgör en gruppvis summering av procenttalen i klasserna.

	Jagade högst		
	5 dagar	15 dagar	30 dagar
Markägarna	31	74	95
Jaktarrendatorerna	16	59	90
Jaktgästerna	35	77	95

Tabell 56 och sammanställningen visar att jaktarrendatorerna har den minsta relativa andelen småviltjägare som jagar 5 dagar eller mindre jämfört med markägarna och jaktgästerna, 16 och 31 respektive 35 %. Av sammanställningen kan bl. a. utläsas att 41 % av jaktarrendatorerna jagar mer än 15 dagar på sin huvudsakliga jaktmark för småvilt, medan motsvarande tal för markägarna är 26 % och för jaktgästerna 23 %.

4.5.6 Antal bössdagar per hundra hektar av den huvudsakliga jaktmarken för småvilt

Följande tabell avser att belysa skillnader och likheter mellan de tre jägarkategoriernas – markägarna, jaktarrendatorerna och jaktgästerna –

antal bössdagar i småviltjakt per hundra hektar av den huvudsakliga jaktmarken för småvilt.

Tabell 57 Jägarkategori och bössdagar per hundra hektar av den huvudsakliga jaktmarken för småvilt

Hela landet, småviltjägarnas procentuella fördelning

Dagar	Mark-ägarna	Jaktarren-datorerna	Jakt-gästerna
< 1	24	24	18
< 2	10	12	11
< 3	8	9	11
< 4	5	7	8
< 5	5	6	8
< 10	16	15	16
< 20	15	13	16
< 50	12	9	8
< 100	3	2	2
> 100	2	1	2

Följande sammanställning utgör en gruppvis summering av klasserna.

	Jakten per 100 hektar var mindre än			
	2 dag.	4 dag.	10 dag.	50 dag.
Markägarna	34	47	68	95
Jaktarrendatorerna	36	52	73	95
Jaktgästerna	29	48	72	96

Tabell 57 och sammanställningen visar att fördelningarna av de tre berörda jägarkategoriernas intensitet i utnyttjandet av sin huvudsakliga jaktmark för småvilt är i stort likartade.

4.6 *Samvariationen med jägarnas intresse för korttidsupplåtelser*

4.6.1 Bostadsortens invånarantal

De följande fyra tabellerna avser att belysa samvariationen mellan jägarnas intresse för korttidsupplåtelser och vissa särskilda förhållanden som kan vara av betydelse för behandlingen av frågan om korttidsupplåtelser. Jägarna har fått svara på frågan i vilken landsdel de önskar jaga genom korttidsupplåtelser och på frågan om hur många dagar under ett jaktår de i så fall kan tänkas utnyttja korttidsupplåtelser. Den första tabellen avser samvariationen mellan nämnda intresse och invånarantalet i jägarnas bostadsort.

Tabell 58 Jägarnas intresse för korttidsupplåtelser fördelat på orttyp

Teckenförklaring

A. Ja, men endast i en annan landsdel än där jag bor, t. ex. där det finns andra djurarter.
B. Ja, men endast i den landsdel där jag bor.
C. Ja, både i den landsdel där jag bor och i andra delar av landet
D. Nej
E. Mer än 40 dagar
F. 20–40 dagar
G. 10–19 dagar
H. Mindre än 10 dagar
I. Vet ej

Hela landet, jägarnas procentuella fördelning

	A.	B.	C.	D.	Tot. antal jägare	E.	F.	G.	H.	I.	Tot. antal jägare
Stor-Stockholm	15	9	39	38	7 000	2	10	33	38	16	4 300
Tätort större än 50 000 inv.	12	21	32	35	11 000	2	11	31	39	17	7 000
Tätort större än 15 000 inv.	11	26	34	30	24 000	1	12	30	37	20	17 000
Tätort större än 2 000 inv.	13	24	28	35	34 000	1	12	28	38	20	22 000
Tätort mindre än 2 000 inv. och glesbygd	12	23	17	47	178 000	1	9	23	39	28	94 000

Regionerna, jägarnas procentuella fördelning

tätort = samtliga tätortsgrader större än 2 000 invånare
glesbygd = tätorter mindre än 2 000 invånare och glesbygd

		A.	B.	C.	D.	Tot. antal jägare	E.	F.	G.	H.	I.	Tot. antal jägare
S-reg.	tätort	14	18	29	38	9 500	2	6	31	43	19	5 900
	glesbygd	14	20	15	50	20 000	2	7	21	45	26	10 000
V-reg.	tätort	13	19	30	38	12 000	1	13	35	34	17	7 600
	glesbygd	13	18	15	53	32 000	0	9	18	42	31	15 000
Ö-reg.	tätort	15	21	24	40	8 400	1	10	19	42	28	5 000
	glesbygd	15	19	12	54	25 000	2	6	22	42	28	12 000
M-reg.	tätort	14	18	35	33	21 000	2	13	29	37	19	14 000
	glesbygd	14	18	17	51	28 000	2	8	24	37	29	14 000
NN-reg.	tätort	8	27	31	35	10 000	0	15	32	31	22	6 500
	glesbygd	9	28	21	42	38 000	1	11	25	35	28	22 000
ÖN-reg.	tätort	9	37	34	20	11 000	2	13	29	42	14	8 400
	glesbygd	9	36	22	33	24 000	2	10	24	36	28	16 000

Tabell 58 visar i sin första del som avser hela landets jägare att 47 % av dem som bor i glesbygd och små tätorter inte är intresserade av korttidsupplåtelser medan motsvarande tal för tätorterna ligger mellan 30 och 38 %, tätorter med mer än 15 000 invånare och Stor-Stockholm. Av de jägare som är intresserade av korttidsupplåtelser återfinns de största relativa andelarna vad avser tätorterna med mer än 2 000 invånare bland

dem som kan tänkas jaga både i den egna landsdelen och i andra delar av landet. Glesbygden har den största andelen sådana jägare bland dem som kan tänkas jaga endast i den landsdel där de bor. De absoluta talens betydelse vid närmare bedömningar bör observeras eftersom t. ex. 178 000 jägare bor i glesbygd och små samhällen, vilket motsvarar 70 % av landets jägare.

Den följande delen av tabellen upptar fördelningarna på orttyp och det antal dagar som jägarna kan tänka sig att jaga genom korttidsupplåtelser under ett jaktår. Tabellen avser endast de jägare som visat intresse för korttidsupplåtelser. Av tabellen framgår att omkring 10 % av jägarna från samtliga orttyper kan tänka sig att jaga 20–40 dagar genom korttidsupplåtelser. Omkring 30 % av dem från tätorter större än 2 000 invånare kan tänka sig att jaga 10–19 dagar medan 23 % av jägarna från glesbygd kan tänka sig att jaga så många dagar genom korttidsupplåtelser. Nära 40 % av jägarna från samtliga orttyper kan tänka sig att jaga 1–10 dagar genom korttidsupplåtelser under ett jaktår.

Av de regionvisa tabellerna framgår allmänt inom samtliga regioner att jägarna från tätorter har större andelar som är intresserade av korttidsupplåtelser än jägarna från glesbygd. I de syd- och mellansvenska regionerna, S, V, Ö, M, är omkring 50 % av jägarna från glesbygd inte intresserade av korttidsupplåtelser. De båda norrländska regionerna och i synnerhet ÖN har lägre relativa tal sådan jägare. Dessa båda regioner har också lägre relativa tal än övriga regioner vad avser jägare som kan tänka sig att jaga genom korttidsupplåtelser endast i en annan landsdel än där de bor och större relativa tal än övriga regioner när det gäller jägare som endast önskar korttidsupplåtelser i den egna landsdelen. Tätorterna inom samtliga regioner har avsevärt större relativa tal än glesbygden vad avser jägare som kan tänkas jaga genom korttidsupplåtelser både i den egna landsdelen och i andra delar av landet. Ö-regionen har de högsta relativa talen av samtliga regioner avseende jägare såväl från tätorter som från glesbygd vilka inte är intresserade av korttidsupplåtelser, 40 respektive 54 %. Tätorterna inom samtliga regioner utom S har något högre relativa andelar än glesbygden av jägare som skulle jaga 20–40 dagar per år genom korttidsupplåtelser. Jägarna från tätorter inom samtliga regioner utom Ö har högre relativa andelar än glesbygden av jägare som skulle jaga 10–19 dagar. Tätorter och glesbygd inom samtliga regioner har i stort lika andelar – omkring 40 % – jägare som skulle jaga 1–10 dagar på ett jaktår genom korttidsupplåtelser.

4.6.2 Jakträttsförhållandet

Följande tabell avser att belysa samvariationen mellan jägarnas intresse för korttidsupplåtelser och det rättsförhållande under vilket de åtkommer jakten på sin huvudsakliga jaktmark för älg- respektive småviltjakt.

Tabell 59 Älg- och småviltjägarnas intresse för korttidsupplåtelser fördelat på jakträttsförhållandet

Teckenförklaring

A. Ja, men endast i en annan landsdel än där jag bor, t. ex. där det finns andra djurarter.
B. Ja, men endast i den landsdel där jag bor.
C. Ja, både i den landsdel där jag bor och i andra delar av landet.
D. Nej.

E. Mer än 40 dagar
F. 20–40 dagar
G. 10–19 dagar
H. Mindre än 10 dagar
I. Vet ej

Anställd = Åtkommer sin huvudsakliga jaktmark genom att vara anställd hos jakträttsinnehavaren.

Hela landet, älgjägarnas procentuella fördelning

	A.	B.	C.	D.	Tot.antal jägare	E.	F.	G.	H.	I.	Tot.antal jägare
Markäg.	13	19	17	51	58 000	1	8	17	45	29	28 000
J-arr.	14	21	24	41	49 000	1	11	27	38	23	29 000
J-gäst	10	24	27	38	21 000	3	12	32	31	22	13 000
Anställd	14	26	22	38	8 000	1	8	27	46	19	5 000

Hela landet, småviltjägarnas procentuella fördelning

	A.	B.	C.	D.	Tot.antal jägare	E.	F.	G.	H.	I.	Tot.antal jägare
Markäg.	15	18	18	50	66 000	1	7	18	47	27	33 000
J-arr.	16	19	25	39	55 000	1	11	26	39	23	34 000
J-gäst	10	27	33	31	23 000	3	13	31	32	21	16 000
Anställd	17	24	23	36	8 000	2	9	23	45	21	5 100

Tabell 59 visar i sin första del som avser älgjägarna att 51 % av markägarna inte är intresserade av att jaga genom korttidsupplåtelser medan de övriga kategorierna har omkring 40 % sådana jägare. Jaktgästerna har den största relativa andelen jägare, 27 %, som kan tänka sig att jaga både i den egna landsdelen och i annan del av landet. De anställda har den största relativa andelen, 26 %, av jägare som kan tänka sig att jaga genom korttidsupplåtelser endast i den egna landsdelen. Av jaktgästerna kan 3 % tänka sig att jaga mer än 40 dagar per jaktår genom korttidsupplåtelser och 12 % av dem 20–40 dagar samt 32 % 10–19 dagar. Dessa relativa tal är de högsta som någon av kategorierna har i nämnda klasser.

Tabellen visar i sin senare del som avser småviltjägarna att 50 % av markägarna inte är intresserade av korttidsupplåtelser medan t. ex. endast 31 % av jaktgästerna har en sådan inställning. 33 % av jaktgästerna kan tänka sig att jaga genom korttidsupplåtelser både i den egna landsdelen och i annan del av landet. Av jaktgästerna kan 27 % tänka sig att jaga genom korttidsupplåtelser endast i den egna landsdelen. De båda sistnämnda procenttalen utgör de största relativa andelarna i dessa klasser. 3 % av jaktgästerna och 2 % av de anställda skulle jaga mer än 40

dagar genom korttidsupplåtelser. Av jaktgästerna och jaktarrendatorerna skulle 13 respektive 11 % jaga 20–40 dagar under ett jaktår och 31 respektive 26 % 10–19 dagar av nämnda kategorier.

Vid närmare bedömningar bör de absoluta talen även beaktas eftersom t. ex. markägarna och jaktarrendatorerna är avsevärt många fler än jaktgästerna och de som åtkommer sin jakt genom att vara anställda hos jakträttsinnehavaren.

4.6.3 Taxerad inkomst år 1968

Följande tabell avser att belysa samvariationen mellan jägarnas intresse för korttidsupplåtelser och deras taxerade inkomst år 1968. Därmed avses jägarens och makens eller makans sammanlagda inkomst att taxera till statlig inkomstskatt enligt självdeklarationen för inkomståret 1968.

Tabell 60 Jägarnas intresse för korttidsupplåtelser fördelat på deras inkomst

Teckenförklaring

A. Ja, men endast i en annan landsdel än där jag bor, t. ex. där det finns andra djurarter.
B. Ja, men endast i den landsdel där jag bor.
C. Ja, både i den landsdel där jag bor och i andra delar av landet.
D. Nej.

E. Mer än 40 dagar
F. 20–40 dagar
G. 10–19 dagar
H. Mindre än 10 dagar
I. Vet ej

Hela landet, jägarnas procentuella fördelning

Kronor	A.	B.	C.	D.	Tot.ant. jägare	E.	F.	G.	H.	I.	Tot.ant. jägare
Mindre än 10 001	8	24	13	54	48 000	2	11	17	35	36	22 000
10 001– 30 000	12	25	21	41	142 000	1	10	26	37	26	84 000
30 001– 50 000	15	19	32	34	35 000	2	11	30	42	15	23 000
50 001–100 000	13	15	31	41	9 000	0	5	30	55	10	5 300
100 000 +	19	8	22	51	1 000	4	4	18	55	19	500

Tabell 60 visar att 54 % av de jägare som har mindre än 10 001 kronor i inkomst angivit att de inte avser att jaga genom korttidsupplåtelser någon gång under jaktåret. Den minsta relativa andelen jägare med sådan inställning finns i inkomstläget 30 001–50 000 kronor, 34 %. I denna inkomstklass finns också den största relativa andelen jägare, 32 %, som kan tänka sig att jaga både i den egna landsdelen och i annan del av landet. Av jägare med inkomst mellan 50 001–100 000 kronor har 31 % denna inställning till korttidsupplåtelser. Av jägarna i de båda lägsta inkomstklasserna kan 24 respektive 25 % tänka sig att jaga genom korttidsupplåtelser endast i den egna landsdelen.

De tre lägsta inkomstklasserna har de största relativa andelarna som kan tänka sig att jaga 20–40 dagar genom korttidsupplåtelser under ett jaktår. Inkomstklasserna 30 001–50 000 och 50 001–100 000 har de största relativa andelarna jägare, 30 %, som skulle jaga 10–19 dagar.

4.6.4 Orsak till att inte ha jagat under jaktåret 68/69

Följande tabell avser att belysa samvariationen mellan jägarnas intresse för korttidsupplåtelser och den orsak till att inte ha jagat under jaktåret 68/69 som uppgivits av vissa i stickprovet ingående intervjupersoner. Detta prov togs som förut nämnts bland dem som löst jaktkort för jaktåret 67/68.

Tabell 61 Jägarnas intresse för korttidsupplåtelser fördelat på orsak till att inte ha jagat jaktåret 68/69

Teckenförklaring

A. Ja, men endast i en annan landsdel än där jag bor, t. ex. där det finns andra djurarter.
B. Ja, men endast i den landsdel där jag bor.
C. Ja, både i den landsdel där jag bor och i andra delar av landet.
D. Nej.

E. Mer än 40 dagar
F. 20–40 dagar
G. 10–19 dagar
H. Mindre än 10 dagar
I. Vet ej

Hela landet, jägarnas procentuella fördelning

	A.	B.	C.	D.	Tot.ant. jägare	E.	F.	G.	H.	I.	Tot.ant. jägare
Hade inte intresse av att jaga	2	16	8	73	6 400	0	9	19	40	33	1 700
Hade inte tillgång till jaktmark	7	41	24	28	5 700	2	18	46	18	15	4 100
Hade inte tillgång till jaktgevär	3	21	10	66	1 200	0	0	31	31	38	410
Var förhindrad av hälsoskäl	6	24	14	55	11 000	1	15	26	30	29	5 000
Hade inte tid	9	25	27	39	13 000	0	6	25	41	28	7 900
Annan orsak	9	22	23	47	4 400	1	9	27	38	24	2 300

Tabell 61 visar bl. a. att 28 % av dem som uppgivit att de inte hade tillgång till jaktmark inte är intresserade av korttidsupplåtelser och att 41 % av dem som uppgivit nämnda orsak önskar korttidsupplåtelser endast i den egna landsdelen. Denna grupp av jägare har också de största relativa andelarna av dem som önskar jaga mer än 40 dagar, 20–40 dagar och 10–19 dagar. De som uppgivit att de inte hade tid att jaga utgör den till antalet största gruppen, 13 000 personer. Av dem ämnar 39 % inte använda sig av korttidsupplåtelser och 27 % jaga genom sådana upplåtelser både i den egna landsdelen och annan del av landet. Den näst största gruppen utgörs av dem som varit förhindrade av hälsoskäl att jaga. Av dem ämnar 55 % inte jaga genom korttidsupplåtelser. De som varit förhindrade av hälsoskäl har tämligen stora relativa andelar jägare som ämnar jaga flera dagar per jaktår genom korttidsupplåtelser, t. ex. 15 % som ämnar jaga 20–40 dagar och 26 % 10–19 dagar.

Appendix[1] Teknisk rapport avseende jaktundersökningen

S. Wahlström, S. Sollander
Statistiska Centralbyrån, Utredningsinstitutet

1 Bakgrund och syfte

1.1 *Inledning*

I denna rapport redovisas uppläggningen och genomförandet av jaktundersökningen som statistiska centralbyråns utredningsinstitut utfört under 1968/1969. Uppdraget har erhållits av jaktmarksutredningen som tillsattes av chefen för jordbruksdepartementet den 6.10.1967.

1.2 *Syfte*

Avsikten med undersökningen har varit att ge en allmän bild av jägarnas förhållanden i vad avser tillgång till jaktmark, jaktaktivitet, utgifter m. m. för att ge utredningen underlag för bedömningar av vilka insatser som bör göras för att skapa en till vår miljö väl anpassad jakt.

Speciellt har man önskat studera arrendatorernas villkor, förhållandena i och utanför jaktvårdsområde samt intresset för och behovet av korttidsupplåtelse av jaktmark.

1.3 *Undersökningens allmänna uppläggning*

Undersökningen har utförts som postenkät till ett stickprov på ca 15 000 personer som löst jaktkort för jaktåret 1967/68 (1 juli 1967–30 juni 1968) och har avsett de uttagna personernas jakt under jaktåret 1968/69. Av tidsskäl ingår dock inte hela jaktåret 1968/69 i undersökningen utan endast tiden den 1 juli 1968 till den 10 mars 1969. Denna tidsperiod kallas i fortsättningen undersökningsperioden.

På grund av undersökningsperiodens längd kontaktades ip (intervjupersonerna) redan i början av jaktåret genom ett informationsbrev (bil. 1:1). I brevet ombads ip att göra vissa anteckningar om sin jakt.

Bland ett urval av bortfallsindividerna i postenkäten har uppföljning ägt rum i första hand genom telefonintervju och om ip saknade telefon genom besöksintervju. Intervjuerna utfördes av utredningsinstitutets lokalombud.

[1] Till appendix har fogats två av den ursprungliga rapportens 14 bilagor.

Det insamlade materialet redovisas i korstabeller. För redovisningen har landet delats upp i sex regioner innehållande mellan 2 och 7 län. Regionerna är:

Region S	med län	K, L, M, N
Region V	” ”	O, P, R, S
Region Ö	” ”	F, G, H, I
Region M	” ”	A, B, C, D, E, T, U
Region NN	” ”	W, X, Y, Z
Region ÖN	” ”	AC, BD

2 Population och urvalsram

2.1 *Mål- och undersökningspopulation*

Målpopulationen utgörs av personer som i framtiden kommer att jaga eller vilja jaga i Sverige. Det är dessa personer som påverkas av utredningens beslut och därför kan sägas vara målet för undersökningen. Målpopulationen är inte avgränsad i tiden och innehåller både personer som är med i undersökningen och sådana som inte är med.

Med undersökningspopulationen avses den mängd elementära enheter som man beslutar sig för att undersöka. Undersökningspopulationen består av personer som löst jaktkort 1967/68 och som vistas inom riket åtminstone någon del av undersökningsperioden och som är vid liv den 10 mars 1969. Dessa personer undersöks med avseende på sin jaktutövning under jaktåret 1968/69 intill den 10 mars 1969.

I undersökningspopulationen ingår alltså inte personer som jagar 1968/69 om de inte löst jaktkort 1967/68. Däremot ingår personer som inte jagar 1968/69 om de löst jaktkort 1967/68.

2.2 *Urvalsram och undersökningsstratum*

Som urvalsram användes registret över jaktkortslösare 1967/68. Undersökningsstratum omfattar den mängd elementära enheter i urvalsramen, som också ingår i undersökningspopulationen. Förhållandet mellan begreppen undersökningspopulation, urvalsram och undersökningsstratum kan åskådliggöras med följande figur:

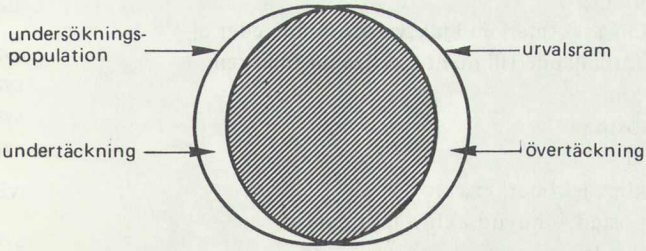

Den streckade ytan utgörs av undersökningsstratumet

a Undertäckningen utgörs av de personer som ingår i undersökningspopulationen, men ej i urvalsramen. Med ovanstående definition av undersökningspopulationen föreligger ingen undertäckning i denna undersökning. Om man i undersökningspopulationen även inräknar personer som jagat jaktåret 68/69, men ej löst jaktkort jaktåret 67/68 föreligger en undertäckning vars storlek beror dels på antalet personer, som löst jaktkort jaktåret 68/69 men ej jaktåret 67/68, dels på antalet personer, som jagat utan att ha löst jaktkort jaktåret 68/69.

b Övertäckning utgörs av de personer som ingår i urvalsramen men ej i undersökningspopulationen.

Urvalsramen ger upphov till följande två kategorier av övertäckning

I jaktkortslösare jaktåret 67/68, som vistas utomlands hela undersökningsperioden.

II jaktkortslösare jaktåret 67/68, som avlidit före den 10 mars 1969.

2.3 *Redovisningsgrupper*

Med en redovisningsgrupp avses en delmängd av undersökningspopulationen som man önskar studera.

Redovisning av det insamlade materialet har skett på flera redovisningsgrupper, dvs. på olika kategorier jaktkortslösare.

De större redovisningsgrupperna är

I alla jaktkortslösare 67/68
II jaktkortslösare 67/68 som jagat 68/69[1]
III jaktkortslösare 67/68 som inte jagat 68/69[1]
IV jaktkortslösare 67/68 som jagat älg 68/69[1]
V jaktkortslösare 67/68 som jagat älg 68/69[1] och arrenderar
VI jaktkortslösare 67/68 som jagat övrigt vilt 68/69[1]
VII jaktkortslösare 67/68 som jagat övrigt vilt 68/69 och arrenderar

Dessa större redovisningsgrupper har delats upp så att de t. ex. innehåller jaktkortslösare i hela riket eller jaktkortslösare i var och en av de sex regionerna.

För varje region har de ovan angivna redovisningsgrupperna delats upp ytterligare i mindre redovisningsgrupper. Denna uppdelning har skett efter:

I bostadsortstyp
II huvudsakliga jaktmarken i jaktvårdsområde eller ej
III jakträttsförhållande till huvudsakliga jaktmarken
IV arrendeform
V arrendekostnad
VI arrendetid
VII huvudsakliga jaktmarkens storlek
VIII avstånd bostad – huvudsakliga jaktmarken
IX antalet bössdagar
X antal fällda vilt

[1] Egentligen under undersökningsperioden.

XI anledning till att ej ha jagat 1968/69
XII inkomst
XIII jaktaktivitet 1966–1969
XIV intresse för kortjakt

2.4 *Parametrar*

De parametrar som har skattats är andelen jaktkortslösare som tillhör en viss redovisningsgrupp och som har en viss egenskap av dem som tillhör redovisningsgruppen uttryckt i procent. Eftersom utredningsinstitutets standardprogram för korstabulering KOTAB utgår från totalskattningar vid estimation av procenttal finns även tabeller med skattningar av totaler.

En detaljerad redovisning av undersökningsvariablerna ges i frågeformuläret (bil. 1:2).

3 Provundersökning

3.1 *Syfte*

Under hösten 1968 utfördes två provundersökningar. Det huvudsakliga syftet var att testa frågeformuläret, dessutom önskades en uppfattning om vilken svarsfrekvens man kunde räkna med i huvudundersökningen.

3.2 *Uppläggning och genomförande av provundersökning 1*

Till den första provundersökningen gjordes ett slumpmässigt urval av 198 jaktkortslösare. Urvalet utfördes så att ingen uttagen till huvudundersökningen skulle komma med i provundersökningen.

Den första utsändningen ägde rum den 28.8.68 och därefter upp till tre påminnelsebrev. Dessa sändes ut den 12.9, den 26.9 och den 7.10. Med de som inte svarat i postenkäten gjordes telefonintervju av ett av Uis lokalombud.

3.3 *Resultat av provundersökning 1*

Svarsfrekvensen i provundersökning 1 framgår av följande sammanställning.

	%	
svarat utan påminnelse	27	
svarat efter en påminnelse	35	
svarat efter två påminnelser	10	
svarat efter tre påminnelser	3	
Svarsfrekvens i postenkäten		75 %
svarat vid intervju	17	
Svarsfrekvens totalt		92 %

	%
avlidna	1
vägrare	0,5
obefintliga	2
ej intervjuade, saknar tel.	5
	100,5

Provundersökningen visade att frågeformuläret inte var tillfredsställande ur granskningssynpunkt då ip ofta hoppade över frågor som den ansåg sig redan besvarat. Frågeformuläret redigerades därför om och en ny provundersökning utfördes.

3.4 *Uppläggning och genomförande av provundersökning 2*

Sedan frågeformuläret omarbetats gjordes den andra provundersökningen. Till denna uttogs slumpmässigt 126 jaktkortslösare som inte ingick i huvudundersökningen. Undersökningen utfördes som postenkät med upp till två påminnelsebrev. Första utsändningen ägde rum den 25.10.68 och påminnelsebrev sändes ut den 4.11 och den 13.11.

Av dem som svarat i postenkäten uttogs 30 personer för besöksintervju av Uis lokalombud. Lokalombuden skulle kontrollera ips svar på frågan "Bor Ni i tätort", ställa tre inledande frågor samt samla in ips synpunkter på frågeformuläret.

3.5 *Resultat av provundersökning 2*

3.5.1 Postenkätdelen

Svarsfrekvensen i provundersökning 2 framgår av följande sammanställning.

svarat utan påminnelse	34 %	
svarat efter en påminnelse	27 %	
svarat efter två påminnelser	12 %	
Svarsfrekvens		73 %
vägrare	1 %	
ej svarat	23 %	
obefintliga	3 %	
	100 %	

Det nya formuläret gav väsentligt bättre resultat i fråga om partiellt bortfall och bedömdes tillfredsställande ur granskningssynpunkt.

3.5.2 Intervjudelen

På frågan om tätort hade inget lokalombud annan uppfattning än ip varför det ansågs möjligt att låta ip avgöra om den bodde i tätort eller ej.

De tre inledande frågorna och fördelningen av svaren framgår av nedanstående sammanställning:

1 Tycker Ni att det var svårt att besvara frågorna om jakten under jaktåret 1967/68 på grund av att Ni inte kom ihåg svaren?

Ja 10 %
Nej 90 %

2 För Ni dagbok över Er jakt?

Ja 7 %
Nej 90 %
Ibland 3 %

3 Tycker Ni att det var intressant att deltaga i undersökningen?

Ja 60 %
Nej 7 %
Varken ja eller nej 33 %

För övrigt inkom kommentarer och synpunkter som kom att beaktas vid den slutliga redigeringen av frågeformuläret.

4 Urval

4.1 *Urvalsstorlek*

För att uppnå en viss precision i en skattning av en parameter, mätt i den s. k. standardavvikelsen, krävs en viss urvalsstorlek. Det är emellertid inte den totala urvalsstorleken som är av avgörande betydelse utan storleken på urvalet från den redovisningsgrupp som parametern hänför sig till.

Med hänsyn till kostnaderna och de aktuella redovisningsgrupperna bestämdes urvalet till ca 15 000 personer fördelade med omkring 2 500 i resp. region.

Urvalsstorleken och urvalsfraktionen från resp. region framgår av nedanstående sammanställning.

Region	Urvalsstorlek	Urvalsfraktion
S	2 551	0,078
V	2 458	0,050
Ö	2 556	0,070
M	2 473	0,047
NN	2 543	0,049
ÖN	2 447	0,066
	15 028	

4.2 *Urvalsförfarande*

Registret över jaktkortslösare består av adressplåtar och dessa är sorterade länsvis. Inom varje län står plåtarna i ordning efter postutdelningsområdet.

Eftersom de olika regionerna gick att särskilja i registret utfördes urvalet som sex oberoende urval och då urvalen måste göras manuellt ansågs ett systematiskt urvalsförfarande vara det lämpligaste. Det systematiska urvalet medförde också en god geografisk spridning, där varje postutdelningsområde blev representerat med ungefär samma proportion (jfr proportionellt stratifierat urval). Detta torde för många skattningar medföra en variansminskning (med en skattningsvarians avses kvadraten på dess standardavvikelse) jämfört med obundet slumpmässigt urval.

På grund av att vissa personer hunnit flytta sedan de löste jaktkort överensstämmer inte redovisningsregionerna och "urvalsregionerna". "Urvalsregionerna" är i själva verket strata varför alla strata måste vara med vid estimationen av en parameter för en viss region.

Urvalsdragningen utfördes av personal vid Postens adressregister, där jaktkortsregistret förvaras.

4.3 *Urval för bortfallsuppföljningen*

Bland de ip vilkas formulär inte inkommit till den 17.4.69 och bland dem som uttryckligen vägrat gjordes ett urval av ip vilka kontaktades för intervju.

Som urvalsram fungerade det register som användes för avregistrering av de inkomna formulären. Registret var uppdelat länsvis och inom länen stod registerkorten i bokstavsordning efter postadress.

Urvalet utfördes som systematiskt urval och var fjärde ip togs ut. Detta gav ett urval på 752 ip.

5 Estimation

5.1 *Estimation av parametrar för en redovisningsgrupp*

Det standardprogram som användes vid tabellproduktionen beräknar först totalskattningar och dividerar sedan två sådana för att beräkna skattningar av procenttal. Därför skall först totalskattningar behandlas och därefter procenttalskattningar.

5.1.1 Estimation av totaler

Antag att vi skall skatta antalet jaktkortslösare som tillhör en viss redovisningsgrupp och har en viss egenskap, t. ex. tillhör redovisningsgruppen älgjägare i region S och har egenskapen att de skjutit en älg. Låt detta mätas av variabeln X och låt X anta följande värden:

(5.1.1.1) $$X_{hi} = \begin{cases} 1 & \text{Om den i: te individen i stratum ("urvalsregion") h tillhör redovisningsgruppen och har egenskapen} \\ 0 & \text{annars} \end{cases}$$

Totala antalet jaktkortslösare med egenskapen i redovisningsgruppen kan nu skrivas

(5.1.1.2) $$X' = \sum_{h=1}^{6} \sum_{i=1}^{N_h} X_{hi} = \sum_{h=1}^{6} N_h \bar{X}_h$$

där

N_h är antalet individer i stratum h i undersökningspopulationen

$\bar{X}_h$ är proportionen individer i stratum h som tillhör redovisningsgruppen och har egenskapen.

$\bar{X}_h$ kan delas upp i tre delar motsvarande tre tänkta delmängder av stratum h nämligen:

(5.1.1.3) $\bar{X}_{he}$ dvs. proportionen individer i stratum h som

I tillhör redovisningsgruppen

II har egenskapen och

III svarar i postenkäten

(5.1.1.4) $\bar{X}_{hu}$ dvs. proportionen individer som uppfyller villkoren I–II ovan och III inte svarar i postenkät men svarar vid bortfallsuppföljning med intervju samt

(5.1.1.5) $\bar{X}_{hb}$ dvs. proportionen individer i stratum som uppfyller villkoren I–II ovan och III inte svarar i vare sig postenkäten eller bortfallsuppföljningen med intervju.

Det gäller att

(5.1.1.6) $$\bar{X}_h = \bar{X}_{he} + \bar{X}_{hu} + \bar{X}_{hb}$$

I undersökningen har ett urval av individerna som tillhör delmängderna indicerade e och u observerats. Vi kan därför skatta $\bar{X}_{he}$ och $\bar{X}_{hu}$ från stickprovet.

$\bar{X}_{he}$ skattas med

(5.1.1.7) $$\bar{X}_{he} = \frac{1}{n_h} \sum_{i=1}^{n_h} x_{hi}$$

där

$$x_{hi} = \begin{cases} 1 & \text{om den i:te individen i urvalet från stratum h uppfyller villkoren I–III (5.1.1.3)} \\ 0 & \text{annars} \end{cases}$$

n_h = antalet individer i urvalet från stratum h.

$\bar{X}_{hu}$ skattas med

$$(5.1.1.8) \quad \bar{x}_{hu} = \frac{1}{kn_h} \sum_{i=1}^{n_h} x_{hi}$$

$$x_{hi} = \begin{cases} 1 & \text{om den i:te individen i urvalet från stratum h uppfyller villkoren I–II i (5.1.1.3) och III i (5.1.1.4)} \\ 0 & \text{annars} \end{cases}$$

k = urvalsfraktionen vid subsampling från bortfallet i postenkäten

$\bar{X}_{hb}$ kan inte skattas från undersökningen eftersom man inte har några observationer från delmängden b.

Totalen X′ skattas nu med

$$(5.1.1.9) \quad x' = \sum_{h=1}^{6} N_h \, (\bar{x}_{he} + \bar{x}_{hu})$$

Eftersom $\bar{x}_{he}$ och $\bar{x}_{hu}$ är förväntningsrätta (eng. unbiased) skattningar av resp. parametrar blir förväntan för x′

$$(5.1.1.10) \quad E\,x' = \sum_{h=1}^{6} N_h \, (\bar{X}_{he} + \bar{X}_{hu}) = X' - \sum_{h=1}^{6} N_h \, \bar{X}_{hb}$$

Totalskattningen x′ av X′ har således ett systematiskt fel av storleken

$$(5.1.1.11) \quad \sum_{h=1}^{6} N_h \bar{X}_{hb}$$ men är en förväntningsrätt skattning av antalet individer i "svarsstratum" som tillhör redovisningsgruppen och har egenskapen.

Variansen för estimatorn (5.1.1.9) kan skrivas

$$(5.1.1.12) \quad \text{var}\, x' = \sum_{h=1}^{6} N_h^2 \, \text{var}\,(\bar{x}_{he} + \bar{x}_{hu})$$

där

(5.1.1.13) $$\mathrm{var}\,(\bar{x}_{he} + \bar{x}_{hu}) = \frac{N_h - n_h}{N_h - 1}\,\frac{1}{n_n}\,(\bar{X}_{he} + \bar{X}_{hu})\,(1-\bar{X}_{he} - \bar{X}_{hu}) +$$

$$+ \frac{1}{N_h}\,\frac{1}{n_h}\,(\frac{1}{k} - 1)\,\frac{N^2{}_{h2}}{N_{h2-1}}\,\bar{X}_{h2}\,(1 - \bar{X}_{h2})$$

där

N_{h2} = antalet individer i stratum h som inte svarar i postenkät av detta slag

(5.1.1.14) $\bar{X}_{h2} = N_h \bar{X}_{hu}/N_{h2}$

Vi inför på motsvarande sätt en variabel Y som antar värdena:

(5.1.1.15) $$Y_{hi} = \begin{cases} 1 & \text{om den i: te individen i stratum h tillhör redovisningsgruppen} \\ 0 & \text{annars} \end{cases}$$

Totala antalet personer i redovisningsgruppen kan nu skrivas

(5.1.1.16) $$Y' = \sum_{h=1}^{6} \sum_{i=1}^{N_h} Y_{hi} = \sum_{i=1}^{N_h} N_h\,\bar{Y}_h$$

På samma sätt som för variabeln X kommer vi fram till skattningen av Y' som

(5.1.1.17) $$y' = \sum_{h=1}^{6} N_h\,(\bar{y}_{he} + \bar{y}_{hu})$$

Denna skattning är en förväntningsrätt skattning av antalet individer i "svarsstratum" som tillhör redovisningsgruppen. Som skattning av Y' har dock (5.1.1.17) ett systematiskt fel med storleken

(5.1.1.18) $$\sum_{h=1}^{6} N_h\,\bar{Y}_{hb}$$

Variansen för (5.1.1.17) fås genom att byta $\bar{X}$-värdena i (5.1.1.12) mot motsvarande $\bar{Y}$-värden.

Vi har nu härlett de totalskattningar som standardprogrammet utgår från vid estimation av procenttal samt angivit formeln för variansen i dessa totalskattningar.

5.1.2 Estimation av procenttal

Den procentuella andelen individer i redovisningsgrupp Y som har en viss egenskap X kan skrivas:

(5.1.2.1) $P = 100\, X'/Y'$

där

$X' = (5.1.1.2)$

$Y' = (5.1.1.16)$

Den skattning av procenttalet (5.1.2.1) som man får med standardprogrammet kan skrivas:

(5.1.2.2) $p = 100 \cdot x'/y'$

där

$x' = (5.1.1.9)$

$y' = (5.1.1.17)$

Trots att x' och y' är förväntningsrätta skattningar av antalet svarsindivider som tillhör redovisningsgruppen och som har egenskapen resp. antalet svarsindivider som tillhör redovisningsgruppen är p inte en förväntningsrätt skattning av motsvarande procenttal. Det systematiska felet, som beror på att p är en kvot mellan två slumpvariabler, är emellertid negligerbart relativt variansen om variationskoefficienten för y, dvs. $\sqrt{\text{var } y'}/y'$, är mindre än 0,2. Om vi sätter förväntan för p lika med förväntan för x' dividerat med förväntan för y' får vi

(5.1.2.3) $E\, p = 100 \cdot Ex'/Ey' =$

$$= 100 \cdot \sum_{h=1}^{6} N_h\, (\bar{X}_{he} + \bar{X}_{hu}) \;/\; \sum_{h=1}^{6} N_h\, (\bar{Y}_{he} + Y_{hu})$$

Det systematiska felet som beror på bortfall kan nu skrivas:

(5.1.2.4) $B = Ep - P = P_b\, (P' - P'')\, /\, 100$

där

(5.1.2.5) $P_b = \sum_{h=1}^{6} N_h\, \bar{Y}_{hb} \;/\; \sum_{h=1}^{6} N_h\, \bar{Y}_h$ dvs.

bortfallsprocenten

(5.1.2.6) $P' = 100 \cdot \sum_{h=1}^{6} N_h\, (\bar{X}_{he} + \bar{X}_{hu}) \;/\; \sum_{h=1}^{6} N_h\, (\bar{Y}_{he} + \bar{Y}_{hu})$ dvs.

procenttalet bland svarsindividerna

(5.1.2.7) $P'' = 100 \cdot \Sigma N_h \bar{X}_{hb} / \Sigma N_h \bar{Y}_{hb}$ dvs.

procenttalet bland bortfallsindividerna.

Det framgår av (5.1.2.4) att det systematiska felet avtar med bortfallsprocenten och är noll om $P' = P''$ dvs. om proportionen individer med egenskapen är lika bland svarsindivider och bortfallsindivider.

Eftersom estimatorn (5.1.2.2) är en kvot mellan två slumpvariabler blir dess varians

(5.1.2.8) $$\text{var } p = 10000 \frac{E^2 x'}{E^2 y'} \left[\frac{\text{var } x'}{E^2 x'} + \frac{\text{var } y'}{E^2 y'} + \frac{2 \text{ cov } x'y'}{Ex' \; Ey'} \right]$$

där

Ex' = förväntan för x' dvs. (5.1.1.10)
Ey' = förväntan för y' dvs. (5.1.1.10) med motsvarande Y-parametrar
var x' = (5.1.1.12)
var y' = (5.1.1.12) med motsvarande Y-parametrar
cov x' y' = $E(x'-Ex')(y'-Ey')$ dvs. kovariansen mellan x' och y'.

Approximationen (5.1.2.8) är god om variationskoefficienten för y' är mindre än 0,2.

5.2 *Estimation av varians*

En lämplig skattning av variansen i en procenttalsskattning erhålles genom att i (5.1.2.8) insätta estimat av de olika komponenterna i formeln. Av kostnadsskäl har inte variansestimat framräknats enligt denna formel. Precisionsbedömningen föreslås istället ske med hjälp av följande formel:

(5.2.1) $$s_p^2 = p(100-p) \frac{1}{n} \left[1 + b \cdot \frac{1-k}{k} \right]$$

där p = (5.1.2.2)

n = det uppräknade[1] antalet individer som tillhör redovisningsgruppen och urvalet. Detta antal kallas i fortsättningen skattningens bastal. Såsom framgår av (5.2.1) är detta tal av avgörande betydelse för skattningens precision.
b = bortfallsprocenten/100 i postenkäten
k = urvalsfraktionen vid urvalet från bortfallet i postenkäten

[1] Uppräkningen innebär att man skattar det antal individer i redovisningsgruppen, som skulle ha svarat antingen i postenkäten eller vid bortfallsuppföljningen med intervju, om inget urval ägt rum före bortfallsuppföljningen med intervju.

Formel (5.2.1) är en skattning, som något överskattar variansen i en procenttalsskattning med konstant nämnare om obundet slumpmässigt urval användes i såväl huvudurvalet som vid urvalet för bortfallsuppföljning med intervju. I jaktundersökningen har istället använts

I stratifierat urval på regioner
II systematiskt urval inom varje sådant stratum

Både I och II torde innebära att (5.2.1) överskattar variansen i procenttalsestimatorn. Detta motverkas dock av att formel (5.2.1) inte medräknar den varians som beror på att n är en slumpvariabel. Dessutom torde I inte ha någon större betydelse för procenttalsskattningar som avser en region.

6 Förhandsinformation till ip

6.1 *Informationsbrev*

Eftersom de flesta frågor berörde en lång tidsperiod, 1 juli 1968–10 mars 1969, bedömdes det vara lämpligt att informera de utvalda personerna på ett tidigt stadium. Under tiden den 13.8–22.8 1968 utsändes därför ett informationsbrev (bil. 1: 1) där ip meddelades att den uttagits till jaktundersökningen. Ip ombads också att göra vissa minnesanteckningar om sin jakt på en härför avsedd sida i brevet.

De undersökningsvariabler för vilka minnesanteckningar skulle göras var

I jaktmarken i jaktvårdsområde eller ej
II jaktmarkens storlek
III avstånd från bostad till jaktmark
IV antal fällda villebråd
V antal bössdagar
VI utgifter

Omkring 250 ip skickade in minnesanteckningar före den 10.3.69. Till dem som uppgivit namn och adress (omkr. 150) återsändes anteckningarna med ett förklarande brev.

Ca 150 ip meddelade skriftligt att de slutat jaga och till dessa sändes ett brev där de ombads att besvara frågeformuläret som skulle sändas ut i mars 1969.

6.2 *Påminnelse om jaktundersökningen*

Ett brevkort med uppgift att påminna om jaktundersökningen och minnesanteckningarna utsändes till ip den 22.11–25.11.68.

6.3 *Kontroll av minnesanteckningarna*

För att undersöka i vilken omfattning ip gjorde minnesanteckningar om sin jakt utfördes en kontrollundersökning genom telefonintervju. Undersökningen omfattade ett urval på 250 ip fördelade över hela riket. Intervjuerna genomfördes under tiden den 9.12–21.12.68. Antalet intervjuade framgår nedan.

Intervjuade	215	86 %
Ej anträffade		
saknar telefon	26	10
annan orsak	9	4
	250	100 %

Resultatet av intervjuerna redovisas nedan fråga för fråga.

1 Har Ni jagat med skjutvapen under innevarande jaktår?

Ja	182	85 %
Nej	33	15
	215	100 %

2 I slutet av augusti sände vi Er ett frågeformulär med plats för minnesanteckningar. Har Ni gjort några anteckningar om Er jakt i det?

Ja	78	43 %
Nej angav orsak	60	33
Nej angav ej orsak	44	24
	182	100 %

3 (Om Ja på fråga 2)

Har det varit möjligt för Er att göra anteckningar regelbundet eller bara då och då?

Regelbundet	64	35 % av 182
Då och då	14	8
	78	43 % av 182

4 Tycker Ni att det finns några oklarheter eller svårigheter i formuläret?

Ja	18	10 %
Nej	136	75
Vet ej, har ej fått formulär, har tappat formuläret	28	15
	182	100 %

5 Brukar Ni föra jaktdagbok?

Ja regelbundet	15	7 %
Ja ibland	17	8
Nej	183	85
	215	100 %

Om intervjupersonen självmant uppgav skäl till att inte anteckna så noterades detta av intervjuaren. Följande skäl angavs

Kommer ihåg (jagar så lite)	27	15 % av 182
Antecknar på annat ställe	7	4
Glömt bort eller tappat formuläret	11	6
Har ej tid och övriga skäl	15	8
	60	33 % av 182

Undersökningen tyder på att åtminstone omkring 60 % av dem som jagat gör anteckningar eller jagar så lite att de anser sig komma ihåg utan minnesanteckningar.

7 Mätinstrumentet

Mätinstrumentet utgjordes av ett fyrsidigt formulär i A4-format (bil. 1:2) med i huvudsak samma layout och innehåll som formuläret i provundersökning 2.

8 Undersökningens genomförande

8.1 *Utsändning av enkäten*

Första utsändningen av enkäten ägde rum den 10.3.1969 och innehöll formulär, följebrev (bil. 1:1) och svarskuvert. På formuläret var adressetiketten fästad, varför fönsterkuvert kunde användas.

Påminnelseförsändelse sändes ut den 19.3, 26.3 och 2.4. Vid varje påminnelse sändes ett nytt formulär ut. Försändelsen innehöll också lösenkuvert och följebrev, som var olika vid varje utsändning.

8.2 *Adresskomplettering*

Efter utsändning av försändelser till ip har alltid ett antal kommit i retur från posten på grund av att adressaten varit okänd eller avflyttad. Efter utsändning av såväl informationsbrev, påminnelsekort som frågeformulär har adresskomplettering utförts. Eftersom ips personnummer inte var kända har den nya adressen i första hand sökts hos pastorsexpeditionerna och därefter genom bl. a. polisens register över vapenlicensinnehavare. Efter postenkäten var antalet obefintliga 84 personer.

8.3 *Bortfallsuppföljning*

Den 17.4.69 avbröts postenkäten i jaktundersökningen och de ip vars formulär inte inkommit senast den 17.4 räknades som bortfall i postenkäten. Från dessa och vägrarna i postenkäten gjordes ett systematiskt urval av var fjärde ip. De så uttagna personerna kontaktades för intervju av Uis lokalombud. Intervjuerna skulle i första hand utföras per telefon men om ip saknade telefon vid besök av lokalombudet. Frågorna ställdes ordagrant efter formuläret som användes i postenkäten. Inget lokalombud rapporterade några problem med frågorna.

8.4 *Redovisning av bortfallet*

De systematiska felen (avsnitt 10) i en statistisk undersökning p. g. a. bortfall måste studeras för varje redovisningsgrupp och variabel för sig. Svarsbortfallet för en undersökningsvariabel kan delas upp i individbortfall och partiellt bortfall.

Individbortfallet består av ip som inte svarat på någon fråga (t. ex. vägrare och ej anträffade).

Med det partiella bortfallet för en undersökningsvariabel avses ip som svarat på åtminstone en fråga och för vilka man försökt få men inte fått något mätvärde för undersökningsvariabeln.

8.4.1 Bortfallet i postenkäten

Antalet inkomna svar i postenkäten fördelar sig i tiden enligt nedan

t. o. m.	20.3	6 293	42 % av 15 028
	27.3	9 244	62
	3.4	10 760	72
	17.4	11 792	78

Om avlidna, vägrare, personer som vistas utomlands och returer räknas med hade ca 12 050 formulär, dvs. 80 %, kommit in till den 17.4.69.

8.4.2 Bortfallet i uppföljningen

Resultatet av bortfallsuppföljningen (avsnitt 4.2) framgår av följande sammanställning

Intervjuade	628	84 %
Vägrare	79	11
Sjuka	3	–
Ej anträffade	36	5
Utomlands	3	–
Avlidna	3	–
	752	100 %

8.4.3 Sammanfattning av bortfallsredovisning

Estimat av den procentuella andelen jaktkortslösare i de olika bortfallskategorierna ges i följande sammanställning

Vägrare och sjuka	2,3		
Ej anträffade	1,3		
Summa bortfall		3,6	
Svarsindivider		94,5	
I undersökningspopulationen			98,1
Ej i undersökningspopulationen			1,8
			99,9

Summa bortfall anger andelen bortfallsindivider, dvs. ip som inte svarat på någon fråga, i procent av antalet jaktkortslösare i urvalsramen. I procent av undersökningspopulationen är bortfallet 3,7 %. Vissa av dem som här förts till bortfallet torde inte höra till undersökningspopulationen varför bortfallet egentligen är mindre än 3,7 %.

9 Bearbetning

9.1 *Granskning och kodning*

Granskningen utfördes allteftersom formulären kom in. Arbetet omfattade bl. a. kontroll av att ip svarat på de aktuella frågorna samt att svaren på olika frågor inte var inkonsekventa eller orimliga.

Vid granskningen har också otillåtna dubbelmarkeringar eliminerats och vissa kompletteringar utförts med utgångspunkt i av ip tillskrivna kommentarer. Överflödiga svarsmarkeringar har också strukits utom när det gällde frågorna om arrende.

Om ip inte uppgivit fullständigt personnummer åsattes formuläret ett identifieringsnummer enligt följande princip.

I om ip uppgivit födelseår sattes 99 för månad och därefter ett femsiffrigt löpnummer.
II om ip inte uppgivit födelseår sattes 70 för födelseår, 99 för månad och därefter ett femsiffrigt löpnummer.

Kodningen har omfattat överföring av länsbokstaven på adresslappen till stratumkod, av länsbokstaven för ips hemortslän till regionskod och av den av ip uppgivna tätorten till tätortskod. Dessutom har kod som visar om ip svarat fullständigt eller ej i postenkäten resp. vid uppföljningen åsatts formuläret. Det framgår också av denna kod om ip var sjuk eller vägrade, var utomlands eller avliden eller om ip ej anträffades.

Utöver de koder som framgår av frågeformuläret har följande tillägg gjorts

I för fråga 6 och 19: Om ip svarat både ja och nej så kodades 8
II för fråga 7 och 20: Om ip angivit annat rättsförhållande och skrivit "jaktklubb", "jaktlag" eller "jaktförening" så kodades 8.

För uppgift saknas har 9 kodats (en 9: a för varje hålkortskolumn).

För övrigt hänvisas till sammanfattning av granskning- och kodningsinstruktionen.

9.2 *Komplettering av enkätsvaren*

Till ip som hoppat över någon fråga sändes en kompletteringsförsändelse innehållande lösenkuvert, frågeformulär och ett brev där de överhoppade frågornas nummer var angivna. 2 779 sådana försändelser sändes ut och 1 961 dvs. 70 % svarade.

Ip som endast meddelat att de inte jagade och inte svarat på några frågor fick en försändelse med lösenkuvert, frågeformulär och ett följebrev där de ombads svara på de allmänna frågorna i formuläret. Antalet sådana försändelser var 243 och 97 dvs. 40 % svarade.

9.3 *Stansning*

Uppgifterna i frågeformuläret överfördes till ett hålkort per ip med en hålkortsdisposition som framgår av frågeformuläret (stanskolumnerna är angivna i formulärets högermarginal).

9.4 *Logiska kontroller av hålkorten*

Kontroll av stansning och granskning har utförts med Uis standardprogram för logiska kontroller. Hålkortsmassan testades mot 49 villkor som främst innebar kontroll av

I att stans förekom i de kolumner som var aktuella för ip i fråga
II att stans inte förekom i kolumner som inte var aktuella för ip i fråga

Omkring 300 kort med fel hittades och rättades.

Kontroll av att inga dupletter förekom har också utförts och 15 duplettkort sorterades ut.

10 Osäkerhet i undersökningsresultaten

För att bedöma säkerheten i undersökningsresultaten måste man ta hänsyn till flera faktorer som kan ge upphov till fel i resultaten. Med att ett fel förekommer menas här att skattningen av en parameter skiljer sig från det sanna värdet.

10.1 *Olika typer av fel*

De fel som förekommer vid undersökningar av denna typ kan efter orsak grovt delas upp i

I *övertäckningsfel*, dvs. fel som beror på att enheter som ej tillhör undersökningspopulationen kommer med vid resultatredovisningen

II *undertäckningsfel*, dvs. fel som beror på att vissa enheter i undersökningspopulationen inte ingår i urvalsramen

III *bortfallsfel*, dvs. fel som beror på att mätvärde för vissa enheter saknas på en eller flera undersökningsvariabler

IV *mätfel*, dvs. fel som t. ex. kan bero på att ip missuppfattat frågor eller på att en eller flera intervjuare feltolkat instruktionerna eller missuppfattat ip

V *bearbetningsfel*, dvs. fel som kan uppkomma vid det manuella eller maskinella handhavandet av det insamlade materialet

VI *stickprovsfel*, dvs. fel i skattningen som beror på att endast ett stickprov undersöks.

Felen I–V uppträder vid såväl stickprovsundersökningar som totalundersökningar och felet VI endast vid stickprovsundersökningar.

10.2 *Felens sannolika omfattning*

För att få en uppfattning om felens sannolika omfattning tillämpas den statistiska sannolikhetsteorin. Varje skattning betraktas som en slumpvariabel med en viss sannolikhetsfördelning som beror på samtliga tidigare nämnda fel. Slumpvariationen i denna fördelning mäts med skattningens standardavvikelse. Slumpvariabeln antages vara normalfördelad och därmed entydigt bestämd av skattningens förväntade värde och standardavvikelse.

Om skattningens förväntade värde inte överensstämmer med parameterns sanna värde har skattningen ett systematiskt fel. Fel av typerna I–VI kan samtliga bidraga till det systematiska felet.

10.2.1 Konfidensintervall

Med konfidensintervall menas ett intervall kring en skattning som med en viss konfidensgrad omsluter skattningens förväntade värde. Om intervallet är sådant att det med säkerhet innehåller det förväntade värdet har det konfidensgraden 100 %. Om det däremot med säkerhet *inte* innehåller det förväntade värdet är konfidensgraden 0 %. Vanligen

arbetar man med 95 %-iga konfidensintervall som för en normalfördelad variabel beräknas som skattningen ± 2 gånger standardavvikelsen för skattningen.

Vid bestämning av konfidensintervallen föreslås i enlighet med avsnitt 5.2 att s_p ($\sqrt{(5.2.1)}$) användes som skattning av standardavvikelsen.

Ett 95 %-igt konfidensintervall beräknas nu som

$$p \pm 2 \sqrt{p(100-p)\frac{1}{n}\left[1 + b \cdot \frac{1-k}{k}\right]} = p \pm 2\, s_p$$

där

$p = (5.1.2.2)$

$s_p = \sqrt{(5.2.1)}$

n = bastalet för skattningen (jfr avsnitt 5.2)

b = 0,20

k = 0,25

Genom insättning av värdena på b och k kan s_p skrivas

$$s_p = 1{,}265 \sqrt{p(100-p)/n}$$

Bastalen n hämtas från tabellerna med det uppräknade antalet personer som svarat i urvalet och som tillhör den aktuella redovisningsgruppen.

För olika värden på p och n har $s_p = 1{,}265 \sqrt{p(100-p)/n}$ beräknats.

Om man istället för konfidensgraden 95 % vill använda någon av konfidensgraderna 90, 80 eller 70 % så skall s_p istället för att multipliceras med 2 multipliceras med 1,6, 1,3 resp. 1,0 vid beräkning av konfidensintervall.

Om systematiska fel förekommer är sannolikheten mindre än konfidensgraden /100 att parameterns sanna värde ligger i konfidensintervallet. I nästa avsnitt diskuteras förekomsten av systematiska fel.

10.2.2 Systematiska fel

Om systematiska fel förekommer måste konfidensintervallets läge ändras för att parameterns sanna värde skall ligga i intervallet med den tänkta konfidensgraden. Det nya intervallet erhålles genom att dra det systematiska felet från konfidensintervallets nedre och övre gräns.

Att objektivt skatta det systematiska felet kräver, om det ens är möjligt, speciella undersökningar och experiment vilka för en undersökning av denna typ torde medföra orimliga kostnader. I det följande skall emellertid riskerna för systematiska fel diskuteras med utgångspunkt i feltyperna I–VI i avsnitt 10.1.

10.2.2.1 Täckningsfel

Över- resp. undertäckning har diskuterats tidigare i denna rapport (avsnitt 2.2) dock ej utifrån risken av systematiska fel.

Systematiska fel p. g. a. övertäckning skulle kunna inträffa

I om personer som löst jaktkort jaktåret 1967/68 och vistas utomlands hela undersökningsperioden kommer med vid estimationen

II om personer som löst jaktkort jaktåret 1967/68 och avlidit före den 10.3.69 kommer med vid estimationen.

Att personer som vistats utomlands under hela undersökningsperioden kommit med i estimationen förefaller osannolikt. En sådan person har då heller inte jagat i Sverige och påverkar endast skattningar av parametrar för alla jaktkortslösare och för dem som inte jagat. Systematiska fel av typ II torde inte heller förekomma.

Med den definition av undersökningspopulationen som vi arbetar med förekommer ingen undertäckning (jfr avsnitt 2.2) och således inget systematiskt fel av denna anledning.

Systematiska fel p. g. a. täckningsfel torde som framgår av det ovanstående vara utan betydelse.

10.2.2.2 Mätfel

Mätfel för en ip säges förekomma om ett uppgivet mätvärde inte överensstämmer med ips "sanna" värde för den variabel man avsett att mäta. Mätfel kan bero på

I att någon annan än den utvalda ipn svarar

II att ip missuppfattar frågan och svarar på något annat än det man avsett att mäta

III att ip inte kommer ihåg det riktiga svaret och därför gissar

IV att ip förvränger svaret för att det skall passa ips önskemål eller för att ip anser frågan fel ställd.

Det är inte känt att ip överlåtit frågeformuläret till någon annan person, däremot har det förekommit att vissa äldre personer fått hjälp att fylla i formuläret. Detta behöver i och för sig inte leda till systematiska fel och då det endast torde ha förekommit i enstaka fall bedöms bidraget, av denna orsak, till det systematiska felet vara negligerbart.

I provundersökning 2 (avsnitt 3.4) gjordes besök av Uis lokalombud hos ett urval personer för att samla in synpunkter på frågorna. Det framkom då inga tecken på att ip skulle ha missuppfattat frågorna men trots detta infördes ytterligare anvisningar i det slutgiltiga formuläret. Risken för systematiska missuppfattningar bedöms därför som liten.

I anslutning till frågorna 6 och 19 om den huvudsakliga jaktmarken ingår i av länsstyrelsen fastställt jaktvårdsområde kan dock viss överskattning av antalet personer som jagar i sådant jaktvårdsområde misstänkas. Det finns nämligen ip som svarat ja och skrivit till "vi har eget jaktvårdsområde" eller dylikt och det kan därför misstänkas finnas ip

som svarat ja, utan att det är av länsstyrelsen fastställt jaktvårdsområde och utan att särskilt ange detta.

För att minska risken för att de efterfrågade uppgifterna var bortglömda vid utsändningen av postenkäten utsändes ett informationsbrev med plats för minnesanteckningar till ip (kap. 6). Vid kontrollen av minnesanteckningarna (avsnitt 6.3) uppgav 60 % av dem som jagat att de gjort anteckningar eller jagat så lite att de kommer ihåg utan minnesanteckningar.

Till ip i region V (län O, P, R och S) ställdes en extra fråga med följande lydelse:

"I höstas sände vi Er ett informationsbrev om jaktundersökningen. Tror Ni att denna information gjorde det lättare för Er att besvara frågorna i formuläret?"

På denna fråga svarade 52 % ja, 22 % nej och 26 % vet ej eller har inte fått något informationsbrev.

Resultatet kan tolkas så att informationsbrevet ur mätsynpunkt har haft en positiv inverkan.

För att systematiskt fel skall uppstå p. g. a. gissningar fordras att ip systematiskt gör över- eller underskattningar vid gissningarna. Om gissningarna är fel men på ett icke systematiskt vis tas hänsyn till dessa fel i konfidensintervallet. Eftersom redovisningen sker i klasser räcker det också att ip kommer i rätt klass för att det inte skall bli något systematiskt fel. Att svaret är exakt är alltså inte alltid nödvändigt.

Att ips önskemål skulle påverka svaren på frågorna förefaller osannolikt för de flesta frågorna. Det kan dock tänkas att intresset för kortjakt kan ha överskattats. Det skulle i så fall bero på att ip har uppgivit sig intresserad bara för att det kan vara bra om möjligheten till kortjakt finns.

Förfrågningar om inte bl. a. hundkostnader skulle tas med i utgifterna har inkommit under insamlingstiden och detta antyder att andra än de i frågan uppräknade kostnaderna i vissa fall redovisats i utgifterna för jaktåret.

Sammanfattningsvis kan sägas att systematiskt fel i skattningarna p. g. a. mätfel för de flesta variabler torde vara av ringa eller ingen betydelse.

10.2.2.3 Bearbetningsfel

Systematiska fel p. g. a. bearbetningsfel kan inträffa om instruktionerna för granskning, kodning och stansning missuppfattas. När det gäller granskning och kodning har ett flertal stickprovskontroller utförts under arbetets gång och det har därvid inte framkommit att instruktionerna missuppfattats. Med Uis standardprogram för logiska kontroller har också såväl granskning och kodning som stansning kontrollerats (avsnitt 9.4). Att systematiska fel av betydelse införts vid bearbetningen förefaller därför osannolikt.

10.2.2.4 Bortfallsfel

Om bortfallet i en undersökning sker slumpmässigt uppstår inget systematiskt fel p. g. a. bortfallet.

Inverkan av bortfallet måste studeras för varje variabel och redovisningsgrupp för sig och man har då att ta hänsyn inte endast till de enheter som utgör individbortfallet (dvs. dem som inte svarat på någon fråga t. ex. vägrare eller ej anträffade) utan även de enheter som av någon anledning ej har svarat på den fråga i vilken den aktuella variabeln mäts.

Det systematiska felet som beror på bortfall kan skrivas (jfr 5.1.2.4)

$$B = P_b (P' - P'')/100$$

där

P_b är bortfallsprocenten för den aktuella variabeln och redovisningsgruppen

P' är procenttalet bland dem i redovisningsgruppen som svarat

P'' är procenttalet bland dem i redovisningsgruppen som inte svarat

Det framgår av formeln att systematiska felet som beror på bortfall är noll om $P' = P''$ (detta inträffar om bortfallet är slumpmässigt). Vidare avtar felet med avtagande bortfallsprocent.

Övre och undre gränserna för B är

$$B_ö = P_b P'/100$$

$$B_u = P_b (1-P')/100$$

Övre gränsen fås om ingen enhet i bortfallet har egenskapen och undre gränsen om alla enheter i bortfallet har den aktuella egenskapen.

Med utgångspunkt i den ev. information man har om bortfallsenheterna är det ibland möjligt för personer med fackkunskap att ange mindre intervall för B. En teknik att med rimlighetsantaganden fördela bortfallet på olika klasser beskrivs i bilaga 14.

På totalskattningarna inverkar bortfallet så att de blir underskattningar. Totalskattningarna är nämligen skattningar av antalet jaktkortslösare som tillhör en viss redovisningsgrupp och som har en viss egenskap samt som i en undersökning av denna typ svarar på den fråga i vilken egenskapen mäts.

10.2.2.5 Stickprovsfel

Det urvalsförfarande som använts är ett sannolikhetsurval, dvs. urvalssannolikheten för varje jaktkortslösare är känd. Därvid bortses ifrån att det kan förekomma att någon enstaka person löst jaktkort i flera län.

Det förhållandet att parametrarna skattas med estimatorn (5.1.2.2) medför ett systematiskt fel (jfr avsnitt 5.1.2). Detta fel torde dock för de flesta skattningar vara utan betydelse.

10.3 *Sammanfattning*

Sammanfattningsvis kan sägas att systematiska fel beroende på annat än bortfall för flertalet variabler inte torde förekomma i sådan utsträckning att det har avgörande betydelse för undersökningens resultat.

Det i avsnitt 10.2.1 angivna 95 %-iga konfidensintervallet får anses ge god vägledning vid bedömning av undersökningsresultatens tillförlitlighet. Eventuellt bör konfidensintervallen justeras för det systematiska felet p. g. a. bortfall (avsnitt 10.2.2.4).

Appendix

Stockholm i augusti 1968

Den av jordbruksdepartementet tillsatta Jaktmarksutredningen har uppdragit åt Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut att utföra en undersökning av jägarnas villkor och vanor rörande bl a tillgång till jaktmark, jaktaktivitet och utgifter för jakten. Avsikten med undersökningen är att ge utredningen information som kan ligga till grund för bedömningar av vilka insatser som bör göras för att skapa förutsättningar för en till vår miljö väl anpassad jakt.

Undersökningen skall utföras som en postenkät bland ett urval av de jägare som löst jaktkort för jaktåret 1967/68. Till dessa jägare kommer vi i mars 1969 att sända ett frågeformulär med ett antal frågor om deras jaktutövning under jaktåret 1968/69. Genom ett statistiskt förfarande har Ni blivit utvald till deltagande i denna undersökning. Då Ni av statistiskt-vetenskapliga skäl ej kan ersättas med någon annan person vill vi understryka att det är viktigt att just Ni medverkar.

Det är naturligtvis väsentligt att de uppgifter som samlas in ger en verklighetstrogen bild av förhållandena inom jaktens område. En del frågor kan bli svåra att besvara korrekt utan vissa minnesanteckningar och vi kontaktar Er därför redan nu för att be Er göra anteckningar om Er jaktutövning. På sid 3 i detta informationsbrev finns plats för dessa minnesanteckningar.

Vi vill redan nu påpeka att alla svar som Ni senare kommer att lämna behandlas konfidentiellt. Uppgifterna får enligt sekretesslagen ej utlämnas utan kommer endast att användas för statistisk bearbetning.

Önskar Ni ytterligare upplysningar om undersökningen kan Ni ringa 08/63 05 60 ankn 495, amanuens Staffan Sollander.

Vi hoppas att Ni skall finna det intressant att delta i denna för jägarna viktiga undersökning och tackar på förhand för Er värdefulla medverkan.

Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut

Rune Sandström
tf Byråchef

Jaktmarksutredningen

Per Sköld
Generaldirektör
Utredningens ordförande

Appendix

- 2 -

Minnesanteckningar beträffande jakt

Anvisningar

I nedanstående tabeller kan Ni föra Era minnesanteckningar om Er jaktutövning och Era utgifter för jakten.

För varje jaktmark i vilken Ni jagat bör Ni anteckna följande:

(1) vilken jaktmark Ni jagat i

(2) om jaktmarken är belägen i av länsstyrelsen fastställt jaktvårdsområde eller inte

(3) jaktmarkens storlek i hektar

(4) reseavstånd mellan bostaden och jaktmarken

Varje gång Ni jagat bör Ni anteckna:

(5) antal villebråd som Ni fällt

(6) antal bössdagar som Ni jagat. Med bössdag menas dag eller del av dag som tillbringats i jaktmarken i avsikt att fälla villebråd med skjutvapen.

Exempel

En jägare äger en jaktmark på 200 hektar, som ligger i ett jaktvårdsområde 12 mil från hans bostad. Han har hittills jagat två gånger där. Första gången jagade han två dagar och sköt en räv. Andra gången jagade han tre dagar och sköt två harar.

När han besökte sin svåger som har jaktmark på 300 hektar var de ute och jagade en förmiddag. Själv sköt han inget vilt men svågern sköt en hare. För att komma till svågerns jaktmark, som inte ligger i jaktvårdsområde, fick han resa 25 mil från sin bostad.

Jägarens minnesanteckningar beträffande övrig jakt ser efter dessa tre jakttillfällen ut på följande sätt

Minnesanteckningar beträffande jakt på övrigt vilt

jaktmark (1)	i jaktvårdsomr. eller inte (2)	storlek i hektar (3)	avstånd i km (4)	antal övrigt vilt som Ni fällt (5)						antal bössdagar (6)					
min egen	ja	200	120	1	2					2	3				
svågerns	nej	300	250	0						1					

Appendix

- 3 -

Minnesanteckningar beträffande älgjakt

jaktmark (1)	i jakt-vårdsomr. eller inte (2)	storlek i hektar (3)	avstånd i km (4)	antal älgar som Ni fällt (5)	antal bössdagar (6)

Minnesanteckningar beträffande jakt på övrigt vilt

jaktmark (1)	i jakt-vårdsomr. eller inte (2)	storlek i hektar (3)	avstån i km (4)	ntal övrigt vilt som Ni fällt (5)	antal bössdagar (6)

Utgifter under jaktåret

Utgifter för:	Jakttillfälle nr												Summa
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
arrende													
resor (räkna resa med egen bil till 3 kr/mil)													
inkvartering													
ammunition													

Summa utgifter under jaktåret ==========

Appendix

SCB STATISTISKA CENTRALBYRÅN
UTREDNINGSINSTITUTET
Fack, 102 50 Stockholm 27

JAKTUNDERSÖKNINGEN

ANVISNINGAR

1. Frågorna skall besvaras av den person som detta brev är sänt till.
2. Besvara frågorna genom att sätta kryss i lämplig ruta eller genom att skriva på en prickad rad.
3. Frågorna avser jaktåret 1968/69 (dock endast perioden 1 juli 1968-10 mars 1969) om annat ej anges och endast jakt inom riket.
4. Svarsalternativen står bredvid rutorna. Siffran i rutan är till för utredningsinstitutets behov.
5. Om Ni är tveksam om hur Ni skall svara kan Ni skriva på anmärkningsraden på sista sidan.
6. Formuläret skickas in i bifogade svarskuvert, som befordras portofritt.

S [ ] 1

1. Vilket är Ert personnummer (folkbokföringsnummer) (se t ex sjukförsäkringsbeskedet)

2-10

född	..... år	..... månad	..... dag	..... födelsenr

2. I vilken kommun och församling bor Ni? (se t ex debetsedeln)

Kommun .....
Församling ..... Länsbokstav ....

RR [ ] 11

3. Bor Ni i tätort?

[ ] Ja ⟶ Ange tätortens namn .....
[5] Nej

T [ ] 12

4. Har Ni hittills jagat med skjutvapen under jaktåret 1968/69?

[1] Ja
[2] Nej ⟶ Fortsätt med fråga 33

13

5. Har Ni jagat älg under jaktåret 1968/69?

[1] Ja
[2] Nej ⟶ Fortsätt med fråga 18

14

Frågorna 6-12 berör Er huvudsakliga jaktmark för älgjakt dvs den jaktmark där Ni har haft det största antalet bössdagar i älgjakt under jaktåret. Bössdag är lika med dag eller del av dag som tillbringats i jaktmarken i avsikt att fälla villebråd med skjutvapen.

6. Ingår Er huvudsakliga jaktmark för älgjakt i av länsstyrelsen fastställt jaktvårdsområde?

[1] Ja
[2] Nej

15

7. Disponerar Ni Er huvudsakliga jaktmark för älgjakt på grund av äganderätt, arrende eller annat rättsförhållande? Ange rättsförhållande nedan! (Ange endast ett alternativ)

[1] Jag eller någon i min familj äger jaktmarken helt eller delvis
[2] Jakträtten ingår i jordbruksarrende som jag eller någon i min familj har
[3] Jag arrenderar hela jaktmarken ensam eller tillsammans med annan
[4] Jag var gäst hos jakträttsinnehavaren
[5] Jag var anställd hos jakträttsinnehavaren (t ex markägaren)
[6] Jag hade överenskommelse om korttidsjakt (s k kortjakt)
[7] Annat rättsförhållande Vilket?
.....
.....

16

Om Ni besvarat fråga 7 med ARRENDERAR så fortsätt med fråga 8. Annars fortsätter Ni med fråga 10.

Besvaras endast om Ni ARRENDERAR huvudsakliga jaktmarken för älgjakt

8. Vilken form av överenskommelse har Ni med markägaren rörande Ert arrende? [1] Skriftlig [2] Muntlig — 17

9. Hur många år gäller Ert arrende av huvudsakliga jaktmarken för älgjakt? ..... år [97] Ej bestämt — 18-19

10. Hur många hektar omfattar Er huvudsakliga jaktmark för älgjakt? (2 tunnland = 1 hektar) ..... hektar — 20-23

11. Hur lång är Er resväg i km (enkel resa) mellan bostaden och huvudsakliga jaktmarken för älgjakt? (Om Ni bor inom jaktmarken anges 0 km) ..... km — 24-26

12. Hur många bössdagar hade Ni i huvudsakliga jaktmarken för älgjakt? ..... bössdagar — 27-28

13. Har Ni jagat älg i annan jaktmark än Er huvudsakliga? [1] Ja [2] Nej ⟶ Fortsätt med fråga 17 — 29

Besvaras endast om Ni svarat JA på föregående fråga

14. Hur många bössdagar i älgjakt har Ni haft under jaktåret i marker där Ni varit gäst hos jakträttsinnehavaren? (Om inga bössdagar som gäst anges 0) ..... bössdagar som gäst — 30-31

15. Hur många bössdagar i älgjakt har Ni haft under jaktåret i marker där Ni haft överenskommelse om korttidsjakt (s k kortjakt)? (Om inga bössdagar i kortjakt anges 0) ..... bössdagar i kortjakt — 32-33

16. Hur många bössdagar i älgjakt har Ni haft totalt under jaktåret inräknat bössdagarna i fråga 12? ..... bössdagar totalt — 34-35

17. Hur många älgar har Ni personligen fällt under jaktåret (även årskalv)? (Om ingen anges 0) ..... älgar — 36-37

Frågorna 18-31 berör Er jakt på övrigt vilt dvs alla djurarter utom älg för vilka jakttid gäller under hela året eller del av året.

18. Har Ni hittills jagat övrigt vilt under jaktåret 1968/69? [1] Ja [2] Nej ⟶ Fortsätt med fråga 32 — 38

Frågorna 19-26 berör Er huvudsakliga jaktmark för övrig jakt dvs den jaktmark där Ni hittills har haft det största antalet bössdagar i övrig jakt under jaktåret. Bössdag är lika med dag eller del av dag som tillbringats i jaktmarken i avsikt att fälla villebråd med skjutvapen.

19. Ingår Er huvudsakliga jaktmark för övrig jakt i av länsstyrelsen fastställt jaktvårdsområde? [1] Ja [2] Nej — 39

Appendix

- 3 -

20. Disponerar Ni Er huvudsakliga jaktmark för övrig jakt på grund av äganderätt, arrende eller annat rättsförhållande? Ange rättsförhållande nedan! (Ange endast ett alternativ)

- [1] Jag eller någon i min familj äger jaktmarken helt eller delvis
- [2] Jakträtten ingår i jordbruksarrende som jag eller någon i min familj har
- [3] Jag arrenderar hela jaktmarken ensam eller tillsammans med annan
- [4] Jag var gäst hos jakträttsinnehavaren
- [5] Jag var anställd hos jakträttsinnehavaren (t ex markägaren)
- [6] Jag hade överenskommelse om korttidsjakt (s k kortjakt)
- [7] Annat rättsförhållande Vilket? 40

Om Ni besvarat fråga 20 med ARRENDERAR så fortsätt med fråga 21. Annars fortsätter Ni med fråga 24.

Besvaras endast om Ni ARRENDERAR huvudsakliga jaktmarken för övrig jakt

21. Vilken form av överenskommelse har Ni med markägaren rörande Ert arrende? [1] Skriftlig [2] Muntlig 41

22. Hur mycket betalade Ni personligen i arrende för att få jaga på Er huvudsakliga jaktmark för övrig jakt? Hela summan skall uppges även om rätt till älgjakt ingår i arrendet. Om Ni har rätt att där också jaga älg men mot särskild avgift skall emellertid denna ej räknas in. (Om ingen avgift anges 0 kr) ..... kr för jaktåret 1968/69 42-45

23. Hur många år gäller Ert arrende av huvudsakliga jaktmarken för övrig jakt? ..... år 46-47
[97] Ej bestämt

24. Hur många hektar omfattar Er huvudsakliga jaktmark för övrig jakt? (2 tunnland = 1 hektar) ..... hektar 48-52

25. Hur lång är Er resväg i km (enkel resa) mellan bostaden och huvudsakliga jaktmarken för övrig jakt? (Om Ni bor inom jaktmarken anges 0 km) ..... km 53-55

26. Hur många bössdagar i jakt på övrigt vilt har Ni hittills haft under jaktåret i huvudsakliga jaktmarken för övrig jakt? ..... bössdagar 56-58

27. Har Ni jagat övrigt vilt i annan jaktmark än Er huvudsakliga? [1] Ja [2] Nej ⟶ Fortsätt med fråga 31 59

Besvaras endast om Ni svarat JA på föregående fråga

28. Hur många bössdagar i jakt på övrigt vilt har Ni hittills haft under jaktåret i marker där Ni varit gäst hos jakträttsinnehavaren? (Om inga bössdagar som gäst anges 0) ..... bössdagar som gäst 60-61

29. Hur många bössdagar i jakt på övrigt vilt har Ni hittills haft under jaktåret i marker där Ni haft överenskommelse om korttidsjakt (s k kortjakt)? (Om inga bössdagar i kortjakt anges 0) ..... bössdagar i kortjakt 62-63

30. Hur många bössdagar i jakt på övrigt vilt har Ni hittills haft totalt under jaktåret inräknat bössdagarna i fråga 26? ..... bössdagar totalt 64-66

31. Hur mycket övrigt vilt har Ni hittills fällt under jaktåret? ..... övrigt vilt 67-69

- 4 -

32. Vad beräknar Ni Era utgifter för jakten under jaktåret 1968/69 till? De kostnader som avses är kostnader för jaktarrende, resor mellan bostad och jaktmark (räkna kostnader för resa med egen bil till 3 kr per mil), inkvartering och ammunition. ..... kr för jaktåret 1968/69 70-73

Denna fråga besvaras endast om Ni under jaktåret 1968/69 ej har bedrivit jakt med skjutvapen

33. Av vilken huvudsaklig anledning har Ni inte jagat med skjutvapen under jaktåret? (Ange endast ett alternativ)

- [1] Hade inte intresse av att jaga
- [2] Hade inte tillgång till jaktmark
- [3] Hade inte tillgång till jaktgevär
- [4] Var förhindrad av hälsoskäl
- [5] Hade inte tid
- [6] Annan orsak. Vilken? .....

74

34. Jagade Ni med skjutvapen under jaktåret 1966/67 och/eller under jaktåret 1967/68?

- [1] Ja, både 1966/67 och 1967/68
- [2] Ja, 1966/67 men inte 1967/68
- [3] Ja, 1967/68 men inte 1966/67
- [4] Nej, varken 1966/67 eller 1967/68

75

35. Det har diskuterats att utöka möjligheterna till korttidsupplåtelse av jakträtt (s k kortjakt). Kortjakt innebär att markägaren till jägaren säljer ett jakträttsbevis som gäller för en kortare tid och för ett bestämt antal djur av visst slag. I stora drag skulle systemet motsvara användningen av fiskekort inom fritidsfisket. Det förutsätts att jaktvården inte försummas och att åtgärder för att undvika olyckor vidtas.

Tror Ni att Ni skulle jaga i kortjaktsområde?

- [1] Ja, men endast i en annan landsdel än där jag bor t ex där det finns andra djurarter
- [2] Ja, men endast i den landsdel där jag bor
- [3] Ja, både i den landsdel där jag bor och i andra delar av landet
- [4] Nej Ange varför och fortsätt sedan med fråga 37 .....

76

36. Hur ofta tror Ni att Ni skulle jaga i kortjaktsområde?

- [1] Mer än 40 dagar på ett jaktår
- [2] 20-40 dagar på ett jaktår
- [3] 10-19 dagar på ett jaktår
- [4] Mindre än 10 dagar på ett jaktår
- [5] Vet ej

77

37. Hur stor var Er och Er makes/makas sammanlagda inkomst att taxera till statlig inkomstskatt enligt självdeklarationen för inkomståret 1968?

- [1] Mindre än 10.000 kronor
- [2] 10.001-30.000 kronor
- [3] 30.001-50.000 kronor
- [4] 50.001-100.000 kronor
- [5] Mer än 100.001 kronor

78

Anmärkning: .....
.....
..... [ ] 79 Bu

INNAN NI SKICKAR IN FORMULÄRET BER VI ER VARA VÄNLIG OCH SE EFTER ATT NI HAR BESVARAT SAMTLIGA FRÅGOR! [ ] 80 Sub

TACK FÖR ER VÄRDEFULLA MEDVERKAN!

Bilaga 2 En planeringsmodell för korttidsupplåtelser

Rapport från en expertgrupp i jaktmarksutredningen med uppgift att närmare utreda grundläggande begrepp och principer för korttidsupplåtelse av jaktutövningsrätt i Sverige. Gruppen har bestått av professor Bertil Haglund samt jägmästarna Lambart von Essen, Jan-Olof Pettersson och Knut Hagman. Gruppen sammanträdde första gången i juli 1969 och avgav rapport i april 1971.

1 Allmänt om korttidsupplåtelser

1.1 *En för landet tämligen oprövad upplåtelseform*

Fastighetsägare som upplåtit jakt har oftast träffat långfristiga överenskommelser med intresserade personer. Man har gjort upp om ett s. k. jaktarrende. Ett jaktarrende har regelmässigt avsett minst ett jaktår, även om tidsfristens längd inte fastställts i det skriftliga kontraktet eller de muntliga överenskommelserna. Enligt jaktundersökningen har 33 % av landets jägare sin huvudsakliga jaktmark genom något jaktarrendeförhållande.

Några markägare prövade under 1960-talet en ny form av jaktupplåtelse där den jaktintresserade endast betalar för det jakttillfälle han utnyttjar, ofta en eller ett par jaktdagar. Marken har inte bundits till enstaka personers bruk med ensamrätt under hela jaktsäsongen. Upplåtaren har kunnat utnyttja markernas möjligheter till olika sorters jakt i utbud till flera personer vid skilda tillfällen under samma jaktår och använt ett likartat förfarande som vid fritidsfiskeupplåtelser. Denna form för upplåtelser av jakt har begagnats i övre Norrland, och nått sin mest allmänna förekomst i Västerbotten. Upplåtelseformen är i det närmaste oprövad i Syd- och Mellansverige. Vissa markägare, t. ex. domänverket, driver något enstaka område på försök i denna del av landet. Jaktundersökningen visar att 2 % av landets jägare förfogar över sin huvudsakliga jaktmark genom korttidsupplåtelse. Av de i runt tal 4 000 jägare, som utnyttjar sådana jakträttsförhållanden, bor drygt 3 000 i Norrland. Längre söderut, i landets viltrikaste jaktmarker, är däremot korttidsupplåtelser ett i det närmaste okänt begrepp för både upplåtare och jägare.

1.2 *Utredningens behov av en grundläggande studie*

Jaktmarksutredningen har enligt sina direktiv i uppgift att undersöka möjligheterna till ett ökat utbud av jakttillfällen. Därvid skall även granskas förutsättningarna för att vidareutveckla korttidsupplåtelserna.

Jaktupplåtelser av korttidskaraktär förekommer i ett flertal nationer. Det får förutsättas att man där nått långt i upplåtelseformens allmänna anpassning till jaktliga förhållanden och att man löst problemen beträffande viltvård, administration, bevakning m. m. Erfarenheter från svenska förhållanden saknas däremot i väsentlig grad. Detta har för jaktmarksutredningens del inneburit att denna huvudsakligen måste stödja sina bedömningar på teoretiska spekulationer rörande effekten av korttidsupplåtelser. Utredningen har i denna fråga anlitat en särskild expertgrupp. Denna har valt att ge sitt arbete formen av en planeringsmodell för korttidsupplåtelser av jakt på mark av viss förutsatt beskaffenhet.

2 Planeringsmodellens allmänna syfte

Expertgruppen inledde sitt arbete med att söka katalogisera vissa grundbegrepp giltiga för korttidsupplåtelser i Sverige. Gruppen har därvid till viss del kommit att begagna egen, ny nomenklatur.

Sedan gruppen systematiserat behövliga grundläggande element har dessa byggts in i en planeringsmodell för ett område som i sin helhet utnyttjas för korttidsupplåtelser. Gruppen anser att korttidsupplåtelser kräver en mera ingående planering och administration än upplåtelse på långtidsarrenden om upplåtelseformen skall kunna anses berättigad från viltvårdssynpunkt.

Planeringsmodellen åskådliggör en av fördelarna med korttidsupplåtelser. Den visar markägarens möjlighet att genomföra en för markerna väl avpassad avskjutning inom de flesta jaktbara djurarterna och anpassa varierande jaktformer efter områdets förutsättningar vid varje jakttillfälle. Störning av och förslitning på vildnaden kan begränsas på ett för viltvården fördelaktigt sätt genom rikhaltig variation av jaktformerna. Markerna ger samtidigt god jaktlig avkastning. Planeringsmodellen visar i detta avseende exempel på en systematisk bedömning av jaktmarkernas allmänna förmåga till ekonomisk avkastning, förmåga att erbjuda skilda jaktformer och det möjliga utbudet av jakttillfällen.

Gruppen har tagit 2 000 hektar som enhetsareal för planeringsmodellerna. Denna storlek bedöms tillräcklig för att kunna bjuda på omväxlande och rikhaltiga jakttillfällen, lämpliga för korttidsupplåtelser utan att viltvårdsbehoven åsidosätts. Områdena kan givetvis vara större, men enligt gruppens åsikt knappast mycket mindre.

Gruppen har även granskat möjligheterna till utbud från fastigheter med mindre arealer ned till något hundratal hektar. Intet hindrar idag en enskild ägare till en sådan fastighet att utbjuda dennas jakttillfällen på

korttidsupplåtelser. Gruppens allmänna principiella uppfattning är emellertid att fastigheter av den storleken i första hand bör söka anslutning till jaktvårdsområden eller annan form för samverkan så att tillräckligt stort område åstadkommes för en ändamålsenlig jakt. Jakten på nämnda, lilla fastighet kan sedan tillsammans med jakten på andra fastigheter helt eller delvis utbjudas som korttidsupplåtelse. Ägaren kan därigenom erhålla god ekonomisk avkastning av fastighetens jakt.

Korttidsupplåtelsers möjlighet att vinna insteg på den svenska marknaden av salubjudna jakttillfällen beror till stor del på deras ekonomiska konkurrenskraft gentemot långtidsarrenden. Gruppen har därför gjort försök till ekonomisk analys. De ekonomiska bedömningarna blir självfallet grova i avsaknad av stöd i erfarenhet från en utvecklad marknad för korttidsupplåtelser. I synnerhet priserna per jakttillfälle men även vissa övriga bedömningar såsom t. ex. antal jakttillfällen under ett jaktår på typområdena har gjorts med översiktlig skönsmässighet. Dessutom måste understrykas det självklara att kalkylerna inte utan vidare kan tillämpas på enskilda objekt. Sådan kalkylering måste givetvis utgå från de lokala förutsättningarna. Det framlagda utgör endast en *modell* för sådan kalkylering och den fullföljda planeringen på vissa typområden är endast *exempel*.

Gruppen uppfattar sin bedömning av antalet jakttillfällen i respektive typområde som ett inte särdeles starkt utnyttjande av markernas jaktliga förutsättningar. Det torde i de flesta fall gå att få ut fler jakttillfällen per arealenhet i marker där typområdets förutsättningar i huvudsak gäller. Gruppen har inte sett det lämpligt att driva kalkyleringen mot en maximal exploatering där vildnadens uthålliga fortbestånd kan komma att äventyras. Beteckningen "normalårskalkyl" avses innefatta att oavvislig hänsyn måste tas till lokala viltvårdskrav och att t. ex. jaktformer och antalet jakttillfällen anpassas till de lokala viltbeståndens variation.

Prissättning såväl som kostnadsanalys har gjorts ur markägarens synvinkel bl. a. i avsikt att analysera korttidsupplåtelsernas konkurrenskraft gentemot långtidsarrenden. Markägarens egen av lokala förhålladen betingade marknadsanpassning kan däremot inte arbetas in i den översiktliga kalkylen. Dennes möjligheter till kostnadsbesparande åtgärder har heller inte redovisats där. Sådana bedömningar kan först göras i den lokala kalkyleringen på enskilda objekt. Gruppen redovisar sina närmare synpunkter på prisbildningsprocessen och kostnadsfrågorna i ett särskilt avsnitt.

3 Planeringsmodellens utformning

3.1 *Definition av område för korttidsupplåtelser*

Expertgruppen anser att följande definition bör gälla för ett område för korttidsupplåtelser: "Ett område där jägare kan erhålla jaktutövningsrätt för del av jaktsäsong utan ensamrätt och i regel utan att deltaga i ansvaret

för viltproduktionen annat än genom erlagd avgift. Ett sådant område avses i allmänhet kunna mottaga ett flertal jägare eller jaktlag vid skilda tillfällen under samma säsong."

3.2 *Principiella former för korttidsupplåtelser*

1. Endagsupplåtelser för a) enskilda
   b) jaktlag
   (Med eller utan begränsad avskjutning, "viltransonering".)
2. Flerdagsupplåtelser a) enskilda
   b) jaktlag
   (Med eller utan begränsad avskjutning, "viltransonering".)
3. Upplåtelse att under viss period fälla angivet antal vilt på området, oberoende av antal jaktdagar.

Särskild kommentar

1. Endagsupplåtelser kan bli en form som lämpar sig för utbud till jaktintresserade i jaktmarkens närhet (ca 5 mils radie, jägaren kommer på morgonen och åker hem på kvällen). Uppdelningen mellan enskild jakt och jakt i lag syftar till en marknadsanpassning, dels till erfarna jägares önskemål om ensamjakt, dels till sällskapsjakter med både erfarna och nybörjare i lag. Jägares önskemål om att få jaga med egen hund bör beaktas i utbudet. Före jakten skall jägaren meddelas om han har att iaktta någon begränsning rörande nedlagt vilt under jaktdagen. Begränsningen kan gälla art, antal, kön och ålder. Sådana restriktioner är regel vid korttidsupplåtelser t. ex. i Förenta Staterna och går där under namnet "bag limit". Gruppen har för detta begrepp valt att använda uttrycket "viltransonering".

2. Flerdagsupplåtelser kan ytligt sett förefalla endast innebära en gradskillnad gentemot endagsupplåtelser. Det finns dock utrymme för principiellt olika användningsområden för de båda formerna. För en kundkrets, som har lång resa till jaktmarken, kan finnas avsättning för flerdagsupplåtelser t. ex. med rabattering beroende av antalet dagar. Upplåtaren kan dessutom få tillfälle till andra inkomster t. ex. genom att erbjuda mat och logi. Prisbildningen på jakttillfället kan därigenom komma att inordnas i prisbildningen på annan serviceverksamhet, t. ex. turisthotellrörelse.

Även vid denna upplåtelsetyp kan tillämpas viltransonering.

3. Det kan t. ex. vid pyrschjakt på råbock bli lämpligt att använda en form för korttidsupplåtelse, som medger jägaren att under en fixerad period fälla ett bestämt antal djur, oberoende av hur många jaktdagar han använder inom perioden. Upplåtelsen kan även vara lämplig för vissa andra jaktformer beroende på de lokala förutsättningarna. Sättet möjliggör bl. a. för jägaren att välja lämpliga jaktdagar inom ett visst spelrum och utlämnar honom inte till att nödvändigtvis jaga t. ex. i olämpligt väder.

3.3 *För korttidsupplåtelser aktuella jaktformer*

Expertgruppen har gjort en lista på jaktformer, som den anser lämpliga för korttidsupplåtelser. Bedömningen har främst baserats på jaktformens allmänna möjligheter att anpassas till upplåtelser av detta slag. Förhållanden i det enskilda fallet, den speciella jaktmarken, kan å ena sidan möjliggöra att ytterligare jaktformer kan bli aktuella eller å andra sidan att en del av de uppräknade är olämpliga.

Aktuella jaktformer

A.	Älgjakt (lokal anpassning av jaktformerna)				
B.	Drivande hund	a)	Rådjur, hare, räv		
		b)	Hare, räv (Rådjursren hund efter rådjursjaktens avslutning.)		
C.	Stötande hund	a)	Hare, fasan		
		b)	Änder		
		c)	Skogshöns, ripa		
		d)	a+b+c+räv		
D.	Stående fågelhund	a)	Fasan, rapphöna		
		b)	Skogshöns		
		c)	Ripa		
E.	Skällande fågelhund (Trädskällare)	a)	Skogshöns		
		b)	Ekorre		
		c)	Mård		
F.	Smygjakt ev. i samband med spårning	a)	Rådjur	d)	Ekorre
		b)	Räv	e)	Ripa
		c)	Mård	f)	Skogshöns
G.	Vaktjakt	a)	Rådjur	d)	Änder
		b)	Räv	e)	Ringduva
		c)	Grävling		
H.	Vakjakt	a)	Räv		
I.	Stötjakt	a)	Hare	c)	Skogshöns, ripa
		b)	Änder	d)	Fasan
J.	Tryckjakt	a)	Rådjur	b)	Räv
K.	Klappjakt	a)	Rådjur	c)	Räv
		b)	Hare	d)	Skogshöns alt fasan
L.	Ej preciserade jaktformer för	a)	Kanin	c)	Kråka, skata
		b)	Mink	d)	Trutar, måsar

3.4 *För korttidsupplåtelser aktuella viltarter kombinerade med aktuella jaktformer*

Planeringsmodellens "ingångsvärden" är den beräknade årliga avskjutningen i området. Exemplen på fullföljd planering, som återges i det följande, bygger på en översiktligt beräknad avskjutning inom typområdet. Motsvarande beräkning för ett enskilt objekt grundas på den lokala erfarenheten, enstaka iakttagelser eller systematiska viltinventeringar. På så sätt bestäms i första hand vilka viltarter som skall jagas. För vissa viltarter preciseras avskjutningen också till antal, ålder och kön. Med ingångsvärden från en bedömd avskjutning har i planeringsmodellen bestämts under vilka former jakten skall ske. I det närmast följande har gjorts upp ett schema där viltarter som är aktuella för korttidsupplåtelser står som rubriker till lämpliga jaktformer. Numreringen av jaktformerna i schemat användes som sifferbeteckning i planeringsmodellens uppställningar och tabeller.

För korttidsupplåtelser aktuella viltarter kombinerade med aktuella jaktformer

1	Älg
11	Upplåtelse av tillfällig plats i organiserade lag.
12	Upplåtelse av jakt (ev. med ledare) på visst antal djur.
2	Rådjur
21	Drivande hund, lämplig för rådjursjakt
22	Smygjakt
23	Vaktjakt
24	Tryckjakt (klappjakt)
3	Hare
31	Drivande hund, hundvalet anpassat till ev. rådjursförekomst.
32	Stötande hund
33	Stötjakt ev. i samband med spårning
34	Klappjakt
4	Kanin
41	Drivande hund
42	Stötande hund
43	Stötjakt
44	Grytjakt med iller
5	Räv
51	Drivande hund, hundvalet anpassat till ev. rådjursförekomst.
52	Smygjakt
53	Vaktjakt
54	Vakjakt
55	Tryckjakt (klappjakt)
6	Grävling
61	Vaktjakt
7	Mård
71	Smygjakt i samband med spårning
72	Hund, trädskällare

8	Mink
81	Vaktjakt m.m.
9	Ekorre
91	Hund, trädskällare
92	Smygjakt
10	Änder
101	Stötande hund
102	Vaktjakt (sträckjakt)
103	Stötjakt
11	Ripa
111	Stötande hund
112	Stående fågelhund
113	Smygjakt
114	Stötjakt
12	Skogshöns
121	Stötande hund
122	Stående fågelhund
123	Skällande fågelhund
124	Smygjakt (toppskytte)
125	Stötjakt
126	Klappjakt
13	Fasan och rapphöna
131	Stötande hund
132	Stående fågelhund
133	Stötjakt
134	Klappjakt
14	Ringduva
141	Vaktjakt
15	Kråka och skata
151	Smygjakt
152	Vaktjakt (uvbulvan)
16	Trutar och måsar
161	Vaktjakt

Beträffande jakthundar bör behovet av viltspårhundar och apporterande hundar beaktas vid vissa jaktformer.

3.5 *Behovet av typområden*

3.5.1 Grovindelning av riket i regioner för aktuella typområden

Expertgruppen har gjort en grovindelning av landet i regioner i jaktligt hänseende. Landet har härigenom delats upp i fem regioner enligt följande karta.

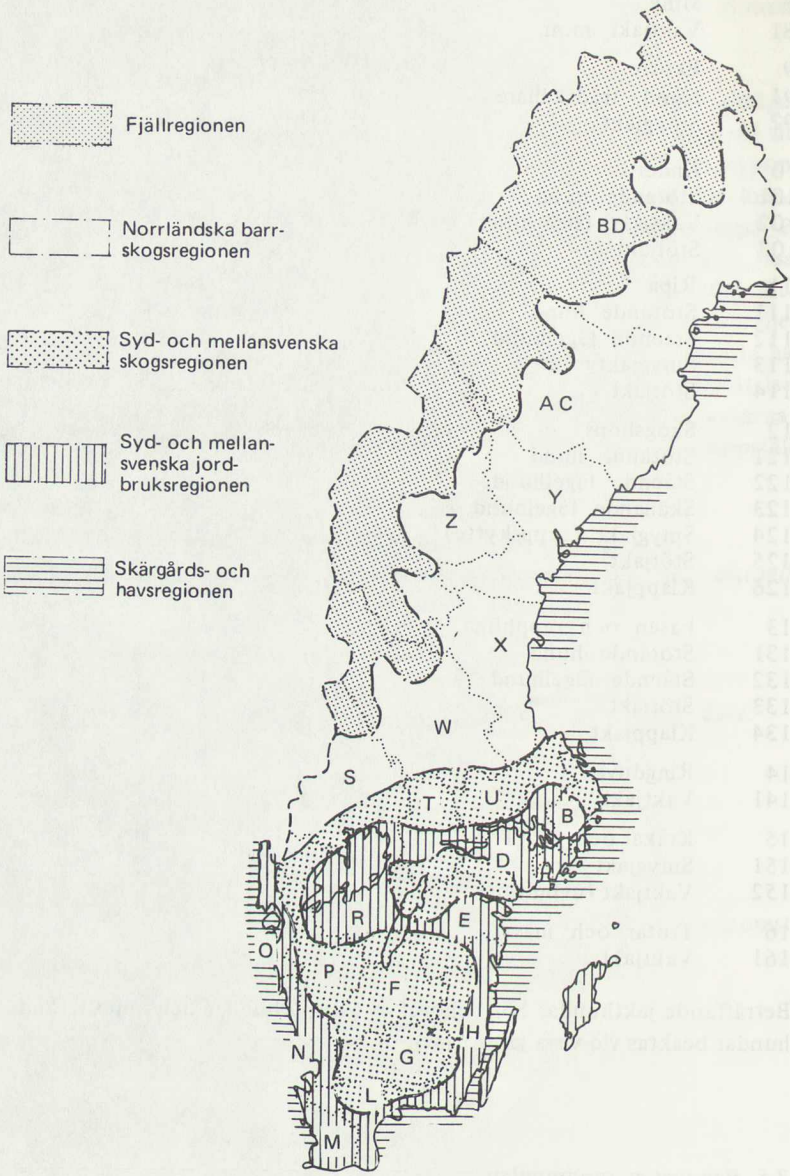

Figur 2.1 Regioner för aktuella typområden

3.5.2 Allmänna förutsättningar för regionernas typområden

Gränsen mellan fjällregionen och norrländska barrskogsregionen har dragits nedanför den egentliga, utpräglade fjällnaturen och ligger i en övergångszon inom barrskogsregionen. Korttidsupplåtelser i den utpräglade fjällregionen bör i huvudsak kunna baseras på ripjakt. De specifika omständigheter som hänger samman med en sådan jakt, gör att gruppen

ansett det överflödigt att ge ett exempel på fullföljd planering av ett typområde för denna region. Gruppen vill likväl framhålla att den ser goda möjligheter för samerna att tillhandahålla ripjakt genom korttidsupplåtelser på jaktmark som de disponerar.

Den norrländska barrskogsregionens förutsättningar att erbjuda korttidsupplåtelser ligger främst i älgjakten. Gruppen har sett det möjligt för skogsbolag, domänverket och framför allt jaktvårdsområdena att salubjuda deltagande i fasta älgjaktslag eller jakt på visst antal djur till hela jaktlag, men med jaktledare tillsatt av upplåtaren. Harjakten, då man även får fälla räv eventuellt även skogsfågel, bör också kunna bli en god inkomstkälla för den som vill driva korttidsupplåtelser i denna region. Har det enskilda jaktområdet god tillgång på skogsfågel kan även denna jakt vara aktuell. I den syd- och mellansvenska skogsregionen finns möjligheter till ett rikhaltigt utbud av jakttillfällen differentierat på flera viltarter och jaktformer, lagjakter och ensamjakt. Älgjakten kan upplåtas under liknande former som i det föregående anges för den norrländska barrskogsregionen. Rådjursjakten kan t. ex. upplåtas, dels som pyrschjakt, dels lagjakt med drivande hund då även hare och räv får fällas, dels i någon form av klappjakt. Harjakten, utöver den som bedrivs i samband med rådjursjakten, kan dels, om det finns tillgång till "rådjursren" hund, salubjudas som lagjakt med drivande hund då även räv får fällas, dels som ensamjakt (i form av stötjakt). Då lagjakten får ses som en mera inkomstbringande form än ensamjakten, torde upplåtare i första hand vilja ta in lagjakten i sin plan och först därefter lämna plats åt ensamjakten. Det föreligger dock sannolikt intresse för ensamjakt bland de mer avancerade jägarna, som söker tillfällen att hålla sin jakthund i form. Den särskilda jakten på räv – utöver den som sker i samband med rådjurs- och harjakten – kan t. ex. upplåtas som vakjakt under nätter i november till februari och som ensamjakt, smyg- och vaktjakt under senare delen av juli. Den kan dessutom t. ex. upplåtas som särskild klappjakt någon dag i februari. Jakten på skogshöns kan t. ex. ske som lagjakt i september med hund, stötande hund, stående fågelhund, skällande fågelhund, eller som stötjakt. Jakttiden på tjäder- och orrtupp (den s. k. toppjaktstiden) under vintern bör vidare kunna utnyttjas dels genom ensamjakt, toppskytte, dels i samband med någon större klappjakt, då även hare och räv får fällas. Det är även möjligt att salubjuda jakt på vissa udda viltarter. Det kan således finnas jägare med intresse för att spåra mård om de då också får fälla hare.

Jakt på änder och ringduva bör kunna arrangeras genom korttidsupplåtelser. Den för viltvården värdefulla jakten på kråka och skata med hjälp av uvbulvan kan även bjudas ut på samma sätt. Förutsättningarna för korttidsupplåtelser i den syd- och mellansvenska jordbruksregionen skiljer sig från skogsregionens i vissa väsentligare delar. Utmärkande för jordbruksregionen är en mindre tillgång på älg, rikligare tillgång på rådjur och hare, som dessutom huvudsakligast utgörs av fälthare, ringa eller ingen tillgång på skogshöns men istället på sina håll jaktbara fälthönsstammar, i första hand fasan, vars förekomst kan vara betingad av utsättning och utfodring. I regionens sjöar och vattendrag kan finnas så

mycket änder att ett utbud av korttidsupplåtelser ger god avkastning. De jaktformer som bör kunna användas överensstämmer i stort med de förut angivna för skogsregionen.

Skärgårds- och havsregionens förutsättningar för korttidsupplåtelser har inte undersökts närmare av expertgruppen. Den vill dock föra fram att t. ex. höstjakten på dykänder bör kunna utbjudas på korttidsupplåtelser. Sådan jakt kan tillhandahållas av fastighetsägare i skärgården och komma att ge ett visst tillskott till befolkningens arbetstillfällen.

3.5.3 Behovet av exempel på fullföljd planering

Planering har fullföljts för typområden inom tre av de fem regionerna. Syftet att därigenom åskådliggöra modellen har kombinerats med syftet att visa utfallet av jakttillfällen och avkastningen av jakten (på de typområden, som kan beräknas ge mest av dessa två saker). Den längst drivna planeringen har ägnats ett typområde i syd- och mellansvenska skogsregionen. Här visas exempel på en grundläggande planering t. ex. avseende uppdelningen av det stora jaktområdet i mindre brukningsdelar, parceller, som ger möjlighet till en systematiserad avlösning av jaktens störning och nötning, "jakttrycket", i området. För samtliga tre typområden har upprättats kalkyler över jakttillfällen, ekonomiska kalkyler över inkomster och utgifter i samband med upplåtelse samt administrations- och viltvårdskostnader. Det redovisade är som förut påpekats endast schematiska exempel samt översiktliga beräkningar och inte direkt tillämpbart på enskilda objekt.

4 Exempel på fullföljd planering

4.1 *Ett typområde i syd- och mellansvenska skogsregionen*

4.1.1 Parcelluppdelningen

Expertgruppen vill framhålla att den redan nämnda parcelluppdelningen av ett område för korttidsupplåtelser är en viktig, bärande del i planeringen. Den allmänna beskrivningen av syfte och tillvägagångssätt ansluts till exemplet avseende typområdet i syd- och mellansvenska skogsregionen.

Gruppen har, som tidigare nämnts i samband med beskrivningen av planeringsmodellens syfte, bestämt att de detaljplanerade typområdena skall vara omkring 2 000 hektar. En av avsikterna med denna fixering av storleken är att arealen bör kunna delas upp i lämpliga parceller, jaktutövningsområden (märk även den inte helt motsvarande beteckningen "jaktsektion" som ofta används i samband med uppdelning av jaktvårdsområden mellan skilda jaktlag). Uppdelningen är betingad av viltvårds- och djurskyddshänsyn samt säkerhetsskäl och parcellerna bildar samtidigt lämpliga enheter för administrationen av korttidsupplåtelser. Uttaget av jakttillfällen förläggs per jaktdag till en parcell – såvitt det

inte ligger i den speciella jaktformen att uppträda på annat sätt – och parcellerna utnyttjas i en planlagd turordning. Med ett sådant förfarande undviks ett ensidigt utnyttjande av jaktmarken, som annars kan bli utnött på de delar, som i utgångsläget gällt för att ge det bästa jaktliga utbytet. En annan väsentlig fördel av parcelluppdelningar är att vissa djurarter t. ex. rådjur inte alltför ofta nödgas löpa undan för en drivande hund utan får behövliga perioder av lugn i markerna. Parcellerna skall därför vara så stora att man inom dem kan jaga t. ex. drivande hund och drevet ha förutsättningar att hålla sig inom parcellen. Ett annat mått på storleken är att parcellen skall rymma ett för en jaktdag lämpligt antal såtar vid tryckjakt, klappjakt.

Typområdena i syd- och mellansvenska skogsregionen och jordbruksregionen har delats upp i fyra parceller om vardera ca. 500 hektar. Det innebär bl. a. för rådjurens del i den redovisade detaljplaneringen att jakt

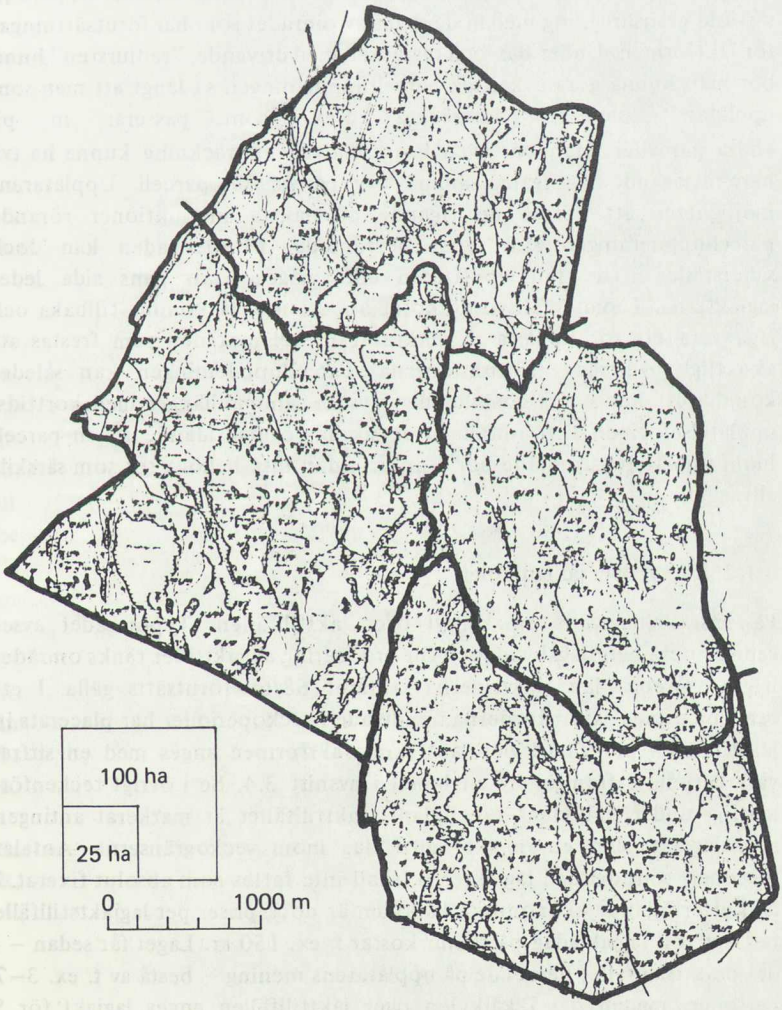

Figur 2.2 Parcelluppdelning av ett typområde i syd- och mellansvenska skogsregionen.

Beräknad avskjutning

Älg: (över parcellgränserna) 4 st, 2 vuxna och 2 kalvar.

Rådjur: 3 st pyrschbockar i särskilda delar av området, dessutom 9 st fördelade på parcellerna.

Hare: ca 20 st fördelade på parcellerna.

Rävjakten i tillämplig omfattning fördelad på parcellerna.

Skogshönsjakten fördelad på parcellerna.

med rådjursdrivande hund sker två gånger per parcell och jaktår. Detta får anses vara en måttlig störning i marken, då en hund normalt orkar högst tre rådjursdrev per dag. I skogsregionens typområde beräknas den årliga avskjutningen vara 3 djur per parcell och i jordbruksregionen 5 djur per parcell.

Typområdet i norrländska barrskogsregionen har delats upp i två parceller. På så sätt kan t. ex. harjakten alterneras per jaktdag mellan parcellerna eller delas upp på två lag, som jagar samtidigt.

På föregående karta visas parcelluppdelningen i typområdet i syd- och mellansvenska skogsregionen och den beräknade avskjutningen. Älgjakten avses försiggå utan bindning till parcelluppdelningen och planeras därför för typområdet i sin helhet. I övrigt disponeras markerna på lämpligt sätt efter de jaktformer som kommer till användning. Rådjursjakten bör, såvitt det rör jakten med drivande hund, hållas inom en parcell per jaktdag. Pyrschjakten har sina speciella förutsättningar, och om det planeras att ha flera ensamjagande samtidigt, nödgas man bl. a. av säkerhetsskäl att göra en särskild gränsdragning mellan de delar av området som har förutsättningar för jaktformen. Under har- och rävjakten med drivande, "rådjursren" hund bör man kunna göra avkall på parcelluppdelningen så långt att man som upplåtare tolererar vidsträckta drev, som passerar in på andra parceller. Man bör även i viss måttlig utsträckning kunna ha två hare-rävjagande lag igång samma dag på var sin parcell. Upplåtarens möjligheter att förmå de jagande att iaktta instruktioner rörande parcelluppdelningen kan synas begränsade. Efterlevnaden kan dock säkerställas i de fall upplåtaren eller någon från hans sida leder lagjakterna. I andra fall torde hotet om att inte få komma tillbaka och jaga vara ett för upplåtaren verksamt medel mot den som frestas att avsiktligt överträda instruktionerna. Parcelluppdelningen kan således komma att kräva viss särskild tillsyn, som sammanhänger med korttidsupplåtelseformen. Ett tillfälligt, oavsiktligt överskridande av en parcell inom upplåtarens område bör å andra sidan inte behöva ses som särskilt allvarligt.

4.1.2 Kalkyl över jakttillfällen

På nästa sida visas en kalkyl över jakttillfällen. Typområdet avses representera bergslagsbygd, och för precisering av jakttider tänks området ligga i Örebro län. Jakttiderna jaktåret 68/69 förutsätts gälla. I ett tabellplan med jaktmånaderna uppdelade i veckoperioder har placerats in jakttillfällen per viltart och jaktform. Jaktformen anges med en siffra, vars betydelse framgår av en tabell i avsnitt 3.4. Se i övrigt teckenförklaring under kalkylens tabellplan! Jakttillfället är markerat antingen som lagjakt eller ensamjakt valfri dag inom veckogränserna. Antalet personer, som deltar i lagjakterna, skall inte fattas som absolut fixerat. I den efterföljande ekonomiska kalkylen är dock priser per lagjaktstillfälle fastlagt. En lagjaktsdag på rådjur kostar t. ex. 150 kr. Laget får sedan – i det praktiska fallet beroende på upplåtarens mening – bestå av t. ex. 3–7 personer, medan det i kalkylen över jakttillfällen anges lagjakt för 5 personer.

4.1.3 *Ekonomisk kalkyl*

De på förenämnda sätt planlagda jakttillfällena har värderats i en kalkyl över ett tänkt ekonomiskt utbyte för korttidsupplåtelser i typområdet. Kalkyleringen sker under ett flertal förbehåll och givna förutsättningar, vilket poängterats i det föregående. Särskilt hänvisas till "2. Planeringsmodellens allmänna syfte". Där understryks bl. a. att planeringen är en *modell* och den fullföljda kalkyleringen ett *exempel*. Vidare spekuleras kring vissa synpunkter på prisbildningsprocessen för korttidsupplåtelser i ett senare avsnitt.

Den ekonomiska kalkylen (Tabell 2.2) innehåller samma beräknade avskjutning och jaktformer som används för de planlagda jakttillfällena i Tabell 2.1. I kalkylens tredje kolumn ges diverse specificerade uppgifter om förekommande jakttillfällen, bl. a. à-priser på dessa, jämte priset på viss med jakten sammanhängande service, som upplåtaren tillhandahåller m. m. Kalkylen avser en markägande upplåtare. *Inkomsterna* i kolumn "vilt" omfattar avgifter för upplåtelse och intäkter från fällda djur. Tjänster i samband med upplåtelse, som den jagande har att betala särskilt, har förts in i inkomstkolumnen "tjänst". *Utgifterna* redovisas i kolumnerna "vilt" vad avser viltområden och i "tjänst" i den mån upplåtelsen har att ordna inlejning av jaktledare och hundförare. Viltvården har redovisats inom parentes beroende på att beloppet måste analyseras ytterligare i jämförelsen med upplåtelse på långtidsarrende. Beloppet har bedömts lika stort vare sig man som upplåtare har korttidsupplåtelser eller jagar själv. Av liknande karaktär i detta avseende är kostnader för allmän administration av jakten i området, vilka kostnader inte redovisas i denna kalkyl. Administrationskostnaderna bör bedömas med utgångspunkt i en grundkostnad, som är lika stor vare sig ägaren jagar själv, arrenderar ut eller har korttidsupplåtelser. Till denna grund skall sedan läggas de kostnader, som är specifika för vart och ett av fallen. I den mån särskilda administrationskostnader uppstår och inte tas ut i särskilda avgifter vid den enskilda korttidsupplåtelsen skall kostnaden belasta upplåtelseformen i jämförelse med långtidsarrende. Se tabellen i "4.4 Ekonomisk kalkyl över administrations- och viltvårdskostnader i områden för korttidsupplåtelser".

Summan i inkomstkolumnen "vilt", 12 940 kr. minus utgifterna för älgavgift och särskild administration, som bör belasta korttidsupplåtelseförfarandet, är det belopp som enligt kalkyleringssättet bör ställas mot intäkterna från ett långtidsarrende. Priset för ett sådant kan t. ex. beräknas efter dåvarande domänstyrelsens cirkulärskrivelse 52/68, vilken fortfarande gäller för domänverket (febr. 1971), enligt följande.

Småvilt:	2,50 kr./ha x 2 000 ha	= 5 000 kr.
Rådjur:	50 kr./djur (förskott) x 12 djur	= 600 kr.
Älg:	600 kr./vuxet djur x 2	= 1 200 kr.
	200 kr./kalv x 2	= 400 kr.
		7 200 kr.

Tabell 2.1 Kalkyl över jakttillfällen i ett område för korttidsupplåtelser.
3. Syd- och mellansvenska skogsregionen.
Typområde: 2 000 hektar (4parceller), bergslagsbygd, T-län.

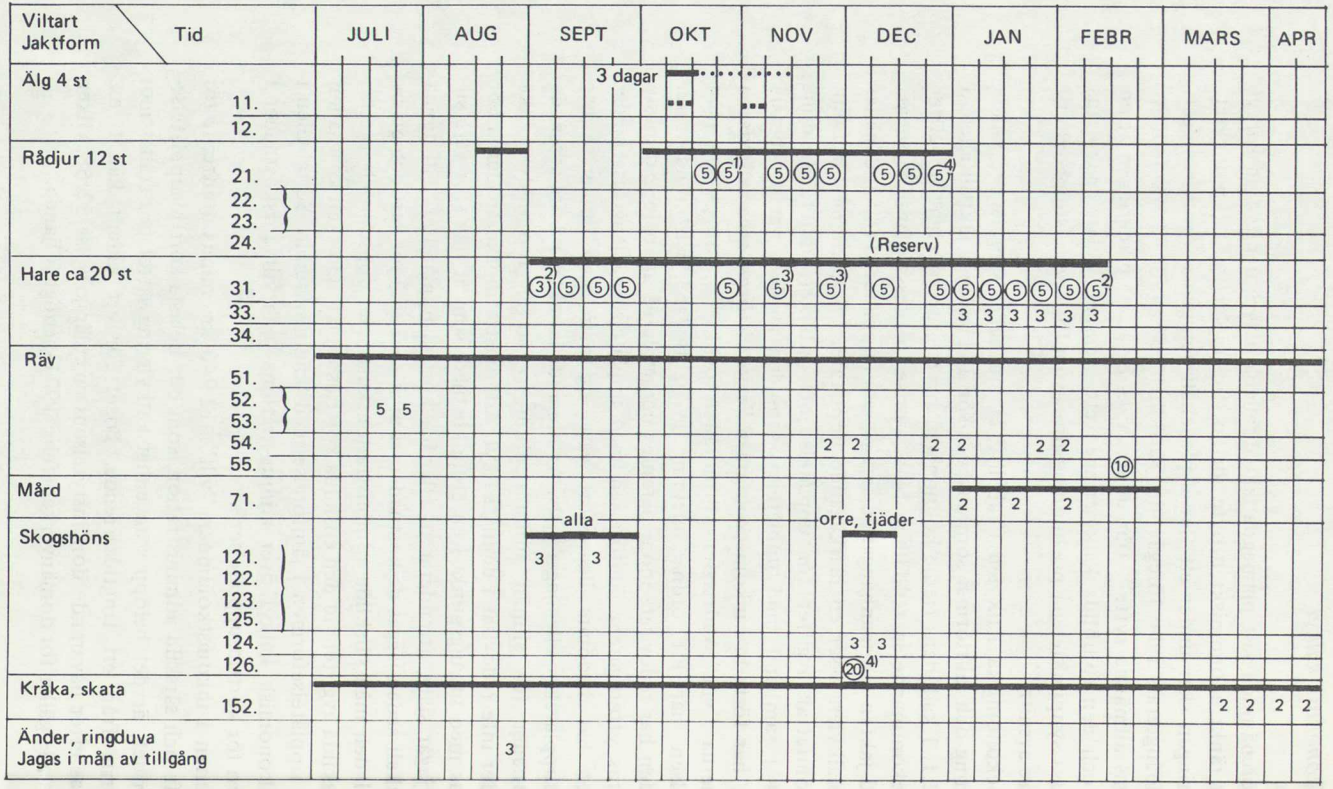

Teckenförklaring: ▬▬▬ = Allm. jakttider 68/69, ····· = Särskild jakttid 68/69, ▪▪▪▪▪ = Lagjakt i "storlag", (5) = Lagjakt med 5 personer osv. 5 = Enskild jakt för 5 personer, 1 = Hare och räv jagas samtidigt, 2 = Räv jagas samtidigt, 3 = Ej samma dag som rådjursjakten 4 = Klappjakt på skogshöns, hare och räv.

Tabell 2.2 Ekonomisk kalkyl över ett område för korttidsupplåtelser.

Normalårskalkyl med försök till anpassning av priserna till en tänkt marknad, avsedd att göra korttidsupplåtelser konkurrenskraftiga med långtidsarrende som upplåtelseform hos markägare. Prisläget vid 68/69 års nivå.

3. Syd- och mellansvenska skogsregionen.
Typområde: 2 000 hektar (4 parceller), bergslagbygd, T-län.

Viltart	Jakt-form	Specifikation av jakttillfällen	Inkomst vilt	Inkomst tjänst	Utgift vilt	Utgift tjänst
Älg: 4 st (2 alt 1 kalv/år)	11. 12.	4 älgjaktsdagar à 600 kr, max 10 jägare/dag.	2 400			
		Jaktledare + hundförare 200 kr /dag x 4 dagar = 800 kr.				800
		inlejes av markägaren, som tar 200 kr. för egen adm		1 000		
		Älgavgift erlägges av upplåtaren.			Älgavgift	
		Nedlagt djur säljes av upplåtaren 1 000 kr x 4	4 000			
			6 400	1 000		800
Rådjur: 12 st Även hare och räv får fällas	22. 23.	3 pyrschbockar 10 bössdagar à 20 kr. + fallavg. 150 kr.	650			
	21. (24)	9 rådjur à 100 kr.[1] = 900 kr 8 lagjaktsdagar à 150 kr	2 100			
		[1] Diff pris vuxet djur och lamm				
		Jaktled. + hund 150 kr /dag x 3		450		400
			2 750	450		400
Hare: ca 20 st. Även räv får fällas.	31. 33.	15 lagjaktsdagar à 100 kr	1 500			
		18 bössdagar à 20 kr	360			
			1 860			
Räv	52. 53.	10 bössdagar à 20 kr	200			
	54.	12 bössnätter à 10 kr	120			
		fallavgift à 25 kr	100			
		åtel				100
	55.	1 lagjaktsdag à 200 kr	200			
		jaktled + hund				100
			620			200
Mård	71.	6 bössdagar à 10 kr	60			
			60			
Skogshöns Även hare och räv får fällas	121.– 123. 125.	2 lagjaktsdagar à 100 kr	200			
		fallavgift à 10 kr	60			
	124.	6 bössdagar à 30 kr	180			
		fallavgift à 20 kr /tjäd	40			
		fallavgift à 10 kr /orre	30			
	126.	1 lagjaktsdag à 600 kr	600			
		klappj ledare + hund 150 kr				150
			1 110			150

Viltart	Jakt-form	Specifikation av jakttillfällen		Inkomst vilt	Inkomst tjänst	Utgift vilt	Utgift tjänst
Änder, ring-duva	101–103 141.	1 lagjaktsdag à 60 kr		60			
				60			
Kråka, skata	152.	8 bössdagar à 10 kr		80			80
		kojor, bulvan		80			80
				12 940	1 450		1 630
(Tillkommer viltvård enligt särskild specifikation						2 300)	
Totalantal jakttillfällen:		Älgjakt, lagjakt	40 bössdagar			Netto 12 455	
		Övrig lagjakt	149 bössdagar			(10 155)	
		Ensamjakt	70 bössdagar	S:a bössdagar	259		

Markägaren får en skillnad mellan upplåtelseformerna, 12 940 – 7 200 = 5 740 kr, men skall då även betala älgavgift till länsstyrelsen, särskilda administrationskostnader i samband med korttidsupplåtelser och den andel av kostnaderna för viltvård som han annars låter åvila långtidsarrendatorn. Korttidsupplåtelser kräver, om skillnaden gentemot långtidsarrendet skall bli så här stor, att upplåtaren lyckas sälja alla i kalkylen uppförda jakttillfällen. Det förefaller expertgruppen rimligt att marknaden medger avsättning för åtminstone allt av det som skall ge de "tyngre" intäkterna, älg-, rådjur-, hare- och skogshönsjakten.

Jakten i typområdet ger enligt kalkylerna 250 bössdagar, fördelade på 40 bössdagar som lagjakt på älg, 149 bössdagar som lagjakt på övrigt vilt och 70 bössdagar som ensamjakt.

4.2 *Ett typområde i norrländska barrskogsregionen*

4.2.1 Kalkyl över jakttillfällen

På samma sätt som den tidigare kalkylen över jakttillfällen för ett typområde i syd- och mellansvenska skogsregionen har upprättats en för ett lika stort typområde i norrländska barrskogsregionen. Typområdet tänks förlagt till gränsområdet mellan östra Jämtland och Västernorrlands län. Tabellplan och beteckningar är samma som tidigare.

Lagjakterna för hare avses ske i tre-mannalag och bör kunna försiggå på var sin parcell på varandra följande dagar under ett veckoslut och i undantagsfall även med ett lag på vardera parcellen samma dag.

l 2.3 Kalkyl över jakttillfällen i ett område för korttidsupplåtelser.
rrländska barrskogsregionen
mråde: 2 000 hektar (2 parceller), östra Jämtland, Västernorrland.

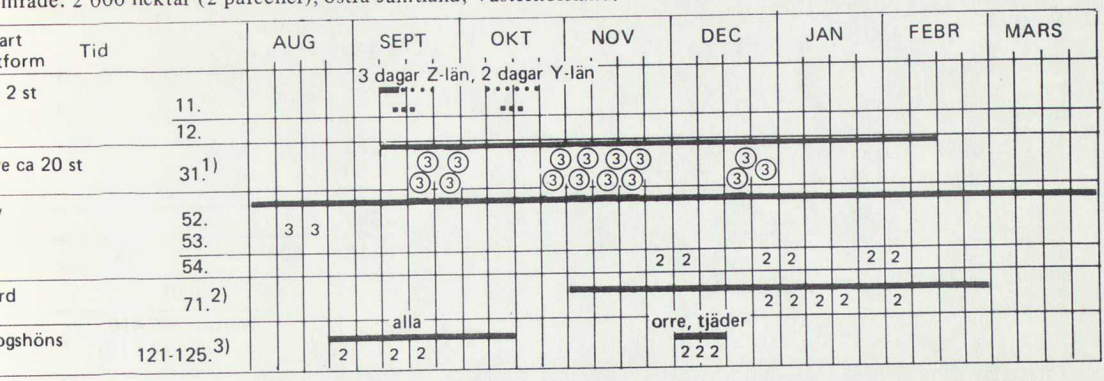

enförklaring: ▬▬▬ = Allm. jakttider 68/69, ····· = Särskild jakttid 68/69, ▪▪▪▪▪▪▪▪▪ = Lagjakt i "storlag", Lagjakt med 3 personer, 3 = Enskild jakt för 3 personer, 1 = Räv jagas samtidigt, 2 = Hare jagas samtidigt, 3 = Ripa änder jagas i mån av tillgång.

Tabell 2.4 Ekonomisk kalkyl över ett område för korttidsupplåtelser.

Normalårskalkyl med försök till anpassning av priserna till en tänkt marknad, avsedd att göra korttidsupplåtelser konkurrenskraftiga med långtidsarrende som upplåtelseform hos markägare. Prisläget vid 68/69 års nivå.

2. Norrländska barrskogsregionen.
Typområde: 2 000 hektar (2 parceller), östra Jämtland, Västernorrland.

Viltart	Jakt-form	Specifikation av jakttillfällen	Inkomst vilt	Inkomst tjänst	Utgift vilt	Utgift tjänst
Älg: 2 st (4 vux + 2 kalv) 3 år	11 12	3 älgjaktsdagar à 400 kr.	1 200			
		max 7 jägare/dag. Jaktledare + hundförare 200 kr./dag x 3 dagar = 600 kr.				600
		inlejes av markägaren, som tar 200 kr. för egen adm.		800		
		Älgavgift erlägges av upplåtaren.			Älgavgift	
		Nedlagt djur säljes av upplåtaren 1 000 kr, x 2	2 000			
			3 200	800		600
Hare: ca 20 st. Även räv får fällas.	31	15 lagjaktsdagar à 90 kr.	1 350			
			1 350			
Räv	52 53 54	6 bössdagar à 10 kr.	60			
		12 bössnätter à 10 kr. åtel.	120			100
			180			100

Mård						
Hare får fällas	71	10 bössdagar à 20 kr.	200			
			200			
Skogshöns						
Ripa och	121	6 bössdagar à 20 kr.	120			
änder jagas						
i mån av	–					
tillgång	125					
	124	6 bössdagar à 30 kr.	180			
		fallavgift à 20 kr./tjäd.	60			
		fallavgift à 10 kr./orre	20			
			380			
			5 310	800		700
(Tillkommer viltvård enligt särskild specifikation					800)	
					Netto:	5 410
						(4 610)

Totalantal jakttillfällen:	Älgjakt, lagjakt	21 bössdagar
	Övrig lagjakt	45 bössdagar
	Ensamjakt	40 bössdagar
	Summa	106 bössdagar

4.2.2 Ekonomisk kalkyl

Jakttillfällena i den föregående tabellen har värderats i en kalkyl över ett tänkt ekonomiskt utbyte för korttidsupplåtelser i typområdet. Rörande förbehåll och förutsättningar för kalkylen hänvisas till rapportens inledande avsnitt och dessutom det avslutande om prisbildningsprocessen för korttidsupplåtelser.

Kalkylen har ställts upp på samma sätt som den tidigare i avsnitt 4.1.2 och principerna om slutsummorna är desamma. Slutsumman i inkomstkolumnen "vilt", 5 310 kr. minus utgifterna för älgavgift och den särskilda administration, som sammanhänger med korttidsupplåtelser och inte tas ut som särskild avgift per jakttillfälle, skall således vara det belopp som skall jämföras med intäkterna från ett långtidsarrende. Detta blir efter domänverkets norm (febr. 1971) enligt nedan.

Småvilt:	0,65 kr /ha x 2 000	= 1 300 kr
Älg:	600 kr /vuxet djur x 1	= 600 kr
	200 kr /kalv x 1	= 200 kr
		2 100 kr

Markägaren får en skillnad mellan upplåtelseformerna, 5 310 – 2 100 = 3 210 kr., men skall då även betala älgavgift, särskilda administrationskostnader i samband med korttidsupplåtelser och den andel av kostnaderna för viltvård som han annars låter åvila långtidsarrendatorn.

Jakten i typområdet har beräknats ge 106 bössdagar, fördelade på 21 bössdagar som lagjakt på älg, 45 bössdagar som lagjakt på övrigt vilt och 40 bössdagar som ensamjakt.

4.3 *Ett typområde i syd- och mellansvenska jordbruksregionen*

4.3.1 Kalkyl över jakttillfällen

På samma sätt som de båda tidigare kalkylerna över jakttillfällen har upprättats en över ett typområde i syd- och mellansvenska jordbruksregionen. Typområdet tänks förlagt till Östergötlands län. Tabellplan och beteckningar är samma som tidigare.

I de veckoperioder där två lagjakter på hare markerats avser dessa ske med jakt på skilda parceller t. ex. på varandra följande dagar under ett veckoslut – inte på samma dag!

4.3.2 Ekonomisk kalkyl

Jakttillfällena i den föregående tabellen har värderats i en kalkyl över ett tänkt ekonomiskt utbud för korttidsupplåtelser i typområdet. Förbehåll och förutsättningar för kalkylen är desamma som i de tidigare avsnitten 4.1.2 och 4.2.2. Beräkning av ett långtidsarrende för samma område blir efter domänverkets norm (febr. 1971) enligt följande

Småvilt:	5 kr./ha x 2 000 ha	= 10 000 kr.
Rådjur:	50 kr,/djur (förskott) x 20	= 1 000 kr.
Älg:	600 kr./vuxet djur x 1	= 600 kr.
	200 kr./kalv x 1	= 200 kr.
		11 800 kr.

Skillnaden mellan korttidsupplåtelser och långtidsarrende blir enligt kalkylerna 11 940 – 11 800 = 140 kr. Av denna skillnad har markägaren i korttidsupplåtelsefallet att betala älgavgift, administration som inte tas ut som avgift vid upplåtelsen och den viltvård som han annars låter åvila långtidsarrendatorn – kostnader som vida överstiger den redovisade skillnaden mellan upplåtelseformerna. Det bör då även observeras att korttidsupplåtelserna har lika pris som i t. ex. typområdet i syd- och mellansvenska skogsregionen. Ett högre pris per jakttillfälle i jordbruksregionen kan vara motiverat vad avser viss rådjurs- och småviltjakt bl. a. med hänsyn till den relativa viltrikedomen och en därmed intensivare och mer händelsemättad jakt.

Tabell 2.5 Kalkyl över jakttillfällen i ett område för korttidsupplåtelser
4. Syd- och mellansvenska jordbruksregionen
Typområde: 2 000 hektar (4 parceller), Östergötlands län 50 % skog, 50 % åker och äng, Bruten terräng.

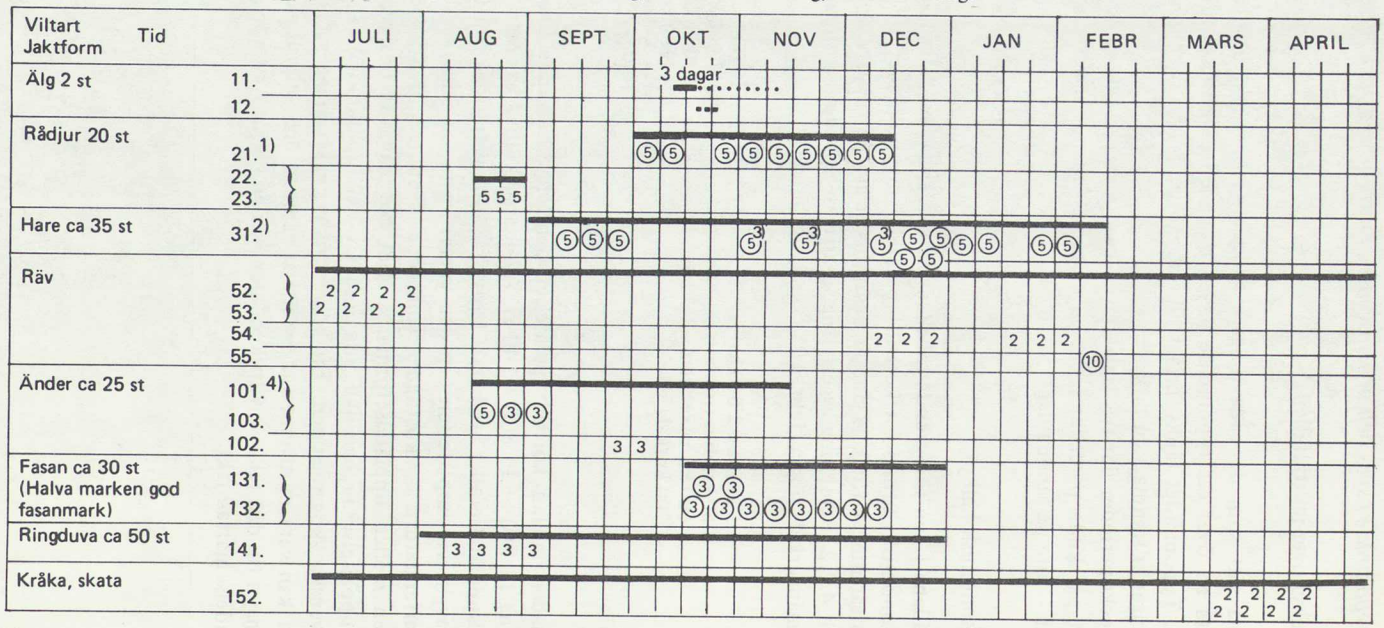

Teckenförklaring: ▬▬▬ = Allm. jakttider 68/69, ····· = Särskild jakttid 68/69, ▪▪▪▪▪ = Lagjakt i "storlag", (5) = Lagjakt med 5 personer osv. 5 = Enskild jakt för 5 personer, [1] = Hare och räv jagas samtidigt, [2] = Räv jagas samtidigt, [3] = Ej samma dag som rådjursjakten, [4] = Tillgång till apporterande hund förutsättes.

Tabell 2.6 Ekonomisk kalkyl över ett område för korttidsupplåtelser.

Normalårskalkyl med försök till anpassning av priserna till en tänkt marknad, avsedd att göra korttidsupplåtelser konkurrenskraftiga med långtidsarrende som upplåtelseform hos markägare. Prisläget vid 68/69 års nivå.

4. Syd- och mellansvenska jordbruksregionen.
Typområde: 2 000 hektar (4 parceller), E-län, 50 % skog, 50 % åker och äng, bruten terräng.

Viltart	Jakt-form	Specifikation av jakttillfällen	Inkomst vilt	Inkomst tjänst	Utgift vilt	Utgift tjänst
Älg: 2 st	11 12	2 älgjaktsdagar à 600 kr. max 10 jägare/dag.	1 200			
		Jaktledare + hundförare 200 kr /dag x 2 dagar = 400		400		
		inlejes av markägaren, som tar 100 kr för egen adm				500
		Älgavgift erlägges av upplåtaren.			Älgavgift	
		Nedlagt djur säljes av upplåtaren 1 000 kr x 2	2 000			
			3 200	400		500
Rådjur: 20 st Även hare och räv får fällas	22 23	4 pyrschbockar, 15 bössdagar à 20 kr. + fallavg. 150 kr.	900			
	21	16 rådjur à 100 kr.[1] = 1 600	1 600			
		9 lagjaktsdagar à 150 kr.	1 350			
		[1] Diff. pris vuxet djur och lamm				
		Jaktledare + hund 150 kr /dag x 4		600		500
			3 850	600		500
Hare: ca 35 st Räv får fällas	31	14 lagjaktsdagar à 150 kr.	2 100			
			2 100			
Räv	52 53	12 bössdagar à 20 kr.	240			
	54	12 bössnätter à 10 kr.	120			
		fallavgift à 25 kr.	100			
		åtel		100		100
	55	1 lagjaktsdag à 200 kr.	200			
			660	100		100
Änder: ca. 30 st	101 103 102	3 lagjaktsdagar 150 + 90 + 90 kr.	330			
		6 bössdagar à 20 kr.	120			
			450			
Fasan ca. 30 st	131 132	10 lagjaktsdagar à 120 kr.	1 200			
			1 200			
Ringduva: ca. 30 st	141	12 bössdagar à 20 kr.	240			
			240			

Viltart	Jakt-form	Specifikation av jakttillfällen		Inkomst vilt	Inkomst tjänst	Utgift vilt	Utgift tjänst
Kråka, skata	152	16 bössdagar à 15 kr. kojor, bulvan		240			120
				240			120
				11 940	1 100	4 200)	1 220
(Tillkommer viltvård enligt särskild specifikation							
					Netto:		11 820
							(7 620)
Totalantal jakttillfällen:		Älgjakt, lagjakt	20 bössdagar				
		Övrig lagjakt	166 bössdagar				
		Ensamjakt	73 bössdagar				
			259 bössdagar				

4.4 *Exempel på kalkyl över administrations- och viltvårdskostnader*

I följande tabell har gjorts ett försök att beräkna administrations- och viltvårdskostnader för de tidigare omnämnda typområdena.

Vid beräkning av administrationskostnaderna förutsätts att kalkylen börjar i ett aktivt skede. Kostnader, som redan uppstår enbart genom innehav av jaktbar mark, t. ex. skatt på fastighetens taxerade jaktliga värde, ligger alltså utanför kalkylen. Vidare har inte beaktats t. ex. kostnader för flera arealenheters samordnade jaktliga administration, som mest accentueras i t. ex. skogsbolags och domänverkets centrala förvaltning av sitt jaktmarksinnehav. Kalkylen kan närmast vara tillämplig för enskilda innehavare av 2 000 hektar jaktmark i respektive region.

Kalkylen inleds med kostnader för bevakning. Denna har markägaren att utföra oberoende av upplåtelseformen. Möjligen kan han vid långtidsarrende överenskomma med arrendatorn att denne utför viss del av bevakningen. Posten "Tillsyn i samband med upplåtelse" avser kostnader som markägaren ådrar sig vid korttidsupplåtelser och som inte tas ut genom särskild avgift vid jakttillfället. "Kontorsadministration och marknadsföring" avser utgifter för annonsering, korrespondens och telefon med spekulanter o. dyl. "Förberedelser för lagjakt" omfattar planläggning av såtar, utmärkande av pass och framställning av kartskisser m. m.

Viltvårdskostnaden, biotopvård, avser såväl återkommande, löpande, åtgärder som insatser av mer bestående art t. ex. anläggande av viltvatten. Sistnämnda åtgärd förutsätter då en viss fondering av de i kalkylen upptagna medlen. Stödutfodring omfattar speciella insatser för de angivna viltarterna.

Tabell 2.7 Ekonomisk kalkyl över administrations- och viltvårdskostnader i områden för korttidsupplåtelser.

Normalårskalkyl med försök till anpassning av kostnader till förhållandena i respektive typområde.
Det bör observeras att vissa kostnader eller delar av kostnader uppstår oberoende av att jakten tillhandahålles som korttidsupplåtelse.

Kostnad	Typområde: 2 000 hektar i ..... regionen		
	Norrländska barrskogs-	Syd- och mellansvenska skogs-	Syd- och mellansvenska jordbruks-
Allmän administration			
Bevakning ("förvaltningstillsyn", ej beroende av korttidsupplåtelseformen.)	500	500	500
Tillsyn i samband med upplåtelse	250	500	500
"Kontorsadm." och marknadsföring	200	500	500
Förberedelser för lagjakt	100	200	200
S:a allm.adm.	1 050	1 700	1 700
Per hektar	0,53	0,85	0,85
Viltvård			
Biotopvård	500	1 500	1 500
Stödutfodring			
rådjur (hare)	300	800	800
fasan	–	–	500
S: a viltvård	800	2 300	2 800
Per hektar	0,40	1,15	1,40
S: a allm.adm. + viltvård	1 850	3 800	4 300
Per hektar	0,93	1,90	2,15

5 Något om prisbildningsprocessen för korttidsupplåtelser

De här redovisade synpunkterna på prisbildningsprocessen för korttidsupplåtelser bygger till huvudsaklig del på spekulationer om principiella vägar för en eventuell framtida utveckling av upplåtelseförfarandet. Som nämnts i inledningen saknas bredare erfarenhet från en svensk marknad.

Det hittillsvarande utbudet av korttidsupplåtelser, sådant det framträder i "Svensk Jakt", härrör till antalet områden huvudsakligast från Västerbotten. Den vanligast förekommande formen är småviltjakt efter älgjaktens slut. Genomsnittspris år 1970 var 10 kr. per dag. Man rabatterar även priser för längre upplåtelser t. ex. tredagarskort för

veckoslut, veckokort och säsongkort i enstaka fall. Vidare finns avgifter där priset för jakttillfället kombinerats med stughyra eller helpension på värdshus. Den senare formen förekommer också i Jämtlands och Härjedalens fjälltrakter där helpensionsavgiften bl. a. kombinerats med ripjakt, älgjakt eller ospecificerad småviltjakt. Då älgjakt bjudes ut separat i dessa trakter kostar den 100–200 kr. per dag och person. Det finns bl. a. ett jaktvårdsområde som erbjuder plats i älgjaktslag under en vecka till ett pris av 500 kr., utan andel i kött, medan skytten får behålla trofén.

Enstaka korttidsupplåtelser finns i Syd- och Mellansverige. Tre jaktvårdsområden i Värmland bjuder ut rådjursjakt för 100 kr. per person och dag. I Kopparbergs län förekommer bl. a. ett utbud av älgjakt för 600 kr. per älg, som då får jagas under allmän tid och eventuell licenstid. Vidare finns Orreforsområdet, vars jaktupplåtelser behandlas på annan plats i utredningen.

Prisutvecklingen från 1966 för det fristående jakttillfället kännetecknas i Västerbotten av att jaktvårdsområdena från splittrade utgångsbud på mellan 3 och 10 kr./dag nu så gott som alla tar 10 kr./dag för småviltjakt i skogslandet. Nivån ter sig låg och avgiften får betecknas som mindre kännbar i jägarens övriga utskylder för jaktdagen. En icke obetydlig del av jaktvårdsområdets intäkt från upplåtelsen torde förbrukas i administration. Prisnivån torde också antyda att utbudet rör mariginella jakttillfällen, som jaktvårdsområdets delägare annars inte är benägna att utnyttja för egen del.

I Jämtlands län förefaller priserna från 1966 vara i stort sett oförändrade, 100 kr./3 dagar för rådjurs- + småviltjakt.

Prisutvecklingen får allmänt för riket betecknas som trevande och präglad av upplåtelseformens hittillsvarande experimentkaraktär. Prissättningen har dessutom inte kunnat hämta allmängiltiga beräkningsgrunder för det enskilda jakttillfället ur erfarenheter från nuvarande gängse upplåtelseformer. Prisbildningen på dessa är därtill alltför heterogen och svår att avläsa. I jaktundersökningen framstår väl markerade tendenser till kategorivisa kostnadsnivåer för den enskildes jakt. De som äger sin jaktmark visar t. ex. avsevärt lägre totalkostnader för sin jakt än de som arrenderar hela sin mark. (Medianen i klassen 1–100 kr./år respektive medianen i klassen 200–500 kr./år.) De som bor i småorter och glesbygd har lägre jaktarrendekostnader än de som bor i större tätorter, sett som en allmän tendens i materialet. En prisutveckling av korttidsupplåtelser torde till viss del komma att präglas av hänsyn till dessa kategoriskillnader när man söker anpassa utbudet till efterfrågan. En på landsbygden bosatt jägare, som äger jaktmark, torde inte i första taget vara villig att betala t. ex. 30 kr. per harjaktstillfälle, medan en storstadsbo kanske inte tvekar inför detta, då han regelmässigt måste ådra sig kostnader för att idka friluftsliv.

Vid beräkning av det enskilda jakttillfället ur erfarenheter från priser på långtidsarrenden bör värderingen ta hänsyn till vissa egenarter hos respektive upplåtelseform. Långtidsarrendet innebär oftast att man har ensamrätt till jakten på den upplåtna marken. Därmed inträffar också

oftast att man köper ett antal jakttillfällen som aldrig utnyttjas. Även om området kan komma att överexploateras i avseende på de jaktformer som tilltalar jaktarrendatorn inträffar oftast att andra förblir outnyttjade. Så t. ex. finns jaktarrendatorer som äger en för en särskild jaktform ägnad hund och området blir därmed ensidigt avjagat. Åter andra, företrädesvis i Norrland, arrenderar småviltjakt enkom för att tillförsäkra sig en ostörd – också arrenderad – älgjakt. Dessa köp av icke utnyttjade jakttillfällen bidrar sannolikt till att ge en viss irrationell karaktär åt prisbildningen på jaktarrenden.

En annan väsentlig ekonomisk faktor i föregående beräkning är långtidsarrendatorns med markägaren överenskomna skyldighet att utföra viltvård. Viltvårdsintresset är för många jägare hårt förbundet med jaktutövning. Jagar man på ett område ingår oftast att man där också söker genomföra ett systematiserat viltvårdsprogram. Långtidsarrendet framstår för dessa personer som mest tilltalande upplåtelseform. Denna positiva inställning till viltvård kan tyvärr bli svår att bibehålla av ekonomiska skäl i de fall arrendet höjs, så som sker för närvarande på många håll. En stark prisstegring kan tvinga dessa jägare till att avstå från arrendet. Detta kan innebära att de också tvingas upphöra att jaga.

Ett långtidsarrende kan för många jägare te sig onödigt dyrt med hänsyn till de jakttillfällen man önskar åtkomma. Korttidsupplåtelser öppnar nya vägar till jakt för sådana personer. Jägaren kan då köpa enbart de jakttillfällen med den jaktform han önskar. Han kan dock inte direkt medverka i genomgripande viltvård på jaktmarken. Korttidsjägaren har dock möjlighet att indirekt stimulera upplåtaren till viltvårdsarbete genom att såsom köpare med anspråk på goda jakttillfällen ställa krav på god viltvård.

Korttidsupplåtelser kan – genom att den enskildes utgifter begränsas till det enstaka jakttillfället – bli en möjligthet att bromsa upp prisstegringen på jaktarrenden, lätta efterfrågetrycket och ge den enskilde möjlighet att anpassa sina utgifter för jakt till sina ekonomiska möjligheter och det behov han känner. Detta kan t. ex. gälla intresserade tätortsbor, vilka tidigare bott på landet och haft billig jakt.

En rad specifika prissättningsproblem rörande jakten följer med korttidsupplåtelser. Här skall beröras några av dem som framkommit under utformandet av planeringsmodellen, och som också delvis prövats praktiskt. Två principiella huvudlinjer för prissättningen kan utskiljas, dels ett pris för *jaktdagen*, dels ett särskilt för *det fällda djuret*. Omständigheterna i varje särskilt fall av prissättning får anvisa vilket av nämnda prisbegrepp som bör användas eller var på skalan av kombinationer mellan dessa man bör hålla sig. I planeringsmodellens exempel på fullföljd planering har konsekvent tagits ut ett pris per jaktdag. Detta dagpris har för vissa jakttillfällen kombinerats med en avgift för det fällda djuret. Där så sker har djuret värderats efter ett tänkt s. k. slaktpris dvs. vad man kan beräkna få hos slakteriet eller vilthandeln. Gruppen har sett det motiverat från etisk synpunkt att inte onödigt framhäva fallavgiftens betydelse därhän att den framstår som en bekräftelse på lyckad jakt. Istället vill gruppen poängtera att den med sitt prissättningsexempel velat

värva förståelse för de rent rekreativa värdena av att delta i jakt. Med en annan inställning skulle det annars vara möjligt att utvinna ett högre pris än slaktvärdet t. ex. om man utnyttjar skyttens entusiasm över att "ha fått nå't" eller att korttidsjägaren snarare jämför med det pris han får betala över disk hos vilthandlaren än det han skulle få om han sålde till honom.

Fallavgifter medför övervakningsproblem för upplåtaren. Deltar han i jakten t. ex. som jaktledare torde det åtminstone ifråga om större djur vara goda möjligheter till kontroll. Lagjakterna förefaller över huvud taget lättvindiga från kontrollsynpunkt. Svårigheter med kontrollen kan uppkomma vid upplåtelse av jakt på smärre djur där jägaren lämnas åt sig själv. Gruppen har i exemplen på fullföljd planering satt fallavgifter vid t. ex. skogshönsjakten. I en del praktiska fall kan övervägas om inte p. g. a. svårigheter med bevakningen fallavgiften bör tas bort och kompenseras med ett högre pris på jaktdagen. Kontrollmomentet kvarstår likväl i de fall där man har avskjutningsbegränsning. Föreligger inget behov av strikta regler rörande avskjutningsbegränsning för det enskilda jakttillfället bör övervägas om inte avgiften för jaktdagen kan vara tillräcklig ersättning, t. ex. ifråga om hare. Upplåtaren undviker därmed svåröverblickbara kontrollmoment, eftersom hare jagas vid ett flertal jakttillfällen och i kombination med jakt på andra viltarter.

Avgifterna för lagjaktsdagarna har fixerats till totalavgifter i exemplen. I vissa fall har de kombinerats med fallavgifter. Frånsett fallavgifter garanteras härigenom upplåtaren en för alla dagarna lika avgift oavsett hur många som deltar i laget. (Upplåtaren har sannolikt av praktiska skäl en övre och nedre gräns för deltagarantalet.) Ett alternativ till detta är att låta utbudet av lagjakt vara prissatt per enskild medlem.

Av det anförda rörande prissättningen och prisbildningsprocessen förefaller det expertgruppen möjligt att i framtiden kunna hävda korttidsupplåtelserna som ett ekonomiskt bärkraftigt alternativ till långtidsarrendena. Gruppen vill i samband med detta också än en gång framhålla att korttidsupplåtelser kräver noga genomförd, välavvägd planering om de skall kunna ske under hänsyn till god viltvård.

6 Planeringsmodellens användning i särskilda fall av jordägande

Planeringsmodellen har konstruerats för det tänkta fallet att all mark inom planen skall disponeras för korttidsupplåtelser. Modellens direkta tillämpning skulle därmed vara bunden till markägare, som kan ställa minst dessa 2 000 hektar till förfogande för ett exklusivt nyttjande av korttidsupplåtelser. Tänkbara sådana är t. ex. domänverket, större skogsbolag, vissa ecklesiastika skogar, vissa enskilda skogsägare och jaktvårdsområden.

Vissa omständigheter kan göra att markägaren nyttjar område, som avsatts för korttidsupplåtelser, även för egen jakt. Skälet kan vara att en del av de planerade korttidsupplåtelserna inte säljs, eller att jakten inte

givit det avsedda avskjutningsresultatet. Markägaren nödgas då av viltvårdande skäl träda in med egen jakt. Korttidsupplåtelserna bör därför planeras på sådant sätt i tiden att utrymme finns mot slutet av säsongen för att fullfölja ändamålet med den egna jakten. Detta är ett förhållande, som samtliga korttidsupplåtare bör räkna med.

Ytterligare omständigheter, som kan föranleda avsteg från att helt reservera ett område för korttidsupplåtelser är att markägaren vid disposition av jaktmarksinnehavet även skall tillgodose behovet av egen jakt som förstahandsfråga. Detta blir företrädesvis fallet om ett jaktvårdsområde ämnar utbjuda korttidsupplåtelser. Inom ett sådant, där man i likhet med planeringsmodellen disponerar minst 2 000 hektar, kan kombination av egen jakt och korttidsupplåtelser följa olika principiella linjer. Antingen kan man från början undanta en del av området, det antal parceller man önskar för egen jakt, och utbjuda korttidsupplåtelser på de återstående. Man bör samtidigt av tidigare nämnda viltvårds- och djurskyddshänsyn följa det planerade tidsschemat för de olika jaktformerna på de skilda parcellerna. Denna linje ter sig emellertid svår att driva av fastighetsrättsliga skäl, då den bl. a. förutsätter att vissa delägare i jaktvårdsområdet stundtals åtnöjer sig med att bli hänvisade till att jaga på annan mark än sin egen. En annan linje är att totalplanera området så som gjorts i modellen och därvid för delägarnas jakt undanta ett lämpligt antal jakttillfällen från utbudet av korttidsupplåtelser. Samtliga delägares marker kommer därvid att behandlas på ett likartat sätt från upplåtelsesynpunkt. Ett ytterligare steg, vilket ger en djupare och funktionsdugligare verkan av korttidsupplåtelser, är att markägarens eget behov av jakt kombineras med att denne deltar i de på korttidsupplåtelser grundade jakterna, t. ex. som ledare för lagjakt och som vägvisare eller instruktör vid ensamjakt. Det ter sig således möjligt och även inkomstbringande för enskilda, vilkas fastigheter har jakttillfällen utöver ägarens behov och inte lämpligen ensamma kan utgöra områden för korttidsupplåtelser, att inom ramen för en jaktvårdsområdesbildning kombinera behovet av egen jakt med korttidsupplåtelser. Planeringsmodellens principer kan tillämpas i sådana fall. De anförda exemplen på ekonomiska kalkyler bör ge viss anvisning om vilka intäkter som markägaren kan påräkna.

Bilaga 3 Planering av Skultuna viltvårdsområde

Redovisning för bedömning av kostnader, intäkter och arbetsinsatser för anläggning och drift av ett viltvårdsområde på kronoegendomen Skultuna. Planen utförd av Hans Westman.

Allmän beskrivning

Kronoegendomen Skultuna förvärvades av domänverket med tillträde den 30 juli 1971. Säljare var Gränges Essem AB. Säljaren har förbehållits fri jakt inom egendomen intill den 1 juli 1972. Säljaren arrenderar vidare egendomen tillhörig jordbruksjord med tillhörande anläggningar intill den 14 mars 1973.

Belägenhet

Kronoegendomen Skultuna är belägen omedelbart intill Skultuna samhälle. Huvudparten av markerna ligger väster om Svartån, som rinner genom samhället. Riksväg nr. 65 löpte tidigare genom Skultuna men numera har nr. 65 fått en annan sträckning mellan Västerås och Ramnäs, vilket betyder att vägen passerar omkring 1 km. väster om kronoegendomen (den s. k. industrileden). Avståndet från Västerås är ca 13 km i NV riktning.

Arealen uppgår till omkring 5 830 hektar varav inägorna utgör ca 1 300 hektar. Indelning med kartläggning av kronoegendomen har ägt rum innevarande år. *Arronderingen är från jaktlig synpunkt mycket god.* Jaktgrannar är i norr Svanå Bruk (Asea), i nordväst Norrbo häradsallmänning (jakträttsinnehavare Gränges Essem) samt i sydväst, syd och sydost diverse bondmarker. Jakträtten på en del av kronoegendomen belägen söder Hälsingtorp (fastigheten Hälsingtorp 1: 1) är t. v. redan disponerad, likaså jaktstugan Skåntorpet.

Målsättning

I enlighet med projektspecifikationen (Appendix) för detta uppdrag har målsättningen varit "en redovisning för bedömning av kostnader, intäkter och arbetsinsatser för anläggning och drift av viltvårdsområde på kronoegendomen Skultuna att ligga till grund för ett principbeslut i ärendet".

Problemställning

Enligt ovan nämnda projektspecifikation har problemställningen angivits såsom "en översiktlig undersökning av tekniska och ekonomiska förhållanden i ett viltvårdsområde, sådana de framträder efter planering och budgetering, dels för anläggning, dels för ett verksamhetsår (jaktår)".

Omfattning

Enligt förut nämnda projektspecifikation har omfattningen av uppdraget angivits såsom

upprättande av	grov viltvårdsplan med ungefärlig kostnadsbedömning
upprättande av	avskjutningsplan baserad på viltinventering
upprättande av	plan för jakttillfällen och jaktformer
upprättande av	plan till åtgärder för jakt och jaktledning
upprättande av	beräkning över intäkter från sålda jakttillfällen.

Grov viltvårdsplan med ungefärlig kostnadsbedömning

Vid upprättandet av denna *grova* viltvårdsplan har dispositionen i allt väsentligt följt *"PM beträffande viltvården på kronoparkerna"*, som utarbetades av domänverket år 1965 och som utsändes till samtliga domänverkets jaktarrendatorer i mars 1965.

Allmänna synpunkter

Viltvården på kronoparkerna måste i huvudsak bli en fråga om stödåtgärder för skogsvilt på marker där viltboniteten icke är särskilt hög. Den viktigaste målsättningen blir därför att åstadkomma en förstärkning av fodertillgångarna för viltet särskilt under vintern, vidare vissa åtgärder för ett förbättrande av viltmiljöerna med hänsyn till djurlivets krav på skydd och allmän trivsel samt även att i någon mån söka skapa nya produktiva viltbiotoper.

Dessa förbättringar av viltmiljöerna kan ske

dels genom ett systematiskt hänsynstagande till viltets behov i samband med skogsbrukåtgärder som röjningar, gallringar, rensningshuggningar, föryngringsåtgärder, dikningar m. m. (Åtgärdstyp A),

dels genom direkta åtgärder utförda i marken som särskilda viltvårdsföretag. Hit hör exempelvis anläggandet och skötseln av viltåkrar, utnyttjandet av nedlagda jordbruksarealer eller andra lämpliga marker för produktion av naturligt viltfoder, gödsling för att skapa viltfoder, stödfodring vintertid samt skapandet av viltvatten och andra åtgärder för gynnandet av viltarter, som är beroende av vatten (Åtgärdstyp B).

Åtgärder enligt A har sedan länge ingått i den dagliga rutinen inom skogsvården på kronoparkerna och har säkerligen i många fall bidragit till upprätthållandet av en acceptabel viltmiljö. Därutöver finnes emellertid anledning att öka intensiteten i viltvårdsåtgärder genom att vissa områden avsättes för skapande av en god viltmiljö. I många fall kan genom en

kombination av åtgärder enligt A och B de arealer, som till viltets förmån lämnas utanför skogsbruket, göras mer produktiva från djurlivets synpunkt.

Synpunkter på åtgärder enligt typ A:

A: 1 Sjöstränder och vattendrag.

Buskar och fodergivande lövvegetation vid sjöstränder och längs rinnande vattendrag sparas och vårdas. Kombinationen vatten och foder är gynnsam för viltet. Förekomsten av sjöar och vattendrag är dock tyvärr sparsam på kronoegendomen Skultuna. Trots detta bör åtgärdsförslagen enligt A: 1 följas upp noggrant i tillämpliga delar. Detta gäller då främst längs Svartån, där buskar och lövvegetationen bör sparas och vårdas.

Kostnad: 0 kr /år

A: 2 Impedimentområden
A: 3 Kraftledningsgatorna
A: 4 Kantzonerna
} behandlas i en ev detaljplan

A: 5 Allmänna synpunkter för behandling och bedömning av olika trädslag.

Det förutsättes här att dessa synpunkter enligt PM beaktas av revirförvaltningen och betraktas som normala viltvårdsåtgärder.

Som enda inskränkning i den normala skogsskötseln på kronoegendomen Skultuna föreslås att herbicider *icke* t. v. skall användas annat än i undantagsfall. Västerås revir delar denna uppfattning, vilket framgår av revirets översiktliga plan för skogsskötseln, som bifogas (Appendix).

Kostnad: 5 000 kr /år

Synpunkter på åtgärder enligt typ B:

B: 1 Viltåkrar.

Det är en normal företeelse att vissa viltslag, främst hjortdjur och hare under vintern i viss utsträckning söker sig till de odlade fältens grödor. Ofta förekommer emellertid inom det moderna jordbruket att inga för viltet lämpliga grödor finns att tillgå under den mest kritiska tiden, nämligen vintern. Hur jordbruket kommer att drivas i framtiden på kronoegendomen Skultuna bl. a. med hänsyn till "utbud på för viltet lämplig vintergröda" är ännu en öppen fråga.

I avsikt att säkerställa tillgången på naturligt foder på odlad mark under vintern föreslås t. v. på kronoegendomen Skultuna att 4 st viltåkrar anlägges vardera omfattande ca. 1 hektar. De 4 blivande brukningsenheterna, Bovallen, Hägervallen, Solberga och Slagårda, föreslås därvid få var sin viltåker. Det föreslås vidare att blivande jordbruksarrendatorn skall svara för skötseln mot ersättning enligt gängse pris i orten.

Kostnad: Bortfallet av jordbruksarrende för viltåkrar kan beräknas till ca. 200 kr/ha och år, dvs. 800 kr/år. Arbetshjälp från jordbruksarrendator

beräknas till ca. 300 kr./ha och år, dvs. 1 200 kr../år. Gödsel och utsäde beräknas till ca. 2 000 kr./år. *4 st viltåkrar skulle således årligen draga en kostnad av omkring 4 000 kr.*

Beträffande växtvalet på dessa viltåkrar hänvisas till ifrågavarande PM.

Viltåkern höjer markens produktionsförmåga när det gäller villebråd, och då den håller viltet kvar inom begränsade områden minskar behovet av riskfyllda provianteringsrörelser.

B: 2 De nedlagda skogsjordbruken.

De i samband med domänverkets övertagande av jordbruksdriften ev. nedlagda jordbruksarealerna måste bli föremål för noggrann prövning beträffande deras framtida användning. Se vidare bifogade PM och revirets plan för skogsskötseln.

B: 3 Gödsling för skapande av viltfoder.

Denna fråga avses att upptas i en detaljplan. Inga erinringar görs nu mot ev. kvävegödsling av skogsmark enligt gängse metoder för att öka skogsproduktionen.

B: 4 Saltstenar.

Avses att behandlas i en detaljplan.

B: 5 Stödfodring vintertid.

Denna åtgärd föreslås ske i enlighet med PM. Enligt uppgift från tidigare anställd viltvårdare på Skultuna har stödutfodringen vintertid främst gällande rådjuren haft följande omfattning per vintersäsong:

15 ton klöverhö à 30 öre/kg	= 4 500:-
6 ton kraftfoder à 75 öre/kg	= 4 500:-
underhåll remisser och foderautomater	= 1 000:-
S: a	10 000:-

Med hänsyn till bl. a. penningvärdets fall och kravet på intensiv viltvård inom ett viltvårdsområde bör sannolikt denna post uppräknas med 3 000:-.

Fällning av foderasp åt älg, rådjur och skogshare beräknas per säsong kosta 1 000:-.

Snöplogning av marker med högt blåbärsris eller ljung beräknas per säsong kosta 1 000:-.

Kostnad: Stödfodring vintertid beräknas sålunda draga en årlig kostnad av 15 000:- kronor

B: 6 Viltvatten

Omfattande dikningar har medfört att åtminstone 2 sjöar inom kronoegendomen Skultuna försvunnit. Det är tveksamt om någon båtnad

uppkommit. På den nya topografiska kartan finns angivet f. d. Mosjön, som inte längre är någon sjö utan snarare ett gungfly, samt ett område söder om Nygårdsmossen på kartan markerat som sankmark. Breda vattenfyllda diken har omöjliggjort närmare detaljrekognosering.

Barntä, beläget ca. 1,3 km. väster om Solberga, är en liten sjö (150 m x 50 m), som enligt uppgift torkar ut nästan fullständigt under torra somrar. Barntä har ett avlopp som ansluter sig till Svartån. När tillrinningen minskar men avloppet fortfarande tömmer Barntä uppkommer givetvis snart den situationen att vattnet tar slut. Barntä bör alltså snarast regleras genom att avloppet förses med ett dämme så att man kan hushålla med vattnet under torra somrar. Barntä är häcknings-plats för änder och vadare. Vid ev. reglering av Barntä kommer inte någon skogsmark att skadas.

Anläggningskostnad:

Reglering + andflotte *1 000 kronor.*

Vissa synpunkter beträffande rovviltstammarna

En efter lokala förhållanden noga avpassad rovviltskontroll är nödvändig på kronoegendomen Skultuna för skydd av viltstammarna.

1 Minkbekämpning

Om mink finnes i Svartån eller annorstädes på kreg Skultuna skall densamma efterhållas effektivt. Sker lämpligast med fällor.

2 Bekämpning av kråkfåglar

Bör ske genom jakt (med bulvan). Är detta icke tillräckligt användes *fällor.*

3 Rävbekämpning

Bör ske genom jakt med drivande (rådjursren) hund. Undantagsvis smyg-, tryck-, drev-, vak- eller vaktjakt. Är detta icke tillräckligt användes *fällor.*

4 Övrig rovviltbekämpning

Rovviltstammarna torde med undantag av förvildade katter f. n. icke utgöra allvarliga problem från viltvårdssynpunkt på kronoegendomen Skultuna.

Avskjutning baserad på viltinventering

Älg

Älgstammen på kronoegendomen Skultuna inventerades från flygplan den 29 februari 1972 enligt den metod som undertecknad tagit fram åt

domänverket och som numera årligen kommer till användning på vissa kronoparker. Älginventeringen gav till resultat en vinterstam på kronoegendomen Skultuna av 50 älgar, varav 16 bedömdes vara kalvar.

Karta och protokoll från inventeringen bifogas.

Avskjutningen hösten 1971 har angetts till 19 älgar, varav 8 årskalvar. Den teoretiska tillväxten skulle då vara 8 + 16 = 24 älgar, vilket ju stämmer ganska bra med licenstilldelningen 1971 som var 22 (11+11) älgar. Med ledning av inventeringen föreslår jag en avskjutning hösten 1972 av 20 (10+10) älgar. Minskningen förklaras av att jaktmarksarealen minskar hösten 1972 samt att man alltid bör räkna med några fallvilt. Målet bör vara att bibehålla storleken av stammen men att öka kvaliteten genom att höja medelåldern.

Rådjur

Stammen av rådjur på kronoegendomen Skultuna har inte kunnat inventeras. Erfarenhetsmässigt bör dock vinterstammen kunna beräknas till 150–200 djur.

Denna talrika stam kräver en intensiv viltvård, som även torde framgå av den grova viltvårdsplanen. Till en början föreslår jag en årlig avskjutning av 40 djur – en intensiv viltvård bör efter några år ge som resultat en något högre avkastning, förslagsvis 50 rådjur. Det förutsättes att getter och lamm går fria från skott i stor utsträckning.

Hare

Skogshare och fälthare förekommer båda i talrika stammar. Förnämlig harjakt med rådjursrena hundar kan påräknas. Någon inskränkning i avskjutningen på hare torde inte behövas.

Räv

Talrik rävstam. Förnämlig rävjakt med rådjursrena hundar kan påräknas. Nöjaktig avskjutning torde dock knappast ernås genom enbart försålda jakttillfällen, utan efterhållande av rävstammen måste sannolikt ske såsom viltvård med insats av egen personal. Se även under rävbekämpning i den grova viltvårdsplanen.

Grävling

Sannolikt en god stam av grävling. Ett viltvårdsobjekt som bör beskattas genom vaktskytte vid kända gryt. I undantagsfall bör fällor användas.

Änder

Någon andjakt av format finnes inte inom kronoegendomen Skultuna. På grund av avsaknaden på sjöar bör andjakt inte bedrivas inom området.

Skogsfågel

Någon skogsfågeljakt av betydelse finnes f. n. inte inom kronoegendomen Skultuna.

Ringduva

Talrik stam av ringduva på kronoegendomen Skultuna. Förnämlig och givande duvjakt kan påräknas. I avsikt att förebygga skadegörelse på grödan bör duvjakten bedrivas intensivt. Den mest givande duvjakten finns erfarenhetsmässigt vid ärt- och veteåkrar. Jakten bör bedrivas som vak- eller vaktskytte.

Fasan

Förutsättningar finnes för en god fasanstam, men då krävs dels fältviltvård, dels fasanuppfödning. Det synes tveksamt, om en fasanjakt på kronoegendomen Skultuna skulle kunna göras ekonomiskt bärande för jakträttsinnehavaren.

Kråk- och måsfågel

Dessa fåglar förekommer talrikt på kronoegendomen Skultuna. God jakt vid skytte för rovfågelbulvan kan påräknas från iordningställda skjutkojor.

Plan till åtgärder för jakt och jaktledning

A En heltidsanställd man krävs på platsen, om kronoegendomen Skultuna disponeras som korttidsjaktområde, åtminstone under inkörningsskedet.

Han skall svara för *alla* de skyldigheter som i vanliga fall åvilar en jaktarrendator nämligen

1 tillse att gällande jaktförfattningar efterlevs
2 utöva jaktbevakning
3 utföra viltvårdsåtgärder såsom stödfodring vintertid, skötsel av viltåkrar hela året, efterhålla från viltvårdssynpunkt besvärande djurarter samt i övrigt vidtaga de åtgärder som anges i en fastställd viltvårdsplan
4 tjänstgöra som jaktledare.

Han skall dessutom ombesörja de speciella uppdrag, som kan tillkomma på ett viltvårdsområde disponerat för korttidsjakt nämligen:

5 försäljning av jakträttsbevis
6 information och service till korttidsjägare
7 kontroll av korttidsjägare
8 avskjutningsstatistik och statistik över antalet "bössdagar"

9 vara materialförvaltare för viltvårdsområdet, dvs. sköta till området hörande hundar samt övriga inventarier såsom jaktjeep, fällor etc.
10 svara för försäljning av fällt villebråd
11 tillse att rågångar och gränser mellan jaktparceller är tydligt angivna i fältet
12 svara för ordningen och skötseln av en föreslagen jaktskyttebana vid Norräng
13 svara för ordningen och skötseln av en föreslagen förläggning vid Ekeby.

All jakt på ett viltvårdsområde disponerat för korttidsjakt bör enligt projektledarens mening ske på sådant sätt att en av markägaren anställd jaktledare alltid är närvarande, annars måste man tyvärr befara att viltvårdsområdet blir ett eldorado för mindre nogräknade individer.

B Logifrågan är viktig i Skultuna, emedan något hotell eller pensionat inte finnes där. Närmaste tätort med övernattningsmöjligheter är Västerås på ett avstånd av 13 km.

För att bereda gästande korttidsjägare möjlighet till logi föreslår undertecknad att gården Ekeby disponeras för detta ändamål. Ekeby kan bli ledigt den 14 mars 1973, ligger både vackert och lämpligt till, endast omkring 1 km norr om Skultuna samhälle, där 2 matställen finnes.

C En modern jaktskyttebana föreslås att byggas i nära anslutning till den nuvarande skjutbanan vid Norräng, ca. 1 km. väster om Ekeby. Jaktskyttebanan bör omfatta åtminstone älg- och lerduvebanor.

D I övrigt torde för ett viltvårdsområde fordras följande:

1 Kartmaterial med inlagda jaktparceller.
2 Rågångar särskilt noga markerade i fältet.
3 Parcellgränser markerade i fältet.
4 Vägvisare och vägar samt byggnader markerade med namn i fältet i avsikt att underlätta orienteringen.
5 Vägbommar i avsikt att underlätta jaktbevakningen.
6 Reklam och marknadsföring.

Plan för jakttillfällen och jaktformer samt beräkning över intäkter från sålda jakttillfällen

Kostnadskalkyl

A Investeringar, som icke direkt bör belasta viltvårdsområdet.

1 Iordningställande av logi vid Ekeby. Anläggningskostnad *ca 50 000 kronor.*
2 Iordningställande av jaktskyttebana vid Norräng. Anläggningskostnad *ca. 100 000 kronor.*
3 Rågångar markeras tydligt i fältet.

4 Vägvisare och namnangivelser markeras i fältet.
5 Vägbommar anordnas och underhållas i avsikt att underlätta jaktbevakningen.

B Investeringar, som direkt bör belasta viltvårdsområdet

1 Hundar. Minst 1 älghund samt 1 skicklig spårhund anses erforderligt.
2 Jaktjeep med släpvagn anses nödvändigt.
3 Foderautomater och remisser.
4 Holkar, bokorgar, andflottar och diverse fångstfällor.
5 Anordnande av viltvatten vid "Barntä"
6 Parcellgränser markeras tydligt i fältet.
7 Iordningsställande av kartmaterial över jaktområdet med inlagda parcellgränser samt instruktioner (trycksaker), reklam och marknadsföring.

Om investeringarna under B antas uppgå sammanlagt till 50 000 kronor, avskrivningstiden sättes till 5 år och räntekravet på nedlagt kapital är 10 %, blir de årliga amorteringarna under B av storleksordningen *15 000 kronor.*

C Beräknade årliga kostnader

I enlighet med planen till åtgärder för jakt och jaktledning krävs inom viltvårdsområdet en heltidsanställd viltvårdare, åtminstone under inkörningsskedet.

1	Lön enligt löneklass 15, ortsgrupp 4	30 120 kronor
2	Expenser (resor, traktamenten, telefon)	4 880
3	Sociala kostnader (50 % av lönen)	15 000

Summa personalkostnader 50 000 kronor.

4 I enlighet med viltvårdsplanen punkt A: 5 har föreslagits att några herbicider inte skall komma att användas inom skogsbruket på kronoegendomen Skultuna. Denna uppfattning delas av revirförvaltningen vilket framgår av dess översiktliga plan för skogsskötseln. *De årliga kostnaderna för denna inskränkning i skogsskötseln uppskattas till 5 000 kronor.*

5 I enlighet med viltvårdsplanen punkt B: 1 har föreslagits att viltåkrar om en sammanlagd areal av ca. 4 hektar skall anläggas och drivas på kronoegendomen Skultuna. *De årliga kostnaderna för denna verksamhet uppskattas till 4 000 kronor.*

6 I enlighet med viltvårdsplanen punkt B:5 har föreslagits stödfodring vintertid främst avseende rådjur. Rådjursstammen på kronoegendomen Skultuna beräknas vara 150–200 djur i vinterstam. Stödfodringens omfattning har bedömts med hänsyn dels till tidigare erfarenhetstal från området i fråga, dels med beaktande av att kravet på viltvård sannolikt måste ställas större om korttidsjakt bedrives, på grund av hårdare slitage. *De årliga kostnaderna för denna verksamhet uppskattas till 15 000 kronor.*

7 Avstående från sedvanligt jaktarrende enligt gällande marknadspris på orten. *Denna årliga kostnad uppskattas till 50 000 kronor.*

Sammandrag av årliga kostnader.

B	Årliga amorteringar	15 000 kr
C		
1	Personalkostnader	50 000 kr
2		
3		
4	Inskränkning i normal skogsskötsel	5 000 kr
5	Viltåkrar	4 000 kr
6	Stödfodring vintertid	15 000 kr
7	Årligt jaktarrende	50 000 kr
	Summa	139 000 kr

De årliga kostnaderna på kronoegendomen Skultuna för att driva ett viltvårdsområde skulle alltså enligt dessa beräkningar vara ca. 140 000 kronor.

D Beräknade årliga inkomster

1 Försäljning av fällda älgar

10 st äldre älgar,	medelslaktvikt	150 kg
	medelpris/kg	8 kr
	Summa	*12 000 kr*
10 st årskalvar,	medelslaktvikt	75 kg
	medelpris/kg	8 kr
	Summa	*6 000 kr*

Avgår avgifter till älgskadefonden i U-län 130 kr. för äldre älg, 30 kr. för årskalv.

Summa avgifter till älgskadefonden *1 600 kronor*

Återstår årliga inkomster summa *16 400 kronor*

2 Försäljning av fällda rådjur

40 st. rådjur à 100 kr./st. *summa* *4 000 kronor*

Summa inkomster under 1 och 2 *20 400 kronor*

Försäljning av fällda älgar och rådjur beräknas sålunda lämna en årlig inkomst av i runt tal *20 000 kronor*

3 Försäljning av älgjaktsdagar

(jakträttsbevis för deltagande i älgjakt).

Älgjakten planeras organiserad av domänverket under ledning av anställd jaktledare. Bedrives som smärre drev- eller hundjakt med högst

10 st deltagare och med rätt till avskjutning av högst 2 st älgar per dag och jaktlag.

Pris per deltagare 200 kronor/dag.

Samtliga deltagare måste inneha minst kompetensmärke i brons samt tidigare ha deltagit i älgjakt. Fällda älgar bör få köpas av i jakten deltagande jägare till gängse slakthuspris i orten. Ev. horntrofé får behållas av skytten, ävensom tunga och inmaten.

Försäljning av jakttillfällen på älg beräknas sålunda lämna en årlig inkomst av i runt tal 20 000 kronor.

4 Försäljning av rådjursjaktdagar

(jakträttsbevis för deltagande i rådjursjakt).

a smygjakt på hornbärande bock under tiden 16 augusti – 30 september.

Smygjakten planeras organiserad av domänverket under kontroll av anställd jaktledare. Bedrives inom en angiven jaktparcell som ensamjakt och med rätt för varje deltagare till avskjutning av högst 1 råbock under en jaktdag.

Pris per deltagare 200 kronor/dag.

(Jaktdagen gäller från tidigt på morgonen till sent på kvällen enligt gällande jaktstadga.)

Fälld råbock bör få köpas av i jakten deltagande jägare till gängse slakthuspris i orten. Horntrofén får behållas av skytten, ävensom tunga och inmaten.

Högst 20 st. råbockar bör få fällas före 1 oktober.

Smygjakten bör ge anledning till omkring 40 jakttillfällen à 200 kronor, *dvs. tillsammans summa 8 000 kronor.*

b jakt med drivande mindre hund efter rådjur, hare och räv under tiden t. o. m. 31 december.

Jakten med drivande hund efter rådjur planeras organiserad av domänverket under ledning av anställd jaktledare. Bedrives inom angivna jaktparceller såsom lagjakt med rätt till avskjutning av högst 1 rådjur per dag och jägare.

Pris per deltagare 200 kronor/dag.

Fällt rådjur bör få köpas av i jakten deltagande jägare till gängse slakthuspris i orten. Ev. horntrofé får behållas av skytten, ävensom tunga och inmaten. Hare eller räv som fällts bör få behållas av resp. skytt.

Jakten med drivande hund efter rådjur bör ge anledning till 10 jaktdagar med 5 deltagare i vardera, dvs. 50 jakttillfällen à 200 kronor, *dvs. tillsammans summa 10 000 kronor.*

5 Försäljning av har- och rävjaktsdagar

(jakträttsbevis för deltagande i har- och rävjakt).

a jakt med drivande rådjursren hund efter hare och räv under tiden 1 januari – 15 februari resp. 28 februari. Denna jakt planeras organiserad av domänverket under kontroll av anställd jaktledare. Bedrives inom angivna jaktparceller såsom lagjakt med fri avskjutning av hare och räv.

Pris per deltagare 100 kronor/dag.

Fällt villebråd bör få behållas av i jakten deltagande jägare.

Jakten med drivande hund efter hare och räv bör ge anledning till 10 jaktdagar med 5 deltagare i vardera, dvs. 50 jakttillfällen à 100 kronor, *dvs. tillsammans summa 5 000 kronor.*

b tryck- och stötjakt efter hare och räv under tiden 1 januari – 15 februari resp. 28 februari. Denna jakt planeras organiserad av domänverket under kontroll av anställd jaktledare. Bedrives inom en angiven jaktparcell som ensamjakt eller lagjakt av hundlösa jägare med fri avskjutning av hare och räv.

Pris per deltagare 100 kronor/dag.

Fällt villebråd bör få behållas av i jakten deltagande jägare.

Denna jaktform bör ge anledning till jakttillfällen för *tillsammans summa 1 000 kronor.*

6 Försäljning av andra korttidsjaktformer

(jakträttsbevis för deltagande i övriga jaktformer).

Hit räknas t. ex. vaktskytte på ringduva, räv, grävling, kråk- och måsfåglar. Vidare ev. inkomst genom att viltvårdsområdet tages i anspråk vid jaktprov. Jakten planeras äga rum under kontroll av anställd jaktledare. Fällt villebråd bör få behållas av i jakten deltagande jägare. Dessa jaktformer bör ge anledning till jakttillfällen för *tillsammans summa 1 000 kronor.*

Sammandrag av årliga beräknade intäkter.

D		
1 } 2 }	Försäljning av fällda älgar och rådjur	20 000 kr
3	Försäljning av älgjaktsdagar	20 000 kr
4	Försäljning av rådjursjaktdagar	18 000 kr
5	Försäljning av har- och rävjaktsdagar	6 000 kr
6	Försäljning av övriga jaktdagar	1 000 kr

De årliga inkomsterna på kronoegendomen Skultuna, om jakten disponeras som korttidsupplåtelse, skulle alltså enligt dessa beräkningar vara ca. 65 000 kronor.

Underskottet av verksamheten skulle således enligt dessa beräkningar, där kostnaderna beräknats till 140 000 kronor och inkomsterna till 65 000 kronor komma att uppgå till årligen ca. 75 000 kronor.

Gränskalkyl

I avsikt att eliminera det årliga underskottet på ca. 75 000 kronor kan givetvis intäkterna från sålda jakttillfällen höjas. Om samtliga priser på utbjudna jakter höjes med 100 % dvs. älgjaktdagens pris ökas från 200 kronor till 400 kronor, rådjursjaktdagarna från 200 kronor till 400 kronor, har- och rävjaktsdagarna från 100 kronor till 200 kronor samt övriga jaktformer i samma grad och man dessutom antager att utbudet av jakttillfällen blir utsålt kommer inkomsterna årligen att öka med 45 000 kronor. Detta räcker tydligen inte, utan en fällavgift på 1 000 kronor per

älg (20 000 kr) och en fällavgift av 250 kronor per rådjur (10 000 kr) måste även införas för att verksamheten inte skall lämna något underskott.

Avslutning

Kronoegendomen Skultuna är som redan nämnts en välarronderad jaktmark omfattande ca. 6 000 hektar.

Viltboniteten är hög, vilket medför att viltstammarna är starka. Älgtillgången överstiger sålunda 10 djur per 1 000 ha, vilket är fullt i nivå med de kungliga älgjaktsreviren i Bergslagen. Även rådjurs- och småviltätheten torde vara över det normala för denna trakt. Området lär dock vara utsatt för ett visst tryck från olaga och olovligt jagande individer, som givetvis kräver skärpt uppmärksamhet.

Kan man inte på kronoegendomen Skultuna med framgång driva ett fullständigt korttidsjaktområde, där förutsättningarna härför borde vara de bästa tänkbara, så torde man knappast lyckas därmed på något annat område heller i södra och mellersta Sverige.

Tabell 3.1 Kreg Skultuna. Älginventering från flygplan den 29.2.1972

Observation nr		
1	1+1	
2	1	
3	1+1	
4	2+1	
5	1+1	
6	1+1	
7	1	tjur
8	2	
9	1+2	
10	1+1	
11	4+1	
12	3+1	varav en tjur
13	1	
14	5+2	
15	2+1	
16	2+1	
17	1	
18	1+2	
19	2	
20	1	
Summa 50 älgar, varav 16 kalvar		

(Observationsplatserna framgår av följande karta)

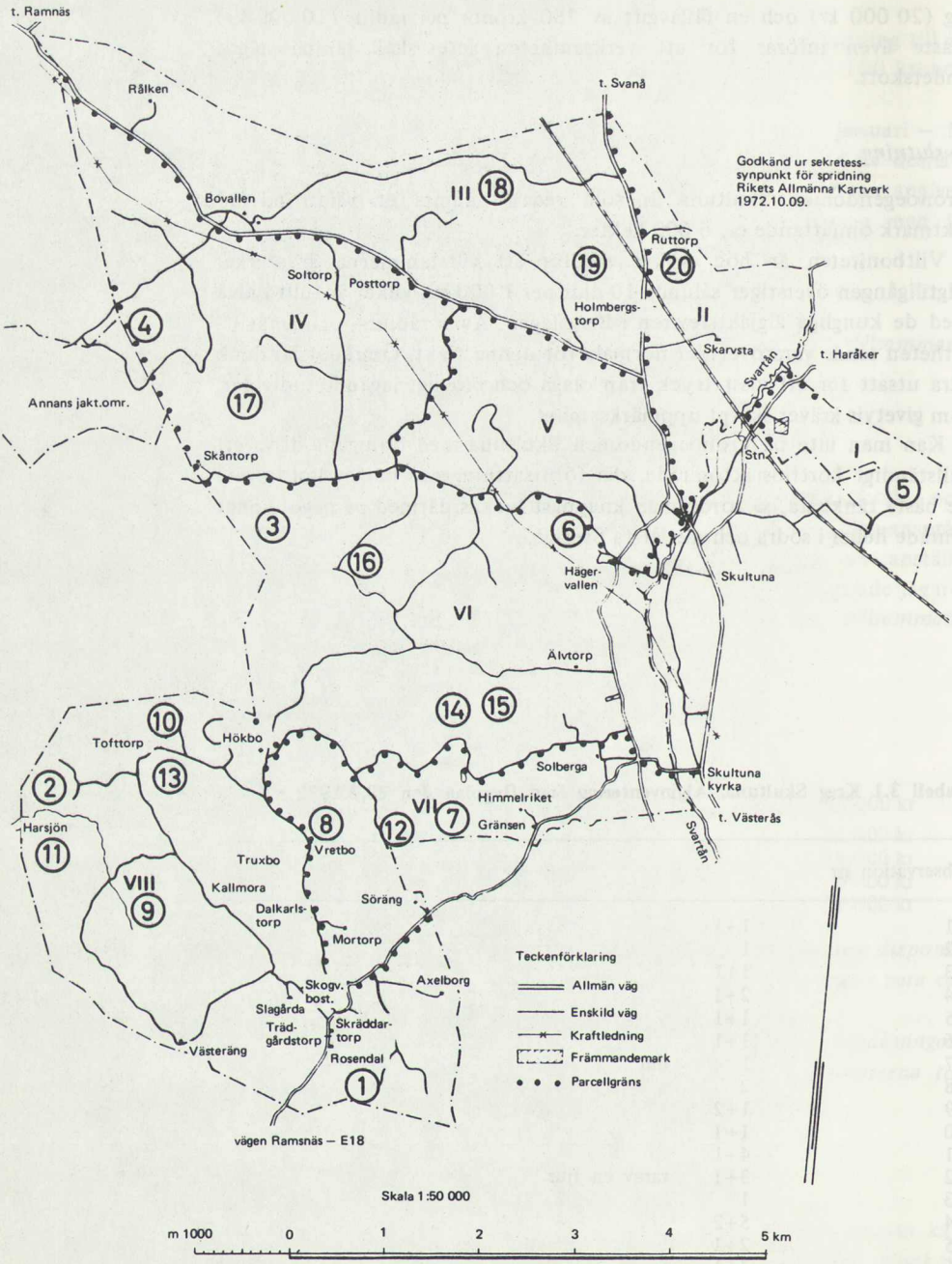

Figur 3.1 Älginventeringen. Karta över viltvårdsområdet Skultuna inom kronoegendomen Skultuna Västerås revir

Appendix Skultuna viltvårdsområde, ärendets gång

a) *Projektspecifikation upprättad 26.1.1972*

DOMÄNVERKET

PROJEKTSPECIFIKATION

Kod

Organisatorisk enhet: Dna	Projektnamn: Skultuna viltvårdsområde, planläggning
Upprättad den: 26.1.72 av: K Hagman	Beslutande instans: Gd
Godkänd av: Folke Rydh	Projektledare: H Westman
Beslut om start den: av:	Ordförande i arbetsgrupp: T Granlund
	Medarbetare i arbetsgrupp: K Hagman, G Sundin
Beräknat antal mandagar: 20	Övrigt: Projektet utföres i samråd med jaktmarksutredningen
Beräknad kostnad	

	Startdatum	Färdigdatum	Kalenderdagar
Planerat	15.3.72	1.6.72	77
Verklig			

Problem

En översiktlig undersökning av tekniska och ekonomiska förhållanden i ett viltvårdsområde, sådana de framträder efter planering och budgetering, dels för anläggning, dels för ett verksamhetsår (jaktår).

Mål

Redovisning för bedömning av kostnader, intäkter och arbetsinsatser för anläggning och drift av viltvårdsområde på krp Skultuna att ligga till grund för ett principbeslut i ärendet.

Omfattning
Upprättande av grov viltvårdsplan med ungefärlig kostnadsbedömning 1) 2)
" " avskjutningsplan baserad på viltinventering
" " plan för jakttillfällen och jaktformer
" " plan till åtgärder för jakt och jaktledning
" " beräkning över intäkter från sålda jakttillfällen

Begränsningar
1) I den produktiva skogsmarken bör viltvårdsåtgärder, som inverkar på trädbeståndet eller den skogliga markvården, vägas in i en <u>översiktlig</u> ekonomisk kalkyl över åtgärdernas effekt på det samlade värdet av virkesproduktion och viltproduktion. I övrigt bör iakttas viltvårdsåtgärdernas inverkan på virkesproduktion och grödor.
2) Upplysningar om jordbrukets framtida markanvändning fås från Dny.

Projektsteg		Planerade mandagar	Färdigdatum/ genomföres av
1	Allmänna förarbeten	3	17.3/W
2	Viltinventering och översiktlig orientering genom flygning samt flygfotografering	1	20.3/W
3	Upprättande av grov viltvårdsplan med ungefärlig kostnadsbedömning (ca 4 000 ha), fältarbetsdelen	10	19.5/W

Vgv

Projektsteg		Planerade mandagar	Färdig datum/ genomföres av
4	Avskjutningsplan	1	26.5/W
5	Plan för jakttillfällen och jaktformer	1	
6	Plan till åtgärder för jakt och jaktledning	1	
7	Beräkning över intäkter från sålda jakttillfällen	1	
8	Sammanställning av redovisningsmaterial	2	30.5/W
	<u>Särskilda projektsteg</u>		
A	Översiktlig plan för skogsskötseln		2.5/ Sundin
B	Uppgifter om jordbruket med avseende på dess framtida omfattning		2.5/ Dny

Åtgärder, som avser övrigt friluftsliv - i enlighet med viltvårdsområdesidéns syften - har lämnats obeaktade.

b) *Översiktlig plan för skogsskötseln, upprättad 14.6.1972 av Gösta Sundin*

Undertecknad, som anmodats utföra översiktlig plan för skogsskötseln i rubricerade projekt vill härmed anföra följande.

Domänverket övertog den 1.8.1971 skog och jordbruk från Gränges Essem, Skultuna Bruk. Någon ingående kännedom om skogsmarken har hittills inte kunnat skaffas. De nyförvärvade markerna har blivit föremål för skogsindelning med fältarbete i maj 1972, varför någon skogsskötselplan ännu ej föreligger.

Reviret avser att bedriva avverkning inom kreg Skultuna efter samma principer som sker inom övrigt markinnehav. Detta betyder kort sammanfattat att kalhyggesbruk skall tillämpas inom slutavverkningstrakter (har även tidigare tillämpats här) med insättande av högmekaniserade avverkningsmetoder (f. n. Logmasystem) i största möjliga omfattning. Gallringsavverkning kommer inom överskådlig tid att utföras efter konventionella motormanuella sortimentsmetoder.

Skogsodling avses bli utförd med modernaste möjliga metoder. F. n. är plantering med rotade plantor aktuell och insättande av planteringsmaskiner är önskvärt, så snart praktiskt fullvärdiga konstruktioner kan anskaffas.

Användning av herbicider för bekämpning av besvärande hyggesvegetation har i princip varit vanlig inom Västerås revir. Den senaste tidens stämningar med åtföljande förbud har givit nya aspekter på denna hantering. Reviret är sålunda berett att i händelse av ett eventuellt upphävande av nu rådande förbud mot bekämpning från luften avstå från denna metod inom kreg Skultuna. I konsekvens med detta torde ett avstående från bekämpning från marken vara motiverat av främst två skäl:

1 Närheten till stora befolkningscentra och förväntad ökad fritidsaktivitet inom Skultuna-skogarna efter domänverkets övertagande gör att herbicidanvändning är mycket diskutabel.
2 Den höga vilttäthet, som konstaterats inom området, motiverar en dämpad aktivitet av lövbekämpningen.

Inom Skultuna-skogen förekommer en hel del inägor kringströdda i skogsområdena, där framför allt betning av boskap bedrivits. Dessa öppna marker, många gånger med karaktär av hagmarker och gärdesbackar, finns skäl att med pietetsfull skötsel bevara i viss utsträckning både från landskapsvårds- och viltvårdssynpunkt.

Detta år har inom reviret genomförts en första omgång av skogsgödsling och denna verksamhet beräknas fortgå samt utökas att omfatta även nytillkomna marker. Skultuna-markerna avses alltså ej utgöra något undantag härvidlag.

c) *Domänverkets missiv till upprättad plan 30.6.1972*

På uppdrag av Eder har inom domänverket utarbetats en viltvårdsplan över kronoparken Skultuna, ca 6 000 ha varav ca 1 100 ha inägor, i avsikt att där pröva korttidsupplåtelser av jakt. En grov kostnads- och intäktskalkyl har samtidigt utarbetats, varav framgår att under de angivna förutsättningarna årliga kostnaderna skulle belöpa sig på ca 140 000 kr medan intäkterna skulle stanna vid ca 65 000 kr. Domänverkets årliga underskott av verksamheten skulle då uppgå till ca 75 000 kr. Om högre kortpriser kan uttagas blir underskottet i motsvarande grad mindre. Verket är emellertid berett att försöksvis under en treårsperiod driva verksamheten i huvudsak enligt utredningsmannens, jägmästare Hans Westman, intentioner under förutsättning att full kostnadstäckning kan erhållas. Utredningen överlämnas härmed för Edert ställningstagande.

d) *Jaktmarksutredningens hemställan till Kungl. Maj:t 17.7.1972*

I direktiven för Jaktmarksutredningen uppdrogs åt denna att bl. a. studera ev. inrättande av jaktreservat för att öka möjligheterna för marklösa att bedriva jakt. Förebild för sådana jaktreservat skulle vara sociala naturreservat. Jaktmarksutredningen har i sitt arbete behandlat detta problem och därvid kunnat konstatera att det inte är möjligt att inom en rimlig kostnadsram kunna avsätta tillräckligt stora jaktreservat i sådan omfattning, att dessa skulle få någon nämnvärd betydelse. Utredningen har i stället preliminärt bestämt sig för att föreslå viltvårdsreservat med ungefär samma uppgift. Dessa reservat skulle tillkomma på initiativ av enskilda markägare, en eller flera gemensamt, som skulle finna det förenligt med sina intressen att ställa marker till förfogande för korttidsupplåtelse av jakt. Utredningen har härvid tänkt sig att det kan finnas intresse för ett sådant ekonomiskt utnyttjande av marker i relativ närhet till större bebyggelsekoncentrationer och att detta skulle vara ett realistiskt komplement till annat markutnyttjande.

Utredningen har härvid förutsatt att ordentlig plan skall göras över området innehållande dels vilka åtgärder som bör vidtagas och dels hur området skall utnyttjas. Planen skall på ett eller annat sätt fastställas av länsstyrelsen, varvid det skulle vara möjligt att tillerkänna den sökande visst ekonomiskt stöd av allmänna medel för att vidta de åtgärder som kan anses vara nödvändiga. Enligt utredningens uppfattning bör ett sådant område inte enbart utnyttjas för korttidsjakt utan det bör även vara öppet för andra fritidsaktiviteter, vilka i första hand vänder sig till människor som önskar uppleva natur och ett rikt djurliv.

Utredningen har i denna fråga haft kontakt med domänverket för att utlägga ett försök på kronoparken Skultuna. Denna kronopark omfattar ca 6 000 hektar och ligger väl till i förhållande till bebyggelsekoncentrationen i Mälardalen. Domänverket har förklarat sig positivt till ett sådant försök, men är inte berett att påtaga sig några kostnader. En översiktlig

plan för viltvårdsområdet med kostnadsberäkningar har utarbetats. En kopia av planen bifogas denna skrivelse.

Utredningen får härmed anhålla om jordbruksdepartementets tillstånd att tillsammans med domänverket pröva viltvårdsinstitutet genom försök på kronoparken Skultuna. Försöket bör pågå minst fem år och domänverket bör tillförsäkras att kostnader över intäkter bör bestridas av särskilt anvisade medel. Hur stora dessa kostnader kan beräknas bli är inte möjligt att bedöma förrän en noggrannare plan har utarbetats.

e) *Domänverkets yttrande till Kungl. Maj:t 1.8.1972*

Verket har sedan ett antal år tillbaka upplåtit områden inom Norrbottens och Västerbottens län om sammanlagt ca 100 000 ha för korttidsupplåtelser av rätt till småviltjakt. Försöken har i stort sett slagit väl ut. Ett ganska stort antal marklösa jägare i kustlandet har på detta sätt erbjudits jaktmöjligheter. Trots att jaktutbytet ofta blivit magert har jägarna återkommit. Det rekreativa inslaget i jaktutövningen har dominerat. Ur ekonomisk synpunkt har bruttointäkterna av kortförsäljningen väl hävdat sig i jämförelse med de summor man skulle ha erhållit vid ensamrättsupplåtelse, den vanliga arrendeformen. Men kostnadssidan, viltvården och framför allt administrationen, har dragit ned resultatet så att verksamheten i stort sett torde ha givit mindre överskott än om områdena arrenderats ut på vanligt sätt. Den föreslagna försöksverksamheten på kronoegendomen Skultuna (i vissa handlingar tidigare felaktigt angiven som kronopark) skulle därför ge verket välbehövlig erfarenhet av denna upplåtelseform avseende såväl småvilt som högvilt på en välarronderad och viltrik biotop med befolkningscentra på kort avstånd.

Kostnaderna kan ganska väl beräknas medan intäkterna är svårare att uppskatta. Det kan bara en försöksverksamhet ge svar på, en försöksverksamhet, där bl. a. antalet jakttillfällen och priset per jakttillfälle är avgörande faktorer. Endast den jaktintresserade allmänhetens gensvar på ett utbud kan ge en uppfattning om den riktiga nivån. Någon mera detaljerad ekonomisk beräkning kan därför i dagens läge ej göras. Verket hänvisar till den gjorda utredningen.

Som framgår av handlingarna har verket meddelat utredningen, att verket är berett driva verksamheten i huvudsak enligt Westmans intentioner under en treårsperiod under förutsättning att full kostnadstäckning erhålles. Utredningen har nu föreslagit en femårig försöksperiod och verket har icke något att erinra mot denna utökning av tiden. Verket bör administrera verksamheten och kommer givetvis, så länge jaktmarksutredningen sitter, att hålla kontakt med utredningen och övriga intressenter. Sedan utredningen avslutat sitt arbete, torde försöksresultaten fortlöpande få rapporteras direkt till jordbruksdepartementet. Försökets administration bör hållas i så enkel form som möjligt.

För att verket skall få kostnadstäckning torde för budgetåren 1972/73 och 1973/74 erfordras ett särskilt förslagsanslag om sammanlagt 150 000 kronor. För de därefter följande budgetåren torde verket med ledning av

resultaten i början av försöksperioden få inkomma med anslagsäskanden i vanlig ordning.

För att verksamheten skall kunna startas från början av årets jaktsäsong är det angeläget att besked i ärendet om möjligt erhålles före den 1 september 1972.

Vid handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknad, deltagit driftdirektören H Olsson, föredragande.

f) *Naturvårdsverkets yttrande till Kungl. Maj:t 18.8.1972*

Jaktintresset i landet mäts ofta genom angivande av antalet årligen lösta jaktkort. En grundläggande förutsättning för någon att lösa jaktkort är dock att han vet att han disponerar jakträtt. Saknar han sådan rätt, vilken framför allt i landets tätast befolkade delar är mycket efterfrågad, saknar han givetvis anledning att lösa jaktkort, trots att han gärna skulle jaga om lämpligt tillfälle gavs. Det inledningsvis nämnda måttet på det totala jaktintresset är sålunda ej helt riktigt.

Jakten som fritidsverksamhet (rekreation) är mycket värdefull. Den kräver inga eller mycket små initierande insatser av allmänna medel jämfört med många andra fritidsaktiviteter, medan den däremot i hög grad är av stor ekonomisk betydelse sedd ur såväl enskild som samhällsekonomisk synvinkel. Vidare har den en social nytta, vars värde för dagen är svårt att precisera. I utländska undersökningar påvisas emellertid stora sådana värden och inledande diskussioner om detta pågår numera även i Sverige. Slutligen kan här nämnas att jakten – samt även fritidsfisket – skapar en mycket lång personlig "rekreationskarriär" – så lång, att det är svårt att hitta någon annan fritidsaktivitet av jämförlig betydelse.

Mot bakgrund av det anförda ser statens naturvårdsverk det som angeläget att försök genomförs beträffande möjligheterna att på ett med hänsyn till den jaktbara faunan anpassat sätt skapa nya former för att tillgodose efterfrågan på jakttillfällen – och samtidigt så långt möjligt söka utröna omfattningen av föreliggande efterfrågan. Den försöksverksamhet som initierats av jaktmarksutredningen och som domänverket förklarat sig villig att genomföra tillstyrks därför av naturvårdsverket.

Den "grova" planläggning som redovisats torde kunna ligga till grund för försökens igångsättning. Vissa åtgärder och kostnader i planen torde dock böra övervägas ytterligare innan detaljplanläggningen sker, likaså den omfattning och prissättning för olika jakttillfällen som diskuterats. En del av dessa frågor kan sannolikt preciseras först efter det vissa erfarenheter vunnits. Det är vidare enligt verkets mening angeläget att försöksverksamheten, som lämpligen bör avse en femårsperiod, följs från såväl biologiska som socioekonomiska utgångspunkter. Verket vill därför föreslå att det uppdrages åt domänverket att som stöd för sin administration av försöksverksamheten tillsätta en referensgrupp med representanter som företräder de olika intressen som omfattas av försöken.

Naturvårdsverket tillstyrker vidare att domänverket tillförsäkras ersättning för det inkomstbortfall som sannolikt – åtminstone inledningsvis – orsakas av den nya upplåtelseformen. Enligt verkets mening bör kostnaden härför, med hänsyn till ändamålen med försöken, ej belasta jaktvårdsfonden. För att bekosta den tidigare nämnda uppföljningsverksamheten hemställer verket slutligen att ett belopp om 20 000 kronor anvisas för det första verksamhetsåret.

Remisshandlingarna återgår.

Beslut om detta utlåtande har fattats av undertecknad generaldirektör. Vid handläggningen av ärendet har i övrigt deltagit byråchefen Esping samt avdelningsdirektören Pettersson, föredragande.

g) *Kungl. Maj:t beslut 14.9.1972*

I en till jordbruksdepartementet den 13 juli 1972 inkommen skrivelse har jaktmarksutredningen anhållit om tillstånd att tillsammans med domänverket anordna försök med korttidsjakt på kronoegendomen Skultuna i Västmanlands län.

Yttranden i ärendet har avgivits den 1 augusti 1972 av domänverket och den 18 augusti 1972 av statens naturvårdsverk.

Kungl. Maj:t medger att jaktmarksutredningen och domänverket på kronoegendomen Skultuna anordnar försök med korttidsjakt i syfte att närmare undersöka förutsättningarna för att genom denna upplåtelseform ge ökade jaktmöjligheter åt jägare som inte äger jaktmark.

Kungl. Maj:t föreskriver att vid försöken skall eftersträvas att verksamheten blir ekonomiskt självbärande. Om erfarenheterna skulle ge vid handen att principen om självkostnadstäckning leder till en ur sociala synpunkter icke önskvärd begränsning av jaktutövarna får avsteg från principen göras. Kostnaderna för försöken får dock ej utan medgivande av Kungl. Maj:t överstiga intäkterna med mer än 75 000 kr. per år. Försöken får bedrivas under högst fem år. Avslutas jaktmarksutredningens arbete innan försöken slutförts, skall utredningen till Kungl. Maj:t avge förslag i fråga om försökens fortsatta bedrivande och om redovisning av erfarenheterna av försöken.

Om försöken för domänverket medför sämre ekonomiskt utbyte av jakten på Skultuna än vad som skulle ha erhållits vid användande av hittills gängse upplåtelseform, vill Kungl. Maj:t sedan försöken slutförts, efter förslag av domänverket, meddela beslut i fråga om täckande av mellanskillnaden.

Kungl. Maj:t förordnar, att avskrift av statens naturvårdsverks yttrande skall överlämnas till jaktmarksutredningen.

h) *Projektspecifikation upprättad 20.9.1972*

DOMÄNVERKET

PROJEKTSPECIFIKATION

Kod

Organisatorisk enhet: Dna	Projektnamn: Skultuna viltvårdsområde, skötsel och drift av ett försök
Upprättad den: 72-09-20 av: K Hagman	Beslutande instans: Gd
Godkänd av	Projektledare: H Westman
Beslut om start den av	Ordförande i arbetsgrupp: T Granlund
Startdatum / Färdigdatum / Kalenderdagar — Planerat	Medarbetare i arbetsgrupp: K Hagman, G Sundin
Verklig	Referensgrupp: Jaktmarksutredningens expertgrupp, L v Essen, B Haglund, J O Pettersson
Beräknat antal mandagar	Övrigt: Projektet utföres i samråd med jaktmarksutredningen
Beräknad kostnad	

Problem

Att genom försök ådagalägga biologiska, tekniska och ekonomiska förhållanden i ett område där markägaren utövar huvudansvaret för viltvården och tillhandahåller jakt på korttidsupplåtelser.

Mål

Att redovisa metoder för biologiskt väl anpassad jakt på korttidsupplåtelser i samordning med en ekonomisk förvaltning av mark.

Att därvid även tillvarata områdets möjligheter till andra fritidsaktiviteter, i första hand dem, som vänder sig till personer, som önskar uppleva natur och ett rikt djurliv.

Omfattning

Planering: Viltvårdsplan, avskjutningsplan, plan över jakttillfällen och jaktformer, plan över åtgärder för jakt och jaktledning, prissättning av jakttillfällen, plan över marknadsföring, plan över projektets inordning i domänverkets administrations- och redovisningsrutiner, plan över inkvarteringsmöjligheter, plan över prövning av kundernas jaktliga kompetens, plan över personalbehovet, plan över följning av försöket.

~~Genomförande~~ Åtgärder: Planerade åtgärder utföres och följes. Förslag till metodförbättrande, genomgripande ändringar av planerade åtgärder rapporteras till arbetsgruppen.

Dokumentation: Årligen före april månads utgång upprättas resultatredovisning. Därjämte sker rapportering efter behov.

Projektsteg	PROJEKTSTEG I UPPBYGGNADSSKEDET	Planerade mandagar	Färdigdatum/ genomföres av
1.	Personalfrågan		
	11. Kontakter med Skultuna bruk och skogvaktare Eriksson	4	W
	12. Kontakter med Pp	1	W
2.	Annonsering och presskontakter	3	W+H

Projektsteg		Planerade mandagar	Färdig datum/ genomföres av
3.	Administration för igångsättning		
	31. Jakträttsbevis, handling som anger rätt att delta i jakten.		Dna/W
	32. Riktlinjer för uppbörd av jaktavgifter och övriga intäkter		Ebr/Dna W
	33. Rågångar uppmålas genom revirets försorg så snart som möjligt. Därefter markeras parcellgränser i erforderlig omfattning efter anvisningar från Westman.		W
	34. Jaktjeep anskaffas. Om sådant fordon inte kan anskaffas i inledningen av försöket bör motsvarande fordon kunna ställas till förfogande tillfälligt.		W
	35. Kartmaterial för jaktledning framställes. Kartskisser, upplysningar och instruktioner för jaktdeltagarna utformas på anvisning från Westman.		W
	36. Logifrågan utreds genom Westman i samråd med Rf. Frågan om "revirrum" bör även beaktas.		W
4.	Planering (I huvudsak efter den översiktliga planen 72-06-30)		
	4.1 Viltvårdsplan		W
	4.2 Avskjutningsplan		W
	4.3 Plan över jakttillfällen och jaktformer, fördelning på parceller.(Se PM, jaktmarksutredningen,"En planeringsmodell för korttidsupplåtelser")		W
	4.4 Plan över åtgärder för jakt och jaktledning		W
	4.5 Prissättning av jakttillfällen		Dna/W
	4.6 Plan över marknadsföring		W
	4.7 Plan över administration och redovisning av kostnader och intäkter		W
	4.8 Plan över prövning av kundernas jaktliga kompetens.		W
	4.9 Plan över följning av försöket. Rapportering.		W
5.	Instruktion och arbetsordning för jaktledaren.		Dna/W
6.	Allmän instruktion för skötsel och drift av försöket.		Dna/W
	Anm. 1. P.g.a projektets karaktär av försök, kan specifikationen behöva kompletteras efterhand. 2. Fortlöpande kontakter med jaktmarksutredningen och information till dess expertgrupp förutsättes ske.		

Bilaga 4 Kompetensprov för jägare

Rapport från en expertgrupp i jaktmarksutredningen med uppgift att närmare överväga frågor om kompetenskrav på jägare. Gruppen har bestått av professor Bertil Haglund samt jägmästarna Lambart von Essen, Jan-Olof Pettersson och Knut Hagman. Gruppen sammanträdde första gången i november 1968 och avgav rapport i november 1970.

1 Behovet av kompetensprov

1.1 *Inledning*

Fordringar på kunskaper och färdigheter som brukar ställas på svenska jägare utgår från delvis skilda ämnesområden. Dessa fordringar präglas av ett allmänt krav på hänsynstagande till djuren, vård av viltstammarna och jaktmetodernas anpassning så att inte djuren onödigtvis tillfogas lidande. Bland övriga fordringar på jägarens kunskaper kan nämnas bestämmelser om jakträtten, uppkomna ur att denna tillhör jordägaren. Där fordringarna härrör från bestämmelser återfinns dessa i jaktlagen (JL) och Jaktstadgan (JS). I inledningen till JL anges jakträttens omfattning och tillhörighet, samt jakträttsinnehavarens åligganden rörande viltvård och jakt. JS omfattar bl. a. föreskrifter om jaktutövningen. Av allmänna säkerhetsskäl fordras vidare att jägaren har vissa kvalifikationer för att få inneha jaktvapen. Vapenförordningen har gällt för denna del och har fr. o. m. 1 juli 1974 ersatts med vapenlagen. För förvärv av kulvapen för älgjakt fordras idag som regel, att man avlägger kompetensprov sammansatt av en teoretisk del och ett skjutprov. Den blivande vapeninnehavarens insikter i älgjakt prövas i den teoretiska delen.

Jaktutövningen regleras i huvudsak av JS. I denna anges på viltbiologiska och etiska grunder vilande bestämmelser om hur jakten skall bedrivas. Det ankommer på den enskilde jägaren att anpassa sin jakt därefter. Jägaren behöver idag inte visa prov på sina kunskaper om jakt, med undantag av vad som förut nämnts om kompetensprov för den som vill förvärva jaktvapen för älg. Jägaren får efter eget val skaffa sig de särskilda färdigheter som fordras för att kunna bedriva olika former av jakt. Den introduktion till jakt nybörjaren erhåller är därför av högst

skiftande halt. Fyller han de formella fordringarna för att inneha vapen och har erlagt statligt jaktvårdsavgift, kan han jaga på den mark över vilken han förfogar. Det finns ingen objektiv värdemätare på den jagandes kunskapsnivå eller en kunskapströskel nybörjaren måste över. Den redan nu stora spännvidden mellan avsaknaden av verkliga krav och de kunskaper, som finns dels i den jaktliga traditionen, dels i den fortsatta utvecklingen av det jaktliga ämnesområdet genom viltforskning, förändring av jaktformer, hundsport, jaktskytte osv. ökar med tiden. Det finns idag mångsidiga krav på den som vill bedriva en ändamålsenlig jakt, och skall den enskilde jägaren svara mot dessa fordras omfattande inlärning.

Den som har jakträtt bör enligt 1 § JL sörja för bevarandet av ett artrikt och livskraftigt villebrådsbestånd. Jägarens medel för detta är en ändamålsenlig och efter tillgången på villebråd lämpad jakt samt att jägaren också där det är lämpligt vidtar åtgärder för villebrådets skydd och förkovran. Lagtexten har mera formen av ett önskemål än ett till jägarna riktat krav. Viltvården och jakten som del av förvaltning av mark, t. ex. på jord- och skogsbruksfastigheter bör inriktas på en genom åren jämn eller ökande avkastning från jakten. Viltvården och jakten har här en förankring i ett ekonomiskt inriktat förvaltarskap och markägare har därför skäl att vara kunniga i jakt och viltvård. Utnyttjar markägaren själv sin jakträtt, har han möjlighet att omsätta sin kunnighet i praktiska åtgärder. Upplåter han sin jaktmark till annan, överflyttas det praktiska handlandet till stora delar på denne jaktutövare. Markägaren bedriver då ofta sitt förvaltarskap genom föreskrifter om jakten, t. ex. var det får jagas, art och antal vilt som får fällas, vilka viltvårdsåtgärder som skall utföras m. m. Markägaren eller förvaltaren av marken har genom personkännedom möjlighet att bedöma den jagandes förutsättningar att upfylla ställda krav på god viltvård. Markägaren har också möjligheter, om han blir missnöjd med den jagande, att inte förnya upplåtelsen vid avtalstidens utgång. Upplåtaren har således krav på den jaktutövande att han skall vara kunnig i viltvård och jakt.

Samhällets krav på jakten förs i huvudsak fram i JS, som upptar allmänna bestämmelser om hur jakten och viltskyddet skall bedrivas. Dessa bestämmelser följs av ansvarsbestämmelser och jägaren kan åtalas om han inte iakttar JS. Det finns således ett i detta avseende påtagligt krav på jägaren kunnighet.

Jägare hyser i allmänhet ett mera påtagligt intresse för djurlivet än vad som i förstone kan synas av det föregående. Intresset för djurlivet, den natur det vilda lever i och anpassningen av jakten går ofta utanför synpunkterna på den egna vinningen. Detta dokumenteras bl. a. i de riksomfattande, regionala och lokala jaktvårdsorganisationernas stadgar där dessa beskriver sammanslutningens syften. I dessa anges i den yttre ramen för verksamheten jaktens och viltvårdens allmänna inriktning och ställning såsom en naturvårdsuppgift, vilken sammanslutningen ålägger sig. Organisationerna framhåller bl. a. sin strävan att vinna ökad kunskap om olika djurslags levnadsbetingelser och deras behov av vård och skydd, att sprida denna kunskap och att allmänt arbeta för ökad förståelse för människans förpliktelser mot den levande naturen. Medlemmarnas

aktivitet inskränker sig således inte endast till själva jaktutövningen och därav betingad viltvård, utan ger också utlopp för ett bredare naturvårdsintresse.

Jägarnas viltvårdsintresse kommer inte bara den jaktbara faunan till del. Jaktutövarna har i många fall visat att landets olika viltstammar, oavsett jaktbarheten, är föremål för deras vårdåtgärder. Verkan av dessa utnyttjas dessutom ofta sekundärt av andra arter än dem åtgärden avsett.

I Sverige finns cirka 270 000 aktiva jägare (jaktkortslösare/ jaktår) och omkring dessa en personkrets med intressen i jakten, bl. a. markägaren, som upplåter jaktmark till ca. 50 000 älgjägare och ca. 55 000 småviltjägare. Jaktintresset i vårt land har därmed en bredd, som ställer det i en europeisk särklass vad avser andelen jägare i totalbefolkningen.

Landets jägare utgör genom sitt stora antal och intresse för viltvård en betydelsefull resurs för rationellt naturvårdsarbete. Genom jägarna, som året runt rör sig i markerna med vildnaden som specialintresse, fås bl. a. ett viltzoologiskt observationsmaterial, vilket annars svårligen skulle tillhandahållas och som är väsentligt för såväl forskningen som den lokala kännedomen om faunan. Detta viktiga naturvårdsarbete kan bedrivas mer rationellt om utbildningen av jägare ges mer bundna former än de som finns idag.

Människan har tagit sig rätten att döda djur men har också vaknat till insikt om det förkastliga i att utsätta djuren för onödigt lidande. Insikten har nått olika långt i skilda länder. I Sverige har djurskyddslagarna en relativt hög nivå. Bestämmelserna i JS präglas av djurskyddshänsyn. Djurskydd och jägare strävar gemensamt att utmönstra och fördöma jaktformer, som förorsakar villebrådet onödigt lidande. Samtidigt görs samlade och enskilda insatser från nämnda håll till skydd för djuren mot långvarigt lidande under inträffade och hotande katastrofer. De redan utförda arbetena har vunnit en allmän aktning, men synes bl. a. kräva en grundläggande kunskap hos allt fler jägare, för att bättre trygga förutsättningarna för att all jakt drivs på ett från djurskyddssynpunkt godtagbart sätt, ävensom att jägarnas hjälp åt djuren vid katastrofer orsakade genom naturförhållanden eller mänskliga ingrepp och åtgärder blir mer ändamålsenlig. Jägaren har dessutom en särskild uppgift i djurskyddet genom att utföra avlivning av sjuka och skadade djur, exempelvis offer för trafikolyckor och oljekatastrofer.

1.2 *Allmänhetens förtroende för jägarna*

Antalet jägare i riket har varit relativt konstant ca. 270 000 under senare år. Dessa jägare bor till största delen (enligt jaktundersökningen: 70 %) i glesbygd och småsamhällen där invånarantalet är under 2 000 personer, medan som jämförelse endast drygt en tredjedel (35 %) av landets totala befolkning bor i sådan bygd. Det innebär att 6,1 % av rikets befolkning bosatt i glesbygd och nämnda småsamhällen är jägare. Motsvarande inslag av jägare i rikets tätorter med mer än 50 000 invånare (2,5 miljoner av rikets 7,9 miljoner invånare bor i sådana orter) är 0,7 %. Jakten är således

i avgjort högre grad en sysselsättning för landsbygdens invånare än för landets tätortsinvånare. Befolkningsutvecklingen på landsbygden medför bl. a. att de som har särskild bindning till orten, t. ex. äger skogs- och jordbruksfastigheter blir kvar, medan de personer som saknar anknytning, flyttar in till tätorterna. Jakten har varit en traditionell näring för glesbygdens och småsamhällenas människor. Den har numera blivit en fritidssysselsättning, som dock har kvar ett ej obetydligt ekonomiskt värde för vissa enskilda hushåll. Detta gäller i synnerhet de hushåll som har medlemmar bland rikets ca. 170 000 älgjägare. I Syd- och Mellansverige får också rådjurs- och småviltjakten tillmätas ett liknande värde för vissa hushåll. Handelsvärdet av fällt vilt torde enligt gjorda beräkningar överstiga 70 miljoner kronor per jaktår. Detta ger 259 kronor per jägare, fördelat på landets 270 000.

I hushållen på landsbygden där jakt och jaktbyte förekommer vid sidan av annat nyttjande av markens produktion framstår dödandet av djur som naturligt. För en del av rikets befolkning, som bor i tätorter och har föga kontakt med skogs- och jordbruksmiljön, dess näringar och förvaltning av skogs- och jordbruksfastigheter, kan jakten däremot te sig främmande. Motiven för jakt och åtgärder inom viltvård och jakt, får därför lätt minskad förståelse hos tätortsmänniskan på grund av brist på kontakt med och insikt i ämnet. Punktvisa motsättningar kan uppstå mellan jägaren och tätortsmänniskan, som söker sig ut på landsbygden för friluftsliv av annat slag än jakt. Den sistnämnda kan t. ex. ha kommit för att få en upplevelse av stillheten i naturen. Hon kanske också anser upplevelsen berikad, om hon får iaktta något djur av den högre, vilda faunan. Vetskapen om att dessa djurarter finns i närheten räcker ofta för att öka innehållet i utfärden. Det kan synas motsägelsefyllt, att hon då samtidigt bör ha förståelse för den person, som jagar dessa djur. Viltvårdens gjorda och pågående insatser för t. ex. älg och rådjur inklusive skyddsbestämmelser utgör dock en betydelsefull del av grunden till att dessa djur förekommer i rika stammar i svensk natur. Jakten i landet har för länge sedan övergått från en i huvudsak exploaterande jakt till en jakt, som söker anpassa sig till en lämplig vård av viltstammarna.

Formuleringen i 1 § andra stycket JL, bör idag betecknas som en naturvårdsuppgift, medan den tidigare bl. a. då den tillkom år 1938 var en uppmaning till jakträttshavarna att idka jaktvård. Denna jägarnas naturvårdsuppgift borde kunna godtas av den icke jagande tätortsmänniskan och vara inköpsporten till förståelse mellan henne och jägarna. Väsentligt för en sådan förståelse och för att de icke jagande skall kunna hysa förtroende för jägarna är bl. a. att jägarna väl hävdar detta ansvarsområde. I den mån vår natur kommer att få ökad, differentierad användning för allmänhetens reaktion, måste jägaren få inta en garanterad plats i sammanhanget, eftersom han följer och kontrollerar vilttillståndet i markerna och verkställer erforderliga viltvårdsåtgärder. Det är för detta sammanhang betydelsefullt att framhålla den ofta ådagalagda oförmågan hos en bredare allmänhet att iaktta och respektera vildnadens behov av ostörd miljö, särskilt under den känsliga yngelperioden. Ett ohämmat friluftsliv med koncentration av människor

till vissa terrängavsnitt kan besvära faunan i den utsträckning att vissa arter lämnar området, medan andra arter domesticeras och kommer i beroendeställning till fritidsfolket, varvid den ursprungliga faunistiska naturupplevelsen förödes. Beroende på viltarternas relativa känslighet kan med insiktsfull behandling ske en anpassning mellan vildnaden och fritidsfolk därhän att vissa arter förmås att leva i området. I extrema former, såsom exempelvis vid upprepade motorbåtsfärder utmed stränder med rikt fågelliv, kan förödande skadeverkningar ske på fågelfaunans häckningsresultat. I kontrast härtill står jägarens till viss lämplig tid kanaliserade aktivitet under jakt och övrigt viltvårdsarbete, där jakten visserligen utgör en beskattning av faunan, men den totala inriktningen är att främja vildnadens fortbestånd. Efter hand som fler personer bland allmänheten blir medvetna om de krav viltets biologi ställer på miljön kommer denna allmänhet att gradera sitt förtroende för jägarna med utgångspunkt i den vilja och förmåga till viltvård som jägarna visar. En vidgad, enhetlig typ av krav på kunskap i viltvård och jakt som villkor för att få jaga bör kunna stärka detta förtroende.

1.3 *Olycksfall och skadskjutning*

Årligen deltar omkring 170 000 personer med kulvapen i älgjakt. Dessa personer använder tillsammans ca. 0,75 miljoner dagar ("bössdagar", enligt definitionen i jaktundersökningen) under jaktåret för denna jakt. Ca. 185 000 personer jagar årligen småvilt (innefattar även rådjursjakt) och använder därvid ca. 2,6 miljoner bössdagar per jaktår för detta. Den senare typen av jakt sker till allt övervägande delen med hagelbössa. Kulvapnet, som användes vid älgjakt, skall vara av viss stadgad typ och laddas med ammunition, som har en stadgad minsta kulvikt och lägsta anslagsenergi. Kulan får dessutom inte vara helmantlad. Bestämmelserna betingas främst av att ge bästa förutsättningar för dödande skott. Dessa egenskaper hos vapnet har givit det en särställning i frågor rörande människors säkerhet under jakt. I förening med för jakt olämpliga omständigheter har vapnet varit redskap i olyckor där människor omkommit. Omständigheterna kring 37 olyckor med skjutvapen under älgjakt åren 1960–69 har studerats av expertgruppen. I dessa olyckor har 19 personer dödats och 18 skadats allvarligt. I 32 av olyckorna har skott från en jaktkamrat orsakat olyckan. 15 av de 19 dödsfallen har skett på detta sätt.

Under samma tidsperiod, 1 september – 31 oktober 1960–69, har ur samma källa kunnat iakttas 11 olyckor under småviltjakt. 9 har haft dödlig utgång och två orsakade allvarliga skador. 8 av dödsfallen inträffade med den omkomnes eget vapen, medan en skedde med skott från en jaktkamrat. Av det redovisade materialet kan utläsas bl. a. att ingen, som inte deltagit i jakt, dödats eller skadats, att dödsolyckor i älgjakt företrädesvis sker genom mot person riktade skott från någon i samma jaktlag i tro att denne är en älg, att den påskjutna personen i flera fall flyttat sig från förut för jakten överenskommen plats, att olyckor i småviltjakt företrädesvis sker genom felaktig hantering av det egna

vapnet, i några fall har jägaren använt bössan som slagverktyg för att avliva påskjutet vilt, krupit under stängsel utan att ha vapnet under kontroll eller halkat. I flera av de relaterade dödsfallen med skott från jaktkamrat, har denne funnits ansvarig för olyckan och dömts till villkorligt fängelsestraff eller böter. Under den tid, som redogörelsen för olycksfall under jakt omspänner har åtgärder vidtagits för att förebygga olyckor under älgjakt.

Redan före 1960 tillämpades vapenförordningen av flertalet lokala myndigheter på så sätt, att ingen fick förvärva vapen för älgjakt med mindre denne hade avlagt godkänt prov för Svenska jägareförbundets älgskyttemärke i brons. Detta märke har funnits sedan 1948. Provet omfattar kunskapsprov, skjutning mot älgfigur, stående och löpande ringad figur med krav på minsta poäng, numer för bronsvalören krav på minsta antal träff i visst område på figuren. Provet har, förutom i nämnda tillämpning, även använts i stor omfattning som frivilligt prov. Jaktlag, jaktvårdsföreningar, upplåtare av älgjakt m. fl. har ställt krav på medlemmarna, respektive jaktarrendatorer, att avlägga provet t. ex. årligen, vartannat år eller vart tredje, innan årets älgjakt börjar. Älgskyttebanorna, där skjutproven avläggs, har även varit i flitigt bruk av dem, som endast velat pröva sitt vapen och träna skjutförmågan. Provet och dess anordningar används således av den som av olika skäl noggrant förbereder sig för älgjakt.

Skytten, som förorsakat olycka, har, vilket förut påpekats, i flera fall siktat mot den som skadats i tro att denne varit en älg och den beskjutne i många fall befunnit sig på en plats där han enligt den uppgjorda planen inte skulle befinna sig. Provet för älgskyttemärket kan därför anses ligga delvis vid sidan av de åtgärder, som har direkt förebyggande verkan mot olyckfall under jakt. Vidare omfattas endast de, som skall förvärva vapen, av ett obligatoriskt prov. Provavläggningen i övrigt sker på frivillig grund. Till studier av olycksfall borde även adderas studier av olyckstillbud, olämpliga förehavanden under älgjakt m. m. för att ge en i möjlig mån allsidig bedömningsgrund för åtgärder mot älgjaktsolyckorna. Någon sådan undersökning är inte känd av utredningen. Jaktvårdens tjänstemän, som uttalat sig i samband med de inträffade olyckorna eller riktat maningar till jägarna inför älgjaktstiden, har framhållit att de förebyggande åtgärderna i första hand bör koncentreras till att åstadkomma bättre organisation och ledning av jakterna samt att fostra den enskilde i jaktdiciplin.

Jaktens frivilligorganisationer bedriver skyddspropaganda bland älgjägare genom upplysningskampanjer, föredrag vid jägarsammankomster, artiklar i dags-, vecko- och fackpress. Innehållet omfattar detaljer, som utgör grund för väl organiserad jakt, att ansvarig jaktledare utses och åtlyds, att ingen skytt lämnar passet förrän signal ges, att inget skott avlossas förrän närmaste jaktkamraters uppehållsplatser är kända, att skott får avlossas endast när älgen är helt synlig. Arbetet med att förebygga skottolyckor under älgjakt förs således på flera fronter med olika medel och riktar sig mot flera komponenter i jakten. Svenska jägareförbundet har under år 1969 infört enhetliga teoretiska prov för

älgskyttemärket i hela landet samt givit ut ett instruktionshäfte avsett för inläsning till provets teoretiska del. I innehållet finns lämpliga anvisningar för att förebygga olyckor under älgjakt. Den som idag förvärvar vapen för älgjakt nödgas ha insikter i problemen, medan övriga älgjägare endast kan nås med frivilliga medel, propaganda och frivilliga prov. Behovet av kompetensprov är väl förankrat i kravet på jägarnas och allmänhetens säkerhet under älgjakt. Säkerhetsproblemen tycks för småviltjägarnas del härröra från hanteringen av den egna hagelbössan. Undervisning och kompetensprov skulle även här kunna bidra till att förebygga olyckor.

Varje ansvarsmedveten jägare har ambition att fälla villebrådet i första skottet. För detta krävs god färdighet med vapnet och god teoretisk insikt. Skadskjutning av vilt förorsakas till stor del av brister i kunskaperna om jaktteknik och sviktande omdöme. – Här undantas inledningsvis skadskjutning genom tanklös brutalitet. – Det åligger jägaren enligt 3 § JS att inte bedriva jakt så att villebrådet onödigt tillfogas lidande. Har villebrådet sårats eller skadats, är jägaren skyldig att utan dröjsmål vidta de åtgärder, som behövs för att djuret skall kunna uppspåras och avlivas. Det är därför en viktig del av jakttekniken, som byggts upp kring syftet att nå dödande skott. Något allmängiltigt, vederhäftigt material för att studera frekvensen skadskjutningar vid jakt samt art av och orsaker till skadornas uppkomst föreligger inte i landet. På teknisk grund kan dock fastslås att olika jaktformer utsätter villebrådet för skilda grader av skadskjutningsrisker och att förutsättningar för uppspårning av skadskjutet vilt även varierar med jaktformen. För de jaktbara klövdjuren finns hävdvunna och i senare tid utvecklad kunskap om hur dödande skott skall placeras samt hur eftersök av skadskjutet djur skall planeras och utföras. I de förut angivna fordringarna för älgskyttemärket fästs stor vikt vid de nämnda problemen i provets teoretiska del och skjutprovet är i sin huvuduppgift avsett som tillämpningsövning för att nå dödande skott. För det övriga viltet finns en mängd genom åren utvecklade tekniska, manuella, sinnesfysiologiska osv. detaljer, som jägaren bör känna till för att avlossa dödande skott. För eftersök av skadat vilt finns viltspårhunden samt de apporterande hundraserna, som företrädesvis användes vid fågeljakt. Det är sannolikt att en viss mindre del av det påskjutna, skadade viltet inte återfinns. Dessa djur kommer då i några fall att få utstå ett kanske långvarigt lidande. Lemlästade djur och djur med skador på sinnesorgan och andra, inre organ har påträffats och skadorna har kunnat identifieras som skottskador. Det lär förekomma jägare med uppfattningen att djur, som av dem hålles för skadedjur, t. ex. räv, kråka och säl, inte kräver samma noggrannhet, som de övriga djuren, när det gäller att bedöma förutsättningarna för dödande skott. En sådan jägare kan avlossa illa förberedda och ansatta skott på olämpligt avstånd för vapnet utan tanke på eftersök och orsaka djuret lidande under ett liv med svåra handikapp. Den olaga jakten bidrar i hög grad till förekomsten av skadskjutet vilt, då eftersök torde vara sällsynt vid dessa lagöverträdelser. Det är av största betydelse från djurskyddssynpunkt, att antalet skadskjutningar nedbringas till ett minimum. Metoderna för eftersök av skadat vilt bör också utvecklas och

kunskaper om dessa spridas till fler jägare. Dessa angelägna uppgifter skulle delvis kunna fyllas av ett kompetensprov för jägare.

Av redogörelsen för olycksfall under jakt och skadskjutningar av vilt framgår att den förebyggande verksamheten i första hand bör syfta till en uppövning av jägarens omdöme. Risk för olycksfall och skadskjutning föreligger även om jägarens skjutskicklighet är god. I ett kompetensprov bör således stor vikt läggas vid att den prövade visar kunskaper i säkerhetsfrågor. Kraven på skjutskicklighet bör inordnas i provets ändamål och bl. a. anpassas med hänsyn till att skjutskickligheten skall kombineras med ett gott omdöme för att en person skall svara mot de samlade krav som bör ställas på en jägare.

1.4 *Ökande krav på kunnande*

1.4.1 Allmänt

Modern jakt är en fritidssysselsättning, som har utvecklats ur en omfattande tradition. Denna har till största delen burits av människor, som inte haft jakten till huvudnäring. Jakten har funnits som komplement till företrädesvis jordbruksbefolkningens hushållning och har även ingått bland denna befolknings nöjen. Efter hand har det kommit in en tradition av sportkaraktär med inflytande från kontinenten och England. Denna har dock endast omfattats av ett relativt fåtal jägare, medan det dominerande draget i svensk jakt varit allmogetradition alltsedan jakträtten år 1789 tillföll jordägaren. Den fortskridande utvecklingen av jakten präglas av ambition att handla i enlighet med nyvinningar i ämnesområdet bl. a. baserade på de rön viltforskningen gör, även om detta ibland vållar konflikter med vissa tradioner, som kan ha förespråkare hos grupper av jägare.

Det samlade kunskapsstoffet är så rikt, att det bär klara drag av yrkestradition. Med det konstaterandet följer att den som vill börja jaga är i behov av handledning för att kunna tillgodogöra sig ämnet på ett ändamålsenligt sätt. Introduktionen måste ha stor bredd och kvalitet för att den nyblivne jaktutövaren skall svara mot de krav som ställs på honom. Utövarens förmåga att tillgodogöra sig jaktens rekreativa värden beror till stor del på hans kunskaper om jakten. Den som börjar jaga utan god introduktion går således miste om mycket av nöjet. Utvecklingen inom de för viltvården speciella vetenskapsgrenarna, zoologi, viltforskning, jord- och skogsbruk m. fl., ökar kraven på jaktutövarna ifråga om följsamhet och anpassning.

1.4.2 Biologi – viltvård, jaktteknik

Den primitive jägaren, som saknar eldhandvapen, måste ha ingående kännedom om den jagade viltartens levnads- och förekomstbetingelser för att jakten skall ha utsikt att lyckas. Moderna skjutvapen och till dessa

anpassade jaktmetoder har gjort en hel del av dessa urtidsmänniskans kunskaper och färdigheter obehövliga, men grunddraget att utgången av jakten till stor del beror på jägarens kännedom om vildnadens levnadsvanor kvarstår. Jägarens åtaganden rörande viltvård har dessutom tillkommit och kräver särskilda biologiska kunskaper.

Det inbördes förhållandet mellan viltarterna och deras miljö, ekologin, bör till sina allmänna drag vara känt för den som skall jaga samt utföra viltvård. Vissa djurarters krav på miljön fordrar dessutom särskilda, fördjupade kunskaper hos jägaren, om denne skall kunna bidra till vården av dessa arter. Människan vinner alltmer insikt i verkan av sina olika sätt att använda mark och därav följande lokala eller mera omfattande förändringar av livsbetingelserna för olika djurarter. Jägaren och dennes syn på viltvården har betydelse för denna påverkan från människan på djurlivet. Jaktutövarna bör således äga viss kännedom om vad som inträffar i dessa fall av miljöförändringar och vad de kan göra för att lindra skadeverkningar på faunan av en hård miljöexploatering.

Jägaren utför en betydelsefull viltvårdsinsats genom de iakttagelser av variationer i faunan, såsom förändringar i numerär eller artantal, han gör under sin jakt eller vid andra besök i jaktmarken. Dessa iakttagelser ger jägaren anvisningar om hur jakten och viltvården bör inriktas. Det ger honom också anledning att söka konstatera vilka orsaker som ligger bakom ökning eller minskning i en arts antal eller varför vissa arter kommer in eller försvinner helt ur jaktmarken. Viltsjukdomar, följder av ogynnsam väderlek, av olika skogsbruksingrepp osv. kan på så sätt iakttas och kontrolleras. Är jägaren ansluten till en jaktvårdsorganisation som vidarerapporterar dessa iakttagelser, når dessa ut till en vidare krets och kan få ökat värde vid sammanläggningen med andra jägares rapporter. Ett exempel på obligatorisk vidarerapportering är avskjutningen av älg, som ger regional och nationell uppfattning om älgstammen.

Jägaren behöver vissa grundläggande kunskaper för sin förenämnda verksamhet. Han bör vara förfaren i artkännedom och skillnader i könskaraktäristika hos vissa arter, känna till vissa arters levnadsvanor, fortplantning, yngelvård samt veta arternas utbredningsområden och ungefärliga beståndstäthet.

För att kunna utföra ändamålsenligt viltvårdsarbete, förbättringar i viltets miljö i syfte att förstärka viltförekomsten och artantalet i jaktmarken, bör jägaren ha kännedom om de åtgärder, som leder till önskat resultat. Han bör dessutom vara medveten om det ansvar gentemot andra näringar han påtar sig genom åtgärder, som t. ex. leder till en för områdets naturliga förutsättningar överstor viltstam. Skador på skogsbruk och jordbruk kan t. ex. uppstå på sådant sätt.

Skogsbruket svarar för de till ytan största ingreppen i viltets miljö, vilka ingrepp sker utan syfte på viltet. Jaktvårdens plats i detta sammanhang anges i 1 § tredje stycket i JL. Där sägs att jaktvården alltid skall bedrivas under hänsynstagande till jordbruket, skogsskötseln och andra näringars intressen. Den som driver ett ekonomiskt förvaltarskap på en fastighet samordnar utnyttjandet av fastighetens jakträtt med övrig förvaltning. Åtgärder på fastigheten, som påverkar jakten i en eller annan

riktning, medför förändringar i fastighetens ekonomiska drift. Det är betydelsefullt att de värden, som jakten representerar, väges in i förvaltningen. Den som vill jaga bör äga kännedom om detta förhållande och veta något om den samverkan, som kan upprättas mellan åtgärder i en fastighets övriga förvaltning och jakt- och viltvården.

En särskild och kanske mest iögonfallande del av viltvården är åtgärder för att vintertid förstärka fodertillgången för vissa viltslag. På detta område kan göras intensiva punktinsatser av de intresserade jägarna. Det är emellertid viktigt att dessa har god kännedom om viltets biologi för att hjälpen skall få avsedd verkan. Rådjuren är särskilt känsliga i detta avseende, samtidigt som riktigt insatta hjälpåtgärder ofta har positiv effekt. Ett kompetensprov bör även innefatta en prövning av jägarens kunskaper i stödutfodring av vilt.

Jakten på de inhemska rovdjuren har ansetts motiverad från flera synpunkter. Tidigare har hänsyn till människans säkerhet i skog och mark samt i huvudsak tamboskapens skogsbetning föranlett att de fyra stora rovdjuren, björn, varg, järv och lo, endast förekommer i enstaka, smärre stammar, företrädesvis i fjälltrakterna. Förutom denna av dåtida nyttosynpunkt motiverade behandling har rovdjursstammarna senare genom tiderna decimerats under förebärande av andra motiv. Landets rovdjursarter har en gång drabbats av ett synsätt där rovdjurens konkurrensförhållande till människan ansetts motivera hård efterhållning. Denna uppfattning har emellertid under senare tid ändrats och ett nytt synsätt alltmer vunnit inträde i det allmänna medvetandet. Detta bygger på att rovdjuren bör garanteras plats i faunan i balans och anpassning till övriga viltarter. Den konkurrens från rovdjuren om matnyttigt vilt, som vissa jägare säger sig uppleva, har såvitt det rör de flesta sällsynta rovdjursarterna kunnat betraktas som bagatellartad och bör kunna värva överseende. Rovdjursförekomsten har blivit en naturvårdsfråga där intressegrupperna, ornitologer, naturskyddare, jägare m. fl. ofta samverkar till att skapa gynnsamma livsbetingelser för alla inhemska viltarter.

De fyra stora rovdjuren, björn, varg, järv och lo, har genom sin undanträngda förekomst inte nämnvärd aktualitet för jägare i allmänhet i deras viltvårdsarbete. Såvitt det rör kompetensfodringar på svenska jägare är insikterna i kontrollen över dessa rovviltstammar en sidoordnad sak, som i de praktiska delarna närmast berör renskötseln och de samiska jägarna. Björn såväl som lo har på senare tid i någon mån ökat sina utbredningsområden. Detta bör dock inte föranleda annat i sammanhanget, än att jägaren bör ha viss kännedom om de nämnda arternas biologi och utbredning. Huvudvikten i kunskapskravet bör läggas på det ekologiska samspelet mellan rovdjur och bytesdjur.

Den inhemska rovdjursart som mest sysselsatt jägarna har varit räven. Denna art har jagats för dess skadegörelse på de mindre husdjuren, i hönsgårdar o. d., och främst från jaktlig synpunkt för den konkurrens den anses utöva med jägarna om småviltet. Den har tidigare dessutom ivrigt jagats som pälsdjur, men denna jakt är numera av liten betydelse. Rävens betydelse som rovdjur på den jaktbara småviltfaunan har varit flitigt diskuterad. Det synes vara motiverat att jägarna såvitt möjligt

besitter sådana insikter att de kan bedöma rävens roll från viltvårdssynpunkt. Denna kunskap bör avse rävens levnadsvanor och metoder för jakt på räv, icke minst sådan jakt som är av stort rekreativt värde. Jägaren bör ha viss motsvarande kunskap rörande grävling som här angivits för räv.

Utbredningen av vildmink i riket har orsakat betydande skadegörelse på fisk- och kräftbestånden i våra sjöar och på vissa håll de inhemska småviltstammarna. Jägarna har sett detta med oro och startat en på många håll kampanjartad decimering av vildminken. Det torde vara obestridligt att förekomsten av vildmink är en av de mest betydande frågorna i rovviltkontrollen idag. Jägaren bör därför vara väl insatt i vildminkens levnadsvanor och metoder för decimering av vildminkbeståndet.

Utsättning av vilt förekommer i mycket begränsad omfattning i landet. En sådan åtgärd kan ha olika syften, såsom att lokalt introducera en ny art, återuppbygga försvagade eller utplånade arter eller för att kortsiktigt förbättra jaktmöjligheterna. Det är främst fasan som föds upp i anläggningar och sätts ut. Detta sker i Syd- och Mellansverige på de platser där fasanjakt drivs som särskild jaktform. Så har länge skett på flera gods och numera använder sig även jaktsammanslutningar, jaktvårdsområden o. d. av fasanutsättningar för att få rikare jakttillfällen. På enstaka håll har man på enskild mark sökt införa en form av korttidsupplåtelser för klappjakt på utsatt fasan.

Det är betydelsefullt för jägaren att något känna till betingelserna för utsättning av vilt och något om de resultat och biverkningar som kan uppstå. Utsättningar av vilt har ofta återverkningar på den i området ursprungliga faunan. Dessa återverkningar kan ta olika former. Vid fasanutsättningar och utfodring av de utsatta fåglarna inträffar att rovdjur utnyttjar foderplatsen såsom lämpligt jaktrevir. Fasanutsättningen har på så sätt kommit att stå i konflikt med förekomsten av vissa dagrovfåglar, främst duvhöken, som på nämnda sätt irriterar ändamålen med utsättningen. När utsättningar av vilt planeras i syfte att förstärka en naturlig stam av viss viltart, bör man underrätta sig om den naturliga stammens förutsättning att själv kunna expandera och ta i anspråk det utrymme som utsättning skulle kräva. Arter med god reproduktionsförmåga kräver oftast inte förstärkande utsättningar även om stammen varit starkt decimerad av katastrofartade orsaker. Detta gäller t. ex. hare.

En viktig del av jägarnas viltvårdsansvar utövas genom deras möjlighet och vilja till planmässig beskattning av viltstammarna. En sådan framstår vad avser landets älgstam såsom den mest verkningsfulla viltvårdsåtgärd jägarna kan åstadkomma för denna viltart. Det är därför av betydelse att älgjägarna är väl förfarna i de avskjutningsprinciper som syftar till en älgstam bestående av livskraftiga, välutvecklade djur i olika åldrar och med en lämplig könsfördelning. Den planmässiga beskattningen består huvudsakligen vad avser rådjursstammen i att denna hålles vid en lämplig ålders- och könsfördelning samt i att så skonsamma jaktmetoder som möjligt användes. Jägaren bör ha kännedom om dessa förhållanden.

Jägarens insikter i en biologiskt väl anpassad jaktteknik utgör en

betydelsefull del av hans kunskaper. Hans nöje och framgång under jakten beror på vad han tillägnat sig i detta ämne. Med god jaktteknik avses i allmänhet att jägaren kan bedriva jakt, som i minsta mån orsakar djuren lidande, och att han på ett godtagbart sätt kan spåra upp och avliva det vilt, som skadats under jakt. Till grunderna i en god jaktteknik hör vapen- och ammunitionskännedom och kunskap om skottets verkan. Jägaren bör vidare ha goda kunskaper i viltets biologi samt ha väl tränade färdigheter i skjutteknik. Till god jaktteknik hör också att jägaren genom regelbundna övningar och provskjutningar håller sig väl underrättad om sin förmåga att skjuta och hur hans vapen är skottställda. Prövning av jägare vad avser jaktteknik bör omfatta deras teoretiska insikter i nämnda grunder för korrekt jakt och deras praktiska färdigheter i skjutteknik.

Den som jagar bör ha kunskaper om skilda jaktformer och deras användning i en biologiskt väl anpassad jakt. Detta fordrar att han har teoretiska insikter i ämnet samt att han i introduktionsskedet handleds under fältförhållanden av kunniga jägare. Den teoretiska underbyggnaden bör redovisas i ett kompetensprov. Samhällets krav på den som avser att jaga kan knappast gå längre i detta avseende än att jägarens teoretiskt underbyggda förmåga att tillgodogöra sig nämnda handledning prövas. En sådan prövning bör avse krav på ingående kunskaper om allmänt förekommande jaktmetoder och kännedom om övriga därnäst vanliga former.

1.4.3 Samverkan – viltvård, jaktteknik

Uppdelningen av landet i fastigheter och delar av fastigheter har på många håll drivits så långt att enheterna var för sig föga lämpar sig för jakt eller viltvård. Skall man t. ex. jaga med inriktning på planmässig beskattning av den lokala viltstammen, bör det område, vilket man anser utgöra denna stams uppehållsplats, få en likformig behandling. Den enskilde markägarens fastighet blir då i många fall en för liten enhet. Samma förhållande gäller för många av de övriga, verkningsfulla viltvårdsinsatserna. Det kan knappast vara stimulerande för en jägare på en fastighet där denne driver intensiv viltvård med planmässig beskattning att vara omgiven av grannar, som endast tillgodogör sig skörden av detta arbete och inte solidariskt sluter upp kring viltvårdsarbetet. Samverkan över fastighetsgränserna i jaktfrågor har flera former. En av de mest utvecklade är jaktvårdsområdet där fastighetsägare bundit sig enligt lag att samverka i jakt- och viltvårdsarbetet. En sådan områdesbildning ger förutsättningar för en medveten, målinriktad viltvård, samtidigt som man kan idka jakt med avsevärt större variation i jaktformerna än om var och en jagar för sig. Jägarna bör känna till värdet av samverkan över fastighetsgränserna och den positiva följd detta har på viltvården och jaktutövningen. Samverkan i syfte att nå en god viltvård skapar också en grund för förmedling av kunskaper och information.

1.4.4 Författningar

Författningar som avser jakt har i Sverige ett stort omfång. Jägaren är skyldig att ha kännedom om författningarna, men kan måhända inte i varje stund vara underkunnig om alla detaljer i lag, stadga och övriga bestämmelser. Flertalet jägare är väl förtrogna med huvuddragen i JL och JS samt lägger särskild vikt vid de bestämmelser, som kan vara aktuella vid den jaktform som de för tillfället ämnar bedriva. En del av förmedlingen av kunskaperna om en riktig jakt åläggs ibland en jaktledare, som före jakten meddelar erforderliga instruktioner till lagmedlemmarna.

Författningar om jakt finns upptagna i JL, JS, vissa delar av vapenlagen, vissa kungliga kungörelser, naturvårdsverkets anvisningar och föreskrifter samt länskungörelserna. Genom denna mängd av bestämmelser ställs höga krav från staten på den som vill jaga. Denne bör i eget intresse noga studera författningarna innan han går på jakt för första gången. Den jagande skall därefter hålla sig underrättad om förändringar i bestämmelserna. Författningskännedom utgör en stor del av den ansvarsmedvetne jägarens nödvändiga kunskapsstoff. Jakten har genom krav på omfångsrik författningskännedom en egenskap som i hög grad bidrar till att ge den en särprägel gentemot de flesta andra fritidssysselsättningar. En kunskapströskel, ett kompetensprov vari ingår prövning i författningskännedom, borde kunna minska antalet överträdelser – vilket man bl. a. påvisat i Finland – och höja ansvarsmedvetenheten hos jaktutövarna.

Ett kompetensprov för jägare bör till en del omfatta en prövning av jägarens kunskaper i författningar rörande jakten. Ett sådant prov bör främst uppehålla sig vid de delar av författningarna, som är av väsentlig betydelse för att jägaren under jakt skall kunna iaktta ett laglydigt uppträdande. Jägaren bör vidare prövas i sin kännedom om huvuddragen i författningarna om jakt, vad som allmänt gäller för jakträtt, jaktutövningsrätt, jaktens bedrivande, viltvård m. m.

1.4.5 Urbaniseringens inverkan

Den pågående omfördelningen av andelar i rikets befolkningsantal som består i ökande bosättning i tätorter och minskad på landsbygden aktualiserar förhållanden, som påverkar frågor om jägarens kompetens. Merparten (70 % av rikets ca. 270 000 jaktkortlösare bor i glesbygd eller mindre tätorter med invånarantal under 2 000 personer, enligt jaktundersökningen) av rikets jägare tillhör landsbygdens befolkning. (Den relativa andelen jägare från landsbygden har tidigare varit större än jaktåret 68/69 som utgör undersökningsåret för jaktundersökningen.) Man har på erfarenhetsmässig grund hävdat att den övervägande delen introduktion till jakt, rekrytering till landets jägare och skolning av de rekryterade skett genom att ägaren till en jord- och skogsbruksfastighet eller någon annan vuxen, som är bosatt och verksam på landsbygden, tagit med sina söner och andra ynglingar på jakt och lärt dem att jaga. När nu befolkningstalen på landsbygden är i vikande, och i synnerhet ungdomen

försvinner från bygden in till tätorterna, anser man att detta gängse sätt att överföra den jaktliga traditionen till stor del mist sina förutsättningar. Det hävdas att, om landets jägare skall kunna upprätthålla och även förbättra kvaliteten på jaktliga kunskaper och färdigheter, hänsyn måste tas till att rekryteringsområdet alltmer förskjutits från landsbygd till tätort samt att skolningen till jägare måste systematiseras och få en allmänt bunden form.

Material som belyser den allmänna urbaniseringsprocessen har hämtats från Sveriges Officiella Statistik, Statistik Årsbok m. fl.

Tabell 4.1 Folkmängdsförändringar mellan tätorter och övrig bygd åren 1920–1965 mätt i miljoner invånare.

År	Total-befolkn.	Bef. i tätort >2 000	% i tät-ort	Bef. i tät. <2 000 o. glesbygd	Bef. i tätort >200	% i tät-ort	Bef. i tät. < 200 o. glesbygd
1920	5,9	2,1	36	3,8	2,7	45	3,2
1930	6,1	2,5	40	3,7	3,0	49	3,2
1940	6,4	3,0	47	3,4	3,6	56	2,8
1945	6,7	3,1	51	3,3	4,1	61	2,6
1950	7,0	3,7	52	3,3	4,7	66	2,4
1960	7,5	4,6	61	2,9	5,5	73	2,0
1965	7,8	5,1	66	2,6	6,0	77	1,8

Tabell 4.1 visar att år 1920 bodde 36 % av rikets befolkning i orter med minst 2 000 invånare, orter där invånarnas sysselsättning till övervägande delen utgjordes av annat än det som tillhör jord- och skogsbruk. Lägges gränsen för tätorter vid samhällen med minst 200 invånare, fanns 45 % av rikets befolkning i tätort år 1920. Från detta stadium har omfördelningen och befolkningstillväxten förändrat förhållandena så, att år 1965 bodde 66 % av rikets befolkning i tätorter med minst 2 000 invånare. 23 % av rikets befolkning bodde år 1965 i glesbygd och samhällen med mindre än 200 invånare mot 55 % år 1920. Urbaniseringsprocessen har i absoluta tal från 1920 till 1965 i avseende på uppdelningen av befolkningen mellan orter med minst 2 000 invånare och annan bygd bl. a. inneburit att tätortsbefolkningen ökat från drygt 2 miljoner till drygt 5 miljoner, medan befolkningen i glesbygd och småorter minskat från 3,8 miljoner till 2,6 miljoner. Delas befolkningen upp mellan å ena sidan glesbygd och extremt små tätorter och å andra sidan tätorter med minst 200 invånare har urbaniseringen från 1920 till 1965 inneburit att befolkningen i tätort ökat från 2,7 miljoner till 6,0 miljoner, medan glesbygden minskat från 3,2 miljoner till 1,8 miljoner.

För att få en uppfattning om urbaniseringsprocessen givit eventuella omfördelningar i ålderssammansättningen av en för jägarrekryteringen aktuell population har utnyttjats material vilket avser i jordbruk, skogsbruk med binäringar förvärvsarbetande män. Materialet kan i någon mån belysa förändringar i förutsättningarna för en på landsbygden från far till son överförd jägartradition.

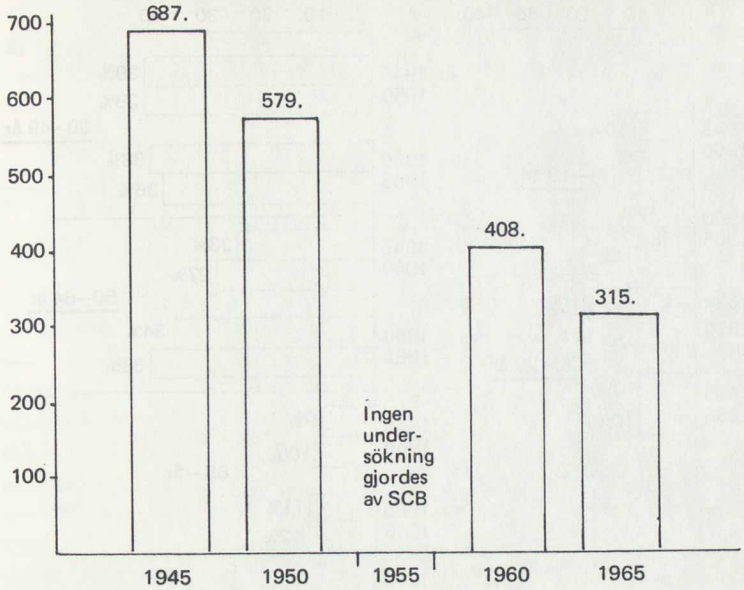

Figur 4.1 I jordbruk, skogsbruk med binäringar förvärvsarbetande män.

Av figur 4.1 framgår bl. a. att antalet i jordbruk och skogsbruk med binäringar förvärvsarbetande män minskat till mindre än hälften på tjugo år, åren 1945 till 1965. Det senare året uppgick dessa mäns antal till 315 000. Deras procentuella åldersfördelning visas i figur 4.2. Samtidigt som det totala antalet män minskat, har också skett en omfördelning i ålderssammansättningen. Tabellen visar att de relativa andelarna i de yngre åldrarna, yngre än 20 år och 20–29 år, har minskat. De relativa andelarna i åldern 30–49 år har hållit sig i det närmaste konstant, medan de relativa andelarna män i högre åldrar, 50–64 år och äldre, har ökat.

Ålderssammansättningen i absoluta tal vid de aktuella undersökningsåren visas i figur 4.3 Av denna figur framgår att den minskning i totalantalet, som visat sig i figur 4.1 till huvudsaklig del ligger i åldrarna yngre än 20 år, 20–29 år och 30–49 år. I tabellens äldsta grupper har minskningen varit av mindre omfattning. Andelen män yngre än 20 år har minskat från 67 000 till 16 000 under åren 1945 till 1965. Denna grupp har alltså minskat till mindre än en fjärdedel på 20 år. Få ynglingar kan således rekryteras till jägarna från gruppen. I åldersgruppen 30–49 år förekommer sannolikt huvuddelen av dem som har söner i tonåren. Denna åldergrupp har minskat från 266 000 till 113 000 under åren 1945 till 1965, således en minskning till två femtedelar på 20 år. Det kan därför konstateras att de nämnda yrkesgrupperna, som arbetar i landsbygdens huvudnäringar, minskat till ett för jägarrekryteringen tämligen obetydligt antal. Även om antalet ynglingar skulle utgöras av inom alla branscher förvärvsarbetande eller jämnåriga studerande, omyn-

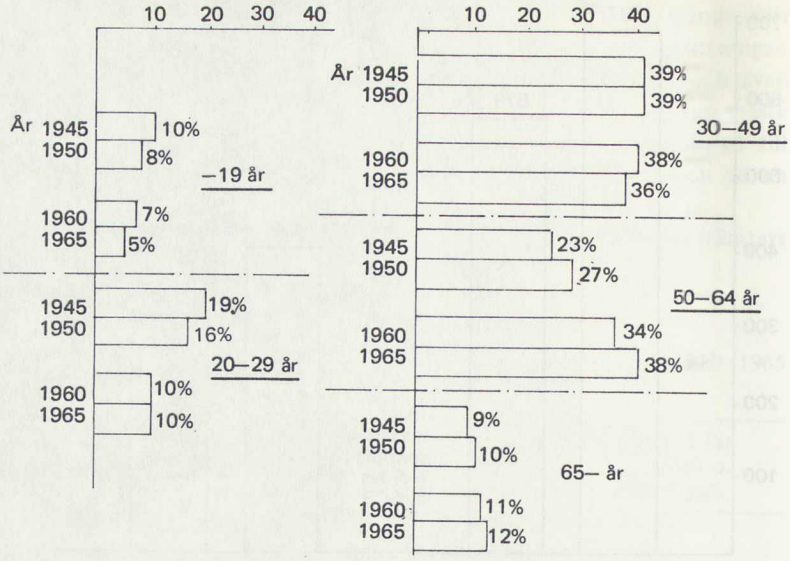

Figur 4.2 I jordbruk, skogsbruk med binäringar förvärvsarbetande män. Procentuell åldersfördelning. Åren 1945–1965.

diga söner till män, som förvärvsarbetar i landsbygdens nämnda näringar, framgår av materialet att män i åldern 30–49 år minskat kraftigt, och att inväxning i denna åldersgrupp från gruppen 20–29 år är mycket liten efter år 1965.

Man kan för att hålla jägarnas kunskapsnivå oförändrad eller höja den, inte förlita sig på en självverkande rekrytering och inskolning bland landsbygdens befolkning. Man måste istället mer beakta att efterfrågan på jakttillfällen liksom i allt högre grad persontillskottet till jägarna numer kommer från tätorternas invånare. Hänsyn bör tas till denna omstrukturering och till att jägare som rekryteras från tätorter i regel saknar förutsättningar till jaktlig introduktion via familjemedlemmar. Önskemålet växer sig därmed starkare om en allmän, systematiserad skolning och prov för jägare.

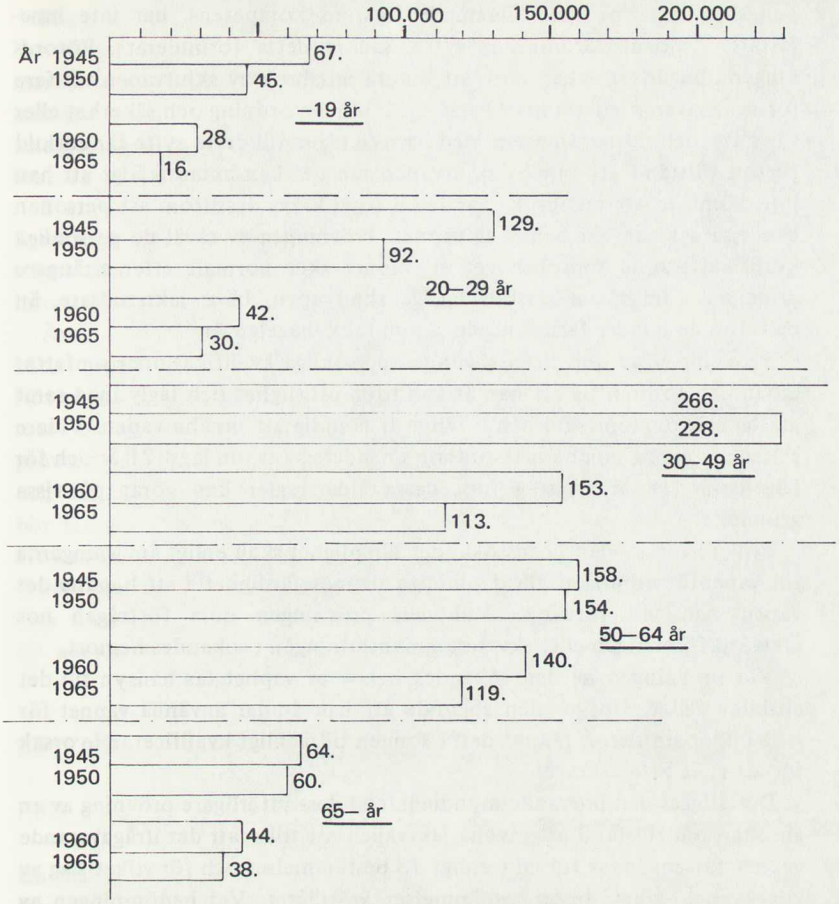

Figur 4.3 I jordbruk, skogsbruk med binäringar förvärvsarbetande män. Åldersfördelning i absoluta tal.

1.5 *Vapenlicens*

Ett officiellt, enhetligt krav på jägarkompetens har först på senare år sammanförts med officiell prövning av ansökan om tillstånd att inneha vapen för jaktändamål. Krav på Svenska jägareförbundets älgskyttemärke i brons för tillstånd att inneha älgvapen infördes år 1961 i anvisningarna till vapenförordningen att gälla all vidare tillståndsgivning. Svenska jägareförbundet gjorde år 1969 provets teoretiska del enhetlig för hela landet. Vid tillståndsprövning av övriga slag av jaktvapen bedöms jägarkompetensen genom intyg från vissa institutioner eller personer, utan att nämnvärd enhetlighet i kraven kan spåras.

Bestämmelserna om tillstånd att inneha vapen för jaktändamål återfinns i vapenförordningen och dess tillämpningsföreskrifter.[1] Det nämnda sambandet mellan tillståndsgivning för innehav av jaktvapen och

[1] Expertgruppens rapport förelades utredningen i november 1970. 7 januari 1974 utkom vapenlagen (1973: 1176) med ikraftträdande den 1 juli 1974 och upphävande av vapenförordningen.

enhetliga krav på den tillämnade jägarens kompetens, har inte innefattats i vapenförordningens syfte, sådant detta formulerats. Förordningens huvudsyfte har varit att hindra missbruk av skjutvapen till fara för innehavaren eller annan person, för allmän ordning och säkerhet eller för stats- och rättsordningen. Med hänsyn tagen till detta syfte får enskild person tillstånd att inneha skjutvapen om det kan antas skäligt att han inte kommer att missbruka vapnet. I regel krävs dessutom att personen kan visa att han har behov av vapnet. Prövningen av såväl de personliga kvalifikationerna som behovet av vapnet sker normalt efter strängare principer i fråga om särskilt farliga skjutvapen, bl. a. jaktstudsare, än beträffande mindre farliga vapen såsom t. ex. hagelgevär.

Prövningen av den licenssökandes personliga kvalifikationer omfattar en allmän fordran på att han är känd för pålitlighet och laglydnad samt att han är omdömesgill och i övrigt är lämplig att inneha vapen. Vidare gäller för att få inneha jaktstudsare en åldersgräns om lägst 21 år och för hagelgevär 18 år. Avsteg från dessa åldersregler kan göras på vissa grunder.

Prövningen av den licenssökandes lämplighet skall enligt anvisningarna till vapenförordningen alltid omfatta dennes färdighet i att handha det vapen han vill förvärva. Vid den prövningen görs förfrågan hos jaktvårdsföreningen eller skyttesammanslutningen i sökandes hemort.

Vid prövningen av den sökandes behov av vapnet tas hänsyn till det enskilda fallet. Uppger den sökande att han ämnar använda vapnet för jakt under sin fritid, räknas detta som en tillräckligt kvalificerande orsak för att fylla behovskravet.

Det åligger den prövande myndigheten i dess ytterligare prövning av en ansökan om tillstånd att inneha jaktvapen att tillse att det ifrågavarande vapnet får användas till jakt enligt JS bestämmelser och för vilket slag av vilt vapnet enligt dessa bestämmelser är tillåtet. Vid bedömningen av sökandes lämplighet och behov av ett jaktvapen tas hänsyn till alla slag av jakt, som det aktuella vapnet är tillåtet för och inte enbart det slags jakt, som sökanden uppger sig ämna bedriva. Gäller ansökan t. ex. älgstudsare, som sökanden uppger att han ämnar använda för jakt på mindre vilt än älg, skall prövningen ändå gälla kraven för älgjakt.

Vid den för jaktvapen särskilda lämplighetsprövningen krävs att sökanden styrker sin skjutskicklighet och sin lämplighet i övrigt att handha jaktvapen. Detta kan sökanden göra genom intyg antingen från jaktvårdsföreningen, skyttesammanslutningen eller av minst två erfarna och omdömesgilla jägare på orten, så länge ansökan gäller t. ex. hagelgevär. När det gäller vapen för älg eller annat högvilt kräver man som regel att den sökande har avlagt godkänt prov för Svenska jägareförbundets älgskyttemärke i brons. Under vissa omständigheter, t. ex. när sökanden har särskilt långt till närmaste plats för skjutprovet, kan han få denna prövning ersatt med ett här nämnt intyg.

Den nämnda prövningen av tillstånd att inneha jaktvapen gäller oavsett om det rör förvärv av vapen eller lån av ett sådant. I vapenförordningen 6 § anges ett särskilt låneförhållande som kallas tillfälligt lån. För ett sådant lån gäller för älgvapen att låntagaren innehar licens eller rätt att nyttja motsvarande vapen.

För att få tillstånd att inneha jaktvapen fordras som regel att sökanden har tillgång till jaktmarker. Han behöver dock inte äga eller arrendera markerna. Det räcker om han är medlem i en sammanslutning, som har jakträtt på ett visst område, eller att han har tillåtelse att mera stadigvarande få jaga på någons marker. Under vissa omständigheter kan även en jaktgäst få vapenlicens.

Storleken på jaktmarken är till viss del avgörande för licensgivningen. Som regel krävs större marker för den som söker licens för vapen med större skottvidd t. ex. älgstudsare än för t. ex. hagelgevär. Man har dock inte ställt upp generella krav på arealens storlek.

Även om vapenförordningens huvudsyfte inte uttryckligen inriktas på bättre jaktvård, har en strävan därhän kommit in i detaljbestämmelserna. För tillstånd att inneha vapen för älgjakt prövar myndigheten såväl vapen som brukaren efter enhetliga normer, medan den har en enhetlig prövning av vapnet och en delvis löslig prövning av personens egenskaper och färdigheter när det gäller hagelgevär. Införes ett kompetensprov bör lämpligen ett bevis om godkänt prov krävas för att erhålla tillstånd att inneha vapen för jaktändamål. Ett sådant krav kan dels inordnas i vapenförordningens syften, dels kan en sådan kompetensprövning väntas lösa vissa praktiska problem vid tillståndsgivningen på ett enklare sätt än för närvarande.

1.6 *Villkor för jaktupplåtelser*

1.6.1 Allmänt

En fastighetsägare, som upplåter fastigheten till någon utanför den egna familjen och som vill driva en ansvarsmedveten förvaltning av sin fastighet, har intresse av att veta hur den upplåtna nyttigheten kommer att brukas, hur stor kännedom om jaktliga frågor som brukaren har. En reglering sker företrädesvis mellan upplåtaren och brukaren genom överenskommelser i ett upplåtelseavtal, muntligt eller skriftligt och ytterligare genom särskilda instruktioner av mer tillfällig natur, än de som infogas i en avtalsuppgörelse. Upplåtarens personliga kännedom om brukarens allmänna egenskaper och inställning till jaktfrågorna spelar ofta en betydande roll vid upplåtelser av jakt. Detta har haft till följd att fastighetsägarens utbud av jakttillfällen oftast har tagits omhand av personer, som haft personliga kontakter med fastighetsägare eller förvaltare av fastigheter och deras krets av bekanta. Det begränsade utbudet av jakttillfällen och den stora efterfrågan har heller inte givit nämnvärt många fastighetsägare anledning att salubjuda jakttillfällen till en vidare krets av personer, som är obekanta för dem. Den som ansvarar för förvaltningen av en fastighet har goda förutsättningar att få lämplig brukare av jakten. Han har stora möjligheter att välja arrendator och vidare har han möjlighet att såsom åtgärd mot brukarens inträffande försumligheter avbryta upplåtelsen eller inte förnya den efter avtalstidens utgång.

Om det föreligger ett allmänt intresse att öka jakttillfällen i landet och att sprida dessa till en bredare, jaktintresserad allmänhet, kan de i det föregående anförda förutsättningarna ändras. Det ökade antalet jakttillfällen måste skapas bl. a. genom fler upplåtelser av kortare varaktighet, s. k. korttidsupplåtelser.

1.6.2 Långtidsarrende

Ca. 55 000 av landets jägare har sin huvudsakliga småviltjakt på marker, som de arrenderar och ca. 50 000 arrenderar marker för sin huvudsakliga älgjakt. Dessa jaktarrendatorer utgör ca. en tredjedel av landets alla jägare och är i det närmaste lika många som de fastighetsägare vilka helt eller delvis jagar på sina egna marker. Upplåtelserna sker till huvudsaklig del genom skriftliga arrenden. 77 % av de nämnda arrendatorerna av älgjakt har någon form av skriftligt arrende och 61 % har en uppgörelse med angiven avtalstid. 72 % av de nämnda arrendatorerna av småviltjakt har någon form av skriftligt arrende och 59 % har en uppgörelse med angiven avtalstid. De av landets jaktarrendatorer, som dels saknar skriftligt avtal, dels saknar uppgörelse om avtalstidens längd, är till övervägande delen brukare av jakträtten på enskilda fastigheter direkt upplåtna av dess ägare. Upplåtelserna är däremot oftast väl reglerade genom både skriftliga avtal och avtal som anger viss upplåtelsetid på fastigheter där det direkta förvaltningsansvaret bärs av någon som är anställd hos fastighetsägaren. I det senare fallet där fastigheten förvaltas av annan än ägaren kan uppstå önskemål om att även ha objektiv dokumentation på jägarkompetensen hos den till vilken fastighetens jakt upplåtes. Det förekommer i andra nationer såsom t. ex. Tyskland att personer som önskar arrendera jaktmark måste ha innehaft s. k. jaktpass (bevis över godkänt kompetensprov) minst tre år.

Visar det sig möjligt att tillskapa ytterligare jakttillfällen, blir dessa sannolikt i första hand hos de jakträttsägare, som har en institutionell förvaltning av sina jakträttsupplåtelser. Det blir jaktvårdsområden, skogsbolag och domänverket, som i så fall kommer att se över sina möjligheter till ökat utbud av jakttillfällen rörande långtidsarrenden. Dessa markägare har redan idag krav på sina jaktarrendatorers kompetens. Domänverkets revirförvaltningar kräver t. ex. att samtliga deltagare i älgjakt har avlagt godkänt prov för älgskyttemärket i brons. Revirförvaltningarna kräver antingen att provet avläggs varje år, vart annat eller vart tredje år. Liknande bestämmelser förekommer i skogsbolagen och jaktvårdsområdena. I det fall man åstadkommer ett kompetensprov för all jakt, såväl älg- som småviltjakt, kan man förvänta att detta kompetensprov så småningom kommer att ingå som villkor för upplåtelser av jakt på dessa ägarkategoriers marker. Detta ligger i linje med inriktningen på deras jaktpolitik och krav på god jaktlig förvaltning.

1.6.3 Korttidsupplåtelser

Möjligheter att öka utbudet av jakttillfällen i landet syns föreligga genom upplåtelser av jakt under kortare tid, t. ex. under en eller två dagar eller en vecka, på liknande sätt som sker ifråga om fritidsfiske. Denna typ av jaktupplåtelser har kommit i bruk i viss omfattning i Norrland, medan man endast haft ett fåtal utbud av experimentkaraktär i södra och mellersta Sverige. Upplåtelseformen torde vara utvecklingsbar bl. a. ur den synvinkeln att den öppnar möjlighet att nyttja flera av de olika jaktbegivenheter en mark har att bjuda, än vad som kommer till utnyttjande om marken jagas endast av ägaren och hans folk eller en jaktarrendator med långtidsarrende. Dessa senare är i många fall intresserade endast av visst vilt och viss jaktform, medan de lämnar jakten på det övriga viltet outnyttjad. Genom korttidsupplåtelser skulle jaktmark kunna nyttjas av flera jägare med olika intressen, utan att marken därför skulle löpa risk att råka i vanhävd och faunan förödas. Sådana korttidsupplåtelser kan istället leda till att viltvården på den aktuella marken intensifieras. Jägaren kommer att kräva god viltvård av upplåtaren, medan denne tar ut kostnaden för viltvården som en del av avgiften för upplåtelsen. Jakt genom korttidsupplåtelser synes dessutom kräva en mer specificerad planering och organisation av jakten i den aktuella marken än den nu gängse upplåtelseformen med långtidsarrenden vilket sannolikt också kommer viltet och djurskyddssynpunkterna tillgodo. Skall emellertid de positiva sidorna av denna för landet i allmänhet nya upplåtelseform nå verkan, torde det vara nödvändigt att nyttjarna av korttidsupplåtelserna besitter en tillräcklig jägarkompetens, så att de rätt kan uppfatta de instruktioner som nödvändigtvis måste ges vid jakt på ett område för korttidsupplåtelser, och även i praktiken kan utnyttja ett varierat utbud av jakttillfällen genom korttidsupplåtelser.

Den som upplåter jakt genom korttidsupplåtelser är av flera skäl angelägen om att jägaren har förmåga att iaktta allmänna natur-, viltvårds- och djurskyddshänsyn. Ett kompetensprov ger viss grund för upplåtaren i det avseendet och utgör ett av de betydelsefulla motiven – sett från upplåtarens synpunkt – för ett särskild kompetensprov. Idén med korttidsupplåtelser kan knappast byggas upp kring en personkännedom mellan upplåtaren och den tillfällige brukaren av jakten, även om det ofta kommer att utvecklas en fast kundkrets till varje område för korttidsupplåtelser. Skall idén vinna gehör hos ansvarsmedvetna fastighetsägare, torde det därför vara nödvändigt att skapa ett kompetensprov och ett bevis över godkänt prov, vilket bevis upplåtaren kan begära såsom ett minimikrav på den presumtiva kunden.

2 Provets placering

2.1 *Utländska förhållanden*

Fordringar på jägarens kunskaper och färdigheter eller krav på genomgånget kompetensprov har behandlats på skilda sätt i olika länder. Orsakerna härtill har delvis sin grund i den historiska utveckling medborgares rätt till jakt genomgått i de enskilda länderna. Begränsas belysningen av frågan till att gälla de närmast Sverige belägna nordiska och övriga europeiska länderna, kan urskiljas två huvudlinjer, den ena där jakträtten tillhör jordägaren på den mark han äger och den andra där all jakträtt tillhör staten. Varje nation har sedan i vissa detaljer principiellt skilda bestämmelsekomplex för att ge sina medborgare jakträtt. Åtskilliga nationer har som villkor för jakt att den blivande jägaren har avlagt kompetensprov. En del nationer har haft kompetenskravet länge, andra har infört det under sextiotalet. Mellan vissa nationer föreligger stora skillnader i provets allmänna karaktär och detaljutformning.

En karta över dispositionsrätten till jaktmark i olika nationer återges i det följande. Bestämmelser av samma karaktär som den svenska jaktstadgan, dvs. regler för jaktutövningen, förekommer i samtliga länder. Vissa länder där jakträtten disponeras av den enskilde jordägaren har bestämmelser som begränsar dennes rätt att nyttja jakten med avseende på fastighetens storlek, bestämmelser om minsta jaktbara areal.

Dispositionen av jakträtten i de på kartan angivna länderna är, enligt den enkät som jaktmarksutredningen företagit genom utrikesdepartementen, följande.

Västtyskland. Jakträtten är oupplösligt knuten till jordäganderätten. Jaktutövningsrätten får dock endast tillgodogöras (jakt utövas) på markområden, som är att anse som jaktområde. Två typer av jaktområden förekommer "eget jaktområde" (Eigenjagdbezirk) och "samfällt jaktområde" (Gemeinschaftlige Jagdbezirk). Som "eget jaktområde" räknas sammanhängande markområde om minst 75 hektar som tillhör samma ägare (en eller flera). Minimigränsen varierar något i olika delstater t. ex. Bayern ca 82 hektar, dock i bergstrakterna 300 hektar, i Hessen 100 hektar, i Baden-Württemberg 72 hektar. Till "samfällt jaktområde" hänföres annan mark t. ex. enskilda marker som ej uppnår fordringarna för "eget jaktområde". Minimiarealen varierar inom olika delstater t. ex. i Bayern 250 hektar, dock i bergstrakterna 500 hektar, i Rheinland-Pfalz 250 hektar. Bestämmelser finns för uppdelning av ett större "samfällt jaktområde" i flera mindre. På markområden som icke tillhör visst jaktområde får jakt ej utövas.

Österrike. Jakträtten på en fastighet tillhör jordägaren. Denne kan dock inte bruka den om marken inte är av viss storlek, vilket varierar i de olika förbundsländerna mellan 115 och 300 hektar. Markägare, som inte har så stora fastigheter, måste sammansluta sig till "Genossenschaftsjagdgebieten".

Sovjetunionen. Jakträtten tillhör staten, som upplåter den till jaktföreningar dit i princip alla medborgare har tillträde sedan de fyllt 18 år.

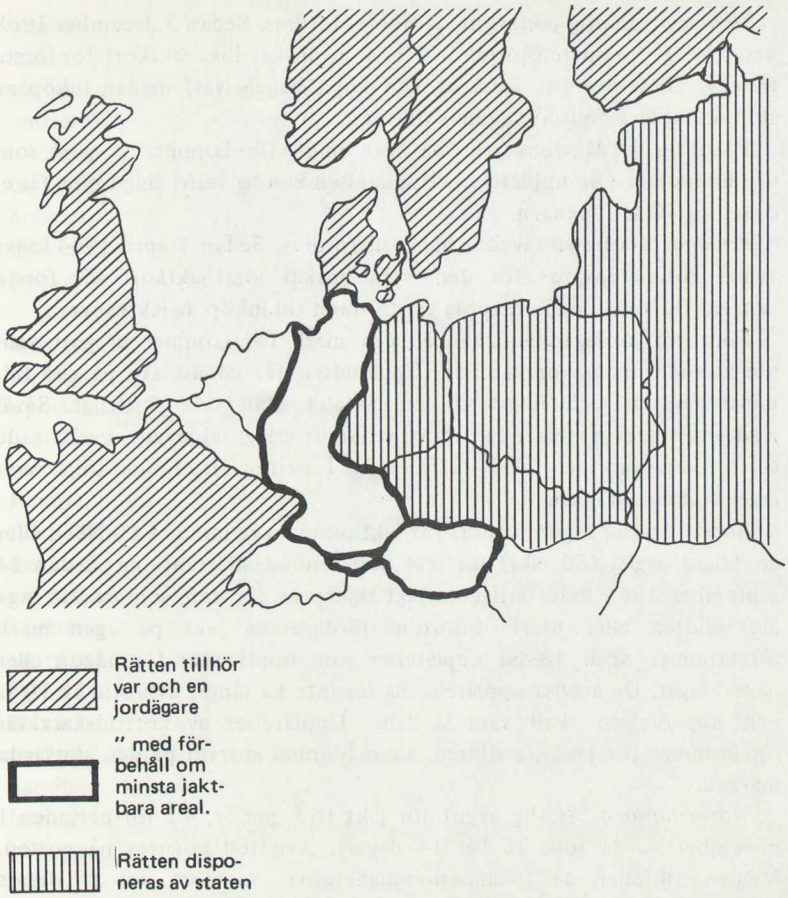

Figur 4.4 Disposition av jakträtt.

Polen. Jakträtten tillhör staten, som upplåter den till jaktföreningar dit i princip alla medborgare har tillträde.

Tjeckoslovakien. Jakträtten tilhör staten, som upplåter den till jaktföreningar dit i princip alla medborgare har tillträde. Minsta areal för ett jaktområde är 500 hektar.

I *Amerikas Förenta Stater* förvaltas jakttillgångarna av respektive stat för befolkningens bästa. Jakträtten tillhör därför inte fastighetsägaren, annat än i den mening att denne kontrollerar tillträdet till marken och därigenom kan förbjuda jaktutövning.

Den enskilde medborgarens möjligheter till jakt i hemlandet varierar delvis beroende på de beskrivna förhållandena vad avser jaktmarkens disposition i de skilda länderna. I stater där jakträtten disponeras av enskilda jordägare bildar dessa en särskild kategori i berörda hänseenden, medan övriga medborgare får en skiftande status i sitt förhållande till jaktmarken. Jägarnas förhållande till jaktmarken blir företrädesvis av mera enhetlig karaktär i de länder där jakträtten förvaltas av staten, men även där finns en typ av kategoriuppdelning. Medborgarnas möjligheter till jakt i hemlandet är i sina huvuddrag följande.

Danmark. Statlig jaktavgift, jaktkort, fordras. Sedan 3 december 1968 krävs avlagt kompetensprov för den, som önskar lösa jaktkort för första gången. Den som har jaktkort kan köpa hagelgevär, medan inköp av studsare kräver polismyndighets tillstånd.

Förutom jordägarens jakt på egen mark förekommer så gott som uteslutande årsvisa upplåtelser. Upplåtelsen kan ha valfri längd men får ej överstiga 10 år åt gången.

Finland. Statlig jaktavgift, jaktkort, fordras. Sedan 1 april 1964 krävs avlagt kompetensprov för den, som önskar lösa jaktkort för första gången. De lokala polischeferna ger tillstånd till inköp av jaktvapen.

Förutom jordägarens jakt på egen mark förekommer så gott som uteslutande årsvisa upplåtelser. Upplåtelsen får endast ske på viss tid, minst fem år och högst 25 år. Avtalet skall vara skriftligt. Såväl jordägaren som jaktarrendatorn är, sedan de erlagt jaktavgift, berättigade till medlemskap i en lokal jaktförening. Föreningens område följer som regel kommungränsen.

Norge. Statlig avgift fordras för jakt inom en kommun (10 Nkr), eller en högre avgift (50 Nkr) för jakt utan områdesbegränsning. Sedan 24 september 1965 krävs årligen avlagt skjutprov för den, som önskar jaga älg, vildren eller hjort. Förutom jordägarens jakt på egen mark förekommer såväl årsvisa upplåtelser som upplåtelser för någon eller några dagar. De årsvisa upplåtelserna får inte ha längre avtalstid än 10 år och uppgörelsen skall vara skriftlig. Upplåtelser av korttidskaraktär förekommer för jakt på vildren, älg och annat storvilt på den statsägda marken.

Storbritannien. Statlig avgift för jakt (6 £ per år, 4 £ för perioden 1 november – 31 juli, 2£ för 14 dagar). Avgiften erlägges på posten. Medlen tillfaller de lokala myndigheterna, som en del av dessas allmänna inkomster. Den lokala polismyndigheten prövar ansökan om tillstånd att inneha jaktvapen. För innehav av jaktvapen krävs vapenlicens. Någon prövning av sökandes förmåga till jakt eller att handha vapnet förekommer inte. Även personer utan vapenlicens får tillfälligt bruka annans vapen vid jakt på privat mark. Förutom jordägarens jakt på egen mark förekommer årsvisa upplåtelser och upplåtelser av korttidskaraktär.

Frankrike. Statlig avgift för jakt fordras (60 francs för jakt inom ett "departement", förvaltningsområde, 90 francs inom två departement, "bi-departemental", och 200 francs giltigt för hela Frankrike). För att få tillstånd fordras inte något särskilt kompetensprov.

Förutom jordägarens jakt på egen mark förekommer upplåtelser av skiftande art inom "kommunala och interkommunala jaktföreningar". Upplåtelser efter särskilda bestämmelser förekommer i de statliga skogarna.

Västtyskland. Delstatliga avgifter fordras för jakt med skilda priser för de olika staterna. Två typer finns, dels årskort, 1 april–31 mars, dels kort för en fjortondagarsperiod. Förutsättningen för att erhålla "jaktpass" är att man avlagt godkänt jaktprov, som anordnas av speciella jakttjänstemän i delstaterna. Rätten att jaga är enligt förbundsdagens lagstiftning

bunden till "enskilda" eller "gemensamma jaktområden" (Eigenjagdbezirke, gemeinschaftliche Jagdbezirke). Förutom jordägarens jakt inom sådana områden kan jakträtten arrenderas ut. Jaktarrendator kan man endast bli om man i Tyskland under minst 3 år innehaft "årsjaktpass".

Österrike. Delstatliga avgifter fordras för jakt med skilda priser för de olika delstaterna. De flesta delstaterna har tre typer av avgifter, årskort, fjortondagarskort och dagskort. För att erhålla jakttillstånd måste man ha avlagt jaktprov. Jaktkortet gäller som tillstånd att inneha jaktvapen.

Rätten att jaga är liksom i Västtyskland förbunden med en minimiarealgräns för enskilda fastigheter eller samgående fastigheter. Förutom jordägarens jakt inom sådana områden kan jakträtten arrenderas ut. Vissa upplåtelser av kortvarigare art förekommer.

Sovjetunionen. Varje medborgare får rätt att jaga, om denne fyllt 18 år och ansluter sig till en jaktförening. Jägaren måste genomgå ett kompetensprov för att vinna inträde i föreningen. Medlemskapet ger rätt till jakt och inköp av slätborrat gevär. Räfflat gevär kan endast köpas med polismyndighets tillstånd. Nämnda föreningar disponerar jakträtten på vissa för jakt avsatta områden där de sköter upplåtelserna.

Polen. Den som vill jaga skall vara medlem i Polska Jägareförbundet, ha tillstånd att inneha jaktvapen och bemyndigande utfärdat av den som förvaltar eller arrenderar ifrågavarande jaktområde. Den som önskar förvärva jakträtt och medlemskap i Polska Jägareförbundet är skyldig att i särskild examen ådagalägga kunskaper i jakträtt och färdighet att handha jaktvapen m. m. Endast de medlemmar av Polska Jägareförbundet vilka avlagt godkänd examen har rätt att köpa jaktvapen. Särskild påbyggnadsexamen fordras för jakt på handjur av älg, kronhjort dovhjort och rådjur.

Tjeckoslovakien. All för jakt avsatt mark disponeras av Tjeckoslovakiska Jägareförbundet. För att få bli medlem i förbundet och få jaga krävs bl. a. avlagd examen administrerad av förbundet. Personer på landsbygd och i städer kan om de har medlemskap i förbundet bilda lokala jaktföreningar till vilka upplåts jaktmark. Dessa föreningars stadgar skall underställas den lokala myndigheten för godkännande. Mark kan avsättas för jakt om den samlade ytan överstiger 500 hektar.

Amerikas Förenta Stater. Fordringar för att få jaga varierar mellan delstaterna. Vanligen har man endast behövt köpa jaktlicens. Under senare år har kraven på jägarens kompetens ökat och de flesta stater kräver nu att jägaren genomgår en kurs i främst säkerhetsfrågor och vissa stater har dessutom skjutprov. I en del stater uppfödes jaktbara djurarter inom inhägnade områden. Om dessa djur förhindras att korsa sig med inhemska arter anses de utgöra privat egendom och jakträtten tillkommer ägaren. En del markägare inhägnar sin mark för att förhindra jakt eller intrång. Ibland tillåts jakt inom ett sådant hägnat område mot särskild avgift. Arrendering är då en privatsak mellan ägaren och arrendatorn men delstatlig licens fordras. Det är ganska vanligt att klubbar arrenderar sådan inhägnad jaktmark.

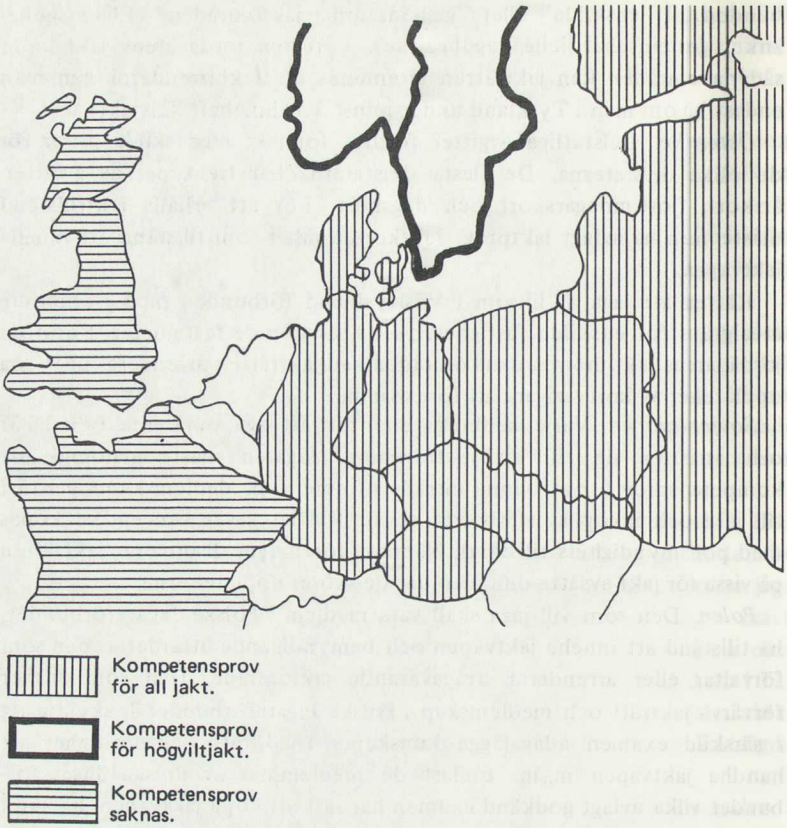

Figur 4.5 Kompetenskrav på jägare.

De olika ländernas speciella förhållande rörande kompetensproven är följande.

Danmark. I enlighet med lantbruksministeriets kungörelse 3 december 1968 om jaktprov får ingen idka jakt utan att ha jaktkort. Innan jägaren löser sitt första jaktkort skall han ha avlagt ett prov i huvudsak enligt följande punkter.

1 Alla, som för första gången önskar lösa jaktkort skall dessförinnan ha avlagt det obligatoriska jaktprovet. Har man jaktkort kan man köpa jaktgevär, hagelbössa, medan jaktstudsare kräver tillstånd från den lokala polismyndigheten.

2 Jaktprovet avläggs inför det danska jaktkonsulentväsendets personal.

3 Jaktprov kan avläggas varje år under tiden 1 april–30 juni. Utanför denna tid kan provet endast avläggas efter särskilt tillstånd från "jaktrådet".

4 Anmälan till jaktprovet skall ske före den 1 mars det år man önskar avlägga provet. I samband med anmälan betalas prövningsavgiften 50 Dkr på postgiro.

5 Jaktprovsaspiranten kallas till prov av jaktkonsulenten med brevkort och med 14 dagars varsel. Brevkortet fungerar samtidigt som bevis på genomgånget prov, när det är försett med jaktkonsulentens stämpel och jaktkonsulentens underskrift.

6 Jaktprovet består av en praktisk/muntlig del och en skriftlig del. Den skriftliga delen omfattar 30 frågor, varav 27 skall ha rätt svar. Prövningsformuläret fungerar sedan som arkivmaterial för jaktprovet.

7 Det praktiska muntliga provet består av flera olika delprov och omfattar bl. a. vapenkännedom, handhavande av vapnet på skjutbana och i terräng samt avståndsbedömning.

Under första året kuggades 29 % av jaktprovsaspiranterna, medan man för följande år väntade en kuggning på 12–15 %.

Jaktprovet har redan från starten fungerat utan större administrativa problem och synes i stort vara rationellt och praktiskt upplagt. Man har dock haft visst besvär med inkallelsefristen på 14 dagar, som av en del ansetts för kort.

Finland införde 1 mars 1964 en obligatorisk jägarexamen för den som för första gången löser jaktkort. Provet riktar sig härigenom i huvudsak till de yngre jägarna av vilka man anser sig böra kräva vissa elementära kunskaper innan de ger sig ut på jakt. För att ge möjlighet åt den blivande jägaren att lära sig det som fordras i examen har Jägarnas Centralorganisation givit ut en handbok, "Vad var och en bör veta om jakt – Handbok för jägarexamen". Boken har 46 sidor. Provet är till sin största och avgörande del skriftligt. Denna del sker med ett formulär innehållande 20 frågor, vardera med tre svarsalternativ. Examinanden skall markera varje svarsalternativs giltighet i antingen en "ja"-ruta eller "nej"-ruta. Examinanden har således egentligen att ta ställning till 60 frågor. "Ja- och "nej"-rutorna är ordnade i två kolumner på högra delen av frågeformuläret och möjliggör därigenom rättning med mall. Av de sextio svaren får högst sex vara fel om examinanden skall godkännas. Ca 60 % av de prövade klarar sig första gången.

Det finns ett antal olika formulär framställda till varje examen. Vilket som skall användas avgörs av slumpen. Formuläret består till allt övervägande delen av frågor på jaktförfattningar. Några frågor som berör jaktteknik och någon fråga av allmän viltbiologisk art förekommer.

De som klarat den teoretiska delen av jägareexamen undergår en två till tre timmar lång praktisk övningslektion i vapenhantering. Något skjutprov förekommer inte. I nämnda övning kan examinatorn inte direkt underkänna examinanden. En som bedöms undermålig hänvisas till senare prövning inför berört jaktvårdsdistrikts examensnämnd. Denna utgör även i övrigt klagomyndighet för jägarexamen.

Examinatorer tillsätts av respektive jaktvårdsdistrikt och utbildas genom särskilda, obligatoriska kurser, som ger examinatorn den nödvändiga skriftliga fullmakten till befattningen.

Erfarenheterna från hittills avlagda examina har varit goda. Man har bl. a. kunnat konstatera en nedgång i antalet överträdelser av jaktförordningarna bland de yngre jägarna. Man anser en av fördelarna med examen vara, att man ger de nytillkommande jägarna möjlighet att inta

en från början väl underbyggd inställning till jaktvården och naturvårdens krav.

Norge. Någon särskild "jägarexamen" förekommer inte i Norge. Av de som ämnar jaga högvilt kräver man dock ett årligen avlagt skjutprov hos någon skytteförening. Provet omfattar en serie på sex skott mot 1 x 1 m, 10-ringad tavla, på 100 meters skjutavstånd. Skytteställningen är valfri. Fast stöd får dock inte utnyttjas. Provet skall genomföras med det vapen som skall användas under jakten (föreskrivet i kungörelsen) och såvitt möjligt med halvmantlad ammunition. För att få bevis om godkänt prov fordras att man uppnår minst 48 poäng på nämnda sexskottserie. Alternativt kan provet avläggas med en självmarkerande tavla med 30 centimeters diameter. Då krävs för godkänt, 5 träff av 6 skott på 100 meters skjutavstånd, valfri ställning utan fast stöd. Bevis om avlagt prov skrivs ut på ett av Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske fastställt formulär och skall alltid medföras under jakt. Jakträttsinnehavaren såväl som ledaren av ett jaktlag skall förvissa sig om att alla som deltar i jakt på älg, hjort eller vildren på deras område har avlagt föreskrivet skjutprov.

Storbritannien saknar särskild kompetensprövning av jägare.

Frankrike förbereder ett kompetensprov för dem som skall lösa jaktlicens för första gången. Man förbereder en handbok för inlärning till ett sådant prov.

Västtyskland har sedan länge haft som villkor för lösande av "jaktpass" att den sökande avlagt jaktprov. Detta ställer vid jämförelse med andra nationer mycket höga krav på den som ämnar bli jägare. Särskilda kurser med teoretisk och praktisk utbildning anordnas och leds av heltidsanställda jaktvårdstjänstemän. Kurserna anordnas i regel en gång om året och arrangeras av den tyska jaktvårdsföreningen. Kurserna pågår 5–6 månader. Kurslitteraturen utgörs av mycket innehållsdigra handböcker av vilka det finns flera slag. Provet har en något olika utformning i delstaterna. De består samtliga av en teoretisk del och skjutprov, ett eller flera på såväl stillastående som rörligt mål, med såväl hagelgevär som kulgevär.

Österrike har fordringar på jägarens kompetens av i stort sett samma svårighetsgrad som Västtyskland. Även här förekommer långvariga kurser, innehållsdigra handböcker (500 sidor) och prov med högt ställda fordringar på den blivande jägarens teoretiska insikter och praktiska färdigheter.

Sovjetunionen. Staten upplåter, som tidigare nämnts, jakträtt till jaktföreningar där medborgaren kan bli medlem. För detta fordras avlagt kompetensprov. Det avläggs inför en av staten befullmäktigad kommission bestående av väl utbildade jägare. För att underlätta den blivande jägarens förberedelser har utgivits en speciell handbok. Denna är på 190 sidor.

Polen. För att få jaga fordras medlemskap i Polska Jägareförbundet. Ett sådant kräver särskild examen rörande jaktförfattningar och färdigheten att handha jaktvapen samt kännedom om säkerhetsbestämmelserna vid jakt. Medlem av Polska Jägareförbundet, som avlagt grundexamen,

äger dock inte rätt att nedlägga handjur av älg, kronhjort, dovhjort och rådjur. Medlem erhåller tillstånd härtill först efter genomgången kurs, vid vilken vederbörandes förmåga och färdighet att utvälja jaktbyte bland de fyra nämnda djurarterna uppövas. Examen efter denna kurs måste avläggas med vitsordet tillfredsställande.

Tjeckoslovakien. Den som första gången ansöker om jaktlicens måste dessförinnan ha genomgått en preparandkurs och en examen. Kursen består av en teoretisk samt en praktisk del och anordnas av de lokala jaktmyndigheterna. Den teoretiska delen som innehåller ett fastställt antal lektioner med närvarotvång skall vara avslutad vid utgången av mars månad. Det praktiska skedet börjar därefter och pågår till slutet av februari kommande år. Under detta skede handleds eleven av erfarna jägare i hemtrakten. Handledningen sker utan att eleven får använda jaktvapen annat än på särskild skjutbana inför en jaktinspektör.

Examen anordnas av Tjeckoslovakiska Jägareförbundet. Före den teoretiska prövningen måste eleven ha klarat av ett skjutprov bestående av ett flertal skjutmoment utan fixerat krav på träffantal (men med bedömning av handlaget) mot såväl fasta som rörliga mål med såväl hagelgevär som kulgevär av olika kaliber. Härutöver prövas elevens förmåga att handskas med vapnet i vissa andra situationer. Under fyra år efter genomgången examen skall jägaren varje år avlägga kompletterande skjutprov varvid han måste uppnå viss minsta poäng.

Amerikas Förenta Stater. De flesta stater kräver att den som löser jaktlicens för första gången skall ha genomgått en jaktkurs där främst säkerhetsfrågor behandlas. Vissa stater kräver också skjutprov. Jaktkurserna drivs i allmänhet av delstaterna i samarbete med National Rifle Association of America, som tillhandahåller kursmaterial och i mycket stor utsträckning bidrar med instruktörer. Målet är att alla stater skall införa krav på genomgången jaktkurs för att en person skall få sin första jaktlicens.

2.2 *Vad är lämpligt för Sverige?*

2.2.1 Allmänt

Ett kompetensprovs inplacering bör bedömas med utgångspunkt i det mål man önskar uppnå. Den allmänna avsikten bör vara att främja en god kultur på jaktens olika områden såsom inom viltvård och jaktteknik m. m. och motverka att jakt bedrivs på ett olämpligt sätt. Provet bör öka jägarnas jaktliga kunnande och utgöra en spärr mot att jakt utövas av personer med otillfredsställande grundkunskaper. Kompetensprovet bör kunna få speciella funktioner, såsom villkor för jaktvapeninnehav och jaktupplåtelser av särskild karaktär. Provets innehåll bör därför få en utformning som i möjligaste mån svarar mot de i föregående kapitel redovisade kraven på kunnande hos jägarna. Provets omfattning och inplacering bör bedömas med hänsyn till de ekonomiska och personella resurser, som visar sig skäligt att ställa till förfogande med hänsyn till

ändamålet. En reglerande faktor i denna bedömning är att söka begränsa ett obligatoriskt prov till personer vilkas kompetens det finns särskild anledning att pröva. I sammanhanget bör beaktas, att rimligen flertalet jägare i landet redan besitter godtagbara kunskaper för jakt.

2.2.2 Obligatoriskt prov för tillstånd att inneha jaktvapen

Principiella skillnader i prövningen av ansökan om tillstånd att inneha älgstudsare respektive hagelgevär föreligger, såsom anförts i det föregående. Den sökande skall kunna förete godkänt prov för Svenska jägareförbundets älgskyttemärke i brons vad avser tillstånd för älgstudsare. Gäller sådan ansökan hagelgevär sker motsvarande prövning genom intyg. Ett kompetensprov som allmänt avser jakt – jakt såväl med älgstudsare som annan jaktstudsare och hagelgevär – och som uppställs som ett av villkoren för tillstånd att inneha jaktvapen, skulle ge ökad enhetlighet vid prövning av nämnda tillstånd. Det skulle även ge möjlighet att bibehålla viss skillnad i kraven för att få tillstånd att inneha vapen av respektive typer, exempelvis genom en påbyggnadsprövning för den som avser att söka tillstånd att inneha jaktstudsare. En sådan differentiering mellan vapentyperna är motiverad såväl av jaktteknska skäl som från allmän säkerhetssynpunkt och har bl. a. god förankring i det internationella mönstret.

Utnyttjas ett kompetensprov som villkor för tillstånd att inneha jaktvapen, kommer kravet på jaktligt kunnande huvudsakligen att riktas mot de nytillkommande jägarna. Detta skulle i så fall svara mot de förenämnda syftena med ett kompetensprov. Kravet ställs då endast på en begränsad personkrets där en kunskapströskel är särskilt meningsfull. Det begränsar också medelsbehovet för anordningar till provet.

2.2.3 Obligatoriskt prov avseende lösande av jaktkort

Ett kompetensprov för jägare bör lämpligen placeras in vid ett tillfälle av obligatorisk kontroll av jägare. I det tidigare har man diskuterat provet sammankopplat med ansökan om tillstånd att inneha jaktvapen. Ett annat tillfälle för obligatorisk kontroll, som de svenska jägarna är underkastade, är att årligen innan de går ut på jakt ha erlagt jaktvårdsavgift, löst jaktkort. Provets placering till detta tillfälle kan ske med en mångfald variationer i kompetenskraven.

Krav kan t. ex. ställas på att jägare måste ha avlagt kompetensprov för att få lösa jaktkort, dvs. ett obligatoriskt prov för alla jägare. En variation, som har anknytning till ett i utlandet ofta använt förfarande, är att den som för första gången löser jaktkort skall förete bevis på genomgånget prov. Kravet kan vidare innefatta upprepade prov med viss periodicitet, t. ex. ett skjutprov vart femte år efter det avlagda grundläggande provet (i likhet med bl. a. fordringarna på jägare i Tjeckoslovakien). Analyseras verkan av de här tre, skisserade formerna var för sig såsom typexempel på skilda principer, dels ett för alla jägare obligatoriskt prov, dels ett prov för nytillkommande jägare och dels som

tredje variant ett grundläggande prov för nytillkommande alternativt alla jägare med en upprepning av t. ex. skjutmomenten vart femte år med krav på minsta poäng kan följande synpunkter läggas på de skilda formerna.

Ett obligatorisk prov för alla som ämnar lösa jaktkort skulle för att te sig meningsfyllt böra innehålla provmoment, som kräver särskilda studier och övningar för varje jägare. Dessa bör känna tvånget att förkovra sig inför provet och inte uppleva detta som en kontroll på redan innehavda kunskaper, om provet skall motsvara ett av sina huvudsyften, nämligen att höja jägarnas kunskapsstandard. En praktisk konsekvens av ett sådant allmänt prov är att resurser måste ställas till förfogande för att pröva så gott som alla landets ca. 270 000 jägare under ett år eller – med uppdelning på vissa kontingenter – inom ett fåtal år. Anläggningarna behöver sedan endast ta emot de nytillkommande jägarna. Anpassningen av resurserna till ett ögonblickligt, expansivt skede och en snart därefter påkallad nedskärning ter sig avskräckande svår att genomföra.

Ett prov för nytillkommande jägare som villkor innan dessa får lösa sitt första jaktkort ligger nära den tidigare beskrivna placeringen av kompetensprov som villkor för tillstånd att inneha jaktvapen. Båda placeringarna resulterar i att huvuddelen av de prövade utgöres av nybörjare. Skillnaderna ligger bl. a. i karaktären hos de marginella persongrupperna. I första fallen kommer samtliga nybörjare att prövas, även de som ämnar jaga med tillfälligt lånade hagelgevär. I andra fallet kommer, om inte en särskild regel införs, även de som redan har tillstånd att inneha jaktvapen men önskar förvärva ytterligare jaktvapen att prövas. De avgörande skillnaderna får sökas på den administrativa sidan. Härvid framträder vissa nackdelar som i Sverige kommer att vidlåda sammankopplingen av kompetensprov med lösande av jaktkort. Detta sker på posten och som förut nämnts innebär det endast ett erläggande av jaktvårdsavgift. Den betalande får sitt jaktkort genom att klistra postens kvitto på en särskild blankett. Ett svenskt jaktkort har därför inte samma formella ställning som t. ex. det finska eller danska jaktkortet, som löses hos polisen, och där myndigheten kräver genomgången kompetensprövning av den som första gången löser jaktkort. Av praktiska skäl synes det därför olämpligt att koppla kompetenskrav på jägare till lösande av jaktkort. En intressant detalj i sammanhanget är att ett flertal personer löser jaktkort utan att jaga och härigenom stöder landets jaktvård. Står således valet att förlägga en förstagångsprövning av jägare antingen till lösandet av jaktkort eller prövning för innehav av jaktvapen, synes flertalet skäl tala för det sistnämnda.

Önskar man enligt den skisserade tredje möjligheten bygga ut ett helt komplex av kompetensprövning för jägare med ett grundläggande, omfattande prov och därefter med ett visst antal års mellanrum upprepade kunskaps- eller färdighetsprov, t. ex. med krav på minsta poäng vart femte år, synes ett sådant komplex kräva en väl utbyggd registrering av rikets jägare. Förändringar av huvudmannaskapet för jaktkortsregistret och sättet att lösa jaktkort torde därvid behöva övervägas.

2.2.4 Obligatoriskt prov enbart vid vissa jaktupplåtelser

I det föregående har framförts behov av ett kompetensprov såsom villkor för jaktupplåtelser. Det där beskrivna behovet grundar sig på fastighetsägarens viltvårdsansvar. Fastighetsägaren har därför ett visst intresse av att känna till det jaktliga kunnandet hos den person, som jagar på hans mark, vare sig jakten sker genom långtidsarrende eller genom korttidsupplåtelser.

En stor del av ansvaret för viltvården överlåts på arrendatorn vid långtidsarrendet. Behovet av kompetensprov är då inte så poängterat, som när det gäller korttidsupplåtelser. Upplåtarens kännedom om den jagandes praktiska och teoretiska jaktkunskaper kan i det senare fallet inte förväntas vara så god som vid jaktarrende. Det kan förväntas att om ett kompetenskrav uppställs t. ex. såsom obligatorium för nytillkommande jägare, så kommer vissa upplåtare att kräva intyg om godkänt prov vid korttidsupplåtelser, oavsett om jägaren är nybörjare eller har jakterfarenheter.

Ett generellt och av myndighet fastställt krav på godkänt kompetensprov för att få jaga på korttidsupplåtelser medför bl. a. att alla upplåtare får enahanda förutsättningar ur konkurrenshänseende – den ene kan inte hålla mer tillgängliga upplåtelser än den andre. I dag finns ett flertal korttidsupplåtelser som har fungerat utan krav på kompetensprov och utan påfallande olägenheter. Det är främst småviltjakt i de nordliga länen som saluförts på detta sätt. De glesa småviltstammarna i dessa trakter medför att korttidsupplåtelser inte förorsakar så stort behov av kontroll som i de mellansvenska markerna där bl. a. rådjursjakten kräver särskilda restriktioner. Korttidsupplåtelser är dessutom inte en entydig upplåtelseform, avgränsad från t. ex. jakt som gäst eller från upplåtelser med viss långtidskaraktär. Ett obligatoriskt prov för korttidsupplåtelser skulle vidare bli svårt att administrera och kontrollera samt innebära ett visst ingrepp i markägarens förfogande över jakträtten på hans egen mark.

2.2.5 Frivilligt prov i samband med obligatoriet

Erfarenheterna från det nuvarande kravet på älgskyttemärket i brons för tillstånd att inneha jaktstudsare för älg visar att ett behov föreligger att ha anläggningarna för provet öppna för personer som frivilligt söker sig dit. Det finns jaktsammanslutningar och jakträttsupplåtare som kräver årligt avlagt prov för att jägaren skall få tillträde till jakten. Skulle därtill vissa upplåtare av korttidsjakt även kräva avlagt prov, skulle ytterligare en krets av jägare vilja ta provanläggningarna i anspråk. Anläggningarna bör således vara öppna för den som frivilligt önskar genomgå prov.

2.2.6 Endast frivilligt prov om annat inte blir aktuellt

Om kompetensprov inte skulle bli obligatoriskt för någon del av jägarna utöver vad som förekommer idag, finns ett önskemål från jaktorganisationerna att till följd av de ökande kraven på kunnande hos jägaren pröva

dem genom frivilliga prov. Idag finns t. ex. prov för Svenska jägareförbundets rådjursjägarmärke.

En nackdel med frivilliga prov är att dessa främst når den krets av jägare, som hyser ett väl etablerat intresse för viltvård, företrädesvis de organiserade jägarna. De nytillkommande jägarna, som egentligen borde prövas i jaktens grunder, hyser sannolikt inte alla strävan att frivilligt genomgå prov.

3 Provets omfattning

3.1 *Teori, lärobok*

I det föregående har analyserats vilka allmänna och särskilda krav som bör ställas på jägarens kunnande. Denna analys kan tjäna som grund till en skissering av erforderliga läromedel för inlärning och undervisning till kompetensprov för jägare. Det teoretiska stoffet kräver en särskild lärobok som lämpligen bör vara avfattad så, att den kan användas för enskild läsning. Huvudinnehållet i läroboken kan t. ex. delas upp i sex kapitel. Det relativa omfånget på vartdera av dessa kan grovt beräknas till följande i procent:

Kapitelrubrik	Relativ andel
Viltet	25
Viltvården	15
Författningar	25
Vapen och ammunition	10
Jakten	20
Jägaren allmänna ansvar	5

Innehållet i de enskilda kapitlen kan disponeras enligt följande:

Viltet

1 Allmän orientering om viltets ekologi
1.1 Miljökrav
1.2 Miljöförändringar genom olika markanvändning
1.3 Beståndsvariationer

2 Viltarternas biologi (behandlade art för art)
2.1 Artkännedom och utbredning
2.2 Levnadsvanor, fortplantning
2.3 Beståndstäthet

Till ledning för att bestämma lämpligt omfång på beskrivningar av arternas biologi enligt förenämnda disposition kan följande schema ställas upp över respektive arts aktualitet.

Djurslag	Aktualitetsklasser		
	I (högsta)	II	III
Hjortdjur	Älg Rådjur	Kronvilt Dovvilt	
Gnagare	Skogshare Fälthare	Kanin Bäver Ekorre Bisam Smågnagare	
Rovdjur	Räv Grävling Skogsmård Mink Iller	Varg Björn Lodjur Järv Utter Vesslor	
Sälar			Knubbsäl Vikare Gråsäl
Hönsfåglar a) Skogshöns	Tjäder Orre Järpe Ripor		
b) Fälthöns	Rapphöna Fasan		Vaktel
Duvor	Ringduva	Skogsduva Stadsduva	
Gäss		Grågås Sädgås Kanadagås	Vitkindad gås Fjällgås Prutgås Bläsgås
Simänder	Gräsand Kricka	Årta Bläsand Snatterand Skedand Stjärtand	
Dykänder	Ejder Knipa Skrakar	Bergand Vigg Brunand Alfågel Svärta Sjöorre	
Övrig sjöfågel		Lommar Skäggdopping Sothöna Skarv	
Vadare		Morkulla Enkelbeckasin	Häger
Dagrovfåglar		Duvhök Sparvhök Ormvråk Bivråk Fjällvråk	Kungsörn Havsörn Kärrhök Falkar Fiskgjuse

Ugglor	Kattuggla	Berguv
		Lappuggla
		Slaguggla
		Fjälluggla
		Hornuggla
		Jorduggla
		Tornuggla
		Sparvuggla
		Pärluggla
Kråkfåglar	Kråka	Lavskrika
	Skata	Nötkråka
	Kaja	
	Korp	
	Råka	
	Nötskrika	
Trutar och Måsar	Havstrut	
	Gråtrut	
	Silltrut	
	Fiskmås	
	Skrattmås	

Viltvården

1 Biotopvård
2 Miljöpåverkan från människan
3 Speciella stödåtgärder
3.1 Hjälputfordring
3.2 Rovviltkontroll
3.3 Utsättning av vilt
4 Planmässig beskattning

Författningar

1 Jakträtt och jaktvårdsområde (JL §§ 1, 2, 5, 10–13, 15)
2 Jaktvårdsavgift och jaktvårdsfonden (JL § 26)
3 Förvärv och förvaring av jaktvapen och -ammunition (Vapenförordningen, anvisningarna)
4 Allmänna och särskilda jakttider (JS §§ 1, 2, 13–20 ev. JL § 23)
5 Jaktutövningen
5.1 Vapen- och amm.bestämmelser (JS §§ 4,5 "Vapenkungörelsen")
5.2 Jakt nattetid (JS §§ 4, 7)
5.3 Motorfordon (JS § 11)
5.4 Hundar (JL §§ 19, 22 JS 12)
5.5 Skydd mot intrång (JL §§ 17, 19, 20, 25)
5.6 Eftersöksplikt m. m. (JS § 3 JL § 16)
5.7 Fångstredskap m. m. (JS §§ 6–10 JL 19)
6 Disposition av fällt villebråd
6.1 Vem tillfaller älgen? (JL § 18 JS 23 "Älgavgiftskungörelsen")
6.2 Anmälningsskyldighet (JS § 24)
7 Ansvarsbestämmelser, allmänt

Vapen och ammunition

1 Hagelgevär
1.1 Konstruktion
1.2 Riktmedel
1.3 Ammunition
1.4 Skottets verkan
2 Kulgevär
2.1 Konstruktion
2.2 Riktmedel
2.3 Ammunition
2.4 Skottets verkan
3 Kombinationsgevär
4 Skjutteknik och skjutövningar
5 Vapenvård (säkerhet och effektivitet)

Jakten

1 Jaktformer
1.1 Ensamjakt
1.1.1 Smygjakt
1.1.2 Vaktjakt
1.1.3 Vakjakt
1.1.4 Sträckjakt
1.1.5 Lockjakt
1.1.6 Stötjakt

1.2 Lagjakt utan hund
1.2.1 Stötjakt
1.2.2 Tryckjakt
1.2.3 Klappjakt
1.2.4 Drevjakt

1.3 Jakt med hund
1.3.1 Drivande hund
1.3.2 Ståndskällande hund
1.3.3. Ledhund
1.3.4 Stående fågelhund
1.3.5 Stötande hund
1.3.6 Grythund
1.3.7 Kaninjakt med iller

1.4 Jakt med fångsredskap
1.4.1 Mink m. fl smärre, pälsbärande djur
1.4.2 Räv, grävling
1.4.3 Kråkfåglar
1.4.4 Duvhök

2 Skott mot vilt
2.1 Skotthåll
2.2 Skottfält
2.3 Skottvinklar
2.4 Skottecken

3 Eftersök
3.1 Skottplatsundersökning
3.2 Spårning och apportering
3.3 Avfångning

4 Viltets tillvaratagande
4.1 Passning
4.2 Pälsning
4.3 Styckning
4.4 Förvaring

Jägarens ansvar

1 Ansvar mot människan
1.1 Säkerhetskrav
1.2 Hänsynstagande

2 Ansvar mot det enskilda villebrådet

3 Ansvar för faunan

3.2 *Praktik*

Utformningen av de praktiska övningarna, provmomenten i dessa och nivån på de krav som skall ställas, kräver ingående undersökningar, målanalys, målformulering, utformning av provmetoder och testning av dessa m. m. innan nödvändiga detaljer kan fixeras. Huvuddraget i övningarna bör dock vara att man avgränsar prov för hagelgevär från prov för jakt med studsare. De senare bör även differentieras mellan å ena sidan kulgevär klass II, III samt IV och å andra sidan kulgevär klass I (älgstudsarklassen).

Prövningen skall för samtliga vapentyper omfatta hanteringen av vapnet, hur detta bäres under förflyttning i jaktmarken, hur man undviker risk för vådaskott osv. Övningar i avståndsbedömning skall ingå för samtliga vapentyper och vara differentierad med hänsyn till vapentypens ändamål. Skjutskickligheten skall prövas under sådana principiella krav, att skytten i kombination med sitt i jaktteknik teoretiskt underbyggda omdöme kan förväntas avlossa väl ansatta skott i en normal situation under jakt.

Huvuddragen i provets praktiska omfattning bör – med reservation för vad som kan komma fram i de förenämnda undersökningarna – kunna disponeras enligt följande.

1 Hagelgevär
1.1 Hantering av vapnet
1.2 Avståndsbedömning
1.3 Träffbildskjutning
1.4 Skjutning mot rörligt mål
2 Kulgevär klass II, III och IV
2.1 Hantering av vapnet
2.2 Avståndsbedömning
2.3 Precisionsskjutning
3 Kulgevär klass I
3.1 Älgkompetensprovet (skjutmomentet)

4 Inlärning

4.1 *Av myndighet godkänd grundbok*

Huvudmannaskapet för ett kompetensprov för jägare bör innehas av en myndighet. Denna bör leda arbetet med utformningen av läromedel och provmetoder ävensom följa det löpande arbetet och besluta om påkallade förändringar i provet. Myndigheten bör tillse att undervisningen, som föregår provet, kan ske med läromedel som myndigheten antingen själv låtit framställa eller förklarat lämpliga för ändamålet. Det synes vara nödvändigt för att nå likformighet och underlätta undervisningen att det ges ut en grundbok, som godkänts av huvudmannen.

4.2 *Stödlitteratur*

Utöver den nämnda grundboken, som förutsätts ge en tillfredsställande täckning av innehållet i provet, kan det vara ändamålsenligt att förteckningar över lämplig stödlitteratur för enskild läsning och undervisning inför provet finns tillgängliga.

4.3 *Inlärningsformer: enskilt, brevskola, studiecirklar m. m.*

Läromedlen bör vara utformade för enskilda studier. Undervisning bör inte vara erforderlig. Möjlighet till viss handledning bör dock finnas för dem som önskar sådan. Med hänsyn till att denna handledning även bör kunna ges åt dem som bor i avsides belägna orter bör den ha form av brevskola. Det synes vidare vara lämpligt att framställa material för handledning i studiecirklar, eftersom många lokala jaktsammanslutningar driver utbildning av sina medlemmar genom sådan verksamhet.

4.4 *Övningsskjutning och avståndsbedömning*

Huvudmannen bör ge ut anvisningar för praktiska övningar och provmoment. Inlärning till övningar och prov kräver tillgång till vapen, vilket kan medföra svårigheter för personer, som inte är direkt bekanta med

någon vapeninnehavare och har lång väg till tekniskt väl utrustade skjutbanor. Med hänsyn härtill bör särskilt efterstävas att i möjlig mån göra provmomenten enkla, utan att de kräver komplicerade tekniska anordningar, och i så stor utsträckning som möjligt ge momenten mera form av instruktion än prov med så god praktisk anknytning till jaktutövningen som möjligt. Detta låter sig göras i fråga om prov för hagelgevär, medan inlärning till provmoment för älgstudsare kräver tillgång till älgbana och instruktör. En sannolik och även önskad utveckling torde bli att instruktörsverksamhet drivs av de lokala jägarorganisationerna vilka även anlägger banor och tillhandahåller övningsvapen. Detta är i enlighet med dessa organisationers syften och ger även goda rekryteringstillfällen.

5 Provets avläggande

5.1 *Val och auktorisation av examinator*

Huvudmannen för kompetensprovet behöver ha tillgång till en fältorganisation, som i sitt yttersta led består av auktoriserade examinatorer. Huvudmannen bör leda uppbyggnaden av organisationen och inskolningen av examinatorer. Om en fast organisation är nödvändig eller de förelagda uppgifterna kan klaras av en tillfällig, beror i hög grad på den frekvens provavläggare man kan förvänta, och detta i sin tur beror på i vilket sammanhang provet kan komma att sättas in. Med hänsyn till den betydelse och standard kompetensprovet bör ha, är det nödvändigt att examinatorerna väljs med omsorg och att de erhåller en för uppgiften kvalificerande skolning. Auktorisationen bör ske genom huvudmannen för kompetensprovet.

5.2 *Former för provet*

Det är väsentligt för kompetensprovets ändamålsenlighet och anseende att kunskaps- och färdighetskontrollen kan göras ensartad över hela landet. För den teoretiska prövningen föreligger goda möjligheter att uppnå detta, exempelvis genom att låta framställa ett antal serier av enhetliga frågeformulär och ha standardiserade provbestämmelser. Huvudmannen får därigenom ett instrument för att driva en målinriktad utveckling av kompetensprovet. Myndigheten kan därigenom även vaka över att kunskapskontroll och lärobok har en överensstämmande och tillräckligt omfattande täckning av ämnesområdet.

De praktiska övningarna med hagelgevär, som skall ingå i provet bör bl. a. omfatta skjutning mot rörligt mål, men eftersom det inte skall ställas krav på minsta poäng o. d. behövs endast relativt primitiva anordningar utan enhetlig utformning. Det väsentliga för denna typ av övningar är att examinatorn ger akt på provavläggarens sätt att hantera vapnet och dennes skjutteknik. Skjutningarna, som avser prov för studsare, precisionsskjutning och älgkompetensprovet, kräver tillgång till

skjutbana, respektive älgbana. För dessa skjutningar, som skall vara förenade med krav på minsta antal poäng eller träff, bör eftersträvas ensartade anordningar. Huvudmannen bör lämna anvisningar för dessa anordningar.

5.3 *Fordringar fastställda av myndighet*

Det bör ligga hos huvudmannen för kompetensprovet att besluta om nedre gränsen för godkänt prov i de olika moment där minimistipulationer skall krävas.

5.4 *Övriga anvisningar*

Huvudmannen för kompetensprovet bör svara för särskilda anvisningar för administration, arkivering och utlämning av bevis på godkänt prov m. m. Datarutiner för rättning, utskrift av kompetensbevis, arkivering, sammanställningar av provresultat m. m. bör övervägas.

6 Ledning, administration

Kompetensprovet bör som tidigare nämnts delvis styras i sina båda huvudelement, undervisning och provavläggning, av en gemensam huvudman som bör vara statlig myndighet.

Den verkställande organisationen – vare sig denna blir ett självständigt organ eller, som förefaller mest lämpligt, ingår i ett befintligt organ – kan sedan byggas upp kring de två huvudfunktionerna, undervisning och provavläggning.

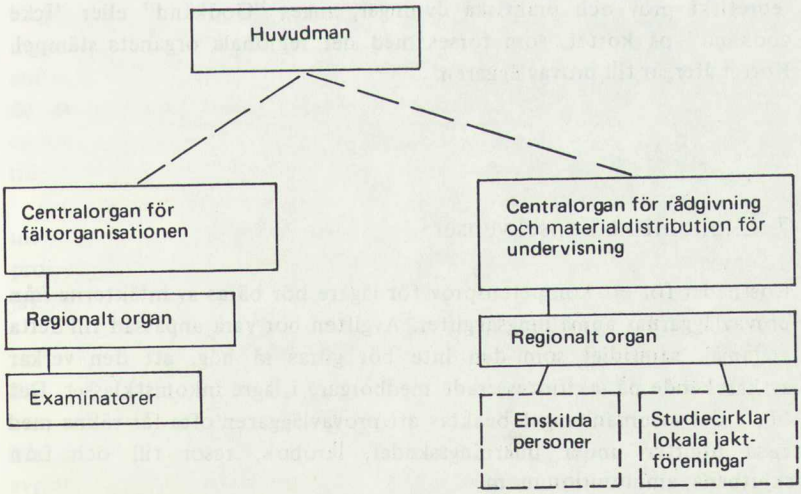

Figur 4.6 Föreslagen organisationsstruktur för kompetensprovet

Provavläggningen bör handhas av en fältorganisation, som består av ett centralt organ samt regionala organ. De senares verksamhetsområden bör omfatta minst ett län. Till de regionala organen bör höra ett antal auktoriserade examinatorer, som är stationerade med lämplig lokal spridning. Dessa kan utgöras av personer för tillfällig tjänst (eventuellt med en "kärntrupp" av fast anställda om kravet på prov kommer att gälla ett stort antal personer årligen) rekryterade t. ex. bland tjänstemän i länsjaktvårdsföreningarna, skogsvårdsstyrelserna, domänverket och bland medlemmar i lokala jaktsammanslutningar. I första hand bör undersökas om examinatorerna kan ta uppgiften som extraarbete under fritiden och i andra hand om det bör ges möjlighet för dem att bli tjänstefria från ordinarie arbeten under visst antal vardagar.

Den verkställande organisationen för undervisningen till kompetensprovet bör kunna verka med ett centralorgan och regionala underorgan för rådgivning och materialdistribution. Det föreslagna ger en schematisk organisationsstruktur enligt Figur 4.6.

Exempel på formell gång vid avläggande av kompetensprov

1 Enskild anmälan till kompetensprov ställs till det regionala organet före 1 mars det år provet avses avlagt. I samband med anmälan betalas provningsavgiften på postgiro.

2 Det regionala organet fördelar anmälningarna på examinatorer och överenskommer med dessa om tid och plats för kompetensprovet.

3 Provet kan avläggas varje år under tiden 1 april–30 juni. De anmälda kallas till prov av det regionala organet med brevkort fjorton dagar före provdagen. Brevkortet medförs till provet. Kortet påtecknas av examinatorn vad avser de praktiska övningarna och medföljer frågeformuläret när detta lämnas in till det regionala organet för rättning. Resultatet av det teoretiska provet påtecknas kortet. Efter bedömning av resultatet från teoretiskt prov och praktiska övningar, anges "Godkänd" eller "Icke godkänd" på kortet, som förses med det regionala organets stämpel. Kortet återgår till provavläggaren.

7 Ekonomiska konsekvenser

Kostnader för ett kompetensprov för jägare bör bäras av intäkterna från provavläggarnas anmälningsavgifter. Avgiften bör vara anpassad till detta ändamål, samtidigt som den inte bör göras så hög, att den verkar avskräckande på jaktintresserade medborgare i lägre inkomstklasser. Det bör i det sammanhanget beaktas att provavläggaren ofta får räkna med vissa utgifter under inlärningsskedet, lärobok, resor till och från skjutbana, ammunition m. m.

Kostnaderna för ett kompetensprov bedöms till sina huvuddelar vara följande.

Kostnader		Intäkter och anslag
Administration	central adm lokal adm skolning av examinatorer rättning av frågeformulär[a] uppföljning, utvecklingsarbete kontorskostn. porton m.m.[a]	Anmälningsavgifter, anslag från jaktvårdsfonden och älgskadefonden
Examinatorer	arvoden[a] resor, traktamenten[a]	
Anläggningar	hyror, avgifter[a] nybyggnad underhåll[a]	

[a] Bör kunna täckas av anmälningsavgifterna.

Finansiering enbart genom anmälningsavgifter är inte möjlig i inledningsskedet. Förutom kostnader för det grundläggande utvecklingsarbetet kan pekas på bl. a. kostnader för skolning av examinatorer, som inledningsvis måste bli avsevärt större än samma kostnad under löpande drift. Finansieringen i uppbyggnads- och inledningsskedet måste således ske med andra medel än från den enskilde provavläggaren.

8 Slutligt förslag och genomförande

8.1 *Placering*

Expertgruppen föreslår att ett prov för jägarkompetens införs. Provet bör ingå som villkor för tillstånd att inneha jaktvapen. Med hänsyn till anförda allmänna syften med kompetensprövning och lämpligaste nyttjande av möjliga resurser föreslås att prövningen skall vara obligatorisk endast för dem som efter angiven, viss dag önskar förvärva nämnt tillstånd.

Kompetensprovet och tillhörande anläggningar föreslås i mån av utrymme vara tillgängliga även för dem, som frivilligt önskar avlägga provet. Härigenom kan, som också nämnts, bl. a. upplåtare av korttidsjakt införa kompetensprov som villkor för upplåtelse.

8.2 *Ledning, administration*

Naturvårdsverket föreslås bli huvudman för kompetensprovet. Gruppen avger inget förslag till verkställande organisation i avvaktan på vad jaktmarksutredningen kan komma fram till i sin allmänna översyn av jaktens administration.

8.3 *Utformning av läromedel, undervisning och provmetoder*

Gruppen föreslår att det skall ingå i naturvårdsverkets uppdrag såsom huvudman att leda utformningen av grundbok för kompetensprovet.

Provet föreslås till sin principiella uppbyggnad vara differentierat för tillstånd att inneha hagelgevär, kulgevär klass II, III och IV samt kulgevär klass I. Differentieringen föreslås utformad så, att samtliga provavläggare skall genomgå fordringarna för hagelgevär, medan provavläggare, som avser förvärva tillstånd till jaktstudsare, skall genomgå en påbyggnadsprövning även omfattande precisionsskjutning. För älgstudsare föreslås en del av den praktiska påbyggnadsdelen utgöras av fordringar motsvarande Svenska jägareförbundets älgskyttemärke i brons, skjutmomentet.

Appendix Expertgruppens skiss till ändring av vapenförordningen m. m.

Kungl. Maj:ts vapenförordning den 10 juni 1949 (nr. 340)

Om förvärv och innehav av skjutvapen

Gällande lydelse

6 §

Utan hinder av vad i 5 § 1 och 2 mom. stadgas må den, som är berättigad att inneha skjutvapen, för kortare tid, högst två veckor, utlåna vapnet för samma ändamål som tillståndet avser eller, om vapnet innehaves på grund av deklarationsbevis, för jakt eller övnings- eller tävlingsskjutning. Utlåning må dock ej ske till den, som ej fyllt aderton år eller som upplåtaren veterligt fått skjutvapen dömt förverkat eller meddelat tillstånd till innehav av skjutvapen återkallat eller förbjudits att innehava sådant vapen, ej heller till person, som skäligen kan antas komma att missbruka vapnet.

För jakt efter älg må skjutvapen ej utlånas till annan än den, som på grund av tillstånd eller deklarationsbevis äger innehava vapen lämpat för sådan jakt.

Föreslagen lydelse

För jakt får skjutvapen ej utlånas till annan än den, som på grund av tillstånd eller deklarationsbevis äger innehava vapen lämpat för samma slag av jakt som det lånade vapnet.

Vid upplåtelse som i första stycket sägs skall, såvida ej vapnet är avsett att användas endast i upplåtarens närvaro, upplåtaren till låntagaren överlämna avskrift av sitt tillstånds- eller deklarationsbevis, försedd med påskrift om utlåningen, låntagarens namn, födelsetid och hemvist samt den tid och det ändamål upplåtaren avser. Tillhör låntagaren upplåtarens familj eller är fråga om upplåtelse av gaspistol till anställd i och för dennes tjänst, erfordras dock blott att upplåtaren överlämnar sitt tillstånds- eller deklarationsbevis till låntagaren.

Tillstånd enligt 5 § erfordras ej heller, där den som är berättigad att inneha skjutvapen vill utbyta försliten eller eljest otjänlig vapendel som avses i 1 § andra stycket mot ny sådan av samma modell, såframt bytet

Gällande lydelse *Föreslagen lydelse*

sker hos den som äger tillverka eller idka handel med skjutvapen eller hos kronans förråd. Utbytet må ej äga rum, med mindre vapeninnehavaren företer sitt tillstånds- eller deklarationsbevis rörande vapnet. Om sammanslutnings rätt att utlåna vapen stadgas i 9 §.

7 §

Ansökan om tillstånd att inneha skjutvapen skall innehålla upplysning om det ändamål, för vilket sökanden ämnar använda vapnet, samt de omständigheter han vill åberopa till utredning om behovet för honom att inneha vapnet. Ansökningen skall vidare innehålla uppgift om sökandes namn, yrke och hemvist samt vapnets beteckning och kaliber. I ansökningen skall därjämte angivas det antal och slag skjutvapen sökanden innehar.

Till ansökan om tillstånd att inneha vapen för jaktändamål, hagelgevär och jaktstudsare, skall fogas bevishandling över för vapentypen godkänt kompetensprov.

Är fråga om överlåtelse av vapen från annan är vapenhandlare bör vid ansökningen fogas överlåtarens tillstånds- eller deklarationsbevis rörande vapnet. Ansökningen ingives i Stockholm till överståthållarämbetet och i övriga delar av riket till polismyndigheten i orten.

Föreskrifter och anvisningar rörande tillämpningen av vapenförordningen. Fastställda av Kungl. Maj: t den 26 maj 1961.

Prövningen av ansökningar om tillstånd att inneha och ändra skjutvapen samt förvärva ammunition.

A Enskilda personer

Skjutvapen

Gällande lydelse *Föreslagen lydelse*

12: e stycket (sid 8)

För tillstånd till innehav av jaktvapen bör i regel krävas att

För tillstånd till innehav av jaktvapen krävs att sökanden

Gällande lydelse

sökanden genom intyg från jaktvårdsförening eller skyttesammanslutning eller av minst två erfarna och omdömesgilla jägare i orten styrker sin skjutskicklighet och sin lämplighet att handha jaktvapen.

13: e stycket (sid 8)

Är fråga om vapen för jakt efter älg eller annat högvilt bör i stället som regel krävas, att sökanden avlagt godkänt prov för erhållande av Svenska jägareförbundets älgskyttemärke i brons. I vissa fall, såsom då möjlighet att avlägga sådant prov saknas såväl i orten som i närbelägna orter, bör det emellertid vara tillräckligt, att sökande genom intyg som nämnts ovan visar, att han i allt väsentligt fyller de krav, som uppställas för älgskyttemärket.

Föreslagen lydelse

styrker sitt jaktliga kunnande genom att förete bevishandling över för vapentypen godkänt kompetensprov.

14: e stycket (sid 8)

Vad nu sagts om prövning av ansökan att få inneha jaktvapen gäller vare sig ansökan avser tillstånd att förvärva sådant vapen eller tillstånd att såsom lån inneha skjutvapen för jakt.

I detta sammanhang må även nämnas, att 1961 års ändringar i vapenförordningen innebär vissa garantier för att kraven på omdöme och skjutskicklighet hos dem som vill bedriva jakt efter älg icke åsidosättas genom utnyttjande av reglerna i 6 § om tillfällig utlåning av skjutvapen till den som ej har tillstånd att inneha vapnet. För sådan utlåning av skjutvapen för jakt efter älg skall sålunda krävas, förutom att de för all tillfällig utlåning stadgade förutsättningarna föreligga, att låntagaren på grund av tillstånd eller

Här må nämnas att införandet av kompetensprov för jägare medfört sådan ändring av vapenförordningen att kraven på omdöme och jaktligt kunnande hos den som vill jaga inte åsidosättes genom utnyttjande av reglerna i 6 § om tillfällig utlåning av skjutvapen till den som ej har tillstånd att inneha vapnet. För utlåning av skjutvapen för jakt skall sålunda krävas, förutom att de för all tillfällig utlåning stadgade förutsättningarna föreligger, att låntagaren på grund av tillstånd eller deklarationsbevis är berättigad att inneha annat för

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
deklarationsbevis är berättigad att inneha annat för älgjakt lämpat skjutvapen än det ifrågavarande.	*samma slag av jakt lämpat skjutvapen än det ifrågavarande. Den som avlagt godkänt prov för älgvapen äger även att låna hagelgevär och kulgevär klass II, III och IV. Vidare äger den som genomgått kompetensprov för kulgevär klass II, III och IV att låna hagelgevär.*

Vidare torde efter nyssnämnda ändringar i vapenförordningen vara klarlagt att vapenhandlares rätt enligt 31 § att tillfälligt låna ut skjutvapen icke omfattar utlåning vare sig för älgjakt eller för jakt efter annat villebråd. Med provskjutning bör nämligen förstås endast skjutning, som avser att ge skytten en uppfattning om vapents skjutegenskaper. Sådan skjutning bör därför i allmänhet ske som målskjutning eller liknande former.

15 e och 16: e stycket (sid 9)

För tillstånd att inneha jaktvapen bör som regel även fordras att sökanden har tillgång till jaktmarker. Detta innebär dock icke att sökanden själv måste äga eller arrendera jaktmarker. Kravet bör anses uppfyllt även därigenom att han är medlem i sammanslutning, som äger jakträtt inom visst område, eller har tillåtelse att mera stadigvarande jaga på annans marker. Även den som visar att han är inbjuden att deltaga i jakt på annans marker bör i vissa fall kunna erhålla tillstånd att inneha skjutvapen.

Hänsyn bör även tagas till jaktmarkernas storlek och beskaffenhet. I fråga om vapen med större skottvidd, t. ex. älgstudsare, bör sålunda som regel krävas större jaktmarker än beträffande t. ex. ett hagelgevär. Generella krav på innehav av viss minimiareal böra dock icke uppställas.

Bilaga 5 Jaktens administration

Rapport från en expertgrupp i jaktmarksutredningen med uppgift att redogöra för nuvarande organisation för landets administration av jakten och lämna eventuella förslag till ändringar av denna. Gruppen har bestått av generalsekreterare Tore G. Brodd, professor Bertil Haglund och jägmästare Knut Hagman. Gruppen sammanträdde första gången i april 1971 och avgav rapport i augusti 1971.

1 Nuvarande organisation

1.1 *Naturvårdsverket*

Naturvårdsverket är bl. a. central förvaltningsmyndighet för jakt och viltvård i landet. Denna uppgift övertogs från domänstyrelsen. Verket skall biträda andra statliga myndigheter, främst länsstyrelserna, liksom kommunala myndigheter i ärenden om bl. a. jakt och viltvård.

I naturvårdsverket, naturvårdsbyrån, finns en sektion för jakt och viltvård jämsides med tre andra sektioner, en för landskapsvård, en för naturvårdsområden samt en för idrotts- och friluftsliv. Sektionen för jakt och viltvård svarar närmast för att resultat från viltforskning och undersökningsverksamhet sprids och utnyttjas, bl. a. utarbetas råd och anvisningar. Vidare biträder sektionen länsstyrelserna i ärenden om jakt. Sektionens uppgift kan sägas vara att övervaka och följa den pågående verksamheten inom jakten och viltvården och dra upp riktlinjer för fortsatt utveckling. En väsentlig del av arbetet omfattar utfärdande av tillstånd, anvisningar, villkor och föreskrifter. Ärendena har ofta en juridisk anknytning, dispenser från gällande bestämmelser i jaktstadgan, t. ex. olika licensärenden, undantag från nattjaktsförbudet, användning av vissa fångstredskap och gifter, disposition av fallvilt, ersättning för olika slag av viltskador t. ex. förorsakade av de större rovdjuren, osv.

Sektionen har oftast ålagts att utforma verkets svar på remisser från Kungl. Maj:t om jakt- och viltvårdsfrågor. Det har t. ex. gällt besvär i samband med bildande eller förlängning av jaktvårdsområden.

Naturvårdsverket har Kungl. Maj:ts uppdrag att varje år före 30 april avge förslag till allmänna jakttider – en stor och grannlaga uppgift, som till huvuddelen läggs på sektionen för jakt och viltvård.

Sektionen har alltmer omfattande internationella kontakter.

1.2 *Länsstyrelse och kommun*

1.2.1 Allmän naturvård

Vid länsstyrelserna finns rådgivande organ för naturvårdsfrågor, naturvårdsråden. I dessa ingår ett antal lekmannarepresentanter, vilka bl. a. bör företräda kommunerna och lokala naturvårds- och hembygdsintressen. Vissa befattningshavare, såsom t. ex. länsarkitekten och länslantmätaren, är självskrivna ledamöter i rådet.

Inom länsstyrelserna har funnits särskilda naturvårdssektioner. Organisationen har varit ett provisorium i avvaktan på ställningstagande till förslag om länsförvaltningen. Byrådirektörstjänster för uppgifter inom naturvården har inrättats i flertalet län.

Länsstyrelsen är första beslutsinstans i naturvårdsfrågor i allmänhet. Detta gäller t. ex. bildande av naturreservat, fridlysning av naturminnen samt avsättande av strandskyddsområden. Länsstyrelsen är också beslutsinstans i frågor rörande skydd mot olämplig sten- och grustäkt samt reklamanordningar utomhus och har befogenhet att utfärda vitesförelägganden. Naturvårdsverket har klagorätt i avseende på länsstyrelses beslut i naturvårdsfrågor.

Naturvården är enligt naturvårdslagen en såväl statlig som kommunal angelägenhet. Kommunerna har därmed ansvar för naturvård. Denna verksamhet inom kommunen handhas vanligen av kommunens styrelse eller av byggnadsnämnden eller av annan särskild nämnd. Kommun kan f.ö., liksom stiftelser, få statsbidrag till förvärv av naturvårdsområden.

1.2.2 Handläggning av jaktfrågor

Statskontoret har i en särskild utredning, Landskansliutredningen (LKU), kartlagt handläggningen av ärenden om jakt i länsstyrelserna och lämnat vissa ändringsförslag. I det följande refereras en av LKU:s promemorior, nr 8 25.3.68, "Jaktärenden – sammanställning av länsstyrelsernas yttranden över handläggningen av dessa ärenden samt LKU:s preliminära förslag till framtida handläggning".

I promemorian redovisas bl. a. en sammanställning över länsstyrelsernas ärendemängder rörande jakt. Av denna kan beräknas följande för år 1966 avseende samtliga länsstyrelser utom en: jaktvårdsområden, nybildning 1 % (49 st), jaktvårdsområden, förlängning 1,5 % (89 st), ordningsvakt för jaktbevakning 1 % (61 st), licensärenden 84 % (4 853 st), besvär över länsstyrelsens beslut 0,4 % (21 st), övriga besvär 0,2 % (10 st), övriga ärenden 11 % (647 st).

Beslutsnivån är i allmänhet relativt likartad mellan de olika länsstyrelserna, utom i fråga om licensärenden, där skillnaderna är betydande. Dessa ärenden avgörs i vissa län såsom enmansärenden av en förste landskanslist, medan i ett län avdelningschefen beslutar med sektionschefen som föredragande. Tio av de tjugotvå länsstyrelserna, om vilka LKU har uppgifter, behandlar ansökningar om jaktlicens efter älg såsom enmansärenden.

Föredragandenivån är mer varierande mellan länstyrelserna än beslutandenivån och de största skillnaderna återfinns när det gäller besvär över jaktstämmas beslut. I tre län är en landskanslist eller förste landskanslist föredragande medan i fem län sektionschefen handhar denna uppgift.

Den egentliga beredningen av ärendena ombesörjes i flertalet län av föredraganden själv. I fem län bereds dock ärenden om jaktvårdsområden av landskanslist och i ett län av en kansliskrivare. En länsstyrelse anger, att bristen på kanslister medfört, att föredragningsskyldigheten i ärenden om särskild jakttid på älg inte kunnat delegeras till denna personalkategori.

Länsstyrelserna har för information i ärenden rörande bildande eller förlängning av beståndstiden för jaktvårdsområden i stort det förfarande som kartlagts av LKU avseende länsstyrelsen i Värmlands län. Vid t. ex. nybildning av jaktvårdsområde där delägarna inte är ense sker information och handläggning på följande sätt. Ärendet inkommer till länsstyrelsen från länets jaktvårdsförbund (länsjaktvårdsföreningen), som verkställt utredning och bifogar eget yttrande. Jaktvårdsförbundet föreslår samtidigt förrättningsman. Som regel föreligger även beträffande dessa ansökningar ett intyg från kommunal förtroendeman om att samtliga fastigheter av jaktlig betydelse i området medtagits i ansökan.

Länsstyrelsen har vissa ofta anlitade förrättningsmän, vilka även föreslås av jaktvårdsförbundet. Då förrättningen har verkställts översänder förrättningsmannen ärendet till länsstyrelsen. Om påminnelser har inkommit översänds dessa för yttrande till förrättningsmannen. Ibland bereds även jaktvårdsförbundet tillfälle att yttra sig. Efter viss kontrollerande handläggning sätter en kontorsskrivare upp koncept till beslut. Koncept och handlingar inlämnas till den beslutande, som är landssekreteraren. Formell föredragning förekommer ytterst sällan, utan landssekreteraren läser själv igenom handlingarna i ärendet.

1.3 *Svenska jägareförbundet*

1.3.1 Historik

Svenska jägareförbundet bildades år 1830 i Stockholm. Förbundets syfte var då "att upprätthålla jaktyrkets anseende, att befrämja jaktens ändamålsenliga utövning, att samla sådana rön och fakta, som kunna bidraga till den zoologiska vetenskapens framsteg samt att sprida och allmängöra sådana upplysningar, som i ett eller annat avseende leda till jaktväsendets fördel samt till dess idkares undervisning och nöje".

I början av 1830-talet fanns jägaresammanslutningar i Norrbottens län, Gävle-området, Stockholms län, Örebro-området, Värmland, Kristianstads-området, landskapet Jämtland, Skaraborgs län, Västmanlands län, Göteborg, delar av Uppsala län och på Gotland. År 1833 fanns 1 103 medlemmar i förbundet.

Åren 1834 till omkring år 1850 var verksamheten av ringa omfattning,

men intensifierades år 1852. År 1854 gjorde förbundet sin första framställning till Kungl. Maj:t. År 1859 fick förbundet karaktär av riksorganisation, även om Stockholmsinflytandet fortsatte att dominera. Kontakten med de olika jägareorganisationerna ute i landet var alltjämt dålig. På 1880-talet förbättrades dessa kontakter och år 1883 var 17 lokala föreningar anslutna till förbundet. År 1900 fick förbundet nya stadgar och blev en riksorganisation i egentlig mening. Antalet anslutna regionala organisationer var då 28. År 1920 infördes normalstadgar för jaktvårdsföreningar; stadgar i vilka de huvudsakliga bestämmelserna inte fick ändras genom lokalt beslut.

År 1930 hade medlemsantalet stigit till mer än 10 000 och år 1938 var medlemsantalet omkring 25 500.

Jägareförbundet betroddes på försök ledningen av jakten och viltvårdsarbetet i landet genom 1938 års lagstiftning. Så gott som samtliga jaktvårdsmedel – utom vad som åtgick till att bestrida, dels kostnader för uppbörd och utfärdande av jaktkort, dels utgifter för att bilda jaktvårdsområden – tilldelades därefter jägareförbundet och dess lokalavdelningar. Kontrollen över användningen av jaktvårdsmedlen utövades av ett Kungl. Maj:ts ombud hos förbundet.

Som en följd av de genom 1938 års lagstiftning förbättrade ekonomiska förutsättningarna – jaktvårdsfondens tillkomst – kunde förbundet och länsjaktvårdsföreningarna anställa jaktvårdskonsulenter. Under jaktåret 1938/39 inrättades dels befattningen som riksjaktvårdskonsulent och dels successivt en befattning som jaktvårdskonsulent inom varje länsjaktvårdsförenings verksamhetsområde. Vissa länsföreningar kunde även anställa en assistent åt konsulenten.

I sitt av riksdagen i denna del godkända utlåtande, nr. 53: 1938 anförde jordbruksutskottet, att ansvaret för jaktvårdsarbetet syntes komma att främst åvila Svenska jägareförbundet och dess underavdelningar i länen. Häremot vore enligt utskottets mening intet annat att erinra än att det för jaktvårdsarbetets behöriga bedrivande bleve av betydelse att förbundet vidgade sin bas och sålunda sökte draga till sig – även i form av kollektiv anslutning – de ute i bygderna verksamma jaktvårdssammanslutningarna och icke minst dem som bildades med stöd av de föreslagna bestämmelserna om jaktvårdsområden. Vad utskottet sålunda anfört har sedan dess utgjort riktlinjer i jägareförbundets fortsatta arbete.

En följd av 1951 års jaktlagstiftning blev att jaktvårdskonsulenterna och jaktvårdsassistenterna (som numera betecknas länsjaktvårdare) fördes över i förbundets tjänst med stationering ute hos de olika länsföreningarna. Denna ändring genomfördes bl. a. för att möjliggöra enhetlig lönesättning för fältpersonalen och dess pensionering i Statens pensionsanstalt.

Förbundets stat bär kostnaderna för verksamheten ute på fältet, kostnaderna för fältpersonalens löner, socialförsäkringsavgifter, resor och traktamenten. Detta belastar således inte de olika länsföreningarna. För närvarande finns en riksjaktvårdskonsulent, 14 jaktvårdskonsulenter, en sjöfågelkonsulent och 34 länsjaktvårdare anställda hos förbundet.

1.3.2 Allmänna regleringar i förbundets ställning som frivilligorganisation

Svenska jägareförbundet är en frivilligorganisation med statens uppdrag att leda landets jaktvårdsarbete. Med nämnda uppdrag följde att förbundet underkastade sig regler om viss yttre representation i förbundets styrande organ.

Ett Kungl. Maj:ts ombud utövade första tiden kontrollen över förbundets användning av jaktvårdsmedel. Till följd av lagstiftningen år 1951, då förbundet erhöll Kungl. Maj:ts uppdrag att tills vidare leda landets jaktvårdsarbete, vilket förbundet till dess gjort på försök från år 1938, utvidgades det allmännas insyn i förbundet. I stället för ett Kungl. Maj:ts ombud utser Kungl. Maj:t numera förbundets ordförande, som tillika är ordförande i förbundets överstyrelse och förbundsstyrelse (arbetsutskott). Kungl. Maj:t utser vidare en revisor hos förbundet. Naturvårdsverket utser en ledamot i överstyrelsen dit även Svenska naturskyddsföreningen föreslår en ledamot, vilken inväljes av förbundets kongress.

Till 1938 års riksdag hade jordbruksutskottet i sitt utlåtande, nr. 53:1938, ifrågasatt om inte länsjaktvårdsföreningarna skulle kunna i sina beslutande organ bereda plats för representanter för hushållningssällskap och landsting i enlighet med de riktlinjer, som uppdragits i 1936 års betänkande. Hushållningssällskap eller lantbruksnämnd är till följd därav representerade i samtliga länsföreningars styrelser. Samtliga landsting utom Kopparbergs län är vidare företrädda i länsföreningarnas styrelser. Lantbrukarnas Riksförbund är dessutom representerat i några länsföreningars styrelse.

1.3.3 Organisationens uppbyggnad i översikt

En schematisk översikt över Svenska jägareförbundets organisation finns i det följande, figur 5.1.

Förbundets högsta beslutande organ är kongressen, som sammanträder vart tredje år. Den består av 135 röstberättigade deltagare, varav 100 representerar länsjaktvårdsföreningarna och 35 utgörs av överstyrelsens röstberättigade medlemmar. Kongressens 100 representanter från länsjaktvårdsföreningarna utses av var och en av dessa till det antal, som är lika med det största obrutna tal, som erhålles, då antalet medlemmar av föreningen divideras med en 100-del av förbundets medlemsantal.

Förbundets överstyrelse är dess högsta organ när kongressen inte är samlad. Överstyrelsen sammanträder minst en gång varje år, och består av 35 röstberättigade medlemmar. Som nämnts i det föregående representeras staten av ordföranden och en ledamot från naturvårdsverket. Kongressen väljer en ledamot på förslag av Svenska naturskyddsföreningen samt sex ledamöter bland förbundets medlemmar. Länsjaktvårdsföreningarna utser 26 ledamöter.

En förbundsstyrelse har funktion som arbetsutskott åt överstyrelsen. Förbundsstyrelsen består av den av Kungl. Maj:t utsedde ordföranden i överstyrelsen och sex ledamöter, som väljs av kongressen bland över-

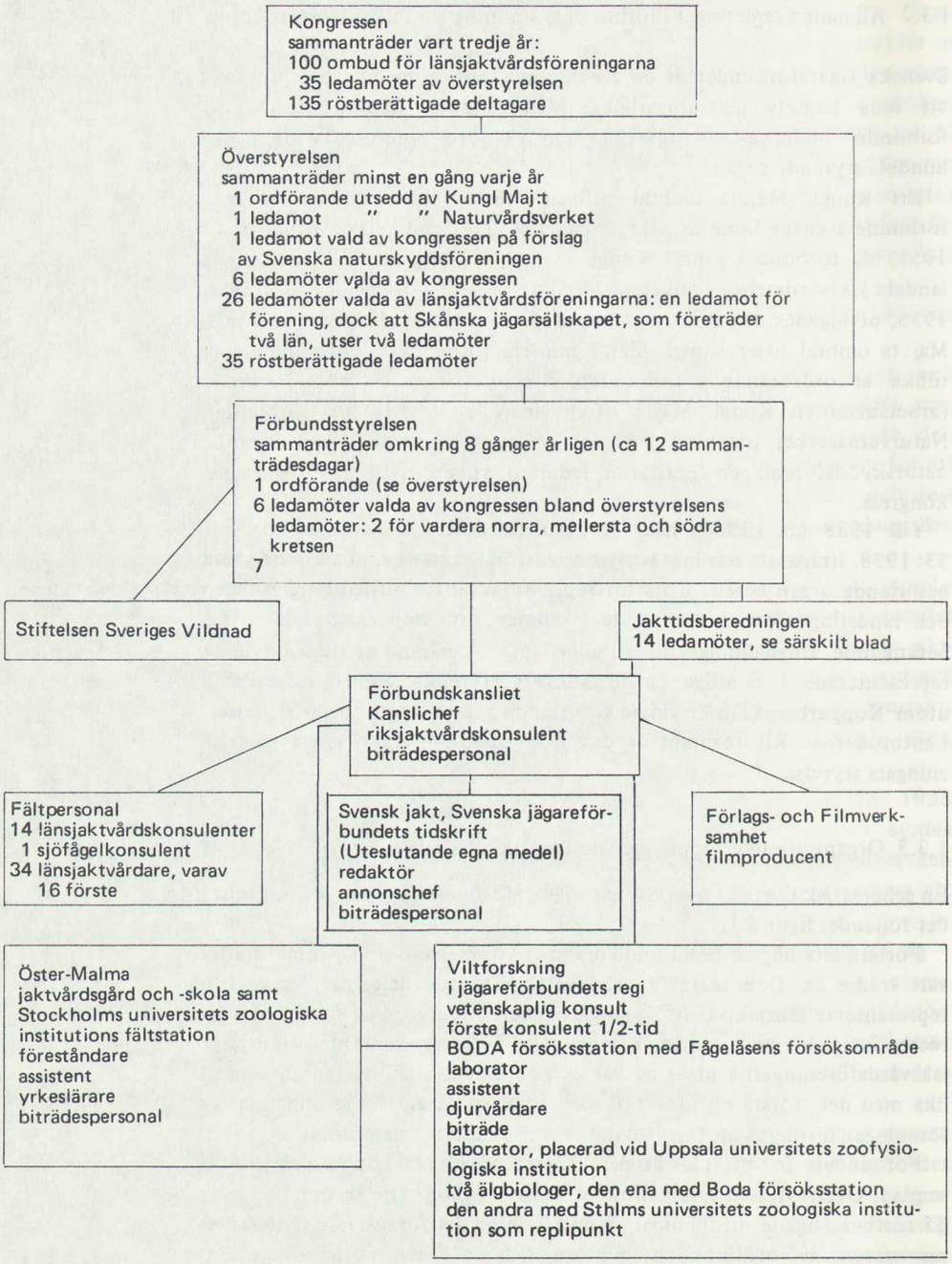

Figur 5.1 Svenska Jägareförbundet (år 1971)

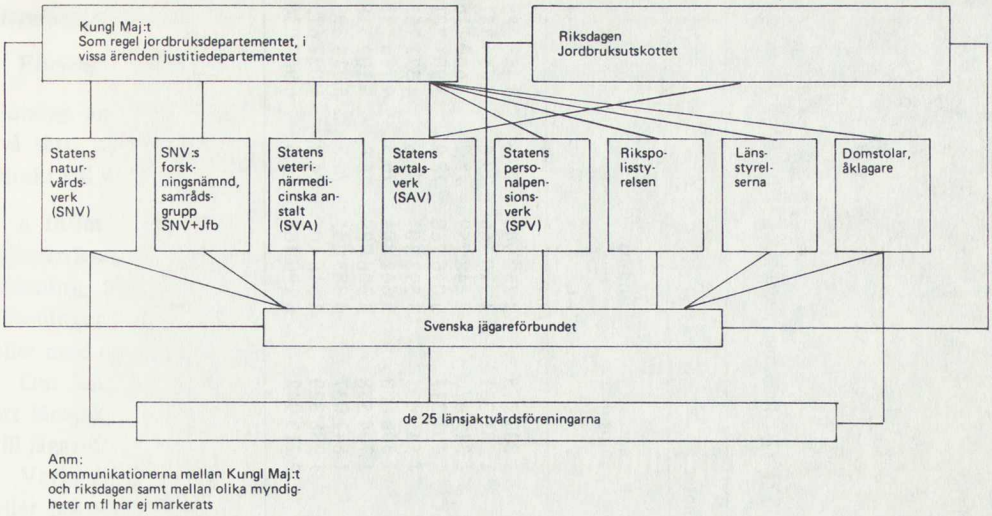

Anm:
Kommunikationerna mellan Kungl Maj:t och riksdagen samt mellan olika myndigheter m fl har ej markerats

Figur 5.2 Svenska Jägareförbundet i förhållande till myndigheter m. fl.

styrelsens ledamöter. De sistnämnda skall parvis representera vardera s. k. norra, mellersta och södra kretsen (enligt stadgarnas uppdelning av landet särskilt för detta val).

Vid sidan av överstyrelsen och förbundsstyrelsen finns ett organ benämnt jakttidsberedningen. Dess funktion och inordning i organisationen beröres närmare i ett senare avsnitt.

Stiftelsen Sveriges Vildnad är en helt ideell sammanslutning för viltvårdsfrågor dit även personer, som inte är medlemmar i Svenska jägareförbundet kan vinna inträde.

Under förbundsstyrelsen finns ett kansli med tjänstemän, som biträder förbundets ledning av verksamheten. Viss ledning av fältpersonalen sker således genom kanslichefen och riksjaktvårdskonsulenten. Till kansliet hör även organ för vissa centralt drivna verksamheter, tidskriftsutgivning (Svensk Jakt) samt förlags- och filmverksamhet.

Under förbundskansliet sorterar i vissa administrativa hänseenden institutionerna, Öster-Malma jaktvårdsgård och -skola jämte Stockholms universitets zoologiska institutions fältstation samt förbundets i egen regi drivna viltforskning, vilken även den sker i samarbete med universiteten.

I figur 5.2 finns ett schema, som utgör en översikt över myndigheter och institutioner, vilka vanligtvis berörs av förbundets verksamhet.

Förbundets och länsjaktvårdsföreningarna kostnader vilka ersatts med allmänna medel under åren 62/63–71/72 visas i tabell 5.1.

1.3.4 Jakttidsberedningen

Ärenden i Svenska jägareförbundet rörande fridlysnings- och jakttider handläggs i särskild ordning och bereds av ett särskilt organ, jakttidsberedningen, enligt följande schema.

Tabell 5.1 Förbundets och länsjaktvårdsföreningarnas kostnader per den 30/6 under åren 1962/63 – 1971/72: allmänna medel

År	Förbundets administration		Öster-Malma		Propaganda		Viltbiologisk forskning i förbundets regi		Fältverksamheten				Totala kostnader
									Konsulentdistrikten	Länsföreningarna	Summa		
	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%			Kr.	%	
62/63	336 904	9,7	150 489	4,4	36 920	1,1	181 028	5,2	1 515 572	1 237 375	2 752 947	79,6	3 458 288
63/64	359 066	9,8	159 983	4,4	42 290	1,2	183 246	5,0	1 629 075	1 281 091	2 910 166	79 6	3 654 751
64/65	359 855	9,9	185 811	5,1	53 246	1,5	192 415	5,3	1 531 139	1 317 620	2 848 759	78,2	3 640 116
65/66	372 022	9,5	190 823	4,9	33 807	0,9	228 369	5,8	1 669 443	1 407 317	3 076 760	78,9	3 901 781
66/67	433 662	9,9	243 272	5,6	42 797	1,0	258 731	5,9	1 847 866	1 545 435	3 393 301	77,6	4 371 763
67/68	463 338	9,7	264 550	5,5	71 624	1,5	334 476	7,0	2 036 137	1 606 668	3 642 805	76,3	4 776 793
68/69	485 868	9,5	252 997	5,0	64 717	1,3	390 051	7,6	2 204 427	1 704 558	3 908 985	76,6	5 102 618
69/70	511 856	9,0	309 616	5,4	59 571	1,0	450 105	7,9	2 542 208	1 841 037	4 383 245	76,7	5 714 393
70/71	576 575	9,6	332 149	5,5	83 787	1,4	519 063	8,6	2 527 776	1 988 329	4 516 105	74,9	6 027 679
71/72	627 907	9,0	390 629	5,6	111 994	1,6	641 538	9,2	2 976 226	2 213 942	5 190 168	74,6	6 962 236

Handläggning av ärenden rörande fridlysnings- och jakttider

1 Förslag

Förslag om ändring i gällande fridlysnings- och jakttider kan väckas på två sätt, nämligen a) inom jägareförbundet eller b) genom framställning direkt till vederbörande myndighet.

a Inom Svenska jägareförbundet kan såväl enskild medlem som lokal jaktvårdssammanslutning motionera om ändring via den länsjaktvårdsförening, till vilken motionären är ansluten. Vidare har länsjaktvårdsföreningen själv förslagsrätt. Länsjaktvårdsföreningen kan avslå motion eller med eget yttrande vidarebefordra densamma till jägareförbundet.

Om länsjaktvårdsföreningen avslår motion, kan medlemmen påfordra att länsjaktvårdsföreningen med eget yttrande vidarebefordrar densamma till jägareförbundet.

Varje förslag som inkommer till jägareförbundet från enskild person eller jaktvårdssammanslutning, vilken ej är ansluten till jägareförbundet, upptages till prövning efter remiss till länsjaktvårdsföreningen i det län, där vederbörande är bosatt (eller där organisationen har sitt säte).

Förslag skall vara jägareförbundet till handa före den 1 november. På särskilda skäl kan anstånd medgivas.

b Vid framställning direkt till myndighet brukar förslagsställaren tillskriva antingen Kungl. Maj: t eller naturvårdsverket. I det förstnämnda fallet anbefalles naturvårdsverket att, efter hörande av Svenska jägareförbundet, inkomma med utlåtande. I det sistnämnda fallet sker remiss från naturvårdsverket till jägareförbundet.

Undantagsvis väckes sådant förslag hos länsstyrelsen, som vanligen genast vidaresänder förslaget till Kungl. Maj: t eller naturvårdsverket, men som ibland expedierar ärendet först efter viss utredning, dvs. vanligen efter att ha inhämtat yttrande från länets jaktvårdsförening.

2 Beredning

Jakttidsberedningen bereder alla ärenden, som innebär avvikelse från gällande ram (se nedan) och de övriga ärenden, som dit remitteras av förbundsstyrelsen.

Framställning, som innebär nya principer beträffande jakttid för viss djurart eller eljest är av principiell natur, skall alltid remitteras.

I praktiken remitteras varje ärende, såvida förbundsstyrelsen icke vidhåller förslag, som beredningen tidigare lagt.

Jakttidsberedningen har dessutom initiativrätt.

Jakttidsberedningens egna förslag och remissyttranden överlämnas till förbundsstyrelsen.

Under beredningsarbetet sker ofta remisser till en länsjaktvårdsförening, till en grupp av länsjaktvårdsföreningar (exempelvis samtliga i Norrland) eller till samtliga länsjaktvårdsföreningar. Frågan om tid för älgjakten remitteras varje år till samtliga länsjaktvårdsföreningar utom

föreningen på Gotland. Vidare hålles ständig kontakt med viltbiologisk expertis inom och utom jakttidsberedningen.

Jakttidsberedningens sammansättning:

3 företrädare för jägarna, valda av överstyrelsen

1 företrädare för Kungl. vetenskapsakademien, nominerad av akademien

1 företrädare för Kungl. skogs- och lantbruksakademien, nominerad av akademien

1 företrädare för Statens veterinärmedicinska anstalt, nominerad av Kungl. veterinärstyrelsen

1 företrädare för Naturvetenskapliga forskningsrådet

1 företrädare för Skogshögskolan

1 företrädare för Svenska naturskyddsföreningen, nominerad av föreningen

1 företrädare för Sveriges Ornitologiska förening, nominerad av föreningen

5 självskrivna ledamöter, nämligen riksjaktvårdskonsulenten (föredragande) förbundets vetenskaplige konsult, viltforskningskonsulent samt två representanter för förbundets anställda forskare.

För varje ledamot (utom de självskrivna) utses personlig suppleant.

Förbundsstyrelsen bereder samtliga ifrågavarande ärenden. Vid sådan beredning är jakttidsberedningens självskrivna ledamöter liksom sjöfågelkonsulenten berättigad att närvara och att yttra sig; riksjaktvårdskonsulenten är skyldig närvara och är föredragande.

3 Beslut inom jägareförbundet

Överstyrelsen beslutar vid ordinarie sammanträde i mars rörande samtliga fridlysnings- och jakttidsärenden. Med ram avses den från biologiska utgångspunkter optimala jakttiden. Om ram föreslagits av en enhällig jakttidsberedning och tillstyrkts av förbundsstyrelsen, erfordras två tredjedelars majoritet bland överstyrelsens i omröstningen deltagande ledamöter för att bestämma annan ram. Motsvarande majoritetsregel gäller i fråga om jakt- och fridlysningstider. Det förutsättes, att en jakttid icke går utanför ramen för djurarten i fråga.

4 Den fortsatta handläggningen

Jägareförbundet expedierar överstyrelsens beslut till naturvårdsverket före den 1 april.

Remisser från naturvårdsverket, som mottagits efter den 1 november, besvaras som regel samtidigt som överstyrelsens egna förslag expedieras. I undantagsfall besvaras sent mottagna snabbremisser utan överstyrelsebehandling. Eljest brukar sent mottagna remisser, i varje fall om däri väckta förslag är av principiell betydelse eller berör stora delar av landet,

beredas på det sätt som redovisats här ovan, dvs. besvaras först efter behandling inom jakttidsberedningen – i förekommande fall efter remiss till berörda länsjaktvårdsföreningar – förbundsstyrelsen och överstyrelsen.

Överstyrelsen redovisar i sin skrivelse till naturvårdsverket samtliga inkomna förslag, dvs. även de medlemsförslag eller de från utomstående personer eller organisationer inkomna till jägareförbundet ställda förslag, vilka överstyrelsen lämnat utan bifall.

Naturvårdsverket skall senast den 15 maj ingiva förslag beträffande kommande jaktårs fridlysnings- och jakttider till Kungl. Maj: t.

5 Huvudregel:

Jakttidsberedningens uppgift är att från biologisk synpunkt – med hänsynstagande till skogsbrukets, lantbrukets, naturskyddets och jaktens intressen – noggrant pröva föreliggande ärenden.

Motsvarande regel är inskriven i Svenska jägareförbundets ändamålsparagraf.

1.3.5 Länsjaktvårdsföreningarna

Landet är uppdelat i 25 länsjaktvårdsföreningar. Deras verksamhetsområde omfattar ett län, utom Kalmar och Älvsborgs län där det finns två föreningar inom respektive län samt i Skåne där Kristianstads och Malmöhus län har en gemensam länsjaktvårdsförening, Skånska jägarsällskapet.

Länsjaktvårdsföreningarna är organiserade antingen efter förbundets normalstadgar typ 1. eller typ 2.

Enligt stadgetyp 1. är länsjaktvårdsföreningen en förening utan ekonomiska ändamål och utgör en sammanslutning till främjande av viltvård och jaktkultur. Föreningen består av dels enskilda personer, dels också inom länsföreningens verksamhetsområde bildade jaktvårdsområden och andra lokala jaktvårdssammanslutningar. Medlem i länsjaktvårdsföreningen är antingen direkt eller indirekt ansluten. Direkt ansluten är, dels enskild person, som i vederbörlig ordning vunnit medlemskap i föreningen och dit erlagt antingen fastställd årsavgift eller fastställd engångsavgift för ständigt medlemskap, ävensom hedersledamot i föreningen, dels lokal jaktvårdssammanslutning som i vederbörlig ordning vunnit medlemskap i föreningen och dit erlagt fastställd årsavgift. Indirekt medlem är enskild person, som är direkt ansluten till sådan lokal jaktvårdssammanslutning. Länsjaktvårdsföreningens högsta beslutande organ är årsmötet. Detta består av dels enskilda personer, som är direkt anslutna medlemmar av länsföreningen, dels ombud utsedda av de lokala jaktvårdssammanslutningar, som är direkt anslutna medlemmar, dels också länsföreningens styrelseledamöter. Varje närvarande direkt ansluten enskild medlem och styrelseledamot har en röst. Lokal jaktvårdssammanslutning, som är direkt medlem, har en röst och kan erhålla tilläggsröster i förhållande till antalet medlemmar i sammanslutningen mot att erlägga tilläggsavgift för samtliga medlemmar. Genom sådan avgift kan

sammanslutningen erhålla en röst för varje fullt fem-tal medlemmar enligt högsta tillåtna relationstal eller en röst för varje fullt femtio-tal medlemmar enligt lägsta relationstalet eller något relationstal mellan nämnda gränsvärden enligt vad länsjaktvårdsföreningen anger i sina stadgar.

Enligt stadgetyp 2. som tillämpas i Uppsala, Hallands samt Göteborgs och Bohus jaktvårdsföreningar och efter hand synes vinna insteg i ytterligare länsföreningar, utgör länskongressen föreningens beslutande organ. Detta består dels av ombud, dels av avgående styrelsen. Den indirekta representationen är fullt genomförd.

Länsföreningen består av inom länet bildade jaktvårdskretsar till främjande av viltvård och jaktkultur. Medlemskap i kretsen och därigenom i länsföreningen och förbundet kan vinnas av dels enskild person, som är bosatt eller jaktberättigad inom kretsens verksamhetsområde, dels jaktvårdsområden inom kretsens verksamhetsområde, dels annan lokal jaktvårdssammanslutning inom kretsen. Krets högsta organ är årsmötet där rösträtt utövas efter regler som i allt väsentligt motsvarar länsförenings årsmöte enligt stadgetyp 1.

Länskongress hålles årligen. Antalet kretsombud står i förhållande till kretsens röstetal:

1 men icke	25 röster = 1 ombud
25 men icke	50 röster = 2 ombud
50 men icke	150 röster = 3 ombud
150 men icke	250 röster = 4 ombud
250 men icke	350 röster = 5 ombud

Då röstetalet bestäms, räknas varje direkt medlem som en röst och – beroende av vad länsföreningen föreskrivit i sina stadgar – högst varje femtal, lägst varje femtiotal till jaktvårdsområde anslutna medlemmar, för vilket föreskriven tilläggsavgift erlagts, likaledes som en röst. Annan lokal sammanslutning kan för närvarande inte erhålla tilläggsrsöter.

1.3.6 Riksjaktvårdskonsulenten

Enligt Svenska jägareförbundets stadgar inrättar överstyrelsen erforderliga befattningar inom förbundets alla verksamhetsgrenar och fastställer löne- och anställningsvillkor samt instruktioner. Förutsättningen för att nyinrätta en befattning är dock Kungl. Maj:ts medgivande. Befattningar hos förbundet är som regel placerade i den lönegrad på de statliga löneplanerna, som Kungl. Maj:t bestämt. Kungl. Maj:t fastställer vidare förbundets tjänstereglemente men har bemyndigat överstyrelsen att besluta om instruktionerna.

All förbundets personal är underställd förbundsstyrelsen. I dess åligganden ingår bl. a. att med ansvar inför överstyrelsen handha den löpande delen av förbundets verksamhet samt att följa och stödja länsjaktvårdsföreningarna i deras verksamhet. Förbundsstyrelsen skall vidare inom sig utse en jourhavande ledamot, vilken bl. a. åligger att noggrant följa förbundets verksamhet, och tillse att förbundspersonalen fullgör sina åligganden på bästa sätt.

En instruktion för jaktvårdskonsulent (ävensom anvisningar för tillämpning av instruktion) godkändes av Kungl. Maj:t i brev 30 juni 1952 sedan framställning därom gjorts av Svenska jägareförbundet.

Rikskonsulenten utför sina arbetsuppgifter under förbundsstyrelsens ledning och i samråd med förbundsstyrelsens jourhavande. I uppgifterna ingår att noga följa länsjaktvårdsföreningarnas samt den anställda personalens arbete, att vara rådgivare åt länsjaktvårdsföreningarna, att vägleda jaktvårdskonsulenterna i deras arbete, att kartlägga de olika länens jaktliga problem och att hålla förbundsstyrelsen underrättad om förhållanden som är av vikt för dess ledning av jaktvårdsarbetet. I rikskonsulentens åligganden ingår bl. a. att vara kanslichefens ställföreträdande, att handlägga och under vissa omständigheter även besluta i sådana löpande ärenden, som angår jaktvård eller eljest faller inom hans löpande verksamhetsområde, att noga följa jaktvårdens och viltstammarnas utveckling i riket samt att sprida kännedom om detta genom upplysningsverksamhet och propaganda.

1.3.7 Länsjaktvårdskonsulenterna

För närvarande finns 14 länsjaktvårdskonsulenter och en sjöfågelkonsulent. Sju av konsulenterna har verksamhetsområden, som överensstämmer med respektive länsjaktvårdsförenings område (ett län), nämligen Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Värmlands län. Fyra konsulenter har verksamhetsområden, som omfattar två länsjaktvårdsföreningar nämligen Stockholms och Uppsala län, Örebro och Västmanlands län, Södermanlands och Östergötlands län, Göteborgs och Bohus och Hallands län. En konsulent har ett verksamhetsområde, som omfattar två länsjaktvårdsföreningar och tre län, Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län och en konsulent ett område som omfattar tre länsjaktvårdsföreningar och två län, Älvsborgs och Skaraborgs. En konsulent har ett verksamhetsområde, som omfattar fyra länsjaktvårdsföreningar och tre län, Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län.

Svenska jägareförbundets överstyrelse har den 29 mars 1952 fastställt instruktion för jaktvårdskonsulent samt ändrat denna genom beslut den 22 mars 1956. Ur instruktionen refereras följande.

Länsjaktvårdskonsulenterna är anställda hos Svenska jägareförbundet och lyder under dess förbundsstyrelse. Konsulents närmaste förman är den eller de vederbörande länsjaktvårdsförening(ar), som förbundsstyrelsen förordnar. Förbundsstyrelsen bestämmer konsulents verksamhetsområde inom vilket konsulent som regel skall förestå vederbörande länsjaktvårdsförening(ar)s expedition. Denna skall förläggas till ort som förbundsstyrelsen bestämmer efter att ha hört länsjaktvårdsföreningen. Konsulent skall vara bosatt på denna ort.

För att bli anställd som jaktvårdskonsulent fordras bl. a. att sökanden skall ha gått igenom högre kursen vid Öster-Malma jaktvårdsskola och förklarats lämplig såsom jaktvårdskonsulent.

Konsulents åligganden framgår av 3 o 4 §§ i nämnda instruktion.

Länsjaktvårdskonsulenternas ålderfördelning framgår av figur 5.3.

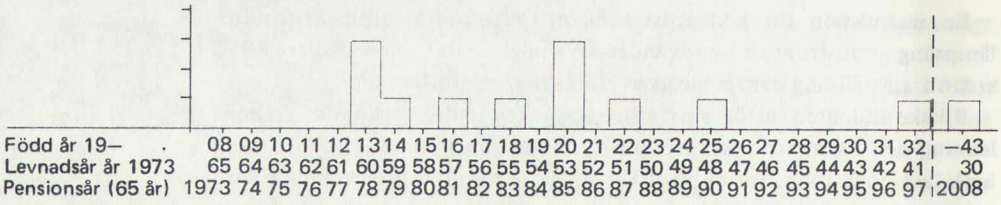

Figur 5.3 Länsjaktvårdskonsulenternas åldersfördelning m. m.

1.3.8 Länsjaktvårdarna

För närvarande finns 34 länsjaktvårdare, varav 32 är stationerade hos länsjaktvårdsföreningar och två är utan fast stationering. 16 av de 32 är förordnade som förste länsjaktvårdare.

Svenska jägareförbundets överstyrelse har den 22 mars 1956 fastställt instruktion för länsjaktvårdare. Ur instruktionen refereras följande.

Länsjaktvårdare är anställd hos Svenska jägareförbundet och lyder under dess förbundsstyrelse. Hans närmaste förman är vederbörande jaktvårdkonsulent. Verksamhetsområdet för länsjaktvårdare sammanfaller, där förbundsstyrelsen inte föreskrivit annat, med verksamhetsområdet för vederbörande konsulent (konsulentdistrikt). Länsjaktvårdare skall vara stationerad på samma ort som vederbörande konsulent om förbundsstyrelsen inte medgivit annat.

För att bli anställd som länsjaktvårdare fordras bl. a. att sökanden har genomgått årskursen vid Öster-Malma jaktvårdsskola och förklarats lämplig såsom länsjaktvårdare.

Länsjaktvårdares åligganden framgår av 3 o 4 §§ i nämnda instruktion.

Länsjaktvårdarnas åldersfördelning m. m. framgår av figur 5.4.

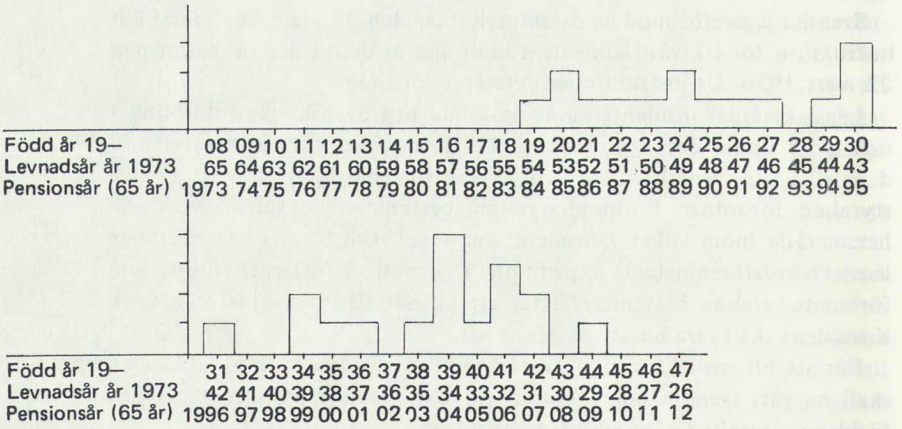

Figur 5.4 Länsjaktvårdarnas åldersfördelning m. m.

1.3.9 Medlemsantalets utveckling m. m.

Svenska jägareförbundet består av 25 länsjaktvårdsföreningar, en för varje län med följande undantag.

1) Kalmar län är uppdelat på två föreningar (verksamhetsområdena sammanfaller i princip med landstingsområdena).

2) Kristianstads och Malmöhus län har en gemensam förening.

3) Älvsborgs län är uppdelat på två föreningar (verksamhetsområdena sammanfaller i princip med hushållningssällskapens).

Direkt ansluten medlem är dels envar enskild person, som är direkt ansluten till länets jaktvårdsförening (eller i Uppsala, Hallands samt Göteborgs och Bohus län till vederbörande krets av länsjaktvårdsföreningen; kretsindelningen sammanfaller med 1952 års förslag till kommunindelning), dels varje till länsjaktvårdsföreningen (kretsen) ansluten lokaljaktvårdssammanslutning (jaktvårdsområde eller annan).

Indirekt ansluten medlem är envar fysisk eller juridisk person, som är medlem i lokal jaktvårdssammanslutning (juridiska personer endast i jaktvårdsområden). Detta medför viss dubbelräkning. Jägareförbundet har vid upprepade tillfällen analyserat denna dubbelräkning och kommit till resultatet, att antalet till jägareförbundet anslutna enskilda personer är lika med

antalet direkt anslutna medlemmar, eller pr. 30.6.72	93 082
antalet direkt anslutna kollektiv, eller pr. 30.6.72	2 691
varav 1 480 jaktvårdsområden	
75 % av antalet indirekt anslutna medlemmar, vilket pr. 30.6.72 totalt utgjorde 129 415	97 061
eller för närvarande avrundat nedåt,	*190 000*

Medlemsantalets utveckling framgår av tabellen i figur 6.

Antalet direkta medlemmar, indirekta medlemmar och antalet lösta jaktkort, länsvis, framgår av kartan i figur 5.5.

1.4 *Jägarnas Riksförbund – Landsbygdens Jägare*

Jämsides med Svenska jägareförbundet har sedan år 1938 funnits ytterligare minst en jägarorganisation med riksomfattande ändamål, nämligen Jägarnas Riksförbund. Det har vidare funnits en organisation benämnd Landsbygdens Jägare. Dessa organisationer har gått samman under benämningen Jägarnas Riksförbund – Landsbygdens Jägare. Denna organisation hade enligt uppgifter lämnade till jaktmarksutredningen 16.4.1971 14 279 medlemmar och en medlemstidning som år 1971 utgick i 11 240 exemplar.

I förbundsstadgar, vilka antogs av 1972 års kongress, anges Jägarnas

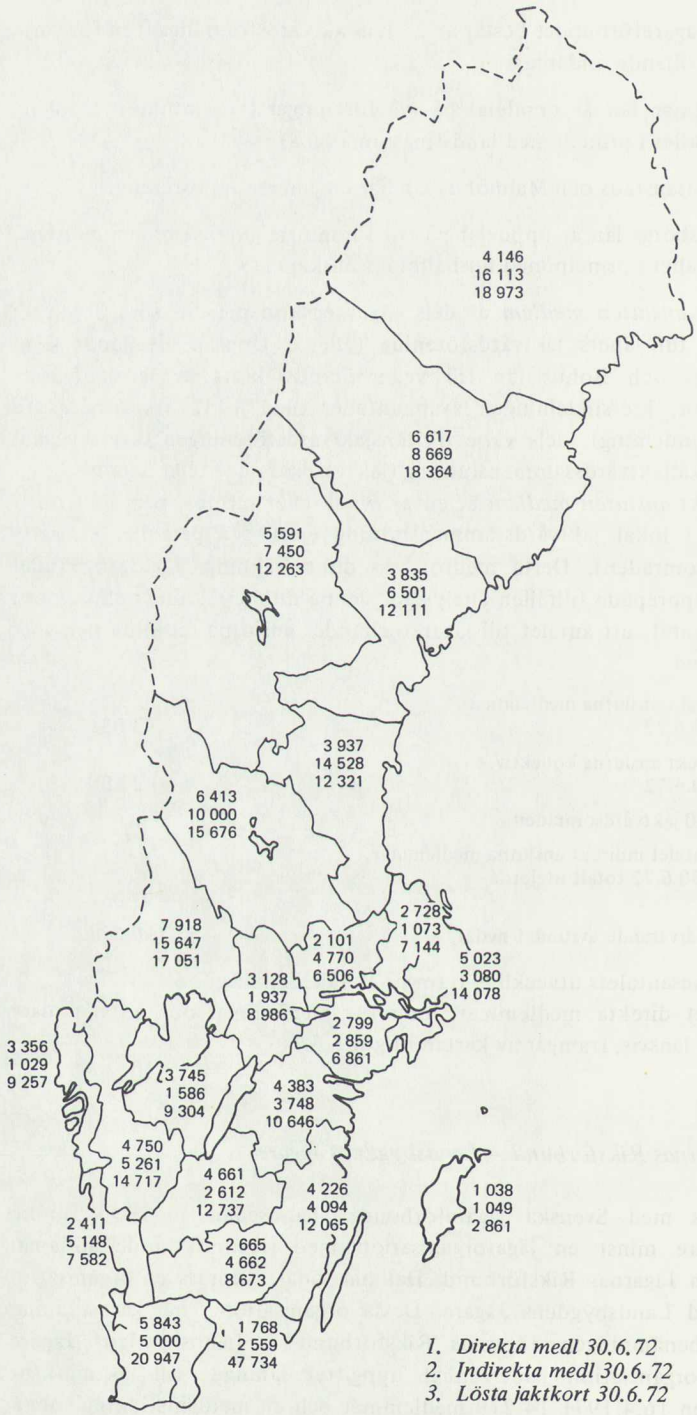

Figur 5.5 Geografisk fördelning av Svenska jägareförbundets medlemmar och lösta jaktkort 30.6.1972.

Tabell 5.2 Utvecklingen av medlemsantalet i Svenska jägareförbundet

	Antal medlemmar		Antal lokala jaktvårdsorganisationer
	Direkta	Indirekta	
1949/50	42 305	92 601	1 524
1950/51	42 980	99 600	1 591
1951/52	47 194	91 000	1 598
1952/53	56 256	87 000	1 684
1953/54	63 359	91 952	1 762
1954/55	67 589	108 602	1 774
1955/56	64 314	101 415	1 847
1956/57	68 301	107 023	1 897
1957/58	65 343	110 012	1 953
1958/59	66 727	112 552	2 003
1959/60	67 983	115 973	2 023
1960/61	68 426	115 284	2 213
1961/62	75 167	114 740	2 106
1962/63	72 342	116 580	2 187
1963/64	72 966	120 693	2 305
1964/65	72 026	121 842	2 377
1965/66	76 114	121 465	2 390
1966/67	83 122	115 770	2 428
1967/68	82 442	120 858	2 477
1968/69	78 674	128 360	2 515
1969/70	82 499	122 721	2 537
1970/71	96 372	126 816	2 617
1971/72	93 082	129 415	2 691

Riksförbund – Landsbygdens Jägares ändamål vara att inom sig samla, och utåt företräda, jägare, markägare samt övriga naturintresserade personer. Uppgiften är att bedriva aktiv vilt- och miljövård, samt skapa ökade förutsättningar härför. Förbundet säger i stadgarnas § 2 vidare rörande sitt ändamål: "Förbundet skall verka för en rättvis utveckling av reglerna för jaktutövningen, ävensom att värna om jakträtten som integral 'självskriven' del av ägande- och nyttjanderätten till jord."

Enligt sitt program vill förbundet:

- organisera landets jägare i ett från andra organisationer fristående förbund, som för jägarnas talan, företräder jägarna och jägarintressena
- åstadkomma större rättvisa i jakträttsliga hänseenden och främja en demokratisk utveckling på det jaktliga området
- att *kronans och bolagens marker,* som tillsammans upptar en stor del av landets skogsareal, i större utsträckning än nu öppnas för de *icke markägande jägarna, småbrukarna och jordbruksarrendatorerna*
- främja humana jaktmetoder och fostra jägarna till förståelse och ansvar för viltet och naturvården
- med uppmärksamhet följa utvecklingen i fråga om den intensiva skogsvårdens verkningar på viltet och följa den vetenskapliga forskningen samt verka för åtgärder mot massdöd bland djur på grund av utspridning av gifter och andra föroreningar
- eftersträva en decentralisering av beslutanderätten i jaktliga frågor,

samt verka för ett ökat lokalt inflytande på beslut om jakttider, fridlysning och viltvård i syfte att stärka det lokala ansvaret för jakt och viltvård

- att länsjaktvårdskonsulenter och länsjaktvårdare får ett anställningsförhållande som frigör dem från förenings- och organisationsbildningar, så att de kan ägna sig åt jakt och viltvårdsarbetet med möjlighet att betjäna samtliga jägare
- vända sig mot den föreslagna nyordning av älgjakten, som innebär ett allvarligt intrång i den privata äganderätten och en urholkning av jaktlagens andra paragraf vilket medför att tusentals mindre jordägare och jakträttsinnehavare berövas rätten att utöva jakt
- beteckna licensjakt som den nu bedrivs på olika slag av villebråd som en uppenbar orättvisa mot de mindre markägarna och jakträttsinnehavarna då enligt förbundets uppfattning licenserna beviljas efter anmärkningsvärt slentrianmässiga och godtyckliga grunder som inte överensstämmer med lagstiftarnas intentioner
- väsentligt öka upplysningen samt övningsskyttet på jaktstigar och jaktskyttebanor för att ge jägarna mera självansvar och omdöme än vad en utökning av svårtolkade lagar och förordningar ger
- *slå vakt om jaktlagens andra paragraf, första momentet:* "Jakträtt tillkomme, där ej annorledes stadgas i denna lag, en var jordägare å honom tillhörigt område."

Jägarnas Riksförbund – Landsbygdens Jägare har organiserat sina medlemmar i lokalavdelningar, som ingår i distrikt. Förbundets högsta beslutande organ är förbundskongressen. Därefter följer förbundsstyrelsen och arbetsutskottet. Till förbundskongressen äger alla aktiva medlemmar tillträde. Det är dock endast av distrikten valda ombud som är röstberättigade vid kongressen. Till kongressen väljer varje distrikt ett ombud samt därefter ett ombud för varje fullt 100-tal aktiva medlemmar. Förbundsstyrelsen består av förste och andre förbundsordförande jämte minst 9 och högst 12 ordinarie styrelsededamöter och lika antal suppleanter. Arbetsutskottet består av förbundsordförandena samt minst fyra ledamöter utsedda av förbundsstyrelsen. Utskottet handlägger förbundets löpande administration samt vad förbundsstyrelsen i övrigt uppdrar åt utskottet.

Inom förbundet finns en förbundsexpedition, som förestås av en kanslichef. Vidare utges en tidning, "Jakt och jägare, Kring lägerelden", vars prenumerationsavgift ingår i medlemsavgiften. Förbundet driver bl. a. en s. k. viltvårdsgård för egen kursverksamhet m. m.

Om de förutnämnda distriktens verksamhet sägs i § 16 förbundsstadgarna, att dessa skall verka för regional aktivering av förbundets verksamhet, samt vara samordnande organ mellan förbundet och lokalavdelningarna. Distriktets verksamhetsområde utgörs av länet, om förbundsstyrelsen inte beslutar annorlunda. Till distriktsmöte väljer lokalavdelningar ett ombud samt därutöver ett ombud för varje påbörjat 50-tal aktiva medlemmar. Distrikt skall ledas av en styrelse bestående av distriktsordförande jämte minst fyra ledamöter samt suppleanter.

Lokalavdelning skall, enligt stadgarnas § 17, genom upplysning och information till jägare, markägare och allmänhet, sprida kännedom om förbundets verksamhet och målsättning. Avdelning skall ledas av en styrelse bestående av ordförande jämte minst fyra ledamöter samt suppleanter.

2 Uppgifter inom administrationen, som följer av jaktmarksutredningens förslag

2.1 *Jaktvårdsområden*

Jaktmarksutredningens förslag till lag om jaktvårdsområden medför förändringar i länsstyrelsens handläggning av ärenden om jaktvårdsområden.

Ansökan om att bilda jaktvårdsområde skall ställas till länsstyrelsen. Till ansökan skall vara fogad vissa handlingar, som skall tjäna som underlag för länsstyrelsens prövning av ansökan och dess eventuella beslut om jaktvårdsområde. Nämnda handlingar är protokoll från förberedande sammanträde, förslag till stadgar för området, delägareförteckning, teckningsbevis, i vilket delägarna tecknat förbindelse att, under förutsättning att jaktvårdsområde bildas i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget, ansluta sina fastigheter till området. Den principiella grunden för länsstyrelsens prövning av ansökan anges i lagförslaget 6 § där det sägs att länsstyrelsen vid prövning av ansökningen skall tillse att den föreslagna jaktvårdsområdesbildningen dels är förenlig med en ändamålsenlig indelning i jaktvårdsområden inom länet, dels är tjänlig för jaktvårdens främjande och överensstämmer med lag och författning samt inte kränker enskild rätt. Framgår det av teckningsbevisen att förslaget om jaktvårdsområde biträds av minst två tredjedelar av hela antalet delägare, vilka dessutom företräder mer än hälften av hela områdets areal, förklarar länsstyrelsen jaktvårdsområdet bildat tills vidare och ställer ut förslaget till granskning. Inges inga påminnelser och finner länsstyrelsen att förslaget uppfyller de i 6 § angivna förutsättningarna skall länsstyrelsen förklara jaktvårdsområdet bildat. Finner länsstyrelsen av gjorda påminnelser att det bör göras mindre avvikelser från förslaget, får länsstyrelsen förklara jaktvårdsområdet bildat med den ändring som avvikelsen föranleder. Föreligger inte den föreskrivna majoriteten för förslaget eller föranleder gjorda påminnelser eller annat förhållande att jaktvårdsområde inte bör bildas i huvudsaklig överensstämmelse med förslaget, får länsstyrelsen, om den finner förutsättningar ändå finns för bildande av jaktvårdsområde, förordna att frågan skall prövas vid förättning inför särskilt utsedd förrättningsman. Hänskjutes frågan inte till förrättning, skall ansökan om bildande av jaktvårdsområde avslås. Efter slutförd förrättning lämnar förrättningsmannen ärendet åter till länsstyrelsen. Uppfyller förslaget de i 6 § angivna kraven och har

förslaget vid förrättningen biträtts av minst två tredjedelar bland de vid förrättningen röstande delägarna, vilka dessutom äger mer än hälften av den vid röstningen företrädda arealen, förklaras jaktvårdsområdet bildat. I annat fall skall ansökningen om bildande avslås.

Enligt utredningens lagförslag beslutar länsstyrelsen i frågor om jaktvårdsområdes bestånd. Jaktvårdsområdes bestånd räknas från dagen för länsstyrelsens beslut om bildande av området och gäller tills vidare. Vill delägare att området inte skall bestå längre får han begära upplösning av området hos områdets styrelse. Sådan fråga får väckas tidigast tolv och senast sex månader före utgången av varje tidsperiod om fem år, räknat från bildandet. Har fråga om jaktvårdsområdets upplösning inte väckts vid nämnda tid skall länsstyrelsen underrättas därom. Möter inte hinder till följd av bestämmelsen i 6 § förklarar länsstyrelsen jaktvårdsområdet bestå. Väcker delägare fråga om jaktvårdsområdes upplösning skall delägarna rösta om detta samt meddela länsstyrelsen resultatet av röstningen. Har flertalet av delägarna röstat för fortsatt bestånd och möter inte hinder till följd av 6 § förklarar länsstyrelsen jaktvårdsområdet bestå. I annat fall förklaras jaktvårdsområdet upplöst. Finner länsstyrelsen att frågan om jaktvårdsområdets fortsatta bestånd bör ytterligare prövas, förordnar länsstyrelsen om förrättning.

Länsstyrelsen skall enligt utredningens lagförslag besluta i frågor om anslutning av fastighet eller del av fastighet som inte ingår i jaktvårdsområde. Sådan anslutning får ske sedan fastighetsägaren ansökt om detta hos jaktvårdsområdets styrelse och flertalet delägare röstat för anslutningen samt länsstyrelsen om hinder inte möter till följd av 6 § förklarat fastigheten ingå i jaktvårdsområdet. I annat fall skall länsstyrelsen avslå ansökningen.

Länsstyrelsen beslutar i frågor om s. k. ombildning av jaktvårdsområde enligt utredningens lagförslag. Genom ombildning av jaktvårdsområde får mark överföras från ett jaktvårdsområde till ett annat jaktvårdsområde, flera jaktvårdsområden sammanföras till ett jaktvårdsområde, ett jaktvårdsområde uppdelas i flera jaktvårdsområden, mark avskiljas från ett jaktvårdsområde för att ingå i annat jaktvårdsområde, som samtidigt nybildas. Efter beredningen av förslag och delägarnas röstning om detta, kan av delägarna godkänt förslag till ombildning föreligga hos länsstyrelsen. Är ombildningen förenlig med de i 6 § angivna kraven förklarar länsstyrelsen berörda jaktvårdsområden ombildade enligt förslaget.

Länsstyrelsen beslutar vidare i frågor om uteslutning av fastighet ur jaktvårdsområde enligt utredningens lagförslag. Om fastighet i jaktvårdsområde på grund av förändringar i fastighetens nyttjande eller annat sådant förhållande finnes, med hänsyn till att i jaktvårdsområde inte får ingå fastighet som huvudsakligen utgör tomt eller trädgård eller som eljest med hänsyn till läge, omfång och beskaffenhet i övrigt saknar betydelse för jaktvården på området, inte längre böra ingå i jaktvårdsområdet, får fastigheten förklaras utesluten ur området. Ansökan om uteslutning får göras hos länsstyrelsen av jaktvårdsområdets styrelse. Fastighetens ägare skall beredas tillfälle att yttra sig över ansökningen.

Under vissa förhållanden kan länsstyrelsen inträda i jaktvårdsområdes

förvaltning enligt utredningens lagförslag. Finnes i jaktvårdsområdet inte föreskriven styrelse, får länsstyrelsen på begäran av den vars rätt är beroende av detta utse en eller flera sysslomän att fullgöra styrelseåliggandena till dess behörig styrelse är vald. Kan inte behörig styrelse väljas och är jaktvårdsområdets skulder betalda, får länsstyrelsen förklara jaktvårdsområdet upplöst.

Enligt utredningens lagförslag beslutar länsstyrelsen om ändring i de i jaktvårdsområdets stadgar intagna huvudgrunderna. Sådan ändring får ske om samtycke föreligger från delägare som utgör minst två tredjedelar av antalet röstande och tillika äger mer än hälften av den areal de röstande företräder. Föreligger den föreskrivna majoriteten och är ändringen förenlig med de i 6 § angivna kraven, förklarar länsstyrelsen stadgarna ändrade i enlighet med förslaget. I annat fall skall ändringsförslaget ogillas.

2.2 *Viltvårdsområden*

Jaktmarksutredningens uppdrag innefattar att överväga att för upplåtelser av jakt baserad på korttidsupplåtelser bilda särskilda områden enligt ett förfarande som liknar det som används för att tillskapa naturreservat. Utredningen föreslår regler för en områdesbildning, benämnd viltvårdsområde. Dessa regler bör i avvaktan på erfarenhet från verksamhet med viltvårdsområde ännu inte bli offentlig-rättsligt reglerade utan endast användas som riktlinjer för länsstyrelse, som enligt föreslaget prövar ansökan om statsbidrag till anläggande av viltvårdsområde.

Viltvårdsområden bildas av fastigheter eller delar av fastigheter för viltets särskilda vård samt ett med hänsyn härtill anpassat utbud av jakt till kunniga jägare som har brist på jaktmöjligheter. Bildande skall ske på helt frivillig grund på initiativ från fastighetsägare. För statsbidrag skall plan för området fastställas av länsstyrelsen. Som underlag till detta skall föreligga en ansökan från fastighetsägarna och till denna bör fogas fastighetsägarnas medgivande att bilda viltvårdsområde, närmare uppgifter om området samt plan över områdets anläggande och drift. Vid prövning av ansökningen skall länsstyrelsen tillse att den föreslagna viltvårdsområdesbildningen dels är förenlig med dess allmänna syften, dels ej överträder lag och författningar samt inte kränker enskild rätt. Har länsstyrelsen därvid funnit viltvårdsområdet lämpligt skall länsstyrelsen fastställa fastighetsägarnas plan samt besluta om erforderligt statsbidrag.

Fastighetsägare kan hos länsstyrelsen, i samband med att viltvårdsområdet bildas, eller senare, begära att få viss del av viltvårdsområdet fredat. Det kan röra områden kring lyor, gryt, häckningsplatser, spelplatser, beten och utfodringsplatser vilka tidvis behöver skyddas för störning från allmänheten. Det kan vidare röra vissa för viltproduktionen särskilt viktiga vegetationspartier där särskilda skötselanvisningar även bör utfärdas av länsstyrelsen.

Möjligheterna att på den mark som avsätts för viltvårdsområde även vidta åtgärder för särskild landskapsvård, faunavård, fiskevård och för friluftsliv bör beaktas redan vid planläggningen.

Planläggning av viltvårdsområde skall, enligt jaktmarksutredningens förslag, kunna ske med ekonomiskt stöd från det allmänna. Stödet utgår i form av ett ekonomiskt bidrag per objekt, som fastighetsägarna erhåller när länsstyrelsen fastställer planen. Länsstyrelsen bör också ha resurser att biträda med råd och anvisningar vid planläggningen samt kunna anvisa lämplig personal att utföra denna, om fastighetsägare gör framställning om det.

2.3 *Kompetensprövning av jägare*

Jaktmarksutredningen föreslår som villkor för att erhålla tillstånd att inneha jaktvapen att den som ansöker om detta skall ha avlagt godkänt prov för vapentypen vid en statlig prövning. Naturvårdsverket bör enligt förslaget vara huvudman för kompentensprövningen och ha tillsyn över ledning och administration, provavläggning och inlärning. Svenska jägareförbundet bör ha omhand den centrala och regionala organisationen av kompetensprövningen. Denna skall utföras av ett lämpligt antal av naturvårdsverket auktoriserade examinatorer, som skall höra under de regionala organen, länsjaktvårdsföreningarna. Examinatorerna bör kunna rekryteras ur länsjaktvårdsföreningarna, skogsvårdsstyrelserna, domänverket och bland medlemmarna i lokala jaktsammanslutningar. Uppgiften som examinator bör kunna tas som extraarbete under fritid i första hand.

3 Förslag till ändring av organisationen

3.1 *Förutsättningar*

I samband med att expertgruppen redogjorde för jaktens nuvarande administration lade gruppen även fram ett preliminärt förslag till vissa ändringar av organisation m. m. för jaktens administration. Utredningen gav därefter gruppen i uppgift att under vissa förutsättningar vidareutveckla det preliminära förslaget. För arbetet gällde således att Svenska jägareförbundet alltjämt skall vara anförtrott ledningen av landets jaktvårdsarbete, jaktvårdstjänstemännen bibehållas vid sin ställning hos frivilligorganisationen och ges ämbetsansvar i de avseenden som gruppen finner lämpligt.

3.2 *Förslaget i översikt*

Gruppens förslag till organisation framgår i schematisk översikt i figur 5.6. I syfte att ge överblick över förslaget gör gruppen följande kommentarer i anslutning till figuren.

Gruppen lämnar inga förslag till ändring av Svenska jägareförbundets centrala, styrande organ, kongress, överstyrelse, förbundsstyrelse och

dess rådgivande organ, jakttidsberedningen.

En befattning som riksintendent för viltvård föreslås inrättad. Befattningshavaren skall vara underställd förbundsstyrelsen. Riksintendenten föreslås ha rätt att närvara vid naturvårdsverkets naturvårdsråds sammanträden vid vissa tillfällen och med vissa befogenheter samt ha instruktionsbunden samverkan och samråd med chefen för sektionen för jakt och viltvård i naturvårdsverket, naturvårdsbyrån. Vidare förslås riksintendenten vara handledare för förbundets regionala befattningshavare, de s. k. viltvårdsintendenterna.

Landet föreslås uppdelat i sex distrikt för viltvårdsintendenter. (Synpunkterna på antalet distrikt har varit beroende av förutsättningen att totala personalstaten skall vara i stort oförändrad.) Intendenten föreslås som föredragande i länsstyrelserna inom sitt distrikt i vissa särskilt angivna viltvårdsfrågor. Som biträde till viltvårdsintendenten föreslås befattningar som viltvårdsassistenter. Viltvårdsintendent föreslås vara handledare för länsjaktvårdare.

Minst en länsjaktvårdare föreslås vara placerad hos varje länsjaktvårdsförening. Länsjaktvårdsförenings uppdrag i samband med kompetensprövning av jägare bör delvis kunna läggas på en av länsjaktvårdarna.

Gruppen föreslår ingen ändring av länsjaktvårdsförenings verksamhet annat än i samband med dess förmansställning för förbundets tjänstemän. Inom varje viltvårdsintendents distrikt föreslås inrättat ett s. k. intendentråd, som inom sig utser förman för viltvårdsintendenten. I intendentrådet föreslås ingå ledamot från varje länsjaktvårdsförening inom intendentdistriktet och denne ledamot föreslås vara förman för hos länsjaktvårdsföreningen placerad länsjaktvårdare.

Det är gruppens mening att länsjaktvårdsföreningen lämpligen bör ha indirekt representation genom indelning i jaktvårdskretsar. Till jaktvårdskrets bör kunna anslutas, förutom jaktvårdsområden och andra till Svenska jägareförbundet anslutna lokala jaktvårdssammanslutningar så som nu sker, även lokala jaktsammanslutningar vilka tillhör Jägarnas Riksförbund–Landsbygdens Jägare. Inom viltvårdsintendentdistrikt där sistnämnda förbunds alla lokala sammanslutningar är anslutna till jaktvårdskretsarna föreslås detta förbund kunna ha en ledamot i intendentrådet.

3.3 *Naturvårdsverket*

Naturvårdsverket har vissa rådgivande organ. Ett av dessa är naturvårdsrådet, som, liksom de övriga, tillkommit för att ge en allsidig intresse- och kunskapsrepresentation för myndighetens verksamhetsområde. I frågor om vården av den levande naturen, viltvården och den med dessa frågor sammanhängande fritidssysselsättningen jakten, bör enligt gruppens mening jägarnas frivilligorganisation med det uppdrag denna har att leda landets jaktvård kunna föra talan i rådet och därigenom bidra till belysningen av dessa speciella frågor. En sådan kunskapsrepresentation erhålles lämpligen om Svenska jägareförbundets befattningshavare för

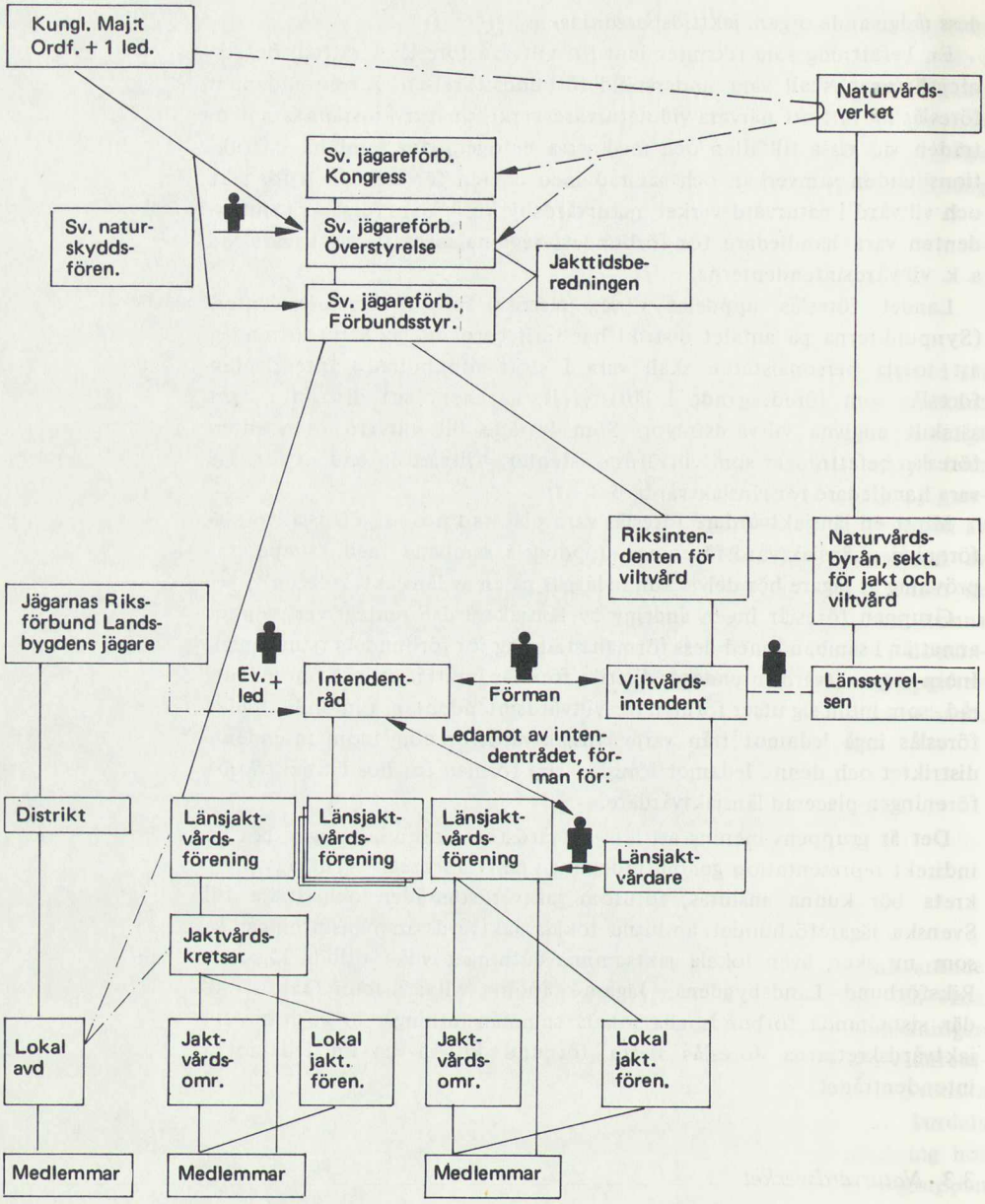

Figur 5.6 Expertgruppens för jaktens administration förslag till organisation, strukturskisser.

central administration av jaktvården, förslagets s. k. riksintendent för viltvård, adjungeras till rådet i dessa särskilda frågor. Gruppen föreslår därför att riksintendenten för viltvård i Svenska jägareförbundet får närvara vid naturvårdsverkets naturvårdsråds sammanträden i ärenden som har direkt eller indirekt beröring med faunistiska och jaktliga ärenden och däri äga yttrande- och förslagsrätt.

Det är vidare gruppens mening att utvecklingsarbetet inom viltvården och jakten kan nå bättre verkan om det upprättas en formellt fastställd form av samverkan och samråd mellan naturvårdsverket och Svenska jägareförbundet. Lämpligen bör sådan samverkan och samråd kunna upprättas mellan riksintendenten och chefen för sektionen för jakt och viltvård i naturvårdsverket, naturvårdsbyrån. Gruppen avser inte att närmare precisera detta utan anser att utformningen bör ankomma på nämnda myndighet och jägareförbundet.

3.4 *Riksintendenten för viltvård*

De regionala befattningshavarna i Svenska jägareförbundet, länsjaktvårdskonsulenterna, lyder enligt gällande instruktioner under förbundsstyrelsen och närmaste förman för dem är den eller de inom respektive länsjaktvårdsföreningar som förbundsstyrelsen förordnar. I instruktionen för rikskonsulenten ingår vidare att han under sina tjänsteresor företräder förbundsstyrelsen i dess egenskap av arbetsgivare för de befattningshavare, som är direkt underställda förbundet. Rikskonsulenten har i övrigt i sin instruktion åtskilliga uppgifter som berör länsjaktvårdsföreningarna och den hos dessa placerade förbundets personal. Dessa uppgifter är i huvudsak inriktade på att rikskonsulenten skall följa den regionala verksamheten, ge råd och anvisningar samt att hålla förbundsstyrelsen à jour med förhållanden som kan vara av vikt vid förbundsstyrelsens beslut angående länsjaktvårdsföreningarna.

Gruppen anser det föreligga behov av ökad samordning av förbundets regionala verksamhet och att sådan ökad samordning bör kunna ske genom en central befattningshavare med i stort motsvarande ställning som den nuvarande rikskonsulenten. Befattningshavaren bör för nämnda uppgift ha en i instruktion angiven ställning såsom handledare för fältpersonalen. Behovet av samordnande handledning är enligt gruppens mening särskilt framträdande i exempelvis frågor som rör jaktvårdsområden, viltvårdsområden och kompetensprövning av jägare, vilka frågor nu aktualiseras genom jaktmarksutredningens förslag.

Gruppen har i det föregående föreslagit vissa uppgifter för en förbundets befattningshavare, riksintendenten för viltvård. Uppgifterna avser representation i viltvårds- och jaktfrågor i naturvårdsverkets naturvårdsråd jämte samråd och samverkan med chefen för sektionen för jakt och viltvård i detta verk.

Gruppen har upprättat förslag till befattningsbeskrivning för riksintendenten för viltvård i Svenska jägareförbundet, där de förenämnda arbetsuppgifterna ingår. Beskrivningen grundar sig även delvis på nuvarande instruktion för rikskonsulenten. (Bilaga 5: 1)

3.5 *Viltvårdsintendenterna*

Expertgruppen har utgått från att jaktmarksutredningen anser att arbetet med att bilda jaktvårdsområden och att bedriva verksamhet i jaktvårdsområden bör intensifieras. Landets jaktliga administration bör därför förstärkas för att svara mot sådana krav. Gruppen har därvid inriktat sig på att föreslå åtgärder, som berör Svenska jägareförbundets fältpersonal, vilken närmast svarat för verksamheten med jaktvårdsområden inom administrationen. De förstärkande åtgärderna skall enligt förutsättningarna för gruppens arbete rymmas inom jaktvårdens nuvarande kostnadsramar för fältpersonalen. Under dessa förutsättningar har gruppen inriktat sitt arbete på att göra en översyn över fältpersonalens nuvarande ställning och arbetsuppgifter samt att föreslå förändringar vilka syftar till nämnda intensifiering. De föreslagna ändringarna syftar dessutom till att allmänt göra fältpersonalens verksamhet effektivare.

De nuvarande länsjaktvårdskonsulenternas arbetsuppgifter i fråga om jaktvårdsområden utgörs till huvudsaklig del av att driva och leda regional propaganda för jaktvårdsområden, utreda principiella frågor i ämnet och föredra dessa i länsjaktvårdsföreningarna, samt att vara handledare för länsjaktvårdarna, vilka svarar för det egentliga fältarbetet och kontakterna med fastighetsägarna m. fl. berörda.

I jaktmarksutredningens förslag till lag om jaktvårdsområden har lagts nya uppgifter på länsstyrelserna i fråga om jaktvårdsområden. Dessa uppgifter har inte, som de hittillsvarande, i huvudsak endast administrativt, juridisk karaktär, utan har, enligt förslaget, även betydelsefullt viltvårds- och jaktpolitiskt innehåll.

Gruppen har därför särskilt granskat länsstyrelsernas förutsättningar att handlägga ärenden av den art som lagförslaget avser. Länsstyrelsernas naturvårdsenheter har inte kommit att inrymma fast anställd jaktlig expertis. Rekryteringen av naturvårdsintendenter har hittills inte skett med inriktning på att till länsstyrelsen knyta personer med någon jaktlig utbildning. En viss rekrytering av personer med civiljägmästareexamen har skett. Deras intresseinriktning avseende jaktliga frågor har inte ådagalagts, då deras utbildning i jakt och viltvård inte nyttjas i tjänsten. Gruppen har heller inte sett det som nödvändigt att länsstyrelserna förfogar över fast anställd personal med kompetens i nämnda ämnesområden, utan anser att länsstyrelserna, så som skett på vissa håll och i vissa ämnesgrupper, bör anlita länsjaktvårdsföreningarna för upplysningar i sakfrågor rörande viltvård och jakt. Det synes dessutom lämpligt att samråd och samverkan mellan länsstyrelsen och länsjaktvårdsföreningen får fastställda former.

Gruppen föreslår att länsstyrelsen uppdrar åt jaktvårdsförening att utforma planförslag till länets lämpliga uppdelning i jaktvårdsområden. För beredning och föredragning i länsjaktvårdsförening av planförslaget anlitar denna lämpligen Svenska jägareförbundets regionale befattningshavare, vilken gruppen i sitt förslag avser att kalla viltvårdsintendent och med vilken gruppen avser att ersätta länsjaktvårdskonsulent. Med hänsyn till att viltvårdsintendenten således kommer att ha bästa kännedom om

den regionala verksamheten rörande jaktvårdsområden, bl. a. dels som handledare för länsjaktvårdarna, dels som föredragande i länsjaktvårdsföreningarna, bör viltvårdsintendenten vara lämpad att svara för sakupplysningar i nämnda ämne även inom länsstyrelse. Gruppen föreslår därför att viltvårdsintendenten förordnas som föredragande i länsstyrelsen i frågor om jaktvårdsområde. Förslaget underbyggs även av vissa praktiska detaljer såsom att viltvårdsintendenten genom jaktvårdsförenings expedition förfogar över fullständiga akter över varje jaktvårdsområde, samt vidare att många ärenden är av sådan rutinkaraktär att de inte kommer att kräva viltvårdsintendentens personliga närvaro i länsstyrelsen vid föredragningen.

Gruppen hänvisar i allmänna delar av frågan om viltvårdsintendentens föredragningsskyldighet i länsstyrelser även till Landskansliutredningens arbeten och förslag. Liksom denna anser gruppen det vara förenat med många fördelar att även låta viltvårdsintendenten vara föredragande i länsstyrelsen i frågor om tillstånd till älgjakt på särskild tid. Gruppen anser vidare att viltvårdsintendenten bör vara föredragande i ärenden inom länsstyrelsen vilka berör viltvårdsområden, enligt jaktmarksutredningens förslag, samt tillståndsärenden som avser jaktutövning.

För att lämna sakkunniga råd i länsstyrelsens naturvårdsråd i frågor om viltvård och jakt, bör enligt gruppens mening viltvårdsintendenten ges rätt att närvara vid naturvårdsrådens inom distriktet sammanträden vid behandling av ärenden av faunistisk eller allmänt jaktlig betydelse och att därvid yttra sig, framlägga förslag och få sin särskilda mening antecknad i protokollet.

Genom de nämnda, nya uppgifterna för den regionale befattningshavaren i Svenska jägareförbundet bör enligt gruppens mening också ställas nya, särskilda krav på dennes kompetens. Befattningshavaren bör således ha högre, biologisk eller skogligt inriktad utbildning eller motsvarande. Befattningshavare med sådan kompetens skulle dessutom kunna ge förutsättningar för en allmän effektivitetshöjning inom den regionala jaktliga administrationen. Med ett sådant kompetenskrav följer att lönesättningen för befattningshavaren sannolikt måste bli en annan och högre än nuvarande för länsjaktvårdskonsulent, om en ändamålsenlig rekrytering skall komma till stånd.

Eftersom bildande av jaktvårdsområde och verksamhet i dessa skall följa i lag angivna föreskrifter, bör, enligt vad gruppen förmodar, ett ämbetsansvar åläggas viltvårdsintendenten vid dennes befattning med frågor om jaktvårdsområden. Gruppen har inte närmare undersökt de allmänna förhållandena rörande ämbetsansvar, men bedömer att verkan härav kan bli att intendenten kan anses såsom opartisk i de intressen som vid dessa tillfällen kan föreligga hos länsjaktvårdsförening eller annan jaktlig organisation m. fl.

En annan åtgärd som gruppen ser som angelägen i frågan om att ge viltvårdsintendenten en utåt sett mindre bunden ställning gentemot länsjaktvårdsförening är att viltvårdsintendenten får ett verksamhetsområde, vilket omfattar mer än en länsjaktvårdsförening. Erfarenheterna har visat att den enskilda länsjaktvårdsföreningens intressen härigenom

får en lämplig balansering vad gäller föreningens förmansställning för den regionale befattningshavaren. Detta förmanskap föreslås utövat genom ett intendentråd på liknande sätt som nu sker genom konsulentråd.

Expertgruppen har utarbetat förslag till landets uppdelning i intendentdistrikt med de nämnda förutsättningarna: i stort oförändrad lönestat, med hänsyn till föreslagna nya arbetsuppgifter ändamålenlig rekrytering av viltvårdsintendenter samt distrikt för viltvårdsintendenter som omfattar mer än en länsjaktvårdsförening. Om denna uppdelning begränsas till ett ekonomiskt avgörande, har gruppen funnit att de ekonomiska förutsättningarna endast medger en indelning i sex distrikt. Det synes emellertid gruppen motiverat med hänsyn till att de regionala befattningshavarna föreslås handlägga ärenden åt länsstyrelserna, att andra, statliga medel än de som för närvarande utgår även utgår för att om möjligt driva åtta distrikt för viltvårdsintendenter. Gruppen bedömer emellertid båda alternativen, sex eller åtta distrikt, såsom funktionella, men förmodar att åtta distrikt ger viss ökad effektivitet åt jaktvårdsarbetet. Förslaget till landets uppdelning framgår av figur 5.7.

För att viltvårdsintendenten skall kunna taga befattning med i huvudsak de ärenden, som angivits i det föregående och som kräver de nämnda, höga kvalifikationerna, bör denne, enligt vad gruppen anser, ha biträdespersonal, som delvis besitter nämnda kvalifikationer. Gruppen föreslår således att varje viltvårdsintendent biträdes av en viltvårdsassistent, som helt eller delvis har samma formella kompetens som viltvårdsintendenten.

I bilaga 5:2 redovisar gruppen ett förslag till befattningsbeskrivning för viltvårdsintendent.

3.6 *Länsjaktvårdsföreningarna och intendentråden*

Gruppen föreslår att länsjaktvårdsföreningar, som inneslutes av gränsen för ett intendentdistrikt, bildar ett intendentråd bestående av representanter från respektive länsjaktvårdsförening, valda av denna och tillhörande dess styrelses arbetsutskott. Rådet bör bestå av minst en ledamot från varje länsjaktvårdsförening och rådet skall inom sig välja en förman för viltvårdsintendenten. Förmannens uppgifter bör bli att i rådets befogenheter vara viltvårdsintendenten närmast överordnad person. Rådets uppgifter bör i stort motsvara de nuvarande konsulentrådens.

3.7 *Länsjaktvårdarna*

Gruppen anser att varje länsjaktvårdsförening bör ha minst en länsjaktvårdare stationerad hos sig. Gruppen har inte haft i uppgift att överväga särskilda förändringar i länsjaktvårdarnas ställning och verksamhet annat än i samband med kompetensprövning av jägare och ett eventuellt ämbetsansvar.

Länsjaktvårdaren bör enligt gruppens mening ha ämbetsansvar på

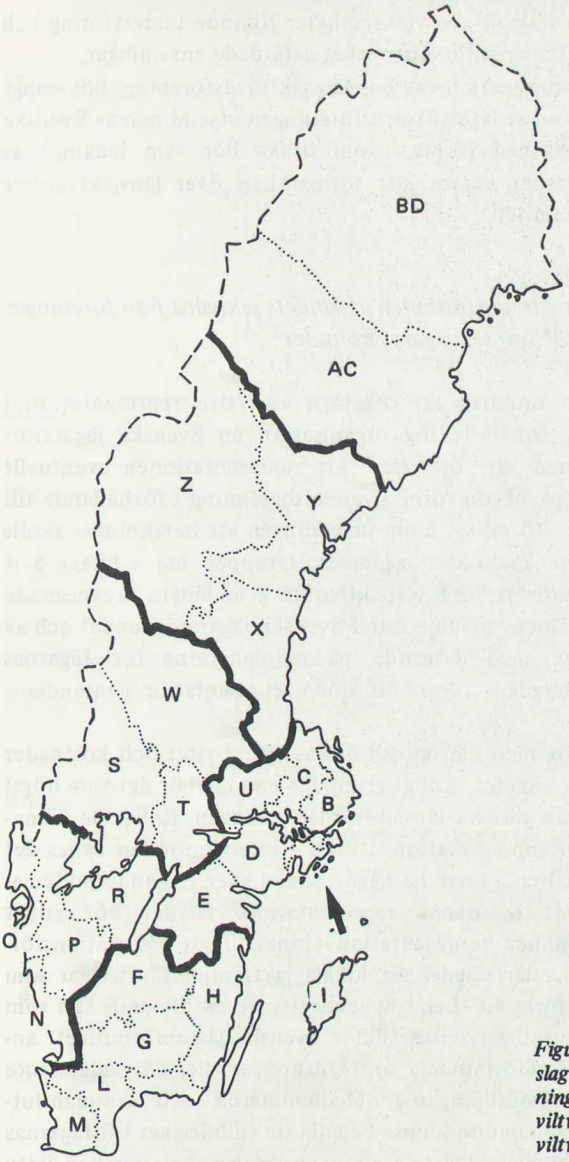

Figur 5.7 Gruppens förslag till landets uppdelning i sex distrikt för viltvårdsintendenter och viltvårdsassistenter.

samma skäl som kan anföras för viltvårdsintendenternas ämbetsansvar och avse länsjaktvårdarna i deras befattning med frågor om kompetensprövning av jägare.

Beslutas att Svenska jägareförbundet skall åtaga sig de verkställande funktionerna avseende kompetensprövning av jägare, föreslår gruppen att länsjaktvårdarna får svara för den närmaste ledningen av detta inom verksamhetsområdet. Till arbetsuppgifterna i den befattningsbeskrivning, som gruppen föreslår i bilaga 5:3 bör då läggas uppgiften att under handledning av viltvårdsintendenten inom verksamhetsområdet svara för

organisation, administration och verksamheter rörande undervisning och prövning av jägare efter av naturvårdsverket utfärdade anvisningar.

Länsjaktvårdare, som stationeras hos länsjaktvårdsförening, bör enligt gruppens mening ha en av länsjaktvårdsföreningen utsedd och av Svenska jägareförbundet förordnad förman, som tillika bör vara ledamot av intendentrådet och som utövar sitt förmanskap över länsjaktvårdare genom viltvårdsintendenten.

3.8 *Inflytandet över administrationen av landets jaktvård från föreningar som inte är anslutna till Svenska jägareförbundet*

Gruppen har haft i uppdrag att överväga en yttre representation i intendentråden från annan jaktlig organisation än Svenska jägareförbundet. I diskussionen har förts fram att representationen eventuellt skulle kunna bygga på någon form av andelsberäkning i förhållande till medlemstal o. d. Det föreslogs inom utredningen att beräkningar skulle göras över alternativa kvalifikationsgränser. Gruppen har i bilaga 5:4 redovisat gränsalternativen 50 % respektive 25 % av länens organiserade jägare respektive av länens medlemmar i Svenska jägareförbundet och av länens jaktkortlösare med avseende på möjligheterna för Jägarnas Riksförbund–Landsbygdens Jägare att vinna representation i intendentråden.

Intendentråden bör med hänsyn till dessas effektivitet och kostnader inte blir alltför stora enheter. Enligt gruppens mening bör det vara högst två representanter från vardera länsjaktvårdsföreningen. Enligt de nämnda beräkningarna för representation utifrån i intendentråden synes det gruppen inte ändamålsenligt att ha någon sådan eller liknande matematisk beräkningsgrund för denna representation. Istället bör enligt gruppens mening nämnda representation vinnas ur ett associationsförfarande. Gruppen föreslår således att lokala jaktsammanslutningar som tillhör Jägarnas Riksförbund–Landsbygdens Jägare på liknande sätt som lokala jaktsammanslutningar, vilka tillhör Svenska jägareförbundet, ansluter till Svenska jägareförbundets jaktvårdskretsar eller där sådana inte finns till länsjaktvårdsföreningarna. Medlemmarna och sammanslutningarna bör dock fortfarande kunna behålla sin tillhörighet till Jägarnas Riksförbund–Landsbygdens Jägare. Genom en sådan association kan detta sistnämnda förbunds medlemmar öva inflytande på de lokala och regionala frågorna i den jaktliga administrationen. Om en fullständig associering sker inom ett intendentdistrikt bör enligt gruppens mening även vara möjligt för Jägarnas Riksförbund–Landsbygdens Jägare att få tillsätta en egen ledamot i intendentrådet. I länsjaktvårdsföreningar med kretsindelning torde detta i många fall bli det enda sätt varpå nämnda förbund kan få regional representation, då de regler som annars gäller för lokala jaktsammanslutningar i Svenska jägareförbundet bygger på medlemstal.

Bilaga 5:1 Riksintendenten för viltvård, befattningsbeskrivning

Befattning: Riksintendent för viltvård hos Svenska jägareförbundet.

Närmast överordnad: Förbundsstyrelsen och dess jourhavande. I administrativa frågor: Kanslichefen.

Organisatorisk enhet: Förbundskansliet.

Befattningens ställning i organisationen: Chef för sektion i förbundskansliet.

Kompetensnivå: Högre, biologisk eller skogligt inriktad utbildning eller motsvarande.

Ansvar, befogenheter och huvudsakliga arbetsuppgifter:

1 Föredragande i förbundsstyrelsen i ärenden avseende jakt och viltvård, om inte förbundsstyrelsen i särskilt fall utser annan föredragande.
2 Föredragande i jakttidsberedningen, om beredningen inte i särskilt fall utser annan föredragande.
3 Ställföreträdare för kanslichefen i dennes frånvaro.
4 Handläggare och – i förekommande fall efter överläggning med jourhavande – beslutande i sådana löpande ärenden, som angår jaktvård eller eljest faller inom hans verksamhetsområde.
5 Handledare för fältpersonalen. Handläggare och granskare av framställningar om tjänstledighet och semester samt av reseräkningar. I förekommande fall skall samråd ske med den av intendentrådet utsedde förmannen.
6 Samverka med kanslichefen i budgetfrågor.
7 Följa viltforskningens utveckling.
8 Följa viltvårdens utveckling och sprida kännedom genom upplysningsverksamhet och propaganda därom.
9 Samråda och samverka med ledaren för naturvårdsverkets sektion för jakt och viltvård.
10 I samråd med naturvårdsverket arbeta för upprättande av viltstatistik.
11 Närvara vid naturvårdsverkets naturvårdsråds sammanträden i ärenden som har direkt eller indirekt beröring med faunistiska och jaktliga ärenden och däri äga yttrande- och förslagsrätt.
12 Föra resejournal.
13 Utföra uppdrag som i övrigt ålägges av förbundsstyrelsen och jourhavande.

Bilaga 5:2 Viltvårdsintendenten i NN distrikt, befattningsbeskrivning

Befattning:	Viltvårdsintendent i NN distrikt av Svenska jägareförbundet
Närmast överordnad:	Förbundsstyrelsen och riksintendenten, samt i frågor rörande frivilligorganisationen: Intendentrådet i NN distrikt.
Organisatorisk enhet:	Expeditionen för viltvårdsintendenten i NN distrikt
Befattningens ställning i organisationen:	Chef för regional enhet.
Kompetensnivå:	Högre, biologisk eller skogligt inriktad utbildning eller motsvarande.

Ansvar, befogenheter och huvudsakliga arbetsuppgifter:

1 Föredragande i länsjaktvårdsföreningarna inom distriktet i faunistiska och allmänt jaktliga ärenden av principiell eller eljest väsentlig betydelse.

2 Föredragande i länsstyrelserna i distriktet i frågor rörande
   21. Jaktvårdsområden
   22. Bildande och skötsel av viltvårdsområde
   23. Älgjakt på särskild jakttid och reglerad älgjakt
   24. Licensärenden av principiell betydelse rörande jaktutövning, vapen och ammunition.
   25. Administrativa besvär över beslut i ärenden av ovan nämnt slag

3 Rätt att närvara vid naturvårdsrådens inom distriktet sammanträden vid behandling av ärenden av faunistisk eller allmänt jaktlig betydelse; och att därvid yttra sig, framlägga förslag och få sin särskilda mening antecknad i protokollet.

4 Handledare för länsjaktvårdarna i distriktet.

5 Följa viltforskningens utveckling.

6 Följa viltvårdens utveckling och sprida kännedom genom upplysningsverksamhet och propaganda därom i distriktet

7 Samråda och samverka med länens naturvårdsintendenter.

8 Arbeta för upprättande av viltstatistik i distriktet.

9 Föra resejournal.

10 Utföra uppdrag som i övrigt ålägges av intendentrådet, förbundsstyrelsen eller på styrelsens uppdrag av riksintendenten.

Bilaga 5:3 Länsjaktvårdaren i NN länsjaktvårdsförening, befattningsbeskrivning

Befattning: Länsjaktvårdare i Svenska jägareförbundet med stationering hos NN länsjaktvårdsförening.

Närmast överordnad: Den av länsjaktvårdsföreningen utsedde förmannen och viltvårdsintendenten.

Organisatorisk enhet: Länsjaktvårdsföreningens expedition.

Befattningens ställning i organisationen: Verksamhetsledare inom länsjaktvårdsföreningen.

Kompetensnivå: Enligt nuvarande instruktion.

Ansvar, befogenheter och huvudsakliga arbetsuppgifter:

1 Vara förtrogen med förhållandena rörande viltvården inom verksamhetsområdet.
2 Under handledning av viltvårdsintendenten och under iakttagande av vad den av länsjaktvårdsföreningen utsedde förmannen meddelar dels bistå jaktvårdsområden och andra lokala jaktvårdsorganisationer ävensom envar med råd och upplysningar, dels bland jägare och allmänhet verka för god viltvård.
3 Under handledning av viltvårdsintendenten och under iakttagande av vad förmannen meddelar medverka vid bildandet av jaktvårdsområden och andra lokala jaktvårdssammanslutningar.
4 Genom upplysningsverksamhet bland jägare och allmänhet öka kännedomen om gällande jaktlagstiftning samt övriga i laga ordning utfärdade bestämmelser rörande jakt, viltvård och övrig naturvård.
5 Under handledning av viltvårdsintendenten och enligt förmannens anvisningar besöka jaktvårdsområden och övriga jaktvårdsorganisationer ävensom jakträttsinnehavare inom verksamhetsområdet.
6 Föra resejournal
7 Utföra uppdrag som i övrigt ålägges av viltvårdsintendenten och förmannen.

Tabell över eventuell representation från Jägarnas Riksförbund – Landsbygdens Jägare i intendentråden vid alternativa **kvalifikationsgränser och beräkningsgrunder.**

Län	Jaktkort-lösare 30.6.70	JRLJ med-lemmar 16.4.71	Sv.Jf direkt ansl medlem 30.6.70	Kol 4.+50 % korr för indirekt anslutn.	Kol. 3 / Kol 2. %	Kval gräns 50 %	Kval gräns 25%	Kol 3. / Kol 4. %	Kval gräns 50 %	Kval gräns 25 %	Kol 3. / Kol 5. %	Kval gräns 50 %	Kval gräns 25 %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
AB	14 156	668	4 064	6 096	4,7			16,4			11,0		
C	5 880	661	1 981	2 971	11,2			33,3		x	22,2		
D	6 838	806	2 990	4 485	11,8			27,0		x	18,0		
E	10 411	1 466	4 407	6 071	14,1			33,2		x	24,1		
F	12 293	149	4 375	6 563	1,2			3,4			2,3		
G	8 746	440	2 706	4 059	5,0			16,3			10,8		
H	12 033	726	4 045	6 068	6,0			18,0			12,0		
I	3 144		917	1 376									
K	4 705	240	1 182	1 773	5,1			20,3			13,5		
L	9 643	278	3 782	5 673	2,9			8,7			5,8		
M	11 277	52			0,5								
N	7 544	948	2 364	3 546	12 6			40,1		x	26,7		x
O	8 639	622	2 477	3 716	7,2			25,1		x	16,7		
P	14 763	231	4 071	6 107	1,6			5,7			3,8		
R	9 326	538	3 310	4 965	5,8			16,3			10,8		
S	16 276	293	7 377	11 066	1,8			4,0			2,6		
T	8 893	1 232	3 375	5 063	13 9			36,5		x	24,3		
U	6 489	458	2 140	3 210	7,1			21,4			14,3		
W	15 367	779	5 670	8 505	5,1			13,7			9,2		
X	11 833	476	3 145	4 718	4,0			15,1			10,0		
Y	11 479	525	2 521	3 782	4,6			20,8			13,9		
Z	12 083	1 298	6 181	9 272	10,7			21,0			14,0		
AC	17 731	774	6 170	9 255	4,4			12 5			8,4		
BD	19 359	619	3 249	4 874	3,2			19,1			12,7		

Bilaga 6 Svenska jägareförbundets skrivelse 10 juli 1967 till Kungl Maj:t

Till Herr Statsrådet och chefen för Kungl. jordbruksdepartementet

Svenska jägareförbundet med hemställan om utredning rörande vissa jaktliga frågor

Kungl. Maj:t har genom propositionen nr. 136 vid innevarande års riksdag framlagt förslag om ändring i bl. a. 11 och 12 §§ lagen den 3 juni 1938 om rätt till jakt. Därest dessa förslag vinner riksdagens bifall, har ytterligare en betydelsefull förbättring skett av den lagstiftning om jaktvårdsområden, som inleddes 1938. Här må erinras om de 1951 och 1963 beslutade ändringar i 10, 11 och 12 §§ jaktlagen.

Trots de således genomförda och föreslagna ändringarna i bestämmelserna om jaktvårdsområdena – här bortses från jaktstadgan och däri gjorda ändringar som en konsekvens av jaktlagsändringarna – finnes anledning förmoda, att diskussionen om jaktvårdsområdesinstitutet kommer att fortsätta. Svenska jägareförbundet har ständigt följt denna diskussion med uppmärksamhet och ibland självt tagit del däri. Detta får anses självklart, eftersom såvitt jägareförbundet har sig bekant samliga hittills bildade jaktvårdsområden utom ett genom de s. k. jaktvårdsområdesföreningarna varit eller är medlemmar av jägareförbundet. Av de den 30 juni 1966 befintliga 1 326 jaktvårdsområdena tillhörde således 1 325 områden Svenska jägareförbundet.

Diskussionen om och kritiken mot jaktvårdsområdena hänför sig huvudsakligen till tre spörsmål.

Ehuru jaktvårdsområdena grundar sig på ett slags tvångslagstiftning och enär lagstiftaren mot den bakgrunden måste tillse, att rättssäkerheten icke trädes för när, kan det likväl ifrågasättas, huruvida icke bestämmelserna om bildande av jaktvårdsområde alltjämt är alltför rigoösa och hindrar tillkomsten av månget angeläget område. Erfarenheterna visar nämligen att arbetet för jakt- och viltvården, för biotopvården, kan drivas betydligt bättre, mera effektivt och riktigt inom större sammanhängande markkomplex än på splittrade småmarker.

Detta förhållande är av största vikt icke minst ur naturvårdens synvinkel. Det gäller därför att inom ramen för rättssäkerhetens krav på allt sätt underlätta möjligheterna att bilda jaktvårdsområden, som

därefter kan vidmakthållas eller ändras på sådant sätt, som gagnar jakten och viltvården. I fråga om utvidgning av jaktvårdsområde synes Kungl. Maj:ts ovan nämnda förslag till ändring i 11 § i jaktlagen – genom ett nytt första stycke i andra momentet – innebära en klar förbättring liksom det genom 1963 års jaktlagstiftning införda andra momentet i samma paragraf med avseende på möjligheterna att avskilja jaktvårdsimpediment från jaktvårdsområde. Det är icke uteslutet, att nya överväganden kunde medföra ytterligare förbättringar i dessa båda avseenden.

Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag till nytt tredje stycke i 11 § 1 mom jaktlagen – jaktvårdsområdes fortbestånd i avvaktan på slutlig prövning av beslut om områdets förlängning – hälsas med tillfredsställelse.

Jägareförbundet vill således såsom den första punkten ange önskvärdheten av enklare bestämmelser för bildande av jaktvårdsområden, då sådana sannolikt skulle stimulera till ytterligare ett betydande antal jaktvårdsområden.

Det andra spörsmålet avser rösträtten, varom bestämmelser meddelats i 10 och 13 §§ jaktlagen. Reglerna om kvalificerad majoritet och minoritet i 10 § modifierades visserligen genom 1963 års jaktlagstiftning, men alltjämt kvarstår kraven på att majoriteten eller minoriteten skall äga viss del – numera tre fjärdedelar respektive en fjärdedel mot tidigare fyra femtedelar respektive en femtedel – av det aktuella sammanlagda markområdet. Det har bl. a. gjorts gällande, att uteslutande röstning efter huvudtal – varje ägare av mark inom området äger en röst – borde genomföras konsekvent och att den kvalificerade majoriteten, därest skälen för att icke godkänna absolut majoritet är tillräckligt starka, borde reduceras till två tredjedelar (och den kvalificerade minoriteten på motsvarande sätt ökas).

Det tredje spörsmålet hänför sig till jakträttsarrendators ställning i jaktvårdsområde. Detta spörsmål innesluter i sig flera delfrågor: möjligheterna att få arrendera jaktmark inom ett jaktvårdsområde, arrendators rätt att deltaga i beslut vid s. k. jaktstämma ("sammanträde med fastighetsägarna inom området" 13 § 2 mom. jaktlagen) och arrendators möjlighet att vidbliva arrende. Det sistnämnda spörsmålet är samtidigt en del av ett vidare spörsmål och kommer att här nedan behandlas särskilt.

Det förutnämnda spörsmålet behandlas i 13 § 3 mom. jaktlagen. Med utgångspunkt i detta lagrum har jaktvårdsområdesföreningen i sina stadgar meddelat närmare föreskrifter om utarrendering av jakträtten på mark inom området. Tillämpningen av detta lagrum och dessa stadgar har medfört ett stort antal konflikter, där såväl markägare som person, vilken förvägrats rätten att arrendera jakträtt inom området, ansett sig förfördelade. Problemet har flera sidor beroende på om jakten bedrives gemensamt – vilket är önskvärt i fråga om älg – eller enskilt, dvs. varje markägare jagar på sin mark, den sistnämnda formen är i vart fall beträffande annat villebråd än älg den vanligaste utom i Norrland. Om A äger ett obetydligt markområde om två ha och om jakten inom jaktvårdsområdet bedrives gemensamt, bör A under inga omständigheter få utarrendera sin jakträtt till flera jägare än en och då endast om A

samtidigt förbinder sig att avstå från egen jaktutövning. I de allra flesta fall torde arrenderingen av en så liten jaktmark, ingående i ett jaktvårdsområde, icke godkännas för närvarande. Ofta nog har man i jaktvårdsområdesstadgarna fixerat en minimalareal för arrende, exempelvis 200 ha.

Uppgiften att bedöma, huruvida en jakträttsarrendator skall godtas, har vanligen anförtrotts jaktvårdsområdesföreningens styrelse. Denna uppgift är onekligen grannlaga. Upplåtelsen får icke vara olämplig med hänsyn till jaktvården – vilket den kan bli, då fråga är om upplåtelse till ett jaktlag, bestående av flera personer, även om den upplåtna arealen i och för sig kan anses tillräcklig. Upplåtelsen får icke heller lända övriga fastighetsägare till avsevärt men, vilket upplåtelse till ett jaktlag lätt kan göra.

Det har emellertid – vilket framgår av Kungl. Maj:ts praxis – förekommit, att en delägare i strid mot det nu refererade lagrummet av jaktvårdsområdet förvägrats att upplåta sin jakträtt. I sådant fall har delägaren (arrendatorn) vunnit rättelse hos Kungl. Maj:t.

I fråga om rätten att deltaga i jaktstämmas beslut gäller enligt 13 § 2 mom. att jakträttsarrendator har yttrande- och förslagsrätt. Han måste följaktligen vara befullmäktigat ombud för markägaren för att få deltaga i beslut om jaktutövningen inom området. Det kan ifrågasättas, huruvida icke arrendator genom lagändring borde träda i markägarens ställe i vad avser sistnämnda slags beslut. Däremot skall givetvis endast markägaren eller hans ombud äga taga ställning till bildande och förlängning av jaktvårdsområde.

Som en följd av den pågående urbaniseringen av vårt land och den ökande fritiden blir antalet personer, som är eller önskar bli jägare utan att äga någon jaktmark, allt större. Jägareförbundet lät under jaktåren 1956/59 den dåvarande entreprenören för jaktkortsregistret (AB Tidningsstatistik) göra en undersökning bland jaktkortslösarna om "jägarna och jordäganderätten". Ehuru resultatet icke kan anses signifikant (den genomsnittsliga svarsprocenten utgjorde 63,6 %) kan det ändå vara av intresse. Det visade sig då att, 37 % av alla jägare huvudsakligen jagade på av dem ägda marker och att 15,8 % var jordbruksarrendatorer, till vilka även jakträtten upplåtits, medan 43,2 % var enbart jakträttsarrendatorer och 2,6 % var "marklösa jägare", dvs. jagade med stöd av olika slags tillfälliga upplåtelser av jaktutövningsrätt – oftast sannolikt som s. k. jaktgäster.

I år har jägareförbundet låtit utföra en intervjuundersökning bland sina direkt anslutna enskilda medlemmar. I denna undersökning har ingen åtskillnad gjorts mellan jordbruksarrende, inkluderande jakträtt, och annat jaktarrende. Gruppen ägare till jaktmarker utgör bland förbundets medlemmar 34 %, gruppen arrendatorer 50 %. Gruppen "marklösa" har således ökat betydligt. Det finns anledning tro, att de till jägareförbundet ansluta jägarna är mera aktiva i sin jaktutövning än åtskilliga, sannolikt flertalet jägare utan anslutning till jägareorganisationen. Denna aktiva grupp – för närvarande 81 651 enskilda personer – har sannolikt ordnat det bättre för sig i fråga om jaktutövningsmöjligheter än ett stort antal

andra jägare. Det vore av stort värde att göra en undersökning bland samtliga jaktkortslösare. Jägareförbundet, som bekostat sin medlemsundersökning av egna medel, saknar ekonomiska resurser för att göra en undersökning, som omfattar hela jägarkadern.

Om jägareförbundets förmodan är riktig – antalet "marklösa" jägare ökar – är det angeläget att inom ramen för bestämmelserna i 1 § jaktlagen skapa nya jaktmöjligheter. Om man använder begreppet "marklösa jägare" i ett språkligt vidare och riktigt sammanhang, så måste därmed förstås envar jägare, som bedriver jakt på annan tillhörig mark, dvs. – i varje fall bland jägareförbundets medlemmar – ca. två tredjedelar av dem, som utövar jakt.

Även jaktsrättsarrendatorernas ställning måste således övervägas. För denna stora grupp jägare – dess andel synes vara omkring hälften av samtliga jägare – har åtskilliga svårigheter uppkommit. Det blir allt vanligare, att när arrendetiden utlöpt, arrendet utannonseras till den högstbjudande, vilken alltför ofta "slår ut" den tidigare arrendatorn. Utvecklingen blir då lätt denna: Den tidigare arrendatorn har haft ett fem-års eller i bästa fall ett tio-års arrende. Har har under denna tid lagt ner omfattande arbete och ofta även stora belopp på viltvård av olika slag, bl. a. biotopförbättringar som medgivits av jordägaren. Vid arrendetidens utgång är vilttillgången på marken mycket god, ehuru den var tämligen dålig, då arrendet tillträddes. Marken har fått ett helt annat värde som jaktligt objekt, ingalunda genom ägarens utan genom arrendatorns försorg. – På motsvarande sätt har en del jaktvårdsområden tvingats att upphöra. Genom intensiv jaktvård har vilttillgången inom området blivit betydande. Delägarna vill då spekulera i större arrendeintäkter och en tillräcklig minoritet vägrar förlängning. – Då nödgas arrendatorn frånträda sitt arrende, enär han saknar de ekonomiska resurserna för att ta upp konkurrensen, då arrendet "auktioneras bort". Den nya arrendatorn – en eller flera personer – har ofta nog bjudit det höga arrendet ingalunda för att bedriva intensiv jakt- och viltvård utan för att kunna åstadkomma en intensiv avskjutning; jaktens avkastning skall motivera det höga arrendet. När markerna är "utjagade", söker sig detta slags arrendatorer gärna till nya och ur deras synvinkel jungfruliga marker. Detta slags utarrenderingspolitik tillämpas tyvärr även av organ, som har att förvalta marker i det allmännas ägo. Jägareförbundet vill givetvis icke ifrågasätta rätten till fri prisbildning men mot bakgrund av det nu anförda väl, huruvida icke den jaktarrendator, som på ett föredömligt sätt vårdat de arrenderade markerna ur jaktlig och viltvårdssynvinkel borde, liksom vissa jordbruksarrendatorer, genom lagstiftning vara tillförsäkrad optionsrätt.

Den ovan gjorda beskrivningen avser att belysa de negativa sidorna i nuvarande system. Det står emellertid klart, att avgälderna för jaktarrenden stigit i betydligt snabbare takt än penningvärdets försämring kunnat föranleda. Tillgången på arrendemarker är nämligen begränsad i stora delar av landet, samtidigt som antalet presumtiva arrendatorer till följd av urbaniseringen stiger. Följden blir en allt hårdare konkurrens om de tillgängliga arrendemarkerna och allt tätare byten av arrendatorer. Det

sistnämnda blir alltför ofta till allvarligt men för jakt- och viltvården, eftersom allt dyrare jaktarrenden skall finansieras.

Det torde redan nu vara omöjligt att tillgodose jaktintresset inom ramen för konventionella jakträttsupplåtelser. Det är därför nödvändigt att undersöka andra möjligheter. I avsikt att få en bild av det aktuella läget har jägareförbundet i år gjort en enkät bland ägarna till några av landets största markkomplex, sammanlagt omfattande ca 8 931 000 ha (jämte 650 000 ha jaktligt impediment), nämligen kronan (företrädd av domänverket) och vissa skogsbolag. Resultatet av denna enkät bifogas. Därav framgår visserligen – och i motsats till alla därom främst av Jägarnas riksförbund gjorda påståenden, som nått även Kungl. Maj:ts kansli och riksdagen – att såväl kronan som stora skogsbolag upplåter dels jakträtt mot nyttjanderättsavtal, dels jaktutövningsrätt till den hos domänverket eller vederbörande bolag anställda personalen. Dessa jakträttsupplåtelser träffas som regel med andra personer än nyssnämnda arbetstagare: omkring två tredjedelar av alla dem, som jagar på de krono- och bolagsmarker, som ingår i undersökningen, står utanför företagen, eller ca 17 200 (vid älgjakt 15 400) personer av ca 26 000 (23 400). Det är alltså ett betydande antal jägare, som får möjligheter att bedriva jakt på krono- och bolagsmarker. Den av jägareförbundet gjorda undersökningen borde emellertid följas upp. Därtill saknar förbundet möjligheter. Bland annat bör måhända de inhämtade uppgifterna kompletteras. Dessutom borde undersökningen utvidgas genom att ägare till andra större markkomplex – bolag och enskilda – lämnade motsvarande uppgifter.

Riksdagens revisorer har – år 1961[1] – studerat domänverkets villkor för jaktarrenden och funnit dem föredömliga icke minst i vad avser avgäldernas storlek. Därefter har domänverket höjt dessa avgälder. Jägareförbundet håller icke för osannolikt att domänverkets prispolitik även efter avgäldshöjningen borde vara normerande för jaktarrenden.

Eftersom det sedan länge stått klart för jägareförbundet, att den nuvarande upplåtelseformen – nyttjanderättsavtal – är otillräcklig för att tillgodose efterfrågan på jaktmarker, har förbundet undersökt i vad mån jakträttsinnehavare mot avgift upplåter jaktutövningsrätt för kort tid (korttidsupplåtelser eller tillfälliga upplåtelser). Som medlemsservice har resultatet av dessa undersökningar under åren 1965 och 1966 redovisats i Förbundets medlemstidskrift Svensk Jakt ( ). Hur denna service utnyttjats under år 1966 framgår av bifogade sammanställning ( ).

Som en direkt följd av ovan nämnda enkät har förbundet tillskrivit uppgiftslämnarna och förordat korttidsupplåtelser.

Avskrift av brevet bifogas ( ). För sådana upplåtelser synes det för fritidsfisket tillämpade systemet kunna tjäna som modell: Jakträttsinnehavaren bedömer huruvida och i vilken utsträckning hans jaktmarker kan tåla ett hårdare jakttryck – dvs. flera jägare och större avskjutning – än det som övas av honom själv och/eller hans jaktarrendator och jaktgäster. Med stöd av denna bedömning säljer han s. k. jakträttsbevis (begreppet jaktkort är förbehållet beviset för att jaktvårdsavgift erlagts: begreppet jakträttsbevis är det inom jaktvårdsområdena gängse) som

[1] Riksdagsrevisorernas berättelse år 1961 § 26.

anger den tid, under vilken jakten får bedrivas (exempelvis en dag, tre dagar, en vecka), de djurarter, som är tillåtna att jaga enligt beviset, och det största antal djur av varje art, som får nedläggas. Såvitt jägareförbundet för närvarande kan bedöma finnes ingen annan möjlighet att tillgodose det ökande behovet av jaktmarker än att skapa allt flera jakttillfällen för de jägare, som av olika skäl – inte minst knapphet på arrendemarker – aldrig kan påräkna att få disponera "egna" jaktmarker. Förutom medelst sådana korttidsupplåtelser, som nu beskrivits i korthet, kan systemet med s. k. paying guests ifrågakomma. Den metoden praktiseras av Billeruds AB och dess Helleforsförvaltning, som mot betalning ordnar älgjakt. Dessa älgjakter har främst varit avsedda för utlänningar och minskar inte den inhemska efterfrågan på jaktmarker. Men detta system kan givetvis komma till användning även för svenska jägare.

Vilka skulle då kunna mottaga jägare på korttidsupplåtelser? Sannolikt domänverket, vissa skogsbolag och enskilda ägare till betydande markkomplex samt jaktvårdsområden, där jakttrycket är lågt. Jägareförbundet, som anser att jakträttsarrendatorerna skall få vidbliva sina arrenden, saknar det erforderliga materialet för att kunna bedöma i vilken utsträckning de nu skisserade korttidsupplåtelserna kan förverkligas men har erfarit, att domänverket avser att göra vissa försök därmed.

Systemet med korttidsupplåtelser av jaktutövningsrätt betraktar jägareförbundet som ett komplement till jakträttsupplåtelsen. Det kan emellertid tänkas, att systemet ej endast blir tillämpligt för marker, där jakträtten icke utarrenderats, utan även kommer att på vissa marker träda i stället för jaktarrenden, som löper ut och icke förnyas. Jägareförbundet vill framhålla, att det antydda nya systemet inom vissa områden kommer att medföra nya kostnader för markägaren eller jaktvårdsområdet. En jakträttsarrendator får som regel bestrida alla kostnader för jakt- och viltvården. Den person, som jagar någon eller några dagar på en mark, sliter på marken och dess produkter – dvs. villebrådet – utan annan motprestation än en viss betalning. Detta slitage kan väntas bli betydligt hårdare än det tidigare vanliga på samma jaktmarker. Priset på jakträttsbevisen måste därför sättas så, att inkomsterna därav möjliggör för markägaren att bedriva den intensiva jakt- och viltvård på markerna, som utgör en avgörande förutsättning för att det skisserade systemet skall kunna fungera tillfredsställande.

Det skulle givetvis vara värdefullt, om lämpliga marker för korttidsupplåtelser kunde uppbringas inom rimligt avstånd från de stora tätorterna i vårt land, men jägareförbundet förmodar, att systemet först kommer att prövas inom de delar av landet, där jakttrycket är lågt, dvs. i Norrland och möjligen i Värmlands och Kopparbergs län. Förbundet vill här inskjuta, att det vore önskvärt om man kunde komma till en rimlig uppgörelse med samerna i vad avser möjligheterna till jakt, främst efter ripa, under viss kortare tid även ovan odlingsgränsen. Gällande bestämmelser och deras tillämpning kan icke anses tillfredsställande. Betydande markområden, som nu utnyttjas obetydligt från jaktlig synpunkt, skulle där kunna ställas till förfogande utan reella konflikter med rennäringen,

vilket redan visar sig vid en jämförelse mellan de jaktliga förhållandena ovan odlingsgränsen i Jämtlands län, å ena sidan, och i Norrbottens och särskilt Västerbottens län, å andra sidan.

Svenska jägareförbundet finner sålunda att trots de väsentliga förbättringar i jaktlagstiftningen, som senast skett 1963 och är att vänta vid riksdagens höstsession 1967, bör ytterligare utredning företas rörande

dels jaktvårdsområdena, särskilt med avseende på bestämmelserna om bildande och om rösträtt

dels jakträttsarrendators ställning såväl i jaktvårdsområde som eljest och särskilt med avseende på möjligheterna att genom optionsrätt eller på annat sätt skapa större trygghet för sådan arrendator

dels möjligheterna att genom lämpliga former av korttidsupplåtelse av jaktutövningsrätt tillgodose efterfrågan på jakttillfällen från ett allt större antal s. k. marklösa jägare.

En sådan utredning måste även omfatta en noggrann kartläggning av den aktuella situationen på jaktens område i vårt land. Behovet av en sådan kartläggning har ytterligare accentuerats genom de punktvis insatta undersökningar, som jägareförbundet ombesörjt. En sådan kartläggning kan utföras endast av en statlig utredning.

Med stöd av det anförda får Svenska jägareförbundet vördsamt hemställa att Herr Statsrådet ville inhämta Kungl. Maj:ts tillstånd att tillsätta en jaktutredning med särskild uppgift att studera de spörsmål, jägareförbundet här ovan antytt.

Stockholm den 10 juli 1967

Underdånigst
SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDET

F I Boo

Tore G Brodd

Bilaga 7 Föredrag vilka utgjort inledningar till diskussioner i jaktmarksutredningen

Allmänt

Denna bilaga innehåller föredrag, vilka utgjort inledningar till diskussioner i jaktmarksutredningen, under år 1969. Föredragen har syftat till att ge en allmän orientering kring utredningens uppdrag. Föredragshållarna har haft av utredningen förelagda änmen enligt följande.

1 Docent Harry Bergquist, Sveriges Djurskyddsföreningars Riksförbund.

Ämne: "Djurskyddets syn på jakten". (16 sept. 1969.)

Frågor som utredningen därvid önskade få belysta var bl. a. " Kan jakt som fritidssysselsättning accepteras av djurskyddet? Kan jakt accepteras som ett medel att reglera stammen av olika vilda djurarter? I vilken mån kan i övrigt förbjudna jaktmetoder tillåtas för att döda djur i sanitärt eller skadeförebyggande syfte? Är den nuvarande beredskapen för avlivning av skadat vilt tillfyllest, exempelvis avlivning av trafik- eller oljeskadat vilt?"

2 Professor Erik Dahl, Lunds universitet.

Ämne: "Jakt – ett led i vården av faunan". (15 sept 1969.)

Det framhölls från utredningen att ämnet delvis borde omfatta hur jakten påverkar den inbördes balansen mellan olika djurarter samt jaktintressets eventuella värde för uppföljning av viltstammarnas utveckling.

3 Byråchef Lars-Eric Esping, naturvårdsverket, naturvårdsbyrån.

Änme: "Faunan som naturvårdsobjekt – vad betyder den ökade friluftsaktiviteten?" (17 sept. 1969.)

Utredningen önskade bl. a. att föredragshållaren belyste naturvårdens allmänna inställning till faunan och dess utveckling genom senare tiders miljöförändringar samt något belyste frågorna "Kan kontrollåtgärder mot vissa arter till skydd för exempelvis jaktbart vilt eller andra fågel- och däggdjursarter accepteras? Vad anser naturvården om intressekonflikten mellan skyddet av faunan och det moderna samhällets fritidsaktiviteter, inklusive jakten?"

4 Avdelningsdirektör Jan-Olof Pettersson, naturvårdsverket, sektionen för jakt och viltvård.

Ämne: "Svensk jakt av idag – några synpunkter i en brytningstid." (13 febr. 1969.)

5 Professor Bertil Haglund.

Ämne: "Markägaren och/eller jakträttsinnehavaren som viltvårdare, förhållanden inom storskogsbruket." (5 mars 1969.)

6 Jägmästare Lambart von Essen, föreståndare för Öster-Malma jaktvårdsskola.

Ämne: "Markägaren och/eller jakträttsinnehavaren som viltvårdare, förhållandena bland enskilda mindre fastigheter. (5 mars 1969.)

1 Djurskyddets syn på jakten

Diskussionsledning av Harry Bergquist, 16 sept. 1969.

Först en presentation av Sveriges Djurskyddsföreningars Riksförbund. Förbundet representerar en betydande opinion i landet. Jag vågar därför tro att det är angeläget att djurskyddets synpunkter framförs vid detta tillfälle.

Djurskyddet har i Sverige nu verkat i hundra år och har under dessa år lyckats uppnå vissa resultat. Ett viktigt sådant är t. ex. djurskyddslagen, som fullkomnades 1964, och kompletterades så sent som i år. Men lagen – liksom alla lagar – blir naturligtvis aldrig färdig som sådan. Djurskyddet har och ställer säkert även framdeles krav på förnyelser av lagen, som vi hoppas skall beaktas. Men i sina stora drag är den svenska djurskyddslagen redan ett märkligt aktstycke. Den anses faktiskt vara en av de förnämsta i världen. Den har också bidragit till att kulturmänniskan inte plågar djur och orsakar dem onödigt lidande. Detta är också lagens huvudsyfte.

Riksorganisationen är yngre än den första nu hundraåriga föreningen. Den omfattar f. n. ett tjugotal djurskyddsföreningar med ungefär 20 000 medlemmar spridda runt om i landet. I nära anknytning till denna huvudorganisation står Svenska Djurskyddsföreningen och det torde väl inte dröja så länge innan denna ansluter sig till SDR. Detta är de egentliga djurskyddsorganisationerna i landet. Men det finns andra sammanslutningar på olika håll i Norden och även annorstädes, som väsentligen intresserar sig för en kamp mot experimentdjuren. Bland dessa kan nämnas Nordiska Samfundet För Bekämpande Av Plågsamma Djurförsök, Riksföreningen Djurens Vänner och några andra liknande sammanslutningar. Med dem har vi inget att skaffa. Tyvärr sker ej sällan en sammanblandning mellan dem och våra organisationer.

I övriga delar av Norden finns andra djurskyddsförbund av liknande typ som vårt, nämligen i Danmark, Norge, Finland och Island. Alla nordiska förbunden är anslutna till Nordiska Djurskyddsrådet f. n. under ordförandeskap av hovrättspresidenten Eero Corell i Vasa, Finland. Samtliga förbunden är också anslutna till International Society for Protection of Animals som har sitt säte i London och vars ordförande är f. d. cypernguvenören sir Charles Wolley.

Jag kanske skulle bredda den här historieskrivningen, genom att ge en liten snabbskiss över vad som har passerat för flera tusen år sedan, då husdjuren kom till. Husdjuren har utvecklats från vilda djur. De har domesticerats, som man säger på fackspråk. Hunden är det äldsta husdjuret. Hunden räknar anor 10 000 år tillbaka i tiden. Vi biologer anser nog det tämligen klart hur denna domesticering kan tänkas ha gått till. Kanske på följande sätt: Stenåldersbarn har funnit några hundvalpar. Dessa har präglats av människan, följt människan och blivit henne till nytta. Vildhästar har fångats in. Föl har präglats som hundvalparna. Likaså nötkreatur, får, getter, svin och katter. Det har visats sig att dessa nyttodjur blivit människan till stort gagn, särskilt om de dresserades på ett djurvänligt sätt med särskilt beaktande av djurens särart. Det har man nog ganska tidigt haft på känn. Numera vet alla som har något med lantbruk att göra att om en ko skall handmjölkas måste en förutsättning vara att mjölkerskan står på god fot med kon, annars blir det ingen mjölk eller dåligt med mjölk. Många intressanta exempel skulle kunna lämnas om dressyr av vilda djur, som väsentligen grundar sig på en vänlig och uppmuntrande attityd mot djuret. Ett bra exempel är intendent Sigvard Berggrens djurvårdande verksamhet i Borås djurpark särskilt hans arbete med dess världsberömda lejonpark och "savann". Mest berömd är väl hans dressyr av lejonet Simba. Men dressyren måste förutsätta normala djur. Det kan nämligen förekomma mentalt eller kroppsligt skadade individer, som är oemottagliga för uppfostran. Jag har ett exempel från Nordnorge. Där härjade en järv elldeles förskräckligt bland får och getter o. a. Norrmännen som nog var litet efter i biologiskt, djurskydds- och ekologiskt sammanhang begrep inte detta utan förfasade sig över den onda fula järven. Järven var dock alldeles uppenbart svårt mentalt skadad på något sätt. Det är utomordentligt betydelsefullt att upplysa folk om att herrelösa hundar inte utan vidare kan tas om hand. De måste först bli noggrant veterinärt undersökta och förklarade fysiskt och psykiskt friska. Vidare kan gamla hundar ha mycket svårt med anpassning till en ny omgivning.

Djurskyddet har naturligtvis varit i harnesk mot många jägare, särskilt förr i tiden. Många jägare, som inte haft mycket sinne för djurens egenvärde, och framför allt ej för det lidande som kunnat uppstå när man skadat ett djur med pil eller spjut eller skjutvapen. Vad vi särskilt har kritiserat är lyxjakter, typ engelsk rävjakt som är något utomordentligt brutalt, i och med att en stor hundflock släpps lös på rävar som slits sönder av hundarna. Men vi har också riddare, furstar och possessionater, som anordnat stora jakter för nöjets skull, vilka ej sällan kunde rubriceras som abnorma och föga värdiga kulturmänniskor. Vi har ofta sett kort

från tyska jakter, på vilka man stolt uppvisat så och så många dussin harar och så och så många fasaner osv. liggande i rader framför jägarna. Vi har också kritiserat de mängder av horn som många slott briljerar med. Ett skräckexempel på "jakt" vill jag nämna om från artonhundratalets Sverige. Jakten väckte mycket stort uppseende på sin tid. Det gällde det så kallade Stora björnskallet i Dalarna där tre socknar mobiliserade ungefär 4 000 man, som gjorde skallgång på ett antal björnar. Männen bildade ett jättelikt drev, som inbringade ett antal björnar. Man dödade mellan 18 och 20 björnar. På djurskyddshåll reagerade man kraftigt. Ytterligare ett exempel på en trist jakt. Jag bilade 1967 i Nordnorges finnmark och kom så småningom ner till Mo i Rana. När jag öppnade en morgontidning, såg man på första sidan en trespaltig artikel med ett stort porträtt av en björnjägare och en av honom fälld jättebjörn. Mannen firades som en hjälte. Björnen hade nämligen slagit fyra sauer (får) och ansågs därför vara en stor fara för lantbruk och omgivningen här över huvud taget. Även om vi har kommit längre här i Sverige än i Norge i jakt- och naturvård, så synes här många brister trots vår fina djurskyddslag, jaktstadga och jaktlag.

För inte länge sedan bedrevs i vårt land sjöfågeljakt med nät. Kramsfågeljakt var vanlig på artonhundratalet. Den blev förbjuden efter intensiva attacker från djurskyddsfolket. I dag förbjuder lagen all jakt på småfågel såsom lärkor, bofinkar, domherrar, trastar o. a. men nere i medelhavsländerna har jakten dröjt kvar. På Cypern, i Grekland, Italien eller Spanien skjuts eller fångas fortfarande kramsfågel i stor skala. För hundra år sedan då djurskyddsföreningarna bildades i Sverige var ett av motiven, att man ville få bukt på kramsfågeljakten. Kramsfågeln serverades på alla krogar. I alla flottare hem ansågs kramsfågel vara en stor delikatess. Men den första djurskyddsföreningen fick också andra uppgifter. Insekter härjade svårt på lövskogen i Göteborg och dess omnejd. Expertisen (framför allt på göteborgsmuseet, professor A. V. Malm) rekommenderade en fin metod att få bukt på insektsangreppen, nämligen att skaffa drägligare förhållanden åt småfåglarna. Under stort jubel, med tusen personer närvarande bildades så Sällskapet Småfåglarnas Vänner i Göteborg, 1869. Det var alltså upptakten till djurskyddet i Sverige. Göteborgsföreningen fick omgående ett starkt stöd från hela befolkningen. Skolorna anslöt sig kollektivt med elever och lärare, både vid lägre och högre skolor, samt vid gymnasium. Dessutom anslöt sig en rad prominenta personer med landshövding och biskop i spetsen. Snabbt spred sig rörelsen ut över landet med starkt stöd från Göteborg Men räddningsaktionerna för småfågel gick långt utöver våra gränser. Professorer, författare, politiker anslöt sig i Helsingfors, Köpenhamn, Oslo, Paris, Berlin, Wien osv. I engelska parlamentet diskuterades allvarligt att följa Sverige i spåren och så beslöts också. I Göteborg organiserades stora planteringsexkursioner med ända upp till 3 000 deltagare. Man vandrade ut med hacka och spade på axeln och med matkorgar i handen under fanor, standar och klingande spel. Det var verkliga folkfester. På så sätt planterades stora skogar, som delvis finns kvar än i dag. Träden skulle bli boplatser för fåglarna. Intresset var stort, vilket bevisas därav att staden

räknade 50 000 invånare. 3 000 göteborgare deltog i en sådan där utflykt! Men snabbt insåg man att djurskyddet måste vidgas. Djurplågeriet var mycket utbrett på den tiden. Fulla körsvenner bar sig illa åt mot sina hästar. Hundar sparkades. Katter misshandlades. Djurskyddet tog sig an även sådana fall.

Men med rovdjuren hade man ingen misskund vare sig man var djurskyddsvän eller inte. Det ansågs tvärt om vara viktigt, om dessa utrotades till sista djur. Det gällde björn, varg, räv och duvhök osv. Dessa djur ansågs fågelfria. Men både jägare och djurskyddare har så småningom insett, att rovdjuren betyder mycket i naturens balans. Tack vare särskilt Svenska Jägareförbundets stora insatser fick vi en mycket god jaktlag och jaktstadga. Nu kämpar djurskyddet sida vid sida med jägareförbundet. Grythundsprovet har förbjudits. Bestämda jakttider har införts. Nästan all viltfågel har fridlysts. I skärgårdarna har öar och skär helt fridlysts under häckningstiden 1 april fram till 15 juli. Det mest glädjande är att förbudet synes väl respekteras. Skottpengar på vilt har undan för undan reducerats eller helt försvunnit och frågan är om inte skottpengar rent av kunde helt slopas. Jägareförbundets initiativ att sanera älgjakten har mötts med stort intresse från djurskyddshåll. Det gäller ej längre att skjuta ut de större älgarna med de största taggarna, utan att genom avskjutning av kalvar och älgkor beakta genetiska synpunkter. Djurskyddet står givetvis helt enigt med jägarna på den punkten.

Jag har förut kritiserat norrmännen för deras bristande insikt om djurskydd och viltvård. Men vi är nu mycket glada över att man på andra sidan Kölen börjar bli alltmer förstående för fredandet av det vilda. Men fortfarande står havsörn, kungsörn, uv och många andra utanför lagen. Men jag kan omtala att vid det senaste mötet med Nordiska Djurskyddsrådet i Göteborg i våras, kom vi överens om att försöka få till stånd en sammanjämkning av lagstiftningen på ömse sidor av Kölen till viltvårdens bästa.

Jag önskar så lämna några kommentarer till gällande jaktvårdslag. I paragraf 18 bestäms att kronan skall lägga beslag på allt fallvilt av fridlysta djur t. ex. björn och varg (den s. k. naturskyddsparagrafen). Från naturskydds- och jaktsynpunkt är denna paragraf viktig. Den bidrar i hög grad till, att det vilda därigenom får skydd mot tjuvskyttar och andra. Likaså att fallvilt på älg och rådjur och annat högre vilt under fridlysningstiden även tillfaller kronan. Det är en effektiv broms på olämplig jakt. Trafikdödat djur kan också eventuellt gå till kronan men där kan markägarna också få rycka in. Angående den här punkten skall jag återkomma senare. Jaktkort är naturligtvis ett mycket stort framsteg. Likaså älgjakten och att man håller efter onykterheten under jakten. Denna kanske dock kunde hållas efter något mera. Lösdrivande hundar är förbjudna under de känsliga månaderna i naturen. Det är givetvis utmärkt. Fågelskyddsområdena har jag prisat förut. Bestämmelserna om eftersök av sårat vilt är enligt vår uppfattning bra formulerade. Vapenbestämmelser och liknande har vårt fulla gillande. Likaså förbud mot nattjakt. Att det inte finns falkenerare här i landet är ju en fördel. En sak

som är angelägen, är att jakt från bil är förbjuden, men i anknytning härtill har vi ett nytt problem, nämligen snöskotern uppe i Norrland. Denna har blivit ett plågoris för fjällvärlden. Här borde myndigheterna snabbt ingripa. Beträffande katter som påträffas utanför hemgården kan de elimineras. Detta ligger helt i linje med djurskyddets önskemål. Brottsbalken är överraskande sträng (det kan ju bli ända upp till två år) mot tjuvskyttar, som genom skadskjutning kan åstadkomma svåra lidanden. Det är alltid tråkigt att behöva ropa på polis och det bästa är att övertyga folk att handla på bättre sätt. Genom djurskyddets mångåriga opinionsbildning i vårt land anser vi nog att vi bidragit rätt verksamt till att minska antalet fall av djurplågeri, vare sig det gäller tjuvskyttar eller andra. Numera är det vanligen endast folk med mentala skador eller folk i onyktert tillstånd som fortfarande begår djurplågeri.

Men det finns en del rester kvar av olämpliga jaktmetoder. Sålunda är det tillåtet att fortfarande sätta ut rävsaxar och ripsaxar i Norrland, även om det sker på dispens. Vi anser från djurskyddets sida att sådana metoder ej längre borde få förekomma. Sådana jaktmetoder måste rubriceras som ett mycket kvalificerat djurplågeri. Däremot finns det fångst i fällor, som måste respekteras. Vi vet t. ex. på västkusten, när vi fick hela mängder av minkar över oss från Norge, då djuren släpptes lösa på grund av bristande tillgång på föda. Vi fick ett minkelände över alla gränser. Tack vare minkfällor har man kunnat hålla djuren någorlunda stången. Men det finns fortfarande möjlighet att sätta ut fällor med levande djur, framför allt duvor. Denna typ av fångst anser vi ej hör nutiden till. Sedan har vi gifterna (biociderna). Det är vi säkert alla överens om, att det nog ej skulle skada om bestämmelserna ytterligare skärptes, dock med undantag för möss- och råttfångst och viss kloralosfångst av viltfågel och kråkfågel.

Vidare bör frågan om gammal taggtråd och trasigt glas i skog och mark tas upp. På grund av detta skräp har bäddats för åtskilliga tragedier ute i markerna. Rådjur i taggtråd och hundtassar i trasigt buteljglas. Jag vet att landsfiskal Lange som är jaktvårdskonsulent uppe i Hälsingland och som är en gammal van jägare, har åtskilligt mer att säga på den här punkten. F. ö. tyckte jag det var mycket sorgligt att höra, att generaldirektör Paulsson (som jag annars uppskattar mycket för hans energiska och orädda arbete för naturskydd och naturvård ute i landet) inte ansåg sig kunna tillstyrka ett förbud på engångsglas. Engångsglaset är något bedrövligt i naturen.

Detta är också en mycket allvarlig sak. Massor av vilt blir påkört och attackerat av bilar. Det är märkligt nog ytterligt sällsynt, man kan nästan bortse härifrån, att skador på människor inträffar. Särskilt sällsynt med dödsfall. Inom vägverket har utförts betydelsefulla experiment. Av försöken har det framgått, att vissa typer av elstängselnät synas lämna bästa skyddet. Viltspeglarna kan ha sin betydelse men de har visat sig vara svåra att helt bemästra, kanske också rätt så dyrbara. Elstängslen kan även användas portativt. Under vissa tider kan stängslen uppsättas vid en viss passage för att sedan flyttas till ett annat ställe. Elstängselalternativet förefaller vara ekonomiskt mest fördelaktigt och effektivt. Det finns

bestämmelse om att man kan förfölja ett djur och nedlägga det på en väg. Där skulle jag vilja ställa en fråga till dem, som är mera insatta i jakten än jag. När det gäller skadat djur är det självfallet, men jag undrar om inte vägen borde vara fridlyst. Här kan uppstå svåra komplikationer med bilar, barn och fotgängare. Borde därför all jakt på väg även förbjudas?

Sedan är det en mycket kontroversiell sak som jag skulle vilja ta upp. Det är samernas jakt inom nationalparkerna. Jag kan inte förstå varför samerna skulle ha några speciella rättigheter. De är ju svenskar som alla vi andra. De är i dagens läge ej heller beroende för sitt uppehälle av jakt såsom de har varit förut. Rovdjursjakten kan de få på dispens om så skulle behövas. Det finns i varje fall ingen rimlig anledning att de skall skjuta i våra fridlysta nationalparker.

Säljakten kanske professor Bertil Haglund skulle kunna ta upp. Han är mera insatt i detta spörsmål än jag. Jag vet hur vi har det på västkusten med knubbsälen. Några studenter från zoologiska institutionen i Göteborg fick göra vissa undersökningar beträffande sälstammen i norra delen utav västkustområdet (Sydkoster). Det visade sig att vi där har en sälstam på ett trettiotal djur. Lekplatserna inringades och dessa har senare fridlysts. Detta har vunnit allmänt gillande bland ortsbefolkningen. Just detta är värdefullt att befolkningen accepterar fridlysningen.

Så finns det något underligt i jaktlagen, nämligen skyddsjakt på gård och i trädgård. Där står det faktiskt att om det kommer in en duvhök, nötskrika, igelkott eller hermelin, för att inte tala om björn, så skall gårdsägaren ha rätt, om han är markrättsinnehavare, att döda sådant djur t. ex. detta mycket sällsynta djur, duvhöken. Nötskrikan är inte så sällsynt men i alla fall en mycket värdefull fågel. Igelkotten börjar mer och mer försvinna. Därför är det orimligt att ett sådant djur skall kunna oskadliggöras på detta sätt. Det räcker väl med bilmassakern på igelkott.

I generaldirektör Per Skölds PM till detta möte har uppställts några frågor. Den första frågan: "Kan jakt som fritidssysselsättning accepteras av djurskyddet?" Där kan vi från djurskyddet svara ja, under förutsättning att man följer lagar och förordningar ordentligt. Men vi skulle nog vilja göra det tillägget att jakt som nöje förefaller en nutidsmänniska att inte vara så lyckat precis. Jag undrar om det är så många jägare i dag som tycker att det är en verklig njutning att se och döda ett rådjur, eller döda en älg eller något sådant där. Det är väl i stället nyttosynpunkten att så måste ske, som dominerar. Men självfallet kan det vara förenat med nöje att komma ut i friska luften och bland goda vänner. Men att själva dödandet skulle vara ett nöje tycker jag nog hör en gammal tid till. Den andra frågan: "Kan jakt accepteras som ett medel att reglera stammen av olika djurarter?" Av det jag redan har framfört torde det utan vidare framgå att svaret på frågan blir ett obetingat ja. Det är utomordentligt intressanta undersökningar som har gjorts av jaktkunniga från Skogshögskolan som jag kan hänvisa till. Fråga nr 3: "I vilken mån kan i övrigt förbjudna jaktmetoder tillåtas att döda djur i sanitärt och skadeförebyggande syfte?" Där säger vi klart nej till alla slags saxar. Vi anser däremot fällor som är lämpligt konstruerade och som töms kontinuerligt,

som bra. Dock bör icke levande lockbete användas i fällorna. Beträffande gifter så har jag talat om att vi anser att sådana givetvis måste finnas främst mot möss och råttor men däremot inte mot annat vilt. Fjärde frågan: "Är den nuvarande beredskapen för avlivning av skadat vilt tillfyllest, t. ex. trafik- eller oljeskadat vilt?" Där har jag inte kommit in på oljeskadat vilt. Vi säger där att beredskapen bör bli mer effektiv. Vi är mycket glada över att man tagit så allvarligt på denna fråga inom domänverket och kommerskollegium. Det har t. ex. anordnats en kurs för tillsynsmän och andra från hela landet för att instruera dem om hur man skall förfara med oljeskadad fågel. Även om fågeldetaljen är en ringa del av detta stora antioljeprojekt så är det i alla fall från opinionssynpunkt viktigt att problemet oljeskadad fågel är med. När det gäller tvättning av oljeskadad fågel, finns det ett nytt lovande preparat, larodan, framställt av två göteborgskemister som fick sitt elddop i samband med en stor katastrof på svanstammen 1967 i Torslandabukten. Vi bör ha en god beredskap så att vi kan undgå en Torry Canyon-katastrof. Jättetankern strandade som bekant på Cornwalls kust härom året. Massor av olja läckte ut och tiotusentals sjöfågel omkom. England, som är mycket djurvänligt, lär ha skickat allt vad tvättmedel heter dit, "hela England länsades på tvättmedel". Gummor och gubbar gick omkring med pytsar och skurborstar och försökte rädda så mycket fågel som möjligt. Men det blev praktiskt taget inget räddat. Vi skulle önska mera forskning om oljeskadat vilt och om trafikskadat vilt. Vägverket bör också få fullgöra sina värdefulla experiment över elstängsel efter vägarna.

2 Jakten i naturvården

Diskussionsinledning av Erik Dahl
15 sept 1969

Jägarfolken och faunan

För att förstå jaktens betydelse och inverkan måste man se den mot bakgrunden av rum och tid eller kanske riktigare mot rummets och tidens ekonomiska och sociala förhållanden.

De primitiva jägarfolken spelade i relation till sina bytesdjur ungefär samma roll som vilken annan större predator som helst. De var själva fåtaliga, oftast mer eller mindre nomadiska, och deras redskap mätta med nutida mått ineffektiva. För sin försörjning behövde de goda viltstammar och betydande individuell skicklighet. Den ekologiska balansen mellan dem och det vilda torde ha varit god.

Motsatsen har stundom hävdats. I synnerhet från amerikanskt håll har gjorts gällande, att det konstaterade utdöendet av ett mycket stort antal amerikanska djurarter för omkring 10 000 år sedan var en följd av människans invasion av den nordamerikanska kontinenten ungefär vid denna tidpunkt och ett därmed förknippat ohämmat massdödande. Man

har rent av pekat på en speciell typ av flintpilspets ("the fluted arrowhead") som en väsentlig faktor i en kollektiv utrotning.

Biologerna har, om än med vissa undantag, ställt sig rätt kallsinniga till dessa hypoteser, främst av de skäl, som antytts härovan. Jägarna var även i Nordamerika mycket få i förhållande till bytesdjuren, och predatorns benägenhet att jaga sjunker hastigt när magen är full, i synnerhet om jakten är ansträngande eller rentav farlig. Med hjälp t. ex. av eld har man utan tvivel kunnat åstadkomma lokala katastrofer, men eld är ett naturligt fenomen även i den av människan opåverkade miljön och någon övergripande betydelse kan den knappast ha haft i hennes hand. Allt flera fynd tyder dessutom på att människan fanns på den nordamerikanska kontinenten kanske rentav tiotusentals år före den aktuella tidpunkten.

Stora faunistiska förändringar beror erfarenhetsmässigt av andra orsaker än uppdykandet av en ny predator. De hänger vanligen samman med klimatiska förändringar och därmed betingade omvandlingar av miljön. Man har pekat på betydande klimatiska förskjutningar, bland annat mot tilltagande torka, inom stora delar av Nordamerika just i det aktuella skedet, och detta torde ha varit mera betydelsefullt för faunautvecklingen än några tusen jägare.

Erfarenheterna av in i nutiden kvarlevande jägarfolk ger heller inga belägg för att dessa förött de viltstammar på vilka de baserat sin ekonomi. Arvtagarna till de senistida nordamerikanska jägarfolken missskötte inte sina biologiska naturresurser. De stora slätternas indianer levde i god balans med bisonhjordarna även sedan de blivit beridna och därmed kommit upp på en jaktteknikt långt högre nivå. Och grönländarna, som ändå hade möjlighet att frysa och bevara kött under långa tider, gjorde inga förödande ingrepp i stammarna av säl, småvalar och vildren. Intet vi vet om andra rena jägarfolk i Afrika, Asien och Sydamerika jävar bilden av balans mellan jägare och byte.

Utvecklingen på Nya Zeeland är skenbart, men också endast skenbart, en annan. De i rätt sen tid invandrade maorierna lyckades på få århundraden totalt utrota alla arter av de strutsliknande moafåglarna och även vissa andra större fågelarter.

Men maorierna var inget jägarfolk i samma mening som dem vi nyss behandlat. De var jordbrukare utan boskap och de uppnådde en numerär som ledde till en akut proteinbrist, en brist av sådan svårighetsgrad att de ständigt var på jakt efter köttföda, inklusive varandra.

Hårdexploatering och destruktion

Här står vi, låt vara genom ett ovanligt drastiskt exempel, inför en viktig gräns i människans relationer till den jaktbara faunan, gränsen mellan den primitiva, livsuppehållande och den exploaterande jakten. Maorierna ligger just i denna gränslinje, ty de tvingades att jaga för att skaffa fram de livsnödvändiga proteinerna, men det var deras basala jordbruksekonomi, som lät dem föröka sig så att de kom att överexploatera jaktmöjligheterna inom en mot allt slags predation sällsynt värnlös öfauna.

Ser man sig om i jaktens historia finner man genomgående, att de stora

balansrubbningarna sker i samband med etablerandet av en bofast befolkning, baserad på en annan ekonomi än den jaktliga, i första omgången jordbruk och boskapsskötsel. Härigenom har funnits möjlighet till en folkökning, som i sin tur skapat en marknad för viltprodukter av typen kött, pälsverk eller elfenben.

På den jaktliga sidan är det framför allt annat denna möjlighet till en kortsynt ekonomisk överexploatering av det vilda, som lett till katastrof eller nära katastrof för så många arter över hela världen. Klåfingrighet och dåligt jaktligt omdöme är allvarliga nog men effekterna i stort blir ändå inte jämförbara. Vi behöver bara gå till vår egen historia för att se, att viltarterna kan utrotas redan i ett ganska primitivt agrarsamhälle. Visenten försvann ur vår fauna så tidigt, att vi inte ens har historiska dokument om dess förekomst, bara jordfunna ben. Ändå är det mycket svårt att tro, att den dukade under av andra skäl än jakt. Uroxen höll sig längre, men fick ändå vandra samma väg omkring det senaste årtusenskiftet. I nyare tid har vi lyckats ta kål på bäver, vildsvin och vildren, och för drygt ett sekel sedan stod alla de tre kvarvarande klövdjuren, älg, kronhjort och rådjur, så nära utrotningsgränsen att de kunde bevaras i vår fauna endast genom energiska insatser av ett fåtal handlingskraftiga och insiktsfulla personer.

Exempel från andra håll är legio. Praktiskt taget alla världens bestånd av olika arter av pälssälar har varit föremål för en hänsynslös överexploatering, som först i sen tid kunnat ersättas av en vettigare hantering med viss återhämtning som följd. I andra fall har det gått mindre lyckligt. Den sydafrikanska kvaggan, den syriska vildåsnan och många andra är borta för alltid.

Ända in i senaste tid kan vi få bevittna hur en plötsligt uppdykande profitmöjlighet kan innebära ett hot mot arter eller populationer, som man vant sig att betrakta som relativt tryggade. När detta korrigeras på vårvintern 1974 pågår i Ostafrika en illegal jakt på elefant utan tidigare motstycke. Orsaken är starkt stigande priser på elfenben.

När man talar om försvinnande arter och hotade faunor måste man emellertid besinna att överbejagning inte är den enda och kanske inte ens den största av de faror för vilka de utsätts. På samma sätt som i det vidare tidsperspektivet klimatiska och på ännu längre sikt geologiska skeenden orsakar de verkligt genomgripande förändringarna av djurvärlden, blir de av mänskliga aktivitet betingade omdaningarna av det framväxande kulturlandskapet ofta avgörande för den jaktbara faunans överlevnadsmöjligheter.

Förödandet av de enorma vilttillgångarna i Sydafrika var mindre en fråga om jakt i egentlig mening än en erövring av marken för agrara ändamål, där föga plats längre bjöds det vilda. I Ostafrika innebär den snabba utvecklingen av en boskapsskötsel av delvis mycket dubiöst ekonomiskt värde en svår fara för djurlivet även i vissa viktiga nationalparker. På det hela taget hotar ett extensivt jordbruk, drivet av relativt små människogrupper, att snabbt förvandla många av världens halvtorra områden till ren öken, där den ursprungliga stäppfaunan helt eller delvis är dömd till undergång. Afrikas, Asiens och Sydamerikas

tropiska urskogar krymper med skrämmande hastighet och kommer vid sin ej osannolika totala undergång att dra massor av djurarter med sig. En genomindustrialisering av ett område med därav betingad landskapsförvandling och kemikaliepåverkan inkluderande även vattentillgångarna får liknande effekter som agrar hårdexploatering.

Det skall i detta sammanhang strykas under, att medan överbejagning inom ett visst område vanligen bara berör enstaka eller fåtaliga arter drabbar de kulturbetingade miljöförändringarna hela faunan. De exempel som tidigare nämnts på djur, vilka utrotats eller bragts utrotning nära genom jakt, berör genomgående det större viltet, arter som kan följas och jagas individuellt, som bokstavligen kan skjutas ut till sista individ. Om man bortser från speciella fall, såsom t. ex. öfaunor, är något sådant i regel inte möjligt för småviltets del. Småviltet bevarar sin jaktliga anonymitet. Det har en stor reproduktionsförmåga, vars resultat varierar från år till år beroende i första hand på väder och näringstillgång, särskilt under vissa kritiska skeden. Vill det sig väl bjuder det ut ett stort och lättjagat individöverskott. När detta överskott avverkats eller när det på grund av yttre faktorers spel aldrig producerats, visar återstoden av populationen en jaktlig svåråtkomlighet, som snabbt växer, när individantalet ytterligare sjunker. Så till exempel har man trots stora ansträngningar aldrig lyckats att med jaktliga metoder utrota vildkaninen inom något område där den verkligen lyckats etablera sig.

Men den av ekonomiska orsaker betingade landskapsomvandlingen slår mot småviltet och den lägre faunan på samma sätt som mot högviltet. Den mest förödande och tyvärr alltför vanliga situationen är den kombination av landskapsmässig och jaktlig hårdexploatering som mycket ofta karakteriserar vissa skeden i den primitiva agrarstatens väg mot industrialisering.

Restaurering och skydd

I nästa stadium, det industrialiserade samhället med hög levnadsstandard, finner man en ny och för denna diskussion speciellt intressant situation, som kan sägas utgöra det tredje och än så länge sista steget i människans relationer till det jaktbara vilda. Det innebär accepterandet av viltet som en naturresurs, ett värdefullt biologiskt kapital, som helst skall bringas att växa. Avkastningen må man tillgogogöra sig, men endast under ansvar.

Summerar man denna korta och ofrånkomligen starkt förenklade diskussion av människans jaktliga relationer till faunan under de tre huvudfaser i hennes ekonomiska och sociala utveckling som här något berörts, kan vi alltså säga att hennes inverkan under den första primitiva jägarfasen varit ganska ringa, under den andra, ekonomiskt och befolkningsmässigt expansiva fasen övervägande och ofta starkt negativ, i den tredje, i högstandardsamhället, väsentligen positiv. Eftersom åtminstone den andra och tredje fasen existerar sida vid sida i olika delar av världen och stundom rent av i samma land, kan den i dessa frågor initierade ha all rätt och all orsak att vara positiv till vissa jaktliga förhållanden och negativ till andra. Och man skall ej förundras över att en bredare

allmänhet, i stort sett okunnig i jaktliga frågor och huvudsakligen uppmärksamgjord på avigsidorna, skall känna sig desorienterad och lätt få en negativ attityd till jakten och vad därtill hör.

Av flera orsaker och främst de naturvårdsmässiga är det väsentligt att underbygga och åstadkomma en mera nyanserad syn på dessa frågor i så vida kretsar som möjligt. Kontentan av dagens jaktliga betraktelsesätt är den, att det jaktbara vilda är en väsentlig del av vår natur. Det representerar ekonomiska, rekreativa, estetiska och vetenskapliga värden, som på olika sätt kommer markägare, jägare och en vidare allmänhet till del. Därför skall viltstammarna bevaras och helst tillåtas växa. Detta är inte bara ett önskemål för jägare och andra naturintresserade, det är också ett samhällsintresse med förankring i allmän naturvård och i sociala aspekter. De sistnämnda faller utanför temat för denna diskussion men har behandlats i en rapport från Svenska jägareförbundets målsättningskommitté till förbundskongressen 1973, till vilken hänvisas.

Landskapsinriktade viltvårdsåtgärder

Goda viltstammar är i ett kulturpåverkat landskap inga självklara företeelser och även i ett så relativt rymligt land som Sverige är praktiskt taget alla landskap mer eller mindre starkt kulturpåverkade. Inte desto mindre är de nästan alla potentiella viltmiljöer.

Mot bakgrunden av det tidigare sagda är det viktigt att besinna, att ett kulturpåverkat landskap trots allt inte behöver vara ogynnsamt för allt vilt. Vissa typer av ingrepp kan rentav vara direkt positiva åtminstone för vissa arter. Det är inget tvivel om att det starkt mekaniserade skogsbruket med sina stora hyggesytor, där lövuppslag och annat bete kan frodas, starkt har gynnat älg och rådjur, som säkerligen aldrig tidigare förekommit i Sverige i sådan myckenhet som nu. Men samtidigt tyder tecknen på att samma ingrepp missgynnat skogshönsen, även om man än ej är helt klar över på vilket sätt.

Och på det hela taget kan man konstatera, att monokulturer och stora brukningsenheter i regel inte är viltvänliga. Detta gäller för både skogsbruk och jordbruk. Ekonomisk rationalisering inom dessa näringar i kombination med behovet av energiutvinning går också hårt fram med de vattendrag och våtmarker, som viltet väl behöver.

För att under de givna förutsättningarna göra det bästa möjliga för viltet fordras främst två ting, insikt och arbete. Den som i sin markanvändning söker beakta viltets miljökrav, kan ofta med ganska små medel åstadkomma positiva resultat, många gånger helt enkelt genom att underlåta att hårdexploatera de delar av en areal, som ekonomiskt ter sig som mest marginella. Perfektionism i skötsel av skog och jord uppskattas föga av det vilda, men små uraktlåtenheter kan bli det till väsentlig hjälp.

I många skogsområden kan en sådan mycket måttlig återhållsamhet i exploateringen av marken vara tillfyllest. Att spara blandvegetation på fattiga bergklackar, att underlåta att dika ut några kärr, att akta vide och annat löv i skogskanterna, att gå varsamt med buskröjningen på de sämsta delarna av ett hygge, allt detta är exempel på åtgärder som kan ge

avkastning i form av icke oväsentligt förbättrade viltstammar. Men i vissa fall kan skapandet av viltvatten, planering av smärre impediment med attraktiv växtlighet eller anläggande av viltåkrar och foderplatser vara önskvärda.

I hårdare utnyttjade landskap och särskilt i utpräglade jordbruksbygder är de tre huvudvillkoren för det vildas trivsel, tillgång till föda, vatten och skydd, ofta sämre tillgodosedda än i skogen, i varje fall under delar av året. I linje därmed är det också en gammal erfarenhet att fältviltet i allmänhet har ett större behov av aktivt stöd än skogsviltet och att åtgärder för att hjälpa det ofta ger mycket uppmuntrade resultat. Ett villkor härvidlag är dock att ingen av de ovannämnda tre grundförutsättningarna eftersätts. Det hjälper inte med aldrig så massiva insatser för en eller två av dem om det brister i den tredje.

Kontentan är, att skapandet av goda viltstammar fordrar omsorgsfull planering och dessutom ofta åtgärder som kräver arbete och pengar. Det har redan sagts, att praktiskt taget hela Sverige består av viltproducerande mark och detta innebär att insatsen av båda måste vara betydande, om man vill uppnå något mera än lokala och marginella effekter. För att åstadkomma de landsomfattande resultat, som ter sig eftersträvansvärda, krävs ett kraftuppbåd av en storleksordning och en kontinuitet, som kommunala eller statliga myndigheter aldrig kan tänkas ta på sig, de kräver, kort sagt, något av en folkrörelse. Folkrörelsen finns, den är aktiv och kan med måttlig stimulans ytterligare aktiveras. Den består av våra ca 260 000 jaktkortslösare och framför allt av de ungefär två tredjedelar av dem, som är organiserade. Denna rörelses insatser, både i fråga om arbete och pengar, är till helt övervägande del frivilliga, även om den också visat sig väl skickad att förvalta och i praktisk gärning omsätta de allmänna medel, som i hittills mycket begränsad utsträckning ställts till dess förfogande för arbete på fältet. Det är angeläget, att framför allt de kommunala myndigheterna uppmärksammar denna armé av potentiella hjälpkrafter och den fond av praktisk erfarenhet som skulle kunna mobiliseras i det stora naturvårdsarbete som förestår i kommunal regi. Förutom fritidsfiskarnas snabbt växande förbund har ingen annan av de ideella naturvårdsinriktade organisationerna ens tillnärmelsevis samma bredd och praktiska arbetspotential, och fritidsfiskarna är jägarnas naturliga samarbetspartner i strävan att bevara och restaurera biologiska naturresurser. Härtill kommer det icke oviktiga men alltför litet uppmärksammade förhållandet, att en stor del av den mark, som berörs av kommunernas uppdrag och planer inom naturvårdssektorn, ägs och förvaltas av aktiva jägare, vilkas intresse för att bevara biologiska tillgångar i allt väsentligt måste sammanfalla med det allmännas.

Av uppenbara skäl är jägarnas arbete i första hand inriktat på att gynna det jaktbara vilda. Detta anförs stundom i diskussioner med andra naturvårdsinriktade organisationer såsom ett för jägarna negativt argument - man anklagar dem för att stödja viltet endast för att sedan avliva det. Detta rymmer en sanning, men förvisso inte hela sanningen. Jägarna strävar självfallet efter en ökad avkastning i form av jakttillfällen, men den viktigaste metoden för att åstadkomma dessa är en ökning av de

avkastande viltstammarna. I kulturlandskapet i västra, östra och norra Europa finns det i regel ganska gott om olika sorters vilt, inte trots att där finns jägare utan därför att där finns jägare. Mycket av det som görs kommer heller inte nödvändigtvis den åtgärdande själv till godo utan syftar till en allmän förbättring. Detta gäller t. ex. produktionen av viltvatten, i dagens läge en av de oftast förekommande viltvårdsåtgärderna. Ett nytt vatten i en annars vattenfattig mark blir till nytta för många sorters vilt och kan därigenom ge en allmän förbättring av den jaktliga avkastningen. Men ett av dess huvudändamål, och oftast det viktigaste, är att bidra till den allmänna produktionen av simänder, en grupp av vilt särskilt hårt drabbad av de utdikningar av naturliga våtmarker, som rationaliseringen inom skogsbruk och jordbruk medfört, och en grupp som samtidigt i ovanligt hög grad bidrar till att ge liv åt landskapet.

De landskapsinriktade viltvårdsåtgärderna, som i ständigt stigande grad dominerar viltvårdsarbetet, har en allmänt gynnsamt effekt på faunan och på miljön i dess helhet, och ingen är mera medveten om detta än de jägare, som genomför dem. Det har redan framhållits, att monokulturernas landskap är föga gästvänligt för majoriteten av djurarterna och bland dem inte minst människan själv och att det därför åstadkommer en allmän biologisk utarmning. Sparade eller restaurerade våtmarker, bevarade lövkärr och impediment, nya skydds- och foderplanteringar motverkar mer än något annat i det exploaterade landskapet denna utarmning. Därigenom gör de hela landskapet mera levande, mera attraktivt och bevarar också åt framtiden en högre potential av biologiska resurser, t. ex. i form av insektsätande fåglar och av rovinsekter, som i vissa lägen kan få även ekonomisk betydelse.

Det är väsentligt att man i planerna för mark- och vattenhantering lär sig att räkna in de landskapsmässiga viltvårdsåtgärderna, både de passiva – sparandet av för viltet viktiga områden – och de aktiva – skapandet av för viltet lämplig mark – som positiva för att inte säga omistliga element i landskapsvården. Detta är element som jägarna åtminstone i stort sett skänker landskapet och samhället och det borde inte vara svårt att enas om att det är en värdefull skänk. I jämförelse med uppslutningen kring det gemensamma målet, bevarandet och förbättrandet av biologiska naturresurser, ter sig eventuella motsättningar mellan jägare och andra naturvårdande organisationer så marginella, att de lätt borde kunna lösas, åtminstone om förnuftet och inte känslan får råda.

Jaktutövningen i viltvården

En aspekt återstår att beröra, själva jaktutövningen som en faktor i naturvården, av vilken viltvården är en självklar del. Detta är en för stora delar av allmänheten svårförståelig del av viltvårdshanteringen.

För många icke jägare finns här också ett etiskt problem, frågan om rätten att döda organismer av andra arter. Detta problem skall inte beröras här, bland annat därför att det rymmer vissa skenbart irrationella moment, såsom frågan om det ställföreträdande dödandet i ett land med få vegetarianer, och vidare mycket komplicerade frågor om vår genetiska

konstitution, vår basala etologi och annat mer. Men huvudskälet är att detta dock först och sist är en livsåskådningsfråga, som främst gäller den enskilde, och att vår uppgift i detta sammanhang är att från biologisk utgångspunkt diskutera en naturvårdsaspekt.

Ser vi så på jaktutövningens biologiska uppgifter finner vi att de är väsentligt olika när det gäller småvilt och högvilt.

Småviltets populationsdynamik har redan berörts i ett annat sammanhang. Här må det räcka att erinra om dess genomgående starka förmåga till förökning, som normalt resulterar i en överproduktion av individer, av vilka flertalet på ett eller annat sätt omkommer utan att ha fått tillfälle att fortplanta sig. Biologiskt sett finns det inga skäl som talar mot att man genom jakt tillgodogör sig en del av detta överskott. Det förefaller sannolikt att en under höstjakten genomförd reducering av populationen har en positiv effekt genom att förebygga en för hård belastning på födoreserverna i övertäta populationer under bristsäsongen och genom att minska sjukdomsriskerna. Ifråga om hare är det sistnämnda sannolikt viktigt. Jakten kan också vara en positiv faktor därigenom att den i högre eller ringare grad kan förebygga skador på skog och gröda och därigenom undanröja orsaker till konflikter, där det vilda kan få sitta emellan.

Mycket mera påtaglig är jaktens positiva roll när det gäller högviltet i kulturlandskapet. När en hjortdjurspopulation får föröka sig fritt i en omgivning utan stora predatorer, når den snabbt en övermättnadsnivå, vilket leder till en överexploatering av miljön med svält och massdöd som följd. Det är här viktigt att observera, att bristen inte nödvändigtvis måste gälla bara den totala kvantiteten potentiell föda utan kan avse vissa livsnödvändiga ämnen, som är tillgängliga i mer begränsad utsträckning. Exempel från en hjortpopulation i Nordamerika och en renpopulation på Pribiloföarna har väl illustrerat både den snabba tillväxten och den efterföljande katastrofen.

Om man i ett kulturlandskap vill på lång sikt bevara en hjortdjursstam av tolerabel storlek och god kvalitet kan detta endast ske genom förnuftigt planlagd jakt. De försök med samordnad älgjakt, som under en följd av år genomförts i Kronobergs och Västmanlands län, har på ett ovanligt övertygande sätt klarlagt hur man härigenom kan tillgodose både de kvalitativa och kvantitativa aspekterna. Genom en planlagd fördelning av jakttrycket på vuxna älgar och kalvar kan man i stort sett lägga den totala populationens numerär på den nivå man önskar, och samtidigt genom en styrning mot högre medelålder hålla sig med en högproduktiv avelsstam, där dessutom imponerande handjur förekommer i en utsträckning som vi ingalunda varit vana att se. Ett sådant resultat åstadkommet med vårt finaste högvilt genom jägares samverkan framstår som en naturvårdsinsats av betydande mått, dubbelt glädjande eftersom den med enkla organisatoriska medel skulle kunna utsträckas till att gälla hela landet. Dessutom har den fördelen att ha generell giltighet för denna typ av vilt, även om det praktiska genomförandet kan vara svårare ifråga om vissa arter, för vår del främst rådjur.

Djuren har lika litet som vi själva evigt liv. Ifråga om alla våra inhemska viltarter är medellivslängden kort. För småviltet rör det sig i regel om ett

eller några få år, för hjortviltet kanske något mera. Det ligger i sakens natur, att den biologiska grundvalen för en riktig jaktutövning måste vara strävan att bevara populationen och arten. Även om det i regel är så, att flera individer av denna art eller population får leva sitt liv i den jaktligt välskötta marken än i den jaktligt försummade, måste för jägaren och biologen den ofrånkomligt kortlivade individens existens vara av underordnad betydelse i jämförelse med den större uppgiften att bevara den högre biologiska enheten. I ett land med vår ekonomiska och sociala struktur har denna inställning helt genomsyrat en överväldigande majoritet av jägarna, och i den målsättning som jägarna godtagit är den av central betydelse.

Ansvarslösa element driver alltjämt illegal jakt på våra stora fridlysta rovdjur eller andra skyddsvärda objekt. Ingen grupp reagerar hårdare mot detta än den stora majoriteten av jägare. Inskränkningar i jaktutövningsmöjligheterna innebär inget skydd mot denna laglöshet, snarare tvärtom, ty närvaron av lojala jägare i marken är den effektivaste form av bevakning vi äger. Naturvårdsobjekt skall vara undantagna från jakt, men det är från naturvårdssynpunkt ingen fördel att i onödan krympa jaktutövningsrätten när det gäller beskattningsbara arter. Tvärtom stimulerar i regel en jaktutövningsmöjlighet strävandena att bevara och öka populationerna av den eller de berörda arterna. Det är därför argumenten t. ex. mot en kort sjöfågeljakt under våren för vissa strängt begränsade befolkningskategorier för författaren alltid framstått som något orealistiska, eftersom ett medgivande i denna riktning med all sannolikhet skulle resultera i ett starkt ökat intresse för sjöfågelvård ute i skärgårdarna.

Det är kanske inte förmätet att säga, att den rädsla man på sina håll tycks hysa för att i högre grad låta jägarna bestämma om själva jaktutövningen på det beskattningsbara vilda delvis grundar sig på ett något föråldrat tänkande. Det tycks ha hakat sig fast i en negativ syn på det som här betecknats som den andra, den exploaterande och destruktiva fasen i jaktens utveckling, en syn som helt delas av jägarna. Men dessa jägare har i vårt samhälle kommit förbi denna andra fas och deras inställning representerar idag den tredje med bevarandet och uppbyggandet av viltstammarna i centrum. Jägarnas slutliga förslag i jaktutövningsfrågor har alltid vuxit fram i samarbete med ett forum av biologiska experter.

Problemens svårighetsgrad skall på intet sätt underskattas, men det är i hög grad önskvärt att den svenska jaktens positiva roll i naturvårdsverksamheten klarare inses av såväl myndigheter som allmänhet. Endast därigenom kan de starka och goda krafter som finns i jägarorganisationen på ett riktigt och önskvärt sätt beredas tillfälle att medverka till det allmänna bästa.

3 Faunan som naturvårdsobjekt – vad betyder det ökade friluftslivet

Diskussionsinledning av Lars-Eric Esping
17 sept. 1969

Jakt

Jakten måste liksom fritidsfisket betraktas som en av vårt lands stora friluftsaktiviteter. Det är därmed inte meningen att nedvärdera jaktens ekonomiska värde och nödvändigheten av att utöva jakt för att hålla vissa djurarter inom rimliga och för t. ex. skogsbruket acceptabla gränser. Jag tror dock att man lugnt vågar påståendet att jakten i dag främst är en sportbetonad sysselsättning av stort rekreativt värde. Samtidigt har inställningen till villebrådet successivt förändrats – förbättrats – i takt med viltvårdens och naturvårdens frammarsch. Uttrycket "viltet tillhör jägarna" är inte längre gångbart. Allmänt synes man ha accepterat att såväl jägarna som den friluftsutövande allmänheten har berättigade intressen av att ett art- och individrikt villebrådsbestånd bevaras. 1940- och 50-talens stundtals hårda och rent av sluggerbetonade debatter mellan jägare och naturskyddare är dessbättre ett passerat stadium! Det gemensamma målet för strävandena är och måste framgent vara faunans bästa.

Den nya jaktstadgan avspeglar också denna mer vidsynta inställning till villebrådet och kanske framför allt till rovdjuren. I fråga om rovdjuren gäller det ju också i viss utsträckning att i dag rädda de sista av sin art – att ge arten en chans att bestå som element i den svenska faunan. Det må gälla de stora rovdjuren, varg och järv, eller vissa fågelarter som havsörn och pilgrimsfalk.

Förståelsen för biotopens – miljöns – betydelse för viltet är också i tilltagande. Naturvårdslagen är här ett utomordentligt viktigt instrument genom att man med dess hjälp mot exploatering kan skydda stora arealer. Detta understryker behovet av samverkan mellan naturvården och viltvården. Här torde vi också finna förklaringen till att statens centrala jaktliga verksamhet samordnades med samhällets övriga natur- och miljövårdande verksamhet i och med att statens naturvårdsverk blev central myndighet även för jakt och viltvård.

Intresset för vildnaden tar sig också uttryck i att viltforskningen blivit allt mer lockande för unga zoologer, vilket måste hälsas med stor tillfredsställelse. Biociddebatten är ett annat exempel på det intresse som allmänheten och forskarna omfattar viltet med och då kanske i synnerhet de stora rovfåglarna.

Reformarbetet inom naturvården

Friluftslivet i dess olika former har ökat i takt med växande fritid och längre semestrar. Samhällets engagemang på friluftsområdet växer också.

Vi har under 1960-talet genomgått ett decennium av reformer på naturvårdsfältet. Början gjordes med *naturvårdsutredningen* som ledde till naturvårdsnämnden 1963 och en ny naturvårdslag 1964. Denna innehöll ett nytt skyddsinstitut, naturreservat, som kan bildas av såväl sociala som vetenskapliga skäl, eller, vilket är det vanligaste, som en följd av att bägge skyddsbehoven förefinns och kan kombineras i ett integrerat reservat.

Antalet reservat har kraftigt ökat under 1960-talet. Arealen har gått upp från 14 000 till nästan 100 000 ha[1] och på de senaste åren har staten lagt ut i runt tal 50 milj. kronor för att säkra mark som naturreservat. Det är givetvis utomordentligt önskvärt att man, när man fastlägger skötselföreskrifter, också ser till vad man kan göra för att ge viltet bästa möjliga förutsättningar inom reservatet. Inom naturvårdsverket skulle vi vidare med tillfredsställelse se att vi fick till stånd ett planenligt arbete på att skydda de biotoper som är viktigast för viltet; det må vara för de stora rovdjuren, för hjortdjuren, eller för vissa fåglar. Havsörnen kan aldrig överleva som svensk häckfågel om inte dess viktigaste häcklokaler skyddas.

Naturvårdslagen innehåller även andra bestämmelser av betydelse i det här sammanhanget. Vi har bestämmelserna till skydd för friluftslivet, närmast strandskyddet som kommer samtliga friluftsutövande till godo.

Nästa utredning som kom på 1960-talet var *friluftsutredningen* med dess förslag om ökat stöd åt friluftslivet. Vissa aktiviteter som vandringar, skidåkning, fiske och jakt visade sig höra till svenska folkets mer uppskattade friluftsaktiviteter.

Men man måste tyvärr konstatera att friluftsutredningen just inte kom med några förslag i vad det gäller jakt och fritidsfiske. Man sysslade framför allt med frågor om stöd till det rörliga friluftlivet, anläggningar för rekreation och motion m. m.

Detta avkastade så småningom ett visst ökat statligt stöd till friluftslivet via fonden för friluftslivets främjande. De organisationer, som närmast berörs härav, är friluftsorganisationer som Skid- och friluftsfrämjandet, Fiskefrämjandet, Svenska turistföreningen, Reso med flera. Anläggningsstödet från friluftsfonden går framför allt till friluftsgårdar, motionsanläggningar, raststugor, campingplatser och liknande anordningar. Arbetsmarknadsverket bidrar också i stor utsträckning med bidrag till uppförande av anläggningar av det här slaget. Staten satsar årligen mellan 20 och 25 milj. kronor på anläggningsstöd åt friluftslivet.

Den tredje utredningen som bör nämnas i det här sammanhanget är *naturresursutredningen* som lade fram förslag om en väsentligt vidgad forskning beträffande naturresurserna och deras utnyttjande. Förslagen är utav speciellt intresse för viltvården genom sina förslag om ökad ekologisk forskning, vidgad biocidforskning samt omorganisation av viltforskningen. I dag satsar man mest på biocidforskningen. Det gäller ju att snabbt komma till rätta med t. ex. kvicksilverfrågan. Viltforskningen finansieras fortfarande i huvudsak genom jaktvårdsfonden. Det är dock svårt att dra en klar gräns mellan ekologisk forskning och viltforskning, och mycket av den ekologiska forskningen inklusive biocidforskningen

[1] Avser 31.12.1970

kommer givetvis viltforskningen direkt till godo. I detta sammanhang kan man diskutera om man inte snarast borde gå ifrån det nuvarande systemet att lita endast till uppdragsforskning och i stället bygga upp ett forskningsinstitut för naturvårdsforskning för att inom vissa sektorer möjliggöra en långsiktig forskning, obunden av de personella skiftningarna inom universitetsinstitutionerna.

Den statliga naturvårdsorganisationen

Inom den statliga naturvårdsorganisationen – statens naturvårdsverk – bildar jakten och viltvården en sektion inom naturvårdsbyrån. Denna byrå behandlar i övrigt frågor om avsättande av naturreservat och nationalparker, stöd till friluftslivet samt åtgärder för vård av landskapet. På det regionala planet har länsstyrelserna naturvårdssektioner. Dessa handlägger dock inte jaktfrågorna. Naturvårdssektionerna arbetar dels med den allmänna naturvården, dels med vatten- och luftvårdsfrågor. Jakten och viltvården sorterar under en helt annan sektion vid länsstyrelsen. En översyn av länsstyrelsernas organisation pågår dock. Förhoppningsvis får jakten sin naturliga plats tillsammans med övrig naturvårdande verksamhet inom länsstyrelsen. Något förslag om att ändra den nuvarande organisationen och arbetsuppgifterna för jägareförbundet med dess länsavdelningar och jaktvårdskonsulenter finns ej.

Faunan är till för alla

Faunan är alltså en viktig faktor för friluftsaktiviteterna, för jägarna och för friluftsfolket i övrigt. Den betyder mycket för att berika friluftsfolkets vistelse i skog och mark och kan sägas vara en grundfaktor för ett levande landskap i dess bästa bemärkelse. För många betyder bara *chansen* att få se älg eller sällsynta arter lika mycket som att verkligen få se dem; bara vissheten att det finns kronhjort i en skånsk skog eller att man kan träffa på lodjuret i Bergslagsmarkerna är till fyllest för många. Att folk har ett mycket stort intresse av att få se djur omvittnas av vallfärderna för att få uppleva trandansen vid Hornborgasjön.

Utgångspunkten för naturvårdens inklusive friluftslivets, jaktens och viltvårdens agerande måste alltså vara att bevara ett artrikt och livskraftigt villebrådsbestånd. Jakten är en del av den sociala naturvården. Men allmänhetens intresse av att få uppleva djurlivet måste ske under ansvar, vilket, riktat mot friluftsfolket i allmänhet, kräver upplysning om hur man uppträder i markerna, om gällande förordningar och förbud, såsom landstigningsförbuden i skärgårdsområdena. Här vill jag som en parentes skjuta in att jag tror, att vi, i våra skyddssträvanden, inte bör gapa över för mycket utan freda ett antal verkligt värdefulla områden och på allvar slå vakt om dem. Går man fram med för omfattande förbud, försök gjordes ju för ett 10-tal år sedan i Stockholms län att belägga hela utskärgården med landstigningsförbud, blir det snabbt kritik och hårt motstånd, inte minst från båtfolkets sida. Det gäller att finna lämpliga medelvägar – avvägningar intressena emellan.

Det är klart att det ibland uppstår en del konfliktsituationer mellan jägarna och det övriga friluftsfolket. Jag tänker närmast på jakten vid helger – lördagar och söndagar – vilken ibland har kritiserats. Jag tror dock att man för det mesta överdriver problemen. På det hela taget bör man med mycket små inskränkningar kunna komma till rätta med denna fråga. Det torde väl vara i grannskapet till de större tätorterna som någon reglering eventuellt kan behövas. I övrigt torde en sådan reglering vara onödig för större delarna av vårt land.

Från tid till tid dyker det också upp specialproblem till förfång för både friluftslivet i dess mer allmänna mening och för jakten och viltvården. Ett sådant gemensamt bekymmer utgör snöskotern och den illegala jakt som lär förekomma. Äggsamlandet är ett annat område där jägareförbundet, naturskyddsföreningen, ornitologerna och naturvårdsverket gått ut gemensamt med uppmaningar om skärpt uppmärksamhet. Den ökande friluftsaktiviteten skärper alltså behovet av information, hänsyn och samförstånd de olika friluftsgrupperna emellan till fromma för vildnaden.

Faunan och miljöförändringarna

Faunan är genom senare tiders miljöförändringar hårt trängd. Landskapet har visserligen alltid genomgått förändringar men aldrig så snabbt som i den tid vi nu lever i.

De naturliga förhållandena har radikalt förändrats genom nya brukningsformer inom jord- och skogsbruk, i allmänhet i negativ riktning. Jag skall här utan anspråk på fullständighet redovisa några negativa och några positiva effekter. Verkningarna av miljöförändringarna är dock inget nytt problem. För 50 år sedan planterades stora arealer av västsvenska hedar och hagmarker igen och orren försvann när hedarna försvann, men andra djurarter fick bättre livsbetingelser. Vi vet hur älg och rådjur snabbt har spritt sig i vårt land, klart gynnade av jordbruksnedläggningen och igenväxningen av gamla åkrar och betesmarker.

Det rationella storjordbruket är inte särskilt faunavänligt. Det tidiga höstbruket är negativt för vildnaden, användadet av biocider, bekämpningsmedel, är också ett klart negativt inslag.

Men även det rationella skogsbruket utarmar skogen som viltbiotop. Skogsdikningarna är av ondo. Skogsbilvägarna skär igenom och öppnar landskapet och kan ha negativa effekter för det vilda. Vissa arter är mer skygga än andra. Blir det för tätt med vägar och för många människor i markerna blir det störningar. Å andra sidan kan man konstatera att många arter är förvånansvärt toleranta mot störningar. Bilen som sådan stör för det mesta mycket lite. Det är tvärtom kanske från bilen som man har möjlighet att i lugn och ro se och studera en djurart – trandansen vid Hornborga eller betande rådjur.

Igenplanteringen av småbruken innebär en kraftig förändring av landskapsbilden. Den behöver däremot inte under en övergångstid vara negativ för viltet, tvärtom blir många av de åkrar som växer igen under en övergångsperiod utmärkta viltbiotoper. Om man i stället för att plantera

igen gamla torvmarker och myrmarker "fyllde på" vatten igen och gjorde små sjöar och kärr av områdena, skulle detta ha en god effekt både på beståndet av änder och vadare och kanske för älg och rådjur. Från jägarhåll har på detta område åtskilligt gjorts under senare år.

Ett problem för naturvården och viltvården har länge varit utdikningarna av sjöar. Det är en verksamhet som i dag dock är på det hela taget i försvinnande. I stället tar vi nu itu med att restaurera sjöar. Jag kan här nämna de arbeten som pågår med att utreda förutsättningarna för att återställa Hornborgasjön i Skaraborgs län. Staten – genom naturvårdsverket och AMS – bekostar utredningar för ca 2 milj. kronor.

Vattenkraftutbyggnaden i första hand i Norrland har förstört mycket för faunan. Detta har kanske inte beaktats så mycket från jaktlig synpunkt som mer från allmänt faunistiska synpunkter. Även här befinner vi oss i slutet av en utvecklingsperiod. Atomkraften kommer snabbt, men en hel del vattendrag är fortfarande hotade.

Fritidsbebyggelsen, den dubbla bosättningen, som i dag omfattar ungefär 450 000 fritidshus, har också medfört en hel del av förfång för det vilda. Det är ofta mycket fina områden, som man bebygger, uddar och vackra stränder, vid sjöar och kuster. Områden som givetvis är av stort intresse för friluftsfolket i allmänhet och även för de jakt- och fiskeutövande för att inte tala om vilka viltbiotoper som gått förlorade.

Men man skall inte bara se det negativa i den här verksamheten. Det finns även positiva effekter. Skogshyggen och planeringar skapar temporärt goda viltbiotoper. Framför allt älg och skogsfågel drar nytta av hyggena och, som sagt, de nedlagda jordbruken ger goda viltbiotoper innan markerna helt övergår i skog.

Vidare kan man notera att 1948 års skogsvårdslag och dess bestämmelser om att skogsbetet skall upphöra kom att starkt gynna älg och rådjur, vilka drog nytta av den ökade mängden lövsly och annat bete som blev över.

Avfolkningen i Norrland är vidare av godo för stammarna av de stora rovdjuren, kanske framför allt björn och lo. Det växande antalet vägar är dock från denna utgångspunkt en negativ faktor, som gör det allt lättare att nå ut i markerna.

Ursprungliga arter kontra inplanterade

Från "renodlad" naturskyddssynpunkt är det uppenbart att de inhemska arterna är dem som vi i första hand skall slå vakt om. De ekologiska förutsättningarna bör ju också normalt vara bättre för de inhemska arterna, än för de arter man inför. Vid valet mellan att gynna en inhemsk art eller inplantera en ny bör det första alternativet alltid vara att föredra och först noggrant prövas.

Det är möjligt att om man hade lagt ner planenligt arbete och kostnader på att få upp grågåsstammarna i södra Sverige så hade det gått lika bra som det nu går med den introducerade kanadagåsen. Kanadagåsen har dock koloniserat andra ekologiska nischer som grågåsen inte visat sig kunna utfylla. Den har härigenom blivit ett gott tillskott i vår

fauna, även om en och annan jordbrukare klagar på att den gör skada på åkrarna.

Som exempel på icke önskvärda arter kan här nämnas mink och bisamråtta. Någon önskan att få hit vitsvanshjorten ifrån Finland, där den introducerats, har vi inte heller. Vi har nog med hjortproblem i det här landet redan förut, bortsett från de risker som finns för den parasit som vitsvanshjorten eventuellt kan överföra på älgstammen.

Principiellt betänkligare blir det givetvis när vården om introducerade arter av kulturvilt går ut över inhemska arter. Jag tänker på fasan kontra duvhök. Skyddet av kulturviltet får inte gå ut över det naturliga viltet.

Anpassade jakttider

Ett önskemål med hänsyn till faunan och bibehållandet av så goda populationer som möjligt är att jakttiderna anpassas bättre till stammarnas numerär. Detta är en gammal diskussionsfråga. Vi har i vårt land ett ganska stelt system för bestämmandet av jakttiderna, med små möjligheter att snabbt reducera jakttiden om stammarna går ner. Detta är inte minst administrativt en svår fråga, men den får inte glömmas bort i det här sammanhanget. En omläggning kommer givetvis att kräva ett särskilt rapportsystem rörande viltstammarnas faktiska numerär m. m. vilket kanske blir svårt att finansiera.

Internationellt samarbete

Jag vill också erinra om att det på det internationella området görs åtskilligt för att slå vakt om hotade djurarter. Vi har ett nordiskt samarbete rörande framför allt gemensamma jakttider. Man har koncentrerat sig på arter som går över gränserna och för vilka det är önskvärt att man får ordentligt samordnade bestämmelser. Jag avser framför allt de stora rovdjuren men också änder och en del andra flyttande fågelarter.

Sett i ett vidare internationellt sammanhang har man ifrån de naturvårdande organisationerna under senare år tagit en del initiativ för att skydda framför allt flyttfåglar både på boplatserna, på rastplatserna och på övervintringslokalerna. Arbetet bedrivs inom IWRB och syftar till en International Convention for Conservation of Wetlands.

Mycket görs alltså för att förbättra biotoper och populationer. De skador som viltet orsakar måste samtidigt motverkas och detta måste ske i samförstånd mellan olika intressegrupper. Uppenbart är jägarna den viktigaste gruppen av viltvårdare. Det är jägarna som utövar den verkliga viltvårdande aktiviteten och som är beredda att offra tid, krafter och pengar på detta. Det kan givetvis sägas att det delvis är ett självändamål, må så vara, men viltvårdsarbetet kommer onekligen alla grupper av friluftsutövare till godo. Jag tror man måste göra de friluftsutövande uppmärksamma på detta. En sådan upplysning bör också betyda åtskilligt för att minska den spänning, som ibland finns grupperna emellan.

Kontroll av vissa arter

Frågan om kontroll av vissa djurarter aktualiseras då och då. I och för sig är det väl ofrånkomligt, att man från samhällets sida tillåter eller vidtager viss kontroll av faunan. Det må sedan vara av hänsyn till exempelvis sanitära förhållanden eller till den ekonomiska skadegörelse som vissa viltarter åstadkommer. Så länge vi har öppna soptippar har vi ett problem med kråkfåglar och vitfågel. I städerna har vi bekymmer med stadsduvorna. Ringduvor orsakar skada på vissa specialodlingar som ärter framför allt i Skåne. Älgen och skogsbruket är givetvis ett liknande fall, vilket man ju försöker lösa genom att anpassa jakttiderna eller licensgivningen till älgstammens storlek.

Renskötseln lider också ekonomiskt genom björn, lo och järv som orsakar skador på renhjordarna. Även i detta fall måste man ibland ta till kontrollåtgärder vid sidan av den ekonomiska gottgörelse som vanligen utgår. Särskilda statliga medel för att ersätta viltskador på tamdjur finns anvisade och årligen betalas i medeltal mellan 700 000 och 800 000 kronor för de skador som björn, järv, lo, varg och örn orsakar. Men det finns andra exempel där man skulle föredraga fullständig ekonomisk gottgörelse i stället för decimering eller störning av djurstammarna. Jag tänker närmast på de vitkindade gässen på sydöstra Gotland och framför allt då på de utholmar där gässen betar tidigt på våren, områden som annars används för fårskötsel.

Sammanfattningsvis är det ofrånkomligt med åtgärder mot kulturgynnade arter vilkas populationstillväxt hotar att orsaka sanitära olägenheter eller går ut över andra arter. Populationsutvecklingen i en onaturlig natur, om jag så får uttrycka mig, kan ju inte lämnas vind för våg utan åtgärd. Man tvingas som en följd av andra ingrepp och förändringar, som mänskliga aktiviteter förorsakat, att försöka "styra" faunautvecklingen. Räv, mink, kråkfåglar och måsfåglar kan vara några exempel.

För att ta ett exempel. Om lodjuret skulle tillväxa mycket kraftigt i Mellansverige får man utgå ifrån att detta kommer att delvis gå ut över rådjursstammen, men även över stammarna av småvilt. Hur långt skall man då låta lodjuret tillväxa? Man kan konstatera att det sannolikt är mycket få människor som får se lodjuret. Rådjuren och hararna däremot är det många människor som får se. De har också större jaktligt värde; ger jägarna större jaktligt utbyte. Jägarna får större utbyte både i form av kött och av jaktdagar, m. a. o. mer friluftsliv. Man måste då försöka finna en avvägning så man inte låter rovdjursstammen bli så stor att den alltför hårt går ut över annat vilt. Jag tror att detta i princip överensstämmer med friluftsfolkets i allmänhet önskemål. Lodjuret representerar dock ett emotionellt värde för vildmarksälskare, känslan av att det finns lodjur i markerna har ett stort egenvärde.

Jaktutövandet

Vem skall genomföra beskattningen? Ibland framförs synpunkten att samhället bör anställa jägare. Detta synes mig klart orealistiskt. Skall

frågan över huvud taget tas upp till saklig debatt måste man kunna påvisa klara olägenheter av den nuvarande ordningen; att de som innehar jakträtten och är intresserade utav jakt och är beredda att åtaga sig viltvårdande åtgärder inte skulle få ombesörja beskattningen.

Ett undantagsfall kan väl uppkomma när samhället finner att ett skadegörande djur t. ex. en varg, måste plockas bort på grund av att den har förorsakat för stora skador på en renhjord. Från de flesta synpunkter är det väl då riktigast att det arbetet utförs så att säga i tjänsten.

Jag kan inte heller finna att det är något fel i att man i ett sådant fall tar till hjälp olika tekniska hjälpmedel för att snabbt och effektivt plocka bort det skadegörande djuret.

I övrigt tycker jag att jakten måste i huvudsak betraktas som en fritidssysselsättning och bör bedrivas av de jaktligt intresserade, vilka innehar eller förvärvar jakträtt.

Det är dock uppenbart att det kan bli för många jägare, så att det vilda inte räcker till. Jag tycker mig dock ha märkt, att antalet nya jägare något har bromsats upp under den senaste tiden. Vi har ju haft en viss nedgång i antalet jaktkortslösande under den senaste perioden, men det kan kanske finnas flera förklaringar till detta.

Sammanfattningsvis rörande intressekonflikten mellan skyddet av faunan och det moderna samhällets fritidsaktiviteter ser jag det så, att jägarna måste acceptera de krav som samhället ställer i frågan om faunans vård; man måste till exempel visa disciplin vid nyttjandet av jakthundar så att det inte uppstår onödigt lidande för vissa djurarter. Det är givet att man skall följa gällande jakt- och fredningsbestämmelser och för det ändamålet behövs ofta en ökad artkännedom. Viltarternas numerär är emellertid beroende av olägenheter som andra aktiviteter orsakar. Jag har nämnt jord- och skogsbruket. Man kan också nämna de skador som friluftslivet för med sig genom störningar. Inte minst de naturintresserade är ibland för påträngande. Det gäller framför allt unga pojkar som absolut vill komma nära djuren, uppleva dem på boplatserna, fotografera, ringmärka osv. utan att visa hänsyn till det vilda. Naturstudierna blir självändamål. När det rör ringmärkningen har man nu genomfört strikta bestämmelser och iakttar man sådana tendenser hos någon ringmärkare avstängs han från verksamheten.

Men jägarna får å sin sida inte, för att tillgodose sitt intresse, driva, låt oss säga, viltvården så långt, att det uppstår klara svårigheter för jord- och skogsbruk. Ett ökande antal trafikskador, krockar mellan bilar, älgar och rådjur kan också bli följden och leda fram till krav om kraftig decimering. Men ett ökat antal krockar behöver inte betyda att vi har mer av älg och rådjur. Det kan vara en följd av att vi har fler bilar, snabbare bilar som körs hårdare och hänsynslösare.

I det här sammanhanget bör jägareförbundets initiativ när det gäller att komma fram till samförståndslösningar med andra intressenter observeras. Jag avser närmast jakttidsberedningen och vad dess tillkomst har inneburit för att sanera debatten om handhavandet av vildnaden. Jägareförbundet kan på det hela taget också glädja sig åt att Kungl. Maj: t

i allt väsentligt följer de beslut som man kommer till inom jakttidsberedningen och förbundets övriga organ.

Uppenbart bör en fortlöpande sanering av jaktmetoderna äga rum så att föråldrade eller från djurskyddssynpunkt olämpliga jaktformer tas bort. Ett långt steg på väg har tagits med den nya jaktstadgan i vad det gäller saxar, snarning och fällor.

Avslutningsvis skulle jag vilja trycka på att vi behöver en intensiv viltforskning och av sådant format att tro och tyckande ersätts av vetande och kunnande, en fortlöpande vidareutbildning av jägarna med utgångspunkt i viltforskningens resultat och samhällets allmänna syn på fauna och naturvård samt en vidgad information och kontakt med andra grupper friluftsutövare. Jag vill understryka vikten av ömsesidig information och förståelse. Behovet kan exemplifiera de krav som tid efter annan just har rests för förbud mot jakt på lördagar och söndagar eller den, som jag ser det, överdrivna debatt som har förts om riskerna av kulskytte på råbock i augusti–september.

För att undvika onödiga konflikter behöver man alltså inom de olika grupperna av friluftsutövare ökade kunskaper och en allvarligt menad strävan att förbättra relationerna. Man bör dock akta sig för att överdriva motsättningarna och jag vill inte här på något sätt måla fan på väggen. Det har periodvis varit en hård dispyt i vissa här nämnda frågor, men den har nu avklingat och det får ses som ett klart uttryck för att man är på rätt väg och att man alltmer märker att faunan är en gemensam tillgång som man har ett gemensamt intresse av att slå vakt kring. Mer förenar än skiljer friluftsgrupperna åt.

4 Svensk jakt av idag – några synpunkter i en brytningstid

Diskussionsinledning av Jan-Olof Pettersson
13 febr 1969

Jakten har uråldriga traditioner. Den brytningstid vi befinner oss i är inte klart avgränsbar vare sig framåt eller bakåt i tiden. De nya synpunkterna på jakten är delar i ett skeende som fortlöper dels kontinuerligt i det allmänna jägarmedvetandet, dels språngvis, bl. a. genom ändringar i lagstiftningen. Det finns knappast anledning till någon omfattande historieskrivning i det här sammanhanget men en kortfattad tillbakablick på utvecklingen under 1900-talet kan vara på sin plats.

Allt eftersom jaktutövningen övergick till att bli en fritidsaktivitet utbildades jaktformer som väsentligt skilde sig från den jakt som tidigare bedrevs som en nödvändighet för livsuppehället. Den jaktform som i vårt land av naturliga skäl blev den vanligast förekommande var jakten med drivande hund. Den under 1900-talet första decennier knappast urbaniserade jägarkåren hade rika möjligheter till jaktutövning, rågångar följdes inte alltid så noga och några rådjur fanns vanligtvis inte i markerna. Till de största nöjen en dåtida jägare kunde tänka sig hörde förvisso att få lyssna till en hunds – kanske helst flera hundars – intensiva drev efter en

hare. Det allmännas insyn i jakten var inte stor. Även om en anpassning av jaktformerna förekom och hundanvändningen i viss mån ändrades med hänsyn till de alltmer vanligt förekommande rådjuren stod det dock efter hand klart att vissa förändringar måste vidtagas.

Anledningarna härtill var flera. Det är närmast dessa anledningar som ger fog för uttrycket att vi befinner oss i en brytningstid. Dels började antalet jägare att öka, dels koncentrerades även jägarna alltmer till tätorter, med åtföljande ökat jakttryck, framförallt på markerna i tätorternas närhet. De orsaker som ändock bidragit mest till att jakten av i dag inte kan jämföras med tidigare förhållanden är dock den ökade fritiden, de bättre kommunikationerna och de bättre ekonomiska möjligheterna som jägarna har, faktorer som betyder mycket för utövandet av hobbyn, samt en starkare uttalad önskan om en fastare knytning av jakten till den allmänna naturvården.

Koncentrationen av jägare till tätorterna har fått konsekvenser som är väl kända: den stora efterfrågan på jaktmarker i tätorternas närhet har resulterat i mycket höga arrendepriser, för att klara av dessa sammansluter sig jägare ofta för att dela på kostnaden men följden kan bli att jakttrycket ökar än mer med resultat att det vilda kan få sitta emellan.

Det stora antalet jägare medför under vissa förhållanden att jakt bedrivs nästan varje dag i veckan och det vilda får inte tillräckligt med lugn och ro – även ett mera intensivt rörligt friluftsliv kan orsaka störningar. Vidare ligger det nära till hands förmoda att så stor avskjutning som möjligt eftersträvas för att kompensera den höga arrendeavgälden och följden blir att så mycket vilt som möjligt fälls utan urskillning. Vidare kanske hela det belopp som en jägare disponerar för sin jaktutövning går åt för jaktarrendet och några pengar blir inte kvar för de många gånger nödvändiga viltvårdsåtgärderna.

Det skisserade förhållandet ger anledning till ett första önskemål: möjligheter för de kunniga och ansvarsmedvetna jägarna att bedriva sin fritidsverksamhet i önskad omfattning utan att det vilda råkar i kläm. Detta önskemål gäller sannolikt även om man ser på spörsmålet som ett ekonomiskt optimeringsproblem, en planlagd och väl administrerad upplåtelsepolitik ger säkerligen den på lång sikt bästa avkastningen. Eftersom det är en av utredningens huvuduppgifter att söka lösa denna fråga finns det knappast anledning att ytterligare gå in på detta problem, det måste dock vara väsentligt att få reda på hur stor efterfrågan är, var efterfrågan finns och vart den riktar sig. Önskar tätortsbon en begränsad jaktutövningsmöjlighet på nära håll eller är han kanske beredd att färre gånger per år göra längre jaktresor för att komma åt en speciell jakt? Att det inte alltid är så lätt att sia om önskemål i det här sammanhanget kanske följande kan belysa: en för "kommersiell jakt" genomförd fasanutplantering förväntades locka många jägare intresserade av s. k. fasanklapp, men såvitt det hittills har visat sig utnyttjades denna jaktmöjligheter mest av sådana jägare som ville komma för att jaga med sina egna stående fågelhundar.

Inledningsvis omnämndes jakt med drivande hund som en gammal jaktform. Den är även den i dag vanligast förekommande och bör som

anpassad jaktform ha sin givna plats även i framtiden. Man måste dock konstatera att den i vissa, fortfarande förekommande former är förenad med väsentliga olägenheter. Den är arealkrävande, den är tämligen störande för villebrådsbeståndet och den förutsätter ett anpassat hundmaterial, innebärande att hundvalet rättar sig efter den villebrådsart som jagas och att hundanvändningen avgränsas till endast den tid på hösten eller vintern då det från biologiska utgångspunkter är tillåtligt att låta hundar driva villebrådet. Tyvärr förekommer det fortfarande att jakten betraktas som ett medel för att bedriva hundsport istället för att anse hunden som ett medel för att bedriva en acceptabel och givande jakt. En fortgående sanering av hundanvändningen måste betraktas som en väsentlig viltvårdsåtgärd för framtiden. Vissa skärpningar gäller fr. o. m. 1 januari 1968, dvs. nya jaktstadgan har observerat problemet. Dessa åtstramningar, som grundar sig på vad som hittills framkommit vid diskussionerna har utsatts för en hel del kritik. Och ändock så kvarstår det mest angelägna problemet, nämligen det som gäller användning av olämpliga hundar vid jakt efter rådjur under oktober, november och december. Man har hittills förlitat sig på att information och upplysning skall leda till önskade förbättringar och utan tvivel har så skett i väsentlig grad. Det synes dock tveksamt om de kvarstående olägenheterna kan få sin lösning endast genom ytterligare information och upplysning, sannolikt måste särskilda lagbestämmelser till för att nå en helt tillfredsställande ordning.

Båda de nämnda problemen – tillgången på jaktmark och hundanvändningen – är till stora delar en fråga som sammanhänger med jaktmarkens lämpliga arrondering. Den i dag tyvärr alltför vanliga situationen att en liten jaktmark jagas separat och helt oberoende av vad som i jaktsammanhang sker på angränsande marker utgör förvisso en väsentlig grund för de olägenheter som föreligger. Att villebrådsstammarna måste bli lidande av att jakten sker isolerat på varje liten fastighet står ju också fullt klart. Det kan inte vara befrämjande för fortlevanden av ett artrikt villebrådsbestånd, framförallt inte när det gäller våra hjortviltarter, att jakten sker på det sätt som nyss beskrivits – så att villebrådsstammen på en fastighet på kanske några tiotal ha beskattas eller utsätts för jakt med drivande hund utan hänsyn till vad som händer på de angränsande markerna. En sådan ordning utgör ett effektivt hinder mot varje planläggning av avskjutningen och likaså mot genomförandet av riktiga viltvårdsåtgärder på ett ekonomiskt sätt. Vidare måste detta förhållande i hög grad bidra till otrivsel i jaktutövningen, antalet anledningar till irritation är säkerligen i hög grad beroende på de angivna förhållandena.

Det faktum att det under de senaste decennierna har blivit allt vanligare att innehavare av smärre jaktmarker sammansluter sina innehav till större jaktenheter kan man säkert se som en reaktion mot de nämnda missförhållandena. Ofta sker samgåendet i form av jaktvårdsföreningar men kanske ändå mera vanligt i form av jaktvårdsområden enligt bestämmelserna i jaktlagen. Numera finns i landet sammanlagt ca 1 400 jaktvårdsområden, omfattande sammanlagt mer än 5,5 miljoner ha jaktmark. Kurvan över antalet jaktvårdsområden är stadigt stigande, men

takten i stegringen har mattats. Det har klankats en del på de former som f. n. gäller för verksamheten inom ett jaktvårdsområde. Det är förvisso för mycket sagt att arbetet ständigt går utan gnissel, ett jaktvårdsområde fungerar sällan bättre än vad dess styrelse och ledande män gör. Det överväldigande intrycket av de hittills gjorda erfarenheterna måste dock sägas vara helt positivt, härom torde antalet befintliga jaktvårdsområden tala sitt tydliga språk. Det kan dock starkt ifrågasättas om inte bestämmelserna angående bildande och förlängning av beståndstiden för jaktvårdsområden borde göras mera lättillgängliga. Vidare borde det bl. a. genom ändrade bestämmelser i jaktlag och jaktstadga finnas mera preciserade bestämmelser om arbetet inom jaktvårdsområdet. En förnyad aktivering av jaktvårdsområdesbildningen synes vara en av de mest verksamma åtgärderna för att i större utsträckning nå förbättrade förhållanden på det jaktliga området. När man i större utsträckning än i dag kan tala om samordning mellan jakträttsenheter kan man med fog påstå att de bästa grunderna för viltvård föreligger.

Det är osannolikt för att inte säga helt felaktigt att påstå att jakten som rekreationskälla kan utnyttjas optimalt om den enda förekommande eller helt övervägande jaktformen är jakt med drivande hund. Det är därför glädjande att så många andra jaktformer numera utnyttjas i allt högre grad. Här kan nämnas jakt med stötande hund eller med stående hund, former som vanligen inte är lika arealkrävande som jakten med drivande hund och som kan ske under mer kontrollerade former. Vidare kan nämnas s. k. klappjakt eller drevjakt, tryckjakt eller travjakt, vakskytte, smygjakt eller vaktskytte och sträckjakt. En del av dessa jaktformer bedrivs av flera jägare gemensamt medan andra mera är att rubricera som den ensammes jakt. De kräver ofta lika mycket eller mera av jägarens kunnighet, ger ofta goda möjligheter till en urvalsmässig beskattning, och den störning och det slitage som en eller några jägare åstadkommer är betydligt mindre än vad en hund kan orsaka. Det är därför att hoppas att differentieringen av jaktmetoderna fortsätter och att alltfler upptäcker den tjusning som ligger även i en stilla och tyst jakt. I det här sammanhanget är det dock väsentligt att erinra om betydelsen av att användning av s. k. viltspårhund blir mera vanlig. Med viltspårhund menar jag en sådan hund som är lämplig att använda efter skott för eftersök av eventuellt skadat vilt och som i hög grad är jägaren överlägsen att spåra ett vilt och därmed reda ut en eventuell skadskjutning.

I anslutning till vad som sagts om olika jaktformer kan det också vara på sin plats att nämna något om jaktskyttet. Det hävdas ibland att jaktskyttet är ett slags substitut för jakt i egentlig mening, ett påstående som nog kan ha sin riktighet, åtminstone i de stora tätorterna. Å andra sidan torde det finnas mera fog för påståendet att jaktskyttet är väckande till jakt, en som prövat på jaktskyttets tjusning får nog ofta en önskan att pröva på hur det känns att jaga i verkligheten. Jaktskyttet har dock sitt största värde som träning för den redan etablerade jägaren. De sedan flera år gällande bestämmelserna om älgskyttemärket har betytt mycket för älgjaktens förbättring både när det gäller det praktiska skyttet och det teoretiska kunnandet. Älgskyttemärkets betydelse framstår kanske

klarast mot bakgrund av att dessa bestämmelser accepteras som norm för det kompetensprov som i allmänhet krävs för förvärv av vapen för älgjakt. Kravet på avlagt kompetensprov har med åren blivit i det närmaste generellt och en ändring i vapenförordningen övervägs, innebärande att ett tvingande sådant krav skall intagas i förordningen.

Även om verksamheten vid jaktskyttebanorna har betytt mest för träning i kulskytte så är det heller ingen föraktlig förberedelse för jakten med hagelgevär att träningskjuta på bana. En träning på lämplig bana bidrar säkert i hög grad till att förbättra förmågan att avge ett säkert skott vid jakt och – kanske inte minst betydelsefullt – den visar envar jägare var gränsen för hans skjutskicklighet går. Jaktskyttebanorna betyder också mycket som samlingspunkt för jägarna. Här samlas jaktintresserade och får tillfälle att diskutera sina erfarenheter och den som är mest välorienterad om gällande bestämmelser m. m. blir ofta den tongivande och bidrar till att kännedom om författningar m. m. sprids bland traktens jägare. Vidare sker, styrt eller omedvetet, en träning av skyttens handhavande av vapen över huvud taget, ett vårdslöst hanterande av ett vapen på en jaktskyttebana påpekas regelmässigt av övriga närvarande. Ofta är det någon eller några eldsjälar som står för verksamheten vid banan, som sköter såväl den praktiska som teoretiska träningen och som står för informationerna. Dessa insatser är synnerligen värdefulla och det är bara att hoppas att de som har intresse för detta inte mattas i sin verksamhet. Det finns flera skäl som talar för att man skulle i större utsträckning utnyttja jaktskyttebanorna som centra för information, eventuellt genom att på något sätt stödja och uppmuntra dem som verkar som instruktörer.

När det gäller förvärv av älgvapen har alltså verksamheten vid jaktskyttebanorna fått stor betydelse. Ifråga om förvärv av andra vapen har emellertid möjligheterna utnyttjats endast i ringa utsträckning. Den prövning som sker vid förvärv av andra jaktvapen grundar sig enligt gällande vapenförordning på helt andra bestämmelser, bestämmelser som inte i alla delar är helt tillfredsställande. Visserligen finns skäl som talar för en inte alltför liberal tillståndsgivning vad avser skjutvapen men å andra sidan utgör möjligheter till ett fritt vapenval och en differentiering av vapeninnehavet ett led i strävandena mot en rätt bedriven jakt. Rätten att inneha vapen synes lämpligen kunna grunda sig på sökandens bevisade praktiska och teoretiska jaktkunskaper samt på ett rättsmedvetet leverne i allmänhet. Den praktiska tillämpningen av vapenförordningen kunde då mera inrikta sig på utsortering av olämpliga eller kanske direkt farliga vapen och ammunitionstyper.

Utvecklingen på vapen- och utrustningssidan har viss betydelse för jaktutövningen i stort. Här kan konstateras att dagens vapen och ammunition är vida överlägsna dem som fanns i marknaden för några tiotal år sedan och denna utveckling är endast att hälsa med tillfredsställelse. Den har bidragit till att jägaren har möjlighet att vid sin jakt helt lita på den vapenutrustning han har, eventuella olägenheter som följer av en alltför effektiv beväpning regleras i särskilda bestämmelser i jaktlagstiftningen. En speciell betydelse har det relativt sent introducerade

kikarsiktet fått. Det ger goda möjligheter till ett betydligt mera precist skytte, det kan eliminera de olägenheter som följer av en vikande synskärpa och möjliggör en tillräckligt säker jakt även under mindre goda ljusförhållanden, givetvis förutsatt att det brukas med omdöme. Det kan också ifrågasättas om inte den allmänna spridning kikarsiktet har fått bör återverka vid bedömningen av vad som kan anses tillåtet ifråga om jakt under gryning och skymning.

Som bakgrund till den jaktadministrativa verksamheten har i stor utsträckning stått i praktiken gjorda erfarenheter samt rent traditionella uppfattningar. Denna ordning har väl i och för sig fungerat men det står numera klart att det inte förslår att fatta beslut på så lös grund vare sig det gäller vittomfattande ändringar eller endast detaljer. För att råda bot på detta missförhållande har viltforskningens betydelse starkt understrukits och under de senaste decennierna har också en hel del betydelsefulla resultat vunnits. Det ligger väl i viltforskningens natur att det krävs långvarigt och vittomfattande arbete innan ett säkert resultat kan presteras. Det finns anledning förmoda att vi är på väg in i en period då vi kan börja dra nytta av alla de väsentliga rön som viltforskningen hittills gjort. Ändock står det dock fullt klart att mycket ännu saknas och det måste ses som en synnerligen angelägen uppgift att forsätta och helst intensifiera den viltforskning vi redan har. En stor del av denna forskning har hittills bedrivits i Svenska jägareförbundets regi medan i övrigt forskningen varit förlagd till olika universitet. Såsom anslagsfördelande och i viss mån ledande och initierande organ har viltforskningsrådet fungerat. Den 1 juli 1968 upphörde emellertid detta råd samtidigt som en forskningsnämnd inrättades vid statens naturvårdsverk. Avsikten är att denna nämnd fortsättningsvis även skall handha fördelningen av de medel som får disponeras för viltforskning, och nämnden avser att såsom rådgivande organ inrätta en särskild grupp med speciell inriktning på viltforskningsfrågor. I denna grupp kommer att finnas företrädare för de rent jaktliga intressena, för zoologi och jaktadministration ävensom för berörda näringar. Det är givetvis fördelaktigt att alla med naturvård i allmän bemärkelse sammanhängande forskningsfrågor samlas till ett ställe och jag tror att när nu viltforskningen kommer att få en specialgrupp för bedömning av olika projekt så kommer förhoppningen om en intensifiering att infrias. Såvitt hittills erfarits, kommer även fortsättningsvis viltforskning huvudsakligen att bekostas av jaktvårdsmedel. Vilka huvudmän som kommer att bli aktuella i fortsättningen står väl ännu ej helt klart men det måste anses angeläget att ernå en differentiering av de huvudsakliga forskningsuppgifterna så, att en huvudman svarar för exempelvis den långsiktiga, rent zoologiska målforskningen medan en annan svarar för den mera praktiska viltvårdsmässiga delen. Från jaktadministrativ synpunkt är det även angeläget med en möjlighet till mera kortsiktig målforskning, "akutforskning", som snabbt kan sättas in då ett nytt problem uppstår. Det har i det föränderliga samhälle vi lever i visat sig att ett problem helt plötsligt kan uppstå, ett problem som inte är förutsett och som kräver en snabb och riktig lösning för att man inte redan från början skall komma in på fel spår. Exempelvis kan en

nyordning inom jordbruket orsaka ett helt speciellt skadeproblem och det är förvisso väsentligt för den allmänna inställningen till faunan att ett sådant problem snabbt kan lösas på ett riktigt sätt.

En del av de tillgängliga medlen måste givetvis disponeras för en fortgående grundforskning, men det kan med hänsyn till det stora intresse som allmänheten har för det vilda ifrågasättas om inte sistnämnda forskning till viss del i framtiden kan tänkas bestridas av andra allmänna medel än jaktvårdsmedel. Som exempel på några angelägna viltforskningsuppgifter och på några resultat som hittills framkommit kan följande nämnas.

1 Beträffande älgen, en villebrådsart som är en internationell attraktion och av betydande nationellt värde, men som hittills i stor utsträckning har hanterats utan vetskap om orsak och verkan, har forskningen numera nått så långt att embryot till en ny ordning för älgjakten har tagit form. Den nya ordningen som bedrivs försöksvis i två län, Kronobergs och Västmanlands län, är väl känd under benämningen reglerad älgjakt och har nu pågått i två år. Erfarenheterna hittills är i huvudsak positiva och resultaten av försöksverksamheten förväntas ge grund för en utökning av de områden där älgjakten bedrivs på ett modernt sätt.

2 Beträffande rådjuren har på senare år en forskning kommit i gång som ännu inte avslutats men som kan förväntas ge en betydligt förbättrad grund för den fortsatta rådjursjakten. Som tidigare nämnts utgör användningen av olämpliga hundar vid jakt efter rådjur ett påtagligt problem som vi ännu inte kan bedöma med utgångspunkt i vetenskapliga rön. Det är alltså angeläget att just på detta speciella område en målinriktad forskning sätts in.

3 Våra möjligheter att i dag vid ett visst tillfälle beräkna en given populationsstorlek är mycket små. Inte heller kan vi påstå att vi har en avskjutningsstatistik som uppfyller de krav som man från viltforskningshåll ställer på den. Denna statistiksamling är synnerligen angelägen och dess tillkomst är ett oeftergivligt krav för fortsatt viltforskning.

4 Vi vet att faunan i hög grad är beroende av förändringar i naturen. I en tid då den fortgående miljöförändringen är mycket påtaglig måste det därför vara högst angeläget att faunan i allmänhet följs med hänsyn till de fortgående förändringarna. En effektiv sådan uppföljning måste ses som en garanti för att i tid förhindra att en art försvinner ur vår fauna eller att en viltart gynnas så att allvarliga olägenheter uppstår.

5 Vilka åtgärder är angelägna att vidtaga för att förhindra de menliga inverkningar miljöförändringen kan ha? Vi vet en hel del om viltvård och hjälputfodring men det är önskvärt med en fortsatt forskning på detta område, ävenså med rent praktiska försök.

6 Vår inhemska fauna har under årens lopp mer eller mindre avsiktligt kompletterats med främmande viltarter. En del av dessa händelser måste anses som olyckliga medan andra, såvitt vi hittills erfarit, visat sig vara

lyckliga. Det föreligger ständigt risk för en slumpvis utökning av vår fauna, ett förhållande som måste motverkas genom särskilda bestämmelser. Å andra sidan kan det i viss situation visa sig önskvärt med en komplettering. En sådan måste då föregås av en intensiv forskning för att ge möjlighet att rätt bedöma projektet.

Utöver den traditionella biologiskt betingade viltforskningen skulle det vara värdefullt för den långsiktiga planeringen av jakten inom landet om därtill kunde genomföras såväl ekonomiskt som samhällsvetenskapligt inriktade undersökningar. Dessa kan – och bör – få betydelse för framtida jaktplanering. Därmed kan de även resultera i långtgående verkningar för faunan, varför det torde finnas fog för den angivna vidgningen av viltforskningsbegreppet, även om ämnesområdena faller något utanför den sedvanliga uppfattningen. Den ekonomiska delen bör avse inte endast den årliga avskastningens värde utan även det ekonomiska skeende som hör ihop med jaktutövningen som helhet. Den samhällsvetenskapliga delen bör syfta till ett klarläggande av jakten som fritidsverksamhet – utformad på olika sätt – och ävenså en jämförelse mellan rekreationsvärdet av å ena sidan jakten som helhet eller vissa jaktformer och, å den andra, till skog och mark förlagda fritidsaktiviteter av annan karaktär.

Det finns många ytterligare aspekter att framföra i detta sammanhang Det skulle emellertid leda för långt att lämna en fullständig redovisning häröver.

Det torde stå klart att de jaktliga spörsmålen innehåller omfattande och mångfasetterade problem, och att den jägare som vill bedriva sin jakt på ett riktigt sätt har att lära sig mångt och mycket. En stor del av jägarna av i dag har goda kunskaper som de fått genom självstudier i jaktlitteratur eller jakttidskrifter, genom informationer från jaktkamrater på exempelvis jaktskyttebanan eller vid jaktstämman eller genom den studieverksamhet i form av studiecirklar som på senare år nått en stor spridning. Det finns dock förvisso en rätt stor grupp som fortfarande har för dålig orientering beträffande de jaktliga grundbestämmelserna och som därför saknar de primära förutsättningarna att bedriva en jakt enligt de krav som numera ställs. Givetvis kan det vid en tidpunkt då omfattande nya bestämmelser träder i kraft innebära svårigheter för varje jägare att direkt hålla sig orienterad om alla nyheter – detta är till stor del en fråga om val av rätta informationskanaler – men med de krav på kunnande som i dag allmänt ställs är det angeläget att jägarna bereds så goda och lättillgängliga möjligheter som tänkas kan för att förkovra sig. Mot bakgrund av den angelägenheten är det därför beklagligt att den ordning med statbidrag för den nämnda studiecirkelverksamheten som tidigare förekommit numera är starkt beskuren enligt skolöverstyrelsens beslut, vilket säkerligen kommer att medföra en påtaglig minskning av denna studieverksamhet. Det borde i motsats till skolöverstyrelsens ställningstagande finnas anledning att i dagens läge med stort allmänt intresse för faunistiska problem så långt det är möjligt främja det intresse som går ut på att förkovra sig i hithörande frågor. Säkerligen utgör ökade

kunskaper och insikter i motiven för gällande bestämmelser en god grund för bättre samordning av viltvården och jaktutövningen, förbättrade förhållanden på jaktens område i allmänhet och därmed också förbättrade relationer mellan jägare och den icke jagande allmänheten.

En sådan utveckling torde vara den bästa för att jaktens integrering med naturvården i allmänhet skall kunna fullföljas.

5 Markägarna och/eller jakträttsinnehavaren som viltvårdare

Del 1. *Storskogsbrukets marker*

Diskussionsinledning av Bertil Haglund
5 mars 1969

Numera reses såväl från allmänhetens som från naturvårdens och andra intressenters sida allmänt kravet att jakt skall vara kombinerad med stödåtgärder för det vilda. Bakom det kravet kan man väl *dels* spåra uppfattningen att den som vill skörda också har en moralisk skyldighet att så eller åtminstone hävda sin åker, *dels* känslan av att våra viltstammar är på tillbakagång och våra viltmiljöer stadda under försämring. Bakom den enskilde jakträttsinnehavarens viltvårdsåtgärder ligger framförallt förhoppningen att de skall ge honom bättre jakt men i många fall naturligtvis också ett icke obetydligt ideellt intresse.

Juridiskt sett står detta krav på utövande av viltvård på tämligen lös grund. Första paragrafen i jaktlagen säger dock att "Jakträttsinnehavaren bör genom ändamålsenligt och efter tillgången på villebråd lämpad jakt ävensom, där så lämpligen kan ske, genom åtgärder för villebrådets skydd och förkovran, sörja för bevarandet av ett artrikt och livskraftigt villebrådsbestånd (jaktvård)".

Här utsägs alltså klart att det är den som utnyttjar jakträtten som har skyldigheten och ansvaret för villebrådsstammarna. Men markägaren som arrenderar ut en jakträtt har också ett direkt intresse och ett indirekt ansvar för att marken inte blir utarmad i jaktligt hänseende. De flesta större markägare som upplåter jakträtt tar väl också del i detta ansvar på så sätt att de utövar en del praktisk tillsyn, i regel i samband med annan verksamhet, samt i upplåtelsehandlingen för in bestämmelser som binder jakträttsinnehavaren till vissa skyldigheter.

Innan man kan kräva att en arrendator utför åtgärder, måste man emellertid ha klart för sig vad som är lönsamt och meningsfullt i det aktuella fallet. Generellt gäller att effektiv viltvård i hög grad är beroende av hög viltbonitet, dvs. möjlighet att ha relativt stort antal vilt per arealenhet. Detta helt enkelt av praktiska skäl. Det blir för dyrt att leta med åtgärder efter den enstaka individen eller gruppen över stora ytor. Det råder inget tvivel om att man i Skåne genom tämligen enkel viltvård kan avsevärt öka viltproduktionen på ett område. Det går också bra i

Mälardalen. Kommer man upp i övre Bergslagen är det redan mera bekymmersamt. Och för Norrlands del kan jag intyga av egen erfarenhet att det är mycket svårt att ge vederhäftiga råd när det kommer förfrågningar om lämpliga viltvårdsåtgärder andra än väl avvägd beskattning och kontroll över vad människorna i övrigt har för sig.

Min uppgift här är att redogöra för hur viltvården i samband med storskogsbruk och hur samarbetet markägare-jakträttsinnehavare där kan tänkas. Men storskogsbruk försiggår i regel i vårt land i områden med relativt låg viltbonitet, även om naturligtvis många i södra Sverige som kan klassas som storskogsbruk också innehåller goda viltmiljöer. Detta gäller då särskilt områden där fortfarande jordbruket är levande, där odlad jord och sammanhängande skogsområden blandas men skötes som en brukningsenhet. Generellt kan emellertid sägas att den viltvård som inom större sammanhängande och relativt ensartade skogsområden kan begäras av jaktarrendatorer är vinterfodring av rådjur i de delar av landet där rådjur finns, den gamla beprövade aspfällningen för hare och älg, efterhållande av mink som är det enda rovdjur som i varje fall jag bedömer i dag behöver efterhållas hårt, i enstaka fall viltåkrar, uppsättning av saltstenar och knip- och skrakholkar och liknande relativt obetydliga saker.

Viltbiologer – de kallas ju numera ekologer i många sammanhang – och erfarna viltvårdare är väl i dag i stort sett eniga om att det enda sättet att i vårt lands generellt sett produktionssvaga barrskogsområden skapa högre viltproduktion är att på små, därför lämpade områden som inte ger större ekonomisk avkastning, söka förbättra miljön för det vilda. Särskilt gäller det då sådana åtgärder som berör flaskhalsarna i produktionen, dvs. överlevnaden under vintern, miljön för fortplantning etc. Här kan det bli fråga om en viltvård av en karaktär som det är olämpligt att en jakträttsarrendator självständigt utför. Den kräver både vid planering och under utförandet markägarens bedömning och det är fråga om åtgärder på relativt lång sikt som i många fall bör ingå i den generella planeringen av hur mark skall användas.

Vilket inflytande har då skogsbruket i dag på viltmiljön? Jag nämnde tidigare den högre boniteten i områden där både skog och odlad mark förekommer. Det råder inget tvivel om att nedläggandet av de många småarealerna av odlad jord inom skogsbygderna utgör en klar försämring av viltbiotopen. Å andra sidan innebär övergången till trakthyggesbruk och den höjda årliga föryngringsytan förbättrad fodertillgång för det vilda med undantag för de mycket stora hyggena om 100-tals hektar, som i sina centrala delar skapar rätt långvariga viltimpediment. Dock finner man ibland att hönsfåglar, som orre och i norra Sverige även ripor, funnit den nya öppna biotopen lämplig. Hård lövbekämpning är emellertid definitivt en för viltet negativt åtgärd. Gödslingen av skogsmark däremot sannolikt en positiv.

En sak bör man komma ihåg när man i bilden söker väga in storskogsbruket och dess eventuella roll inom viltvården. Man skall aldrig tro att det finns någon möjlighet att i större grad ändra på skogsbruket med hänsyn till viltvården. Skogsskötselprinciper och de

tekniska och ekonomiska förutsättningarna för skogsbruk har skiftat i olika tider och kommer säkerligen att vara flexibla även i framtiden. Men de rör sig ständigt i en ekonomisk storleksordning där vilt, jakt och i viss mån även naturvård inte kan göra sig gällande. Så snart man börjar räkna på kostnaderna för sådana alternativ, vilket man ibland har anledning att göra, exempelvis i områden för intensivt fritidsutnyttjande, upptäcker man att det går helt enkelt inte ihop.

Vi sade att vissa åtgärder för biotopförbättring skulle vara önskvärda i våra storskogsmiljöer. Vilka är de då och ligger de inom möjligheternas gräns? De möjligheterna finns bl. a. på de många små arealerna av odlad jord som under de närmaste decennierna skall läggas igen och vilkas användning vållar en hel del bekymmer. De kan utnyttjas som viltåkrar – vilket är dyrbart – eller för mera naturlig foderproduktion – som kan göras billigare – men i båda fallen avstår man från markens eventuella avkastning av skog. Man kan möjligen genom gödsling på impediment skapa attraktivt viltfoder, främst för älg, vilket kanske kan göras till relativt låga kostnader. Det finns också andra möjligheter att skapa intensifierad foderproduktion, kraftledningsgatorna har pratats länge om men mycket litet blivit utfört, eller på andra marginalområden inom skogsbruket. Vi har också möjligheter att göra viltvatten dvs. utnyttja de områden där man på begränsade arealer genom föga kostnadskrävande åtgärder kan nyskapa en miljö som vi så grundligt förstört genom torrläggningar av olika slag. Detta senare är verkligen en åtgärd som prövats i betydande utsträckning. Jag återkommer till den senare.

Vi skall emellertid inte glömma vad som verkligen är gjort genom att skogsbruket i samband med det löpande arbetet sökt skydda vissa värden, främst viltbete när så låter sig göras, boplatser, spelplatser, skyddsvegetation, etc. Sådant tänkande ingår normalt i de flesta stämplings- och röjningsinstruktioner inom större skogsbruk. Hur stor effekt dessa rekommendationer har vågar jag inte säga, i åtskilliga fall torde de emellertid bidraga till att viltmiljö sparas.

Nå, kan de ovannämnda åtgärderna, vilka i varje fall måste planeras och godkännas av markägaren, göras effektiva till skäliga kostnader? Eller rättare, kan produktionen av vilt stegras så mycket att åtgärderna är försvarbara? Kanske man på en gång vågar säga att viltvård, i varje fall i våra medelgoda – svaga viltboniteter mycket sällan kan göras bärkraftig enligt vanliga ekonomiska normer. Men kanske kan den ge så mycket ökad produktion att den med utnyttjande av det ideella intresse som jakträttsinnehavaren ofta har – jag menar att själv manuellt arbeta för förbättring av sin viltmiljö – ändock kan vara försvarbar? Och inträder viltskadeproblem som följd av förbättrad viltmiljö?

Det är mycket svårt att ge svar på sådana frågor. Jakt och viltvård har inte i stort sett varit föremål för någon grundligare ekonomisk analys. Vi vet emellertid att värdet av jakten, avkastningen av viltkapitalet på marken, snabbt ökat under senaste decenniet. Jägarna trängs också ihop på allt mindre marker per capita. Det finns anledning att söka göra varje arealenhet mera viltproducerande, där så låter sig göras.

En speciell åtgärd vill jag här återkomma till från ekonomisk synpunkt,

därför att jag anser att den så omedelbart höjer det jaktliga värdet på ett område att man borde direkt kunna få ut kostnaden från den som jagar på marken. Det gäller viltvatten. Jag har sett många exempel på sådana som kunnat göras till låga kostnader och praktiskt taget inga som inte gett gott resultat, främst i produktion av andfåglar. Man får vilt och jakt av ett slag som är ytterligt eftersökt i dagens läge. Jag vill bara kortfattat nämna ett exempel från egna arrenderade marker, där markägaren gav fritt fram för en gammal totalt försumpad åker och äng, som ansågs oekonomisk att dika upp på nytt för att producera granskog. Kostnaden för fördämningen blev 500 kronor och om vi lejt arbetskraft kanske det dubbla. Det gav omedelbart en mycket god jakt – arealen blev omkring tre ha – där sköts på sex kvällar ett femtontal änder och kunde ha skjutits det dubbla utan svårighet. Jag är säker på att den jakten utan vidare gått att arrendera ut för femhundra kronor årligen och sannolikt mer även om det lagts viltvårdsmässiga restriktioner på avskjutningen.

Nu frågar någon kanske: Är det viltvård att lura till sig änder till små sjöar och sedan skjuta dem? Jag vill då svara att ett sådant vatten ger direkt årlig viltproduktion men att jakten naturligtvis bör begränsas. Vidare är andstammarna överallt föremål för så starkt jakttryck att varje område där det bara skjuts exempelvis sex kvällar under hösten, som vi gjorde, också innebär ett skyddsområde, en viltvårdsåtgärd. Man kan också tänka sig att totalfreda ett sådant vatten, då blir det en naturvårdsåtgärd och kostnaderna skall täckas på annat sätt men viltstammarna inom området tillförs likaväl ett betydande värde. Jag har velat dra upp det här exemplet, för jag tror det är fråga om en åtgärd som ligger så nära ekonomiskt utnyttjande som viltvård kan göra.

Frågan om det är viltvård att skapa viltmiljö och sedan skjuta vilt som kommer dit är för övrigt aktuell för all miljövård, som självfallet lockar vilt till sig, ibland naturligtvis också från andra marker. Allt beror ju emellertid på hur jakten inom det påverkade området utnyttjas.

Vi har nu kommit litet på sidan om själva huvudfrågan, vem som skall utföra viltvården, markägaren eller arrendatorn. Anledningen till utvikelserna var att jag ville exemplifiera de åtgärder som verkligen kan ge resultat men som i många fall måste ligga under markägarens kontroll. De flesta storskogsbrukare eller ägare av större markområden ser i dagens läge strängt ekonomiskt på verksamheten – såvitt det inte gäller jakten som den egna hobbyn – och man torde inte kunna räkna med att mera omfattande åtgärder av här skisserad typ kan utföras utan att de huvudsakligen på ett eller annat sätt betalas av den som utnyttjar marken dvs. jakträttsarrendatorn. Helt fri från utgifter för viltvård blir väl aldrig den större markägaren, men vid mera kostnadskrävande företag där han till någon del måste medverka enligt vad ovan sagts, blir det sannolikt fråga om ett resonemangsparti, en avvägning mellan de båda parterna.

Det finns emellertid en typ av jaktupplåtelser där ansvaret för viltvården helt kommer att vila på markägaren, nämligen korttidsupplåtelserna. Dessa områden måste emellertid, i varje fall i södra delarna av landet, bli föremål för betydligt noggrannare uppföljning än andra upplåtelser och detta gäller även ekonomin. Man kan där relativt lätt

avgöra vad som är oundgänglig viltvård, vad som lönar sig att göra och vad som är direkt oekonomiskt.

Generellt kan alltså sägas att viltvården är jakträttsarrendatorns sak men om mera omfattande grundåtgärder blir aktuella, måste han ha markägarens stöd, kanske också deltagande i kostnaden om de långsiktigt kan höja områdets avkastning. Det finns emellertid två hakar i det samarbetet. Den första lyder så här: Har storskogsbruket verkligen tid att ägna intresse åt jakt och viltvård? Den andra: Vi vet för litet om jaktens och viltvårdens ekonomi och även om effekten av viltvård i våra medelgoda viltbiotoper. Kan vi få svar på den sista frågan kanske också den första kan komma i ett positivt läge.

Del 2 *Enskilda, mindre fastigheter*

Diskussionsinledning av Lambart von Essen.
5 mars 1969

Viltvårdens målsättning är i stort en god viltförekomst, anpassad efter de lokala förhållandena, artrik och produktiv och erbjudande goda jaktmöjligheter. Åtgärderna för att nå och upprätthålla detta mål kan vara av passiv, skyddande karaktär såsom fridlysning och jakttidsbegränsning, men de kan också, som här främst åsyftas, vara av mer aktiv karaktär.

De aktiva viltvårdsåtgärderna kan gå ut på att bevara eller förbättra viltets livsmiljö och naturliga levnadsbetingelser s. k. biotopvård, men de kan också ha syftet att söka avvärja en svår vintersvält, att förhindra allt för stor decimering från rovviltets sida (räv, mink, kråkfåglar etc.) eller från människan (genom trafiken, lantbruksmaskiner etc.). De kan slutligen också åsyfta en förstärkning av viltbestånden genom utplantering av uppfödda eller på annan lokal infångade djur.

För att bäst kunna exemplifiera och åskådliggöra några viltvårdsåtgärder ber jag att få visa några ljusbilder:

Effekten av viltvård på en mindre fastighet av exempelvis något hundratal hektar är synnerligen osäker och i mycket stor grad beroende av inställning och handlande på intilliggande marker. Många viltarters stora rörlighet och beståndens i regel snabba utspridning över glesare besatta marker medför ofta, att i den utsträckning grannen skjuter undan, vandrar nya djur dit och blir även de hans byte. Grannarnas hundar brukar ju också snart få till vana att komma in på den viltrikare marken och störa och driva ut djuren. Ägare av smärre fastigheter kan på detta sätt få sina ansträngningar med viltvård helt spolierade.

Omvänt kan också jakträttsinnehavaren på en mindre fastighet som omges av marker där god viltvård bedrivs spoliera detta arbete genom att han löpande skjuter undan vad som kommer in på hans mark. Under skenet av att han bedriver viltvård och exempelvis odlar viltåkrar och utfordrar viltet kan han också locka in vilt och göra sig skyldig till en efter arealen oskäligt hög avskjutning.

Nödvändigheten av att en planmässig viltvård måste bedrivas över

relativt stora arealer för att den skall kunna bli ändamålsenlig och lönsam är sedan länge känt och fastslaget. Jaktvårdsområdet utgör härvidlag för de mindre fastigheterna en grundval av mycket stor betydelse.

Viltvården på den enskilda marken grundas i väsentlig grad på markägarens och eventuellt jordarrendatorns intresse för jakt och vilt och för viltets miljökrav. Mycket tydligt visar sig detta i det öppna jordbrukslandskapet, där man på den ena gården kan se all mark intensivt utnyttjad för jordbruk och betesbruk och allt vad buskage heter sorgfälligt bortrensat, under det att man på den andra gården ser sådant kvarlämnat i rätt stor omfattning och kanske till och med att skyddsplanteringar utförts för att viltet skall få bättre skydd och trivsel. Även i skogsbygden kan man ibland se tydliga tecken på viltvårdsintresse från markägarens sida. Har t. ex. vid rensningen av hyggena enbuskar, rönn och videgrupper lämnats till viltet eller har allt saklöst rensats bort?

Utnyttjandet av marken och behandlingen av den växande vegetationen är en markägarens, i förekommande fall också jordarrendatorns, angelägenhet. Den naturliga följden härav måste bli att den mycket väsentliga del av viltvården som gäller omvårdnaden av viltets naturliga närings- och skyddsmiljö – biotopvården – i stort måste bli markägarens sak. Genom en målmedveten biotopvård kan markägaren förbättra förutsättningarna för viltet och därmed få ökad vilttillgång och en ökad avkastning av jakten. Föredrar han att arrendera ut jakträtten kan han till följd av en god biotopvård också betinga sig ett högre jaktarrende.

Markägarens avvägning när det gäller markens utnyttjande för olika ändamål är ofta mycket svår. Huvudnäringarna jordbruk och skogsbruk har hittills varit helt dominerade då det gällt lönsamhet, men de senaste åren har inneburit ekonomisk försämring för dessa näringsgrenar. En stigande efterfrågan på jaktmarker och jaktmöjligheter med åtföljande inkomstökning från jakten har emellertid medfört att markägaren ofta även har anledning att räkna med jakt och viltvård i sina kalkyler över markens utnyttjande eller gårdens drift. Den biotopförbättrande viltvård som markägaren kan göra, med syfte att marken varaktigt skall kunna hålla hygglig vilttäthet, behöver inte vara direkt kostnadskrävande. Han kan bara genom sin inställning och genom förtänksamhet styra sitt jordbruk eller skogsbruk på ett sådant sätt att lämpliga viltmiljöer och lämplig viltbetesvegetation på vissa platser bevaras och gynnas.

Den mindre markägarens resurser då det gäller större åtgärder för biotopförbättring som exempelvis viltvattenanläggningar och mer omfattande viltskyddsplanteringar är kanske inte alltid tillräckliga. I samarbete med intilliggande fastigheter och inom jaktvårdsområdets ram kan dock sådana mer kostnadskrävande åtgärder ofta genomföras, i många fall kanske med stödjande anslag från länsjaktvårdsföreningen. Dessa större biotopförbättringsåtgärder kan få till följd en väsentlig och varaktig förbättring av vilttillgången.

Då det gäller den löpande och mer tillfälligt stödjande viltvården där åtgärderna mer har syftet att ge viltet sådan momentan hjälp som ibland kan vara aktuell, och där effekten av åtgärden oftast är av ganska kort varaktighet, bör ansvar och initiativ närmast falla på jakträttsinnehavaren

– jakträttsarrendatorn. Den som utnyttjar jakträtten bör ju också ha det närmaste ansvaret och intresset för viltbeståndens välfärd och vård.

Vårdåtgärderna kan vara av närmast humanitär karaktär såsom hjälpfodring under en hård vinter då rådjur, fasaner och rapphöns kan lida av stark svält och i vissa fall gå under. Vården kan också gå ut på att decimera räv, mink och kråkfåglar, som plundrar fågelreden och ungkullar och på så sätt reducerar en god tillväxt hos viltbestånden. Genom utplantering av vilt kan jakträttsinnehavaren också, i varje fall för kortare tid, öka bestånden av vissa viltarter och därmed ge sig möjligheter till ett högre jaktutbyte.

En traditionell och betydelsefull uppfattning inom den svenska jakten är att jägaren bör känna ett visst ansvar för det vilt och de viltstammar som han jagar och beskattar. Han bör ha jaktmarkernas viltstammar i tankarna inte bara de dagar då han är på jakt utan också under övrig del av året och särskilt under hårda vintrars svältperioder. Jägaren skall sålunda också vara viltvårdare. Ur psykologisk synvinkel är nog denna uppfattning värdefull och riktig. Den jägare som ordnar foderplatser och sörjer väl för sitt vilt gläder sig åt resultatet av sina ansträngningar och blir också mer aktsam om viltet under jakten. Även från rekreationssynpunkt måste det ju vara mycket värdefullt att jägaren, som i allt större utsträckning är en tätortsbo, genom viltvårdsarbetet ges tillfälle till kroppsarbete ute i markerna under olika årstider.

Från flera synpunkter kan det sålunda anses lämpligt att jakträttsarrendatorn bör ha ansvaret för den löpande viltvården. Hur stora hans insatser bör vara för att kunna anses skäliga eller tillfyllest är mycket svårt att fixera. Det är helt beroende på vilken landsdel det rör sig om och de lokala förhållandena beträffande klimat, landskapstyp och viltförekomst. Man kan emellertid mycket väl införa en precisering av vissa viltvårdsskyldigheter i jaktarrendekontrakten, exempelvis antal foderplatser som skall vara iordningställda och underhållas, viltåkrar som skall vara odlade med lämpliga grödor, minkfångst som skall vara ordnad viss årstid etc.

Ett relativt stort antal jakträttsarrendatorer bor avlägset från sin jaktmark. Någon regelbunden skötsel eller tillsyn av marken är från dessas sida ofta svårgenomförbar. Hur skall den löpande viltvården då ordnas? En överenskommelse med markägaren eller någon annan på orten boende är i vissa fall en lösning. Ett samgående mellan ett större antal jakträttsinnehavare eller ett antal jaktvårdsområden om en gemensamt anställd jaktvårdare har också prövats och befunnits vara en möjlig lösning. Med den fortlöpande avfolkningen av landsbygden inför ögonen måste man emellertid acceptera att inom stora områden av främst skogslandet några detaljerade och underhållskrävande viltvårdsarbeten knappast kommer att bli möjliga. Inför detta faktum framstår den grundläggande biotopvården för viltet som än mer betydelsefull för upprätthållandet av livskraftiga viltstammar.

Hur kommer det att bli med viltvårdsansvaret för den grupp av jägare som främst kommer att utnyttja den nya korttidsupplåtelseformen för sin jakt? Dessa jägare reser kanske ena veckoslutet till ett jaktområde och

det andra till ett annat. Sannolikt kan någon viltvårdsskyldighet enligt vad förut sagts ej läggas på dessa jägare. Möjligen skulle man kunna tänka sig att man i bestämmelserna för upplåtelse av exempelvis tre dagars jakt kräver att ett dagsverke viltvårdsinsats enligt anvisning skall utföras. I annat fall måste givetvis avgiften för en korttidsjakt räknas upp så att även erforderliga viltvårdsarbeten och jaktbevakning täcks av densamma.

Utnyttjas marken mer kontinuerligt av närboende jägare kan förra alternativet i viss utsträckning användas. Är det däremot mest avlägset boende, okända jägare måste det senare alternativet bli det lämpligaste. Att visst kunnande om viltet och vissa insikter om viltvårdsansvaret och viltvårdsarbetet ändock kommer att finnas hos denna grupp av jägare kan ett genomgånget kompetenskrav lämpligen utgöra garanti för.

För en mindre enskild mark som upplåts för korttidsjakt föreligger, såvida marken ej är ansluten till jaktvårdsområde eller liknande, viss risk för att en överbeskattning av viltbeståndet kan komma att ske på bekostnad av viltbestånden på angränsande marker. I den mån det anses lämpligt att i större utsträckning få till stånd områden för korttidsupplåtelse av jakt på enskild mark bör detta kanske därför styras i den riktningen att sådana områden bör vara av den storleksordningen att avskjutningen blir resultatet av områdets egen vilttillgång och viltvård.

Statens offentliga utredningar 1974

Kronologisk förteckning

1. Orter i regional samverkan. A.
2. Ortsbundna levnadsvillkor. A.
3. Produktionskostnader och regionala produktionssystem. A.
4. Regionala prognoser i planeringens tjänst. A.
5. Boken Litteraturutredningens huvudbetänkande. U.
6. Förenklad konkurs m. m. Ju.
7. Barn- och ungdomsvård. S.
8. Rättegången i arbetstvister. A.
9. Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remissyttranden över betänkanden av 1968 års beredning om stat och kyrka. U.
10. Data och näringspolitik. I.
11. Svensk industri. Delrapport 1. I.
12. Svensk industri. Delrapport 2. I.
13. Svensk industri. Delrapport 3. I.
14. Svensk industri. Delrapport 4. I.
15. Sänkt pensionsålder m. m. S.
16. Neutral bostadsbeskattning. Fi.
17. Solidarisk bostadspolitik. B.
18. Solidarisk bostadspolitik. Bilagor. B.
19. Högskoleutbildning. Läkarutbildning för sjuksköterskor. U.
20. Förslag till skatteomläggning m. m. Fi.
21. Markanvändning och byggande. B.
22. Vattenkraft och miljö. B.
23. Reklam V. Information i reklamen. U.
24. Förslag till hamnlag. K.
25. Fri steriliserings. Ju.
26. Motorredskap. K.
27. Mindre brott. Ju.
28. Räntelag. Ju.
29. Att utvärdera arbetsmarknadspolitik. A.
30. Jordbruk i samverkan. Jo.
31. Unga lagöverträdare V. Ju.
32. Solidarisk bostadspolitik. Följdfrågor B.
33. Att översätta Gamla testamentet. U.
34. Grafisk industri i omvandling. I.
35. Spridning av kemiska medel. Jo.
36. Skolan, staten och kommunerna. U.
37. Mut- och bestickningsansvaret. Ju.
38. FFV. Förenade fabriksverken. I.
39. Socialvården. Mål och medel. S.
40. Socialvården. Mål och medel. Sammanfattning. S.
41. Statsbidrag till kommunal färdtjänst, hemhjälp och familjedaghemsverksamhet. Fi.
42. Barns fritid. S.
43. Utställningar. U.
44. Effekter av förpackningsavgiften. Jo.
45. Samordnad traktamentsbeskattning. Fi.
46. Befordringsförfarandet inom krigsmakten. Fö.
47. Installationssektorn. I.
48. Installationssektorn. Bilagor. I.
49. Bevissäkringslag för skatte- och avgiftsprocessen. Fi.
50. Information och medverkan i kommunal planering. Rapport. Kn.
51. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 1. Fö.
52. Utbildning i förvaltning inom försvaret. Del 2. Fö.
53. Skolans arbetsmiljö. U.
54. Vidgad vuxenutbildning. U.
55. Utsökningsrätt XIII. Ju.
56. Närförläggning av kärnkraftverk. I.
57. Lägenhetsreserv. B.
58. Skolans arbetsmiljö. Bilagor. U.
59. Sexual- och samlevnadsundervisning. U.
60. Trafikbuller. Del 1. Vägtrafikbuller. K.
61. Trafikbuller. Bilagedel. K.
62. Studiestöd åt vuxna. U.
63. Internationellt patentsamarbete 1. H.
64. Energi 1985, 2000. I.
65. Energi 1985, 2000. Bilaga. I.
66. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Band 1. Gudstjänstordning m. m. U.
67. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Bilaga 1. Gudstjänst i dag. Liturgiska utvecklingslinjer. U.
68. Svenska kyrkans gudstjänst. Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster. Bilaga 2. Den liturgiska försöksverksamheten 1969–1972. U.
69. Invandrarutredningen 3. Invandrarna och minoriteterna. A.
70. Invandrarutredningen 4. Bilagor. A.
71. Om behörighet och antagning till högskolan. U.
72. Energiforskning. Program för forskning och utveckling. I.
73. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning A. Utvinning av energiråvaror och industriell energiproduktion. I.
74. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning B. Näringslivets energianvändning. I.
75. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning C. Transporter och samfärdsel. I.
76. Energiforskning. Expertmaterial utarbetat på uppdrag av Energiprogramkommittén. Avdelning D. Lokalkomfort och hushåll. I.
77. Värmeförsörjning enligt värmeplan. Ju.
78. Stålindustrins framtida utveckling. I.
79. Utbildning för arbete. A.
80. Jaktmarker. Jo.
81. Jaktmarker. Bilagor. Jo.

Statens offentliga utredningar 1974

Systematisk förteckning

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.

Nordisk utredningsserie (Nu) 1974

Kronologisk förteckning

1. Sverigefinnarna och deras organisationer
2. Naturorienterande ämnen i grundskolan i Norden, årskurserna 1–6
3. Förslag till Nordisk tentamensgyldighed
4. Grundskolen i Norden
5. Spesialundervisning i Norden
6. Færøyene i Norden
7. Høyere utdanning av sykepleiere
8. Äldres integration i samhället
9. Kontrollpolitik och narkotika

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-01947-7